

การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้
ของเกษตรกรรายย่อย : กรณีศึกษากำบับสรระยักษ์ ตำบลกำบับานนา อำเภอเมือง
จังหวัดชุมพร

**An Analysis of Agro-tourism Option as a Facilitation Process to Enhance Income
Distribution for Small-scale Farmers : A Case Study at Ban Sayak,
Tambon Banna, Amphoe Muang, Changwat Chumphon**

วรรณภา แซ่โล่
Vannapa Saelo

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Science in Agricultural Development
Prince of Songkla University**

2553

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

(1)

ชื่อวิทยานิพนธ์ การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจาย
รายได้ของเกษตรกรรายย่อย : กรณีศึกษาบ้านสระชัย ตำบลบ้านนา
อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

ผู้เขียน นางสาววรรณภา แซ่โล่

สาขาวิชา พัฒนาการเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาแว มะแส)

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญา รัดนไชย)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาแว มะแส)

.....
(ดร.วิวัฒน์ แซ่หลี)

.....กรรมการ
(ดร.วิวัฒน์ แซ่หลี)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประมาน เทพสงเคราะห์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เกริกชัย ทองหนู)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย : กรณีศึกษาร้านสระชัยชัย ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
ผู้เขียน	นางสาววรรณภา แซ่โล่
สาขาวิชา	พัฒนาการเกษตร
ปีการศึกษา	2552

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการอยู่แล้ว พร้อมกับการวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ให้กับเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามี 2 กลุ่ม คือ (1) ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจง และ (2) เกษตรกรบ้านสระชัย ซึ่งได้จากการสุ่มอย่างง่าย กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane โดยมีความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 การศึกษานี้ได้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตพื้นที่ และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การสังเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ สถิติเชิงพรรณนา การหาค่าดัชนีเชอร์รี่ร็อก และการวิเคราะห์ SWOT

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจุบันบ้านสระชัยยังไม่มีการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบและอย่างครอบคลุม ทั้งที่มีทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม และประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ อยู่มากพอสมควร แต่สิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวยังมีไม่พร้อม และกระจุกอยู่เฉพาะที่ แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมีทั้งสวนผลไม้ที่ปลูกแบบผสมผสาน และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ ทุเรียน ลองกอง ส้มโชกุน กล้วยหอม และกล้วยเล็บมือนาง ผู้ที่เดินทางมาเที่ยวส่วนใหญ่เป็นกลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักเรียน / นักศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาดูงาน โดยมีวิทยากรและผู้นำเยี่ยมชมให้ความรู้

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยที่สำคัญมี 2 ลักษณะ คือ การสาธิตทางการเกษตร และการให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมการเกษตรระยะสั้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่และภูมิปัญญาชาวบ้าน กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กิจกรรมจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรตามฤดูกาล และกิจกรรมการนำชมสวนและชิมผลไม้ตามฤดูกาล มีผู้เข้าร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวจำนวนมากและผู้ที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวมีน้อยรายมาก ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญมีทั้งปัญหาการมีกิจกรรมที่จำกัด สิ่งอำนวยความสะดวกที่กระจุกอยู่เฉพาะบางที่ และการขาดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรทั่วไป

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำสวนอย่างเดียว ผู้ที่มีรายได้จากกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีน้อยมาก ปัจจัยทางด้านแรงงานเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากที่สุด ในขณะที่ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพจัดอยู่ลำดับที่ 4

แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยควรเป็นในลักษณะของแหล่งศึกษาเรียนรู้ และมีเป้าหมายเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร ดังนั้นจึงควรดำเนินการโดยการพัฒนาความรู้ด้านการท่องเที่ยว อาชีพเสริม พื้นที่สวน กิจกรรมการผลิต และประเภทและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว อีกทั้งให้มีสถานที่รวบรวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน ส่งเสริมเกษตรกรกลุ่มต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว มีการระดมทุนจากสมาชิกในชุมชน และสร้างเครือข่ายระดับหมู่บ้านเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางทางการท่องเที่ยว และมีการวางแผนทำโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบในชุมชน

Thesis Title	An Analysis of Agro-tourism Option as a Facilitation Process to Enhance Income Distribution for Small-scale Farmers : A Case Study at Ban Sayak, Tambon Banna, Amphoe Muang, Changwat Chumphon
Author	Miss. Vannapa Saelo
Major Program	Agricultural Development
Academic Year	2009

ABSTRACT

The purposes of this study were to investigate resources associated with agro-tourism and forms of agro-tourism activities which have been operated, as well as to analyze a possible option of agro-tourism that enhance income distribution for small-scale farmers in Ban Sayak. Two groups of samples were selected (1) village members who are associated with agro-tourism management and (2) farmers from Ban Sayak. The former was selected purposively, the latter was drawn by means of simple random sampling with the size corresponding to Yamane's rule at the error dose not exceed 0.05. The research methodology adopted was a combination of both qualitative and quantitative approaches. Several techniques were used in the investigation including semi-structured interview, areal observation and structured interview. Data were analyzed by means of content synthesis, descriptive statistics, Shorrock's index analysis and SWOT analysis.

Research results show that the current management of agro-tourism in Ban Sayak is not operated in systematic and inclusive manners, despite its availability of considerable amount of different types of tourism resources including agro-tourism community or village type, individual or activity type, and event or phenomenon type. However, the village still has inadequate and non-distributive tourism facilities. Attractive tourist destinations include integrated orchards and natural sites. Important agricultural resources available are durian, longkong, shogun orange, fragrant banana and lady's finger banana. Tourists are mainly farmer's groups, government officials and students. The common aim of visiting is field study. Guides and resource persons are provided on request.

There were two important activities organized for agro-tourism – agricultural demonstration and short-time participation in agricultural activities. Other activities available included training related to modern agricultural practices and indigenous wisdom, preservation of agricultural products, seasonal fresh and preserved farm product selling, and seasonal farm tour and fruit tasting. Visitors were small in numbers and only very small number of farmers gained income from agro-tourism. Limitation of organized activities, non-distribution of facilities and lack of participation among general farmers were important problems of agro-tourism management in this community.

The majority farm households earned their income solely from fruit production. Those who generated their income from activities associated with agro-tourism were minimal. Labor was the most important factor that influenced income inequality among households in the community, while occupation ranked number four.

The management approach appropriate for agro-tourism in Ban Sayak should be in a form of learning and educational site and should aim at generating supplementary income for farmers in Ban Sayak. In order to this aim, the operation should be focused improving tourism knowledge, supplementary occupation, fruit orchard area, production activity and type as well as form of tourism activities. In addition, there should be a place for collecting and storing farm and preserved products within the community. General members and existing groups in the community should be encouraged to participate in tourism management. It is also important to encourage capital pooling among members that can lead to the establishment of operational fund for community agro-tourism, to promote inter-community network building that allows for making tourism route connection between these communities, and to undertake systematic project planning for agro-tourism development in the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาแว มะแส อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ ดร.วิวัฒน์ แซ่หลี อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำ อีกทั้งยังสละเวลาตรวจและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์มาโดยตลอดนับตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์เป็นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ และขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญา รัตนไชย ประธานกรรมการสอบ และ รองศาสตราจารย์ ดร.ประมาณ เทพสงเคราะห์ กรรมการสอบ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาพัฒนาการเกษตรทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอน และขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาพัฒนาการเกษตรทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการติดต่อประสานงานด้วยดีมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ คุณอัญชญา แก้วเฉย สำนักวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร ที่ได้ให้คำปรึกษาในการวิเคราะห์และการใช้โปรแกรมสำหรับการจัดกลุ่มข้อมูล ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ที่ให้ทุนและให้โอกาสได้เข้ารับการศึกษ ขอบพระคุณ อาจารย์มโน และคุณสุนีย์ มณฑิพย์ เจ้าของสวนมณฑิพย์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณจำรูญ สวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้านสระยักษ์ ที่ได้อำนวยความสะดวกทุกอย่างตลอดระยะเวลาที่ผู้ศึกษาเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่บ้านสระยักษ์ ขอขอบพระคุณประชาชนบ้านสระยักษ์ทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือในการให้สัมภาษณ์เป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ทำการปกครองอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงาน การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เอกสารและข้อมูลที่ใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และอีกหลายๆ ท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ ญาติพี่น้อง และผู้มีพระคุณทุกๆ ท่านที่ได้ให้การอบรม สั่งสอน เป็นแรงบันดาลใจ ให้ความช่วยเหลือในทุกๆ เรื่อง และเป็นกำลังใจ ในยามท้อแท้และเหน็ดเหนื่อย

ท้ายที่สุดนี้ ผู้ศึกษาขออุทิศความดีอันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แด่ บพกาภิ และผู้มีพระคุณทุกท่าน หากมีข้อผิดพลาดประการใดผู้ศึกษาขอรับผิดไว้แต่เพียงผู้เดียว

วรรณภา แซ่โล่

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(5)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
รายการตาราง.....	(11)
รายการภาพประกอบ.....	(13)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่.....	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	20
2.4 นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	49
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	54
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ SWOT Analysis.....	58
2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายรายได้.....	59
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	75
2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	84
3 วิธีการวิจัย.....	85
3.1 สถานที่ทำการวิจัย.....	85
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	86
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	87
3.4 การทดสอบเครื่องมือ.....	90
	(8)

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.5	วิธีการรวบรวมข้อมูล..... 91
3.6	การวิเคราะห์ข้อมูล..... 93
3.7	ขอบเขตการวิจัย..... 93
3.8	นิยามศัพท์เฉพาะ..... 94
4	ผลการวิจัยและอภิปรายผล..... 97
4.1	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์..... 98
4.2	ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย..... 109
4.3	องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย..... 111
4.4	ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว..... 119
4.5	จุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยว..... 121
4.6	ทรัพยากรทางการเกษตร..... 128
4.7	รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย..... 130
4.8	การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย..... 140
4.9	สภาพการจัดการการท่องเที่ยวและความพึงพอใจของเกษตรกร..... 147
4.10	ปัญหาของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร..... 150
4.11	ความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย..... 154
4.12	การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร..... 156
4.13	การวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจาย รายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัย..... 164
4.14	อภิปรายผล..... 185
5	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ..... 191
5.1	สรุปผลการวิจัย..... 192
5.2	ข้อเสนอแนะ..... 201
บรรณานุกรม.....	204
ภาคผนวก	217
ภาคผนวก ก ภาพ.....	218

สารบัญ (ต่อ)

ภาคผนวก	หน้า
ภาคผนวก ข ตาราง.....	227
ภาคผนวก ค การวิเคราะห์ SWOT Analysis.....	237
ภาคผนวก ง แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	240
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์เกษตรกร.....	253
ภาคผนวก ฉ ผลการทดสอบเครื่องมือ.....	261
ประวัติผู้เขียน.....	265

รายการตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549) และ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) ด้านการท่องเที่ยว.....	50
2.2 การแบ่งปัจจัยเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร.....	72
3.1 เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนน.....	89
4.1 เพศของผู้ให้สัมภาษณ์.....	98
4.2 อายุของผู้ให้สัมภาษณ์.....	99
4.3 ระดับการศึกษาที่จบของผู้ให้สัมภาษณ์.....	99
4.4 ขนาดที่ดินถือครองของครัวเรือน.....	100
4.5 ลักษณะของกรรมสิทธิ์.....	101
4.6 ขนาดการถือครองที่ดินแยกตามประเภทของที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์.....	101
4.7 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....	103
4.8 อาชีพและรายได้.....	104
4.9 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ขนาดครัวเรือน).....	105
4.10 จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร.....	106
4.11 แหล่งที่มาของแรงงานเกษตร.....	107
4.12 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ครัวเรือนของเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	108
4.13 สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่จัดให้มีในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย.....	117
4.14 ทรัพยากรทางการเกษตรที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัย.....	128
4.15 จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย.....	142
4.16 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย.....	145
4.17 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย.....	147

รายการตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
4.18 รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร.....	157
4.19 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร.....	159
4.20 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้จากการจัดการการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	161
4.21 ค่าดัชนีเชอร์รี่ ร้อยละ และลำดับความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้สุทธิ ทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) แบ่งตามปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกัน ของรายได้.....	163
4.22 วิเคราะห์ SWOT บ้านสระชัย.....	173

ตารางผนวกที่

1 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามเพศ.....	228
2 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามช่วงอายุ.....	228
3 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามระดับ การศึกษา.....	229
4 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามจำนวน สมาชิกในครัวเรือน.....	229
5 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามจำนวน แรงงาน.....	230
6 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามขนาด การถือครองที่ดิน.....	230
7 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามแหล่งที่มา ของรายได้และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	231
8 ลำดับความสำคัญของจุดแข็ง (Strengths).....	231
9 ลำดับความสำคัญของจุดอ่อน (Weaknesses).....	233
10 ลำดับความสำคัญของโอกาส (Opportunities).....	235
11 ลำดับความสำคัญของอุปสรรค (Threats).....	236

รายการภาพประกอบ

ภาพที่	หน้า
2.1 แผนที่แสดงอาณาเขตและเส้นทาง บ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา.....	11
2.2 รูปแบบกิจกรรมของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	16
2.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยว.....	22
2.4 การทำงานของระบบการท่องเที่ยวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
2.5 แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบ.....	23
2.6 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....	30
2.7 การกระจายรายได้ด้วยวิธีเส้นโค้งลอเรนซ์.....	64
2.8 เส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve) 2 เส้นตัดกัน.....	66
2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	84
4.1 แผนที่เส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอเมืองชุมพร.....	139

ภาพผนวกที่

1 ทักษะภาพในบริเวณสวนมณฑลทิพย์.....	219
2 ทักษะภาพในบริเวณสระชัย.....	220
3 ทักษะภาพในบริเวณถ้ำช้างเผือก.....	221
4 ทักษะภาพและกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณโครงการพัฒนาพื้นที่ หนองใหญ่ตามพระราชดำริ.....	222
5 พลับพลาพระปิยมหาราช (ร. 5).....	223
6 ทักษะภาพของหาดทรายรี.....	223
7 อนุสรณ์สถานของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขต อุดมศักดิ์.....	224
8 ทักษะภาพของหาดทุ่งวัวแล่น.....	225
9 การประชุมเพื่อวิเคราะห์ SWOT Analysis ของบ้านสระชัย.....	226

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ธุรกิจการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจภาคบริการที่ลงทุนค่อนข้างน้อย แต่ให้ผลตอบแทนค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ โดยปกติแล้วธุรกิจการท่องเที่ยวสามารถสร้างงานและสร้างรายได้ให้กับผู้มีส่วนร่วมในวงกว้าง ยิ่งไปกว่านี้รายได้ของประเทศจากการท่องเที่ยวที่อยู่ในระดับสูงยังสามารถช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้ก้าวหน้าได้ในภาวะปกติ และสามารถช่วยลดปัญหาการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศในภาวะถดถอยได้ (มนัส สุวรรณ, 2545) ดังนั้น การท่องเที่ยวจึงเป็นอุตสาหกรรมหลักอย่างหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับประเทศไทยนับแสนล้านบาทต่อปี จะเห็นได้จากในปี 2542 ประเทศไทยมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าจำนวน 253,018 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี 2541 ร้อยละ 4.48 และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ ในช่วงปี 2544 – 2549 รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ โดยปี 2544 มีรายได้จำนวน 299,047 ล้านบาท ปี 2546 จำนวน 309,269 ล้านบาท และปี 2548 จำนวน (ตัวเลขเบื้องต้น) 400,000 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป. อ้างถึงใน ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2548 : ออนไลน์) จะเห็นได้ว่ารายได้จากการท่องเที่ยวในภาพรวมเพิ่มขึ้นมาโดยตลอด ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวหลายประการ ทั้งด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์และหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติประเภทป่า เขา ถ้ำ น้ำตก เกาะ แก่ง หรือชายหาด แหล่งท่องเที่ยวประเภทสิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน และสถานที่ท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ซึ่งล้วนมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ (มนัส สุวรรณ, 2545) นอกจากนี้ยังมีการคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ตลอดจนการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาให้ดีขึ้นและมีความหลากหลายมากขึ้น

ในปัจจุบันรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตในบางมิติ โดยมีนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่จากแหล่งธรรมชาติเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีความเอื้ออาทรต่อสภาพแวดล้อม จากกระแสของความต้องการการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่และรายได้จากการท่องเที่ยวในภาพรวมที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องนี้ ทำให้การท่องเที่ยวกลายเป็นเสาหลัก

ของการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศ ประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากอาศัยการท่องเที่ยวเป็นทางหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้ประโยชน์จากทุนธรรมชาติและทุนวัฒนธรรมของบรรพบุรุษเป็นสำคัญ หลายประเทศสามารถพัฒนาประเทศได้อย่างเป็นล่ำเป็นสันจากรายได้จากการท่องเที่ยว เช่น กัมพูชาที่อาศัยนครวัดนครธมเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เป็นต้น นอกจากนี้องค์การระหว่างประเทศอย่างธนาคารพัฒนาเอเชียก็ให้ความสนใจส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยสนับสนุนการสร้างสาธารณูปโภคในประเทศลุ่มน้ำโขง และสนับสนุนการลงทุนด้านการท่องเที่ยวไปพร้อมๆ กัน โดยเชื่อว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวจะสามารถกระจายรายได้ไปถึงคนจนได้ (มิ่งสรรพ ขาวสอาด, 2549)

อย่างไรก็ดี การนำทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวตามการจัดการท่องเที่ยวแนวใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ควรจะเป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลประโยชน์ในระยะยาว และจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมรวมถึงวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มีผลกระทบน้อยที่สุด และท้องถิ่นต้องได้รับประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม ด้วยเหตุนี้การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ที่ส่งผลกระทบทางลบต่อสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เป็นวิธีการที่จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยเน้นให้มีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปยังชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง และยังกระตุ้นให้ชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นให้คงอยู่กับชุมชนต่อไป กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ประเทศไทยจึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547 - 2551 โดยมีเป้าประสงค์ให้การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมสาขาหลักที่เติบโตอย่างยั่งยืน และเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชียที่สามารถกระจายรายได้และโอกาสการพัฒนาแก่ชุมชนอย่างทั่วถึง โดยกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกหลักในการกระจายรายได้ และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รวมทั้งเพื่อให้สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวมีมาตรฐาน และสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2547: ออนไลน์)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และถือว่าเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในต่างประเทศ เช่น เยอรมนี เนเธอร์แลนด์ และประเทศเพื่อนบ้าน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฯลฯ (สร้อยดี อาสาสมัครพกิจ, 2540) สำหรับในประเทศไทยได้เริ่มเห็นถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาตั้งแต่ปี 2540 โดยกรมส่งเสริมการเกษตรได้มีโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ในปี 2541 - 2542 หรือปี Amazing Thailand 1998 - 1999 ที่เป็นปีส่งเสริมการ

ท่องเที่ยวไทย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2541) ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่เกษตรขึ้น เพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาการว่างงานของคนในชนบทอันเนื่องมาจากสภาพเศรษฐกิจตกต่ำ อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มรายได้และกระจายรายได้แก่เกษตรกรในชนบท (กรมวิชาการเกษตร, 2542) เนื่องจากได้สังเกตเห็นว่าภาคเกษตรกรรมไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรที่น่าจะเหมาะสมต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพราะมีสวนไม้ดอก พืชผัก และผลไม้เมืองร้อนที่มีความหลากหลายทั้งชนิดและรสชาติให้บริโภคได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งมีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะตัวในแต่ละภูมิภาค เช่น ภาคเหนือ มีการปลูกพืชผัก ผลไม้ และไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งเป็นพืชเมืองหนาว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ภาคกลางมีการทำนา ทำสวนผลไม้ พืชสมุนไพร และไม้ดอกไม้ประดับ ในขณะที่ภาคใต้มีสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน และสวนผลไม้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามสถานที่ดังกล่าวน่าจะเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรจากไร่ นา ลินค้าแปรรูป และค่าบริการในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2543)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้มีการดำเนินการในบางชุมชน และได้รับความสนใจพอสมควรจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คาดว่าในอนาคต การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น อันเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศได้ รัฐบาลจึงได้มีการกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของมาตรการเสริมการพัฒนาชนบทและชุมชน มีการอนุมัติงบประมาณสนับสนุนในปี 2544 จำนวน 31,177,800 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกษตรใน 29 จังหวัด รวม 33 จุด โดยกรมส่งเสริมการเกษตรและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้กำหนดที่จะส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวใน 3 ประเภท คือ (1) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร (2) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเฉพาะบุคคลหรือรายกิจกรรม และ (3) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545ก) ทั้งนี้กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งตามแผนงานส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว ได้กำหนดระยะเวลาดำเนินงาน 5 ปี (2545 - 2549) โดยมีเป้าหมายดำเนินงานใน 150 แหล่งท่องเที่ยวทั่ว 76 จังหวัด ซึ่งในปี 2545 ได้ดำเนินงาน 54 แหล่งท่องเที่ยวใน 47 จังหวัด โดยที่จังหวัดชุมพรถูกจัดอยู่ในกลุ่มพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเสริม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้นตามลำดับและสามารถเสนอขายได้มากขึ้นในปีต่อไป (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545 ก) สำหรับโครงการท่องเที่ยว

เชิงเกษตรปี 2550 กรมส่งเสริมการเกษตรมีจุดเน้นในจุดที่ได้ดำเนินการใน 76 จังหวัด และเพิ่มศูนย์ 18 ศูนย์ โดยร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการเพิ่มมูลค่าของชุมชน

จังหวัดชุมพร ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะตั้งอยู่ในพื้นที่ติดชายฝั่งด้านตะวันออกซึ่งติดกับอ่าวไทย โดยมีชายหาดที่สวยงามและยาว 222 กิโลเมตร ซึ่งเป็นชายหาดและพื้นที่ติดกับจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังเป็นประตูสู่จังหวัดในภาคใต้ ทำให้จังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ชายทะเลแห่งหนึ่งของภาคใต้ การเป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยสัตว์ทะเลนานาชนิด ทำให้เกิดการทำอาชีพประมงอย่างกว้างขวาง และเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญทางด้านประมงแห่งหนึ่งของภาคใต้ นอกจากนี้แล้วท้องทะเลจังหวัดชุมพรยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นที่น่าสนใจว่าสวยงามมากคือ หาดทุ่งวัวแล่น ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวต่างมีความเห็นตรงกันว่าเป็นชายหาดที่สวยงามที่สุด ปลอดภัยต่อการเล่นน้ำ รวมทั้งมีที่พักสะดวกสบาย ประชาชนในจังหวัดชุมพรเองต่างยอมรับว่าหาดที่ดีและดังที่สุดของจังหวัดชุมพร คือ หาดทุ่งวัวแล่น และหาดทรายรี โดยเฉพาะหาดทรายรีเป็นที่ตั้งอนุสรณ์สถานของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนในจังหวัดชุมพร อีกด้วย นอกจากนี้ยังมีหาด เกาะ แหล่งปะการัง และถ้ำที่สวยงามอีกหลายแห่ง แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ล้วนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญของจังหวัดชุมพรที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว (ข้อมูลจังหวัดชุมพร, 2552 : ออนไลน์) จึงทำให้จังหวัดชุมพรมีการพัฒนาการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้เป็นทางเลือกสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้จังหวัดชุมพรยังเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคใต้ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนไม้ผลนานาชนิด ผลไม้ที่ขึ้นชื่อของจังหวัดชุมพร ได้แก่ ก้อยเล็บมือนาง มังคุด สับปะรด และทุเรียน ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาในจังหวัดชุมพร โดยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่พร้อมเปิดให้บริการในอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร จำนวน 4 จุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2546) พื้นที่บ้านสระยักษ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นหนึ่งในสี่ของจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เปิดให้บริการ เนื่องจากพื้นที่บ้านสระยักษ์มีความเหมาะสมในการทำเกษตร และมีศักยภาพในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย ได้แก่ ทุเรียน ลองกอง กาแฟ หมาก ก้อยหอม ส้มโชกุน ปาล์มน้ำมัน ขางพารา และสวนผสม นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น ผลิตภัณฑ์จากทุเรียน ก้อยหอม และก้อยเล็บมือนาง ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม รายได้ที่ประชากรส่วนใหญ่ได้รับจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรของบ้านสระยักษ์นั้นไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการ

ขึ้นลงของราคาพืชผลทางการเกษตร และภาวะทางธรรมชาติ จึงส่งผลให้ประชาชนส่วนใหญ่เป็นหนี้ เพราะราคาผลผลิตตกต่ำและประสบภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง (จิรศักดิ์ หลักชัย, 2549)

จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังกล่าวข้างต้น สวนของเกษตรกรในพื้นที่บ้านสระยักษ์บางส่วนจึงได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแห่งหนึ่งของอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีจุดเด่นจากผลของการประกอบอาชีพที่ประสบผลสำเร็จด้านอาชีพเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนผลผลิตทางการเกษตรที่มีความหลากหลาย ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้สามารถทำให้บ้านสระยักษ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงได้ และได้รับความสนใจจากเกษตรกร นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป ทั้งจากภายในและต่างประเทศที่ได้เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม เพื่อศึกษาดูงาน พักผ่อนหย่อนใจ และซื้อผลผลิตทางการเกษตร อีกทั้งยังเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้การทำทุเรียนและลองกองนอกฤดูฤดูกาล (ทวาย) และการทำการเกษตรแบบผสมผสานแก่เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไป ตลอดจนเป็นแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพที่สถาบันการศึกษาต่างๆ ให้ความสนใจส่งนักศึกษาเข้ารับการฝึกงาน

อย่างไรก็ดี รูปแบบและวิธีการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามนโยบายดังกล่าวข้างต้น ยังมีปัญหาที่เป็นคำถามอย่างมากว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนในท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด จากกรณีศึกษาของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้มีการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ 3 กรณีในหมู่บ้านท่องเที่ยวที่มีชื่อในประเทศ ทั้งในเขตที่สูงของจังหวัดเชียงใหม่และในที่ราบลุ่มเจ้าพระยา ทั้งในหมู่บ้านชนเผ่าไทยและชนเผ่าม้ง พบว่า รายได้จากการท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้มีรายได้สูง ผู้นำในหมู่บ้านและญาติสนิท เมื่อเอารายได้ท่องเที่ยวไปเสริมเติมกับรายได้ภาคเกษตรเดิม ปรากฏว่า ดัชนีการกระจายรายได้ลดลง การกระจายรายได้การท่องเที่ยวก็เอนเอียงไปด้านผู้มีฐานะดีในหมู่บ้าน มากกว่าการกระจายของรายได้ภาคเกษตรและรายได้นอกภาคเกษตรที่ไม่ใช่การท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากผลประโยชน์จะตกแก่ประชาชนอย่างไม่เท่าเทียมกัน โดยคนจนได้ประโยชน์น้อยกว่าแล้ว แต่ผลกระทบทางลบกลับเท่าเทียมกัน กล่าวคือ คนจนและคนที่ไม่มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว เช่น หมู่บ้านในทางผ่านที่คนมาท่องเที่ยวต้องทนรับฝุ่นจากรถนักท่องเที่ยว หรือต้องทนฟังเสียงเรือหางยาวที่พานักท่องเที่ยวมาเที่ยวไม่เว้นแม้แต่ในยามค่ำคืน คนจนและด้อยโอกาสเหล่านี้นอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์ทั้งขึ้นทั้งล่องแล้ว ความสุขที่เคยมีแต่เดิมยังลดลงอีก จึงไม่แปลกเลยที่การท่องเที่ยวอาจจะกลายเป็นสิ่งที่สร้างความขัดแย้งในชุมชน เพราะผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวมิได้กระจายอย่างเท่าเทียมกัน และมีได้ถึงมือคนจนมากอย่างที่คิด ถึงแม้การท่องเที่ยวในชนบทได้ช่วยเพิ่มรายได้ในชุมชนบทจริง แต่รายได้มักตกอยู่

กับคนฐานะดีอยู่แล้ว ซึ่งบางครั้งอาจทำให้การกระจายรายได้ในหมู่บ้านชนบทที่มีการท่องเที่ยวเลวลงด้วยซ้ำไป จึงเสนอแนะว่าการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวในชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดตามมาจากการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมกัน หรือจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่รบกวนชีวิตอันเคยสงบสุขแต่เดิม (มิ่งสรรพ ขาวสอาด, 2549)

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่บ้านสระชัย โดยจะศึกษาถึงสภาพทรัพยากรและการจัดการการท่องเที่ยวที่บ้านสระชัย เพื่อหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่าควรเป็นเช่นไร จึงจะสามารถกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรรายย่อยได้ดีขึ้น โดยเน้นการศึกษาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวด้านต่างๆ และทรัพยากรทางการเกษตรที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการอยู่แล้ว การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ตลอดจนความพึงพอใจ ปัญหา และความต้องการของเกษตรกรบ้านสระชัย แล้วนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดระบบการจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่าควรเป็นอย่างไรบ้าง จะส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ให้กับเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ประกอบการรายย่อยมากขึ้น และไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นวิธีการที่จะทำให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่บ้านสระชัยเกิดความยั่งยืนได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อศึกษาสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเน้นให้อัตราการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

1.2.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

1) เพื่อศึกษาสภาพของทรัพยากรด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จุดสนใจ และทรัพยากรทางการเกษตรในบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

2) เพื่อศึกษารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการอยู่แล้ว การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ตลอดจนความพึงพอใจ ปัญหา และความต้องการของเกษตรกรบ้านสระชัย

3) เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน และเอื้อต่อการกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัย ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1.3.1 ได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว และทรัพยากรทางการเกษตร และจุดสนใจในบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพรในการนำไปใช้ในการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้สามารถพัฒนาขึ้นได้ในอนาคต

1.3.2 ได้ทราบถึงลักษณะการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นอยู่ ปัญหา และความต้องการของประชาชนที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

1.3.3 ได้แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของเกษตรกรในชุมชนได้เพิ่มขึ้น และเกิดการกระจายรายได้ไปยังเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

1.3.4 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบปัญหา และเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างเหมาะสม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ศึกษา และพื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะใกล้เคียงต่อไป

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย: กรณีศึกษาบ้านสระยักษ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพรนี้ ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องแล้วนำมาประมวลเรียบเรียงเนื้อหาสำคัญเพื่อเป็นกรอบแนวทางสำหรับการศึกษา โดยจำแนกเป็นหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่
2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
5. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
6. แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ SWOT Analysis
7. แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายรายได้
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
9. กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่

ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ที่น่าสนใจในส่วนนี้เป็นผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของบ้านสระยักษ์ โดยครอบคลุมเรื่อง ประวัติของบ้านสระยักษ์ ที่ตั้งและอาณาเขต การปกครองในชุมชน การคมนาคม สภาพกายภาพ และสภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

2.1.1 ประวัติของบ้านสระยักษ์

บ้านสระยักษ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เดิมมีชื่อว่า “บ้านห้วยลึก” เนื่องจากมีลำธารที่มีความลึกไหลผ่านหมู่บ้าน โดยมีต้นน้ำมาจากเทือกเขาในตำบลปากจั่น อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง (สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 10, 2552) เดิมเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านนา สภาพเดิมเป็นป่าใหญ่สลับกับภูเขาสูง มีที่ราบระหว่างหุบเขาซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์สูง ต่อมาได้มี

ประชาชนจากท้องที่ต่างๆ อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่เพื่อทำการเพาะปลูก โดยมี นายพร (ไม่ทราบนามสกุล) ได้อพยพครอบครัวมาจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี เข้ามาบุกเบิกพื้นที่ทำการเพาะปลูกเป็นครอบครัวแรก หลังจากนั้นก็มีประชาชนจากตำบลข้างเคียง เช่น ตำบลท่าตะเภา ตำบลบางลึก ตำบลบางหมาก ตำบลวังใหม่ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอเมืองชุมพร ได้อพยพเข้ามาจับจองพื้นที่ หักล้างถางพงเพื่อทำสวน โดยปลูกไม้ผล พืชเศรษฐกิจ และพืชผักต่างๆ เพราะพื้นที่บริเวณนี้มีความอุดมสมบูรณ์สูงเหมาะแก่การเพาะปลูก จนขยายตัวเป็นชุมชนมีพื้นที่กว้างขวาง และมีประชาชนจำนวนมากขึ้น จึงได้แบ่งแยกพื้นที่ออกมาเป็นหมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา โดยใช้ชื่อหมู่บ้านที่แยกออกมาใหม่นี้ว่า “บ้านหัวขี้เหล็ก” และในพื้นที่หมู่ที่ 12 มีสระน้ำขนาดใหญ่ เป็นแหล่งน้ำซับตามธรรมชาติอยู่บนที่ราบสูง ซึ่งตามตำนานเล่าว่ามียักษ์มานอนอาบน้ำในสระนี้ จึงได้ชื่อว่า “สระยักษ์”

ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 หมู่บ้านแห่งนี้ได้ประสบปัญหาภัยแล้ง นายมน โนน มณฑิพย์ ได้ติดต่อประสานงานขอให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเข้ามาขุดลอกสระยักษ์ เพื่อใช้กักเก็บน้ำสำหรับใช้เพื่อการเกษตรในช่วงฤดูแล้ง และได้เริ่มขุดลอกสระนี้ในวันที่ 18 เมษายน 2539 สระที่ขุดลอกนี้มีขนาดพื้นที่ประมาณ 9 ไร่ สามารถกักเก็บน้ำได้ 55,605 ลูกบาศก์เมตร โดยขุดลอกแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 3 กันยายน 2539 หลังจากนั้นได้นำปลาสวยงามและปลาน้ำจืดนานาพันธุ์มาปล่อย และได้สร้างศาลาริมสระเพื่อเป็นที่นั่งพักผ่อนและให้อาหารปลา พร้อมกับตกแต่งสภาพภูมิทัศน์ด้านหน้าสระยักษ์จนมีสภาพที่สวยงาม และมีผู้คนสนใจแวะเข้ามาพักผ่อนอย่างต่อเนื่องและมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงได้สร้างศาลาริมสระเพิ่ม สร้างห้องสุขา จัดหาถังขยะมาไว้ในจุดที่มีศาลา สร้างลานจอดรถ และประสานขอให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทจังหวัดชุมพร สร้างถนนลาดยางเข้ามายังสระยักษ์ หลังจากนั้นได้เปิดสระยักษ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และเป็นที่รู้จักกันในนาม “สระยักษ์” ตั้งแต่นั้นมา

2.1.2 ขนาด ที่ตั้งและอาณาเขต

บ้านสระยักษ์ ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกของอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองชุมพร ประมาณ 17 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 4 จากสี่แยกปฐมพร – เส้นทางไปจังหวัดระนอง เป็นถนนลาดยาง และมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 5 ตารางกิโลเมตร พื้นที่เพาะปลูก 2,188 ไร่ พื้นที่ภูเขา 550 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อ (จิศักดิ์ หลีกช้วน, ม.ป.ป.) ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านนา
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลถ้ำสิงห์
ทิศตะวันออก	ติดกับ	หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านนา และถนนสายขุนกระทิง – ถ้ำสิงห์
ตะวันตก	ติดกับ	หมู่ที่ 9 ตำบลบ้านนา

2.1.3 การตั้งถิ่นฐานและการปกครองในชุมชน

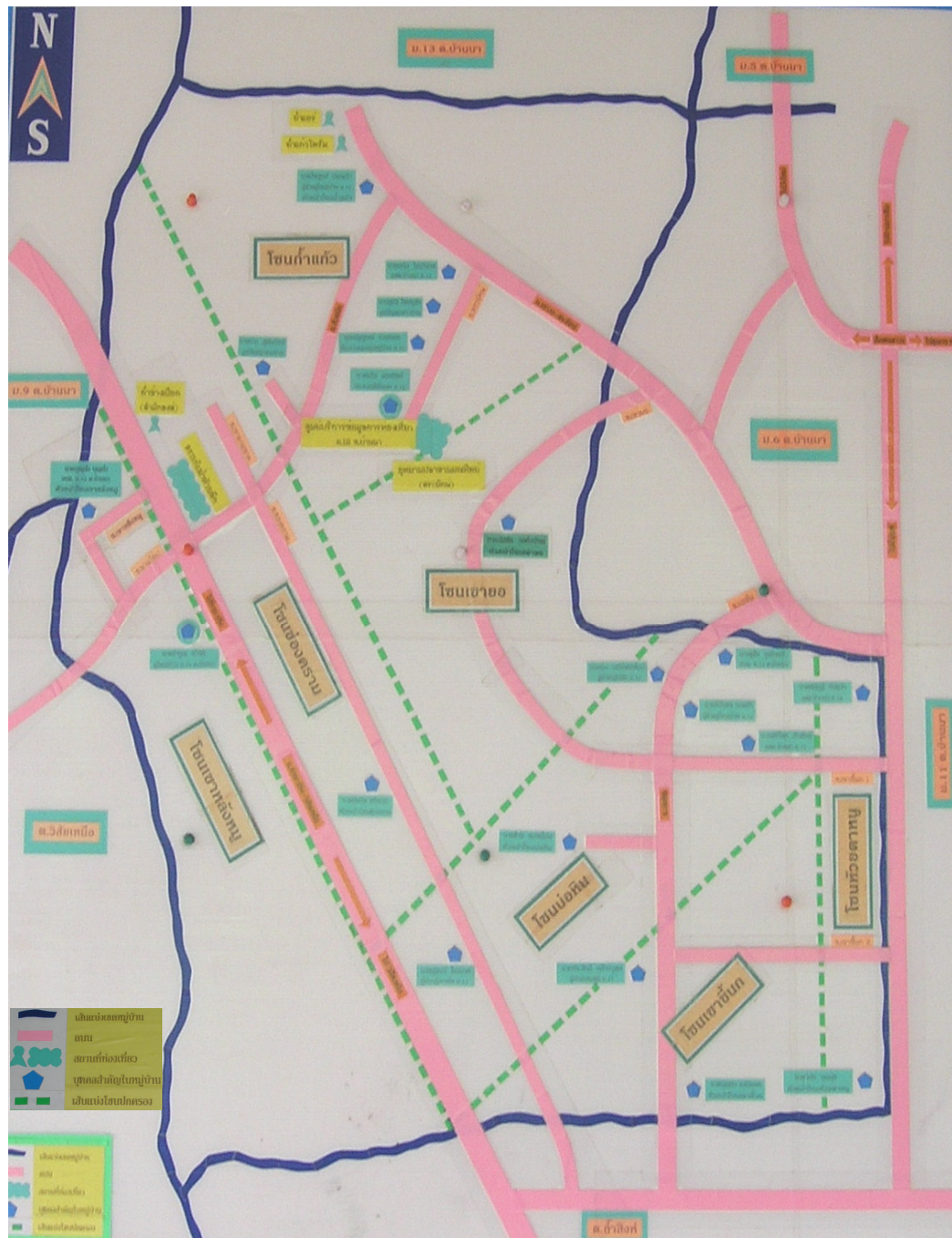
บ้านสระยักข์มีสภาพชุมชนเป็นลักษณะของชาวภาคใต้ โดยมีการตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณสวนของตนเอง สภาพบ้านเรือนและชุมชนจึงอยู่กระจัดกระจายไปทั่วทั้งหมู่บ้าน ไม่อยู่กันเป็นกลุ่มก้อน มีนายจำรงู สวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้านที่ได้รับรางวัลผู้ใหญ่บ้านดีเด่น มีนายไพฑูรย์ เจริญแก้ว และนายนิรันดร์ รอดศิริ เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

1) การแบ่งเขตปกครอง บ้านสระยักข์แบ่งเขตปกครองในหมู่บ้านออกเป็น 7 โชน (เขต) และในแต่ละโชนมีผู้นำ ดังรายชื่อต่อไปนี้

(1) โชนเขาหลังหมู	ผู้นำเขต	นายบุญส่ง บุญส่ง
(2) โชนช่องคราม	”	นายสมจิต ศรีนวล
(3) โชนถ้ำแก้ว	”	นายไพฑูรย์ เจริญแก้ว
(4) โชนเขาขยอ	”	นายสมชัย วงศ์นันต์
(5) โชนบ่อหิน	”	นายชำนาญ ลอยเลื่อน
(6) โชนเขาจิ้งก	”	นายบุญยง แสงแดด
(7) โชนห้วยตาหนู	”	นายวินัย บุญสุข

2) คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านของบ้านสระยักข์ มีดังต่อไปนี้

(1) นายจำรงู สวัสดิ์	ประธาน
(2) นายบุญยง แสงแดด	รองประธาน
(3) นายไพฑูรย์ เจริญแก้ว	กรรมการ
(4) นายวินัย บุญสุข	”
(5) นายชำนาญ ลอยเลื่อน	”
(6) นายจำรงู มีบุญมาก	”
(7) นายคำรณ บรรลุ	”
(8) นายสมจิต ศรีนวล	”
(9) นายอรุณ บุญทราหาญ	เลขานุการ
(10) นายวิฑูรย์ คงสีวี	ผู้ช่วยเลขานุการ

ภาพประกอบ 2.1 แผนที่แสดงอาณาเขตและเส้นทาง บ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา
 ที่มา : พรนค์พิเชฐ แห่งหน, 2547

3) คณะกรรมการที่ปรึกษาหมู่บ้าน คณะกรรมการที่ปรึกษาหมู่บ้านของบ้านสระชัยมีดังต่อไปนี้

(1) นายมน มณฑิพย์	ประธานที่ปรึกษา
(2) นายพรนค์พิเชฐ แห่งหน	ที่ปรึกษา
(3) นายสมชัย เกื้อสกุล	”
(4) นายช่วย พันแทน	”
(5) นายราชัย จันทรจินาทัน	”
(6) นายวิสารห์ คุรุทวิสัย	”
(7) นายชาญชัย วรดิกล	”
(8) นางเล็ก ไกรวิลาศ	”
(9) นายทองพูน เปี่ยมยา	”

2.1.4 สาธารณูปโภค

สิ่งอำนวยความสะดวกในด้านสาธารณูปโภคของบ้านสระชัย ในปัจจุบัน มีระบบไฟฟ้าเข้าไปเกือบทุกครัวเรือน ยกเว้นในโซนเขาหลังหมูซึ่งมี 2 ครัวเรือนที่ระบบไฟฟ้ายังเข้าไปไม่ถึง อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีระบบน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน น้ำที่ใช้ดื่มส่วนใหญ่จึงมาจากน้ำฝน ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการเกษตรส่วนใหญ่มาจากแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น ลำห้วย ลำคลอง และบ่อน้ำตื้น (จिरศักดิ์ หลักข้าว, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ยังมีสระน้ำห้วยลึก ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 9 ไร่ ระดับความลึก 4 เมตร สามารถเก็บกักน้ำได้ 32,179 ลูกบาศก์เมตร และสระชัย ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 9 ไร่ สามารถเก็บกักน้ำได้ 55,605 ลูกบาศก์เมตร มีระบบโทรศัพท์สาธารณะและเครือข่ายโทรศัพท์ไร้สายใช้ในหมู่บ้าน โดยมีตู้โทรศัพท์สาธารณะเพียงพอในการให้บริการประชาชน ส่วนระบบเครือข่ายโทรศัพท์ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ทั่วหมู่บ้าน โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ใกล้ภูเขาจะไม่มีสัญญาณเครือข่าย ในชุมชนไม่มีโรงเรียนตั้งอยู่ แต่มีโรงเรียนในพื้นที่รอยต่อของหมู่บ้านใกล้เคียง คือ โรงเรียนบ้านเขาวง หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านนา ห่างจากบ้านสระชัย ประมาณ 1 กิโลเมตร และโรงเรียนชุมชนบ้านถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ ห่างจากบ้านสระชัย ตามที่ผู้ใหญ่บ้านสระชัยให้ข้อมูลว่า นับจากจุดที่ไกลสุด ประมาณ 3 กิโลเมตร นอกจากนี้หอคอยกระจายเสียงประจำหมู่บ้านซึ่งมีแห่งเดียว ตั้งอยู่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านโซนเขาชัน ประกอบกับสภาพพื้นที่ที่แวดล้อมด้วยเทือกเขาทำให้การสื่อสารไม่ครอบคลุมพื้นที่ เวลาจะประชุมหมู่บ้านจำเป็นต้องมีคนไปตามถึงบ้าน

ส่วนเส้นทางคมนาคม บ้านสระชัยมีถนนสายต่างๆ ภายในหมู่บ้าน และมีถนนสายหลักผ่านเข้ามาในหมู่บ้าน ดังต่อไปนี้

- 1) ถนนสายเขาขยายขุด ยาวประมาณ 700 เมตร เป็นทางตัน
- 2) ถนนสายช่อคราม ความยาว 1.2 กิโลเมตร เชื่อมกับตำบลถ้ำสิงห์
- 3) ถนนสายถ้ำแก้ว - ม.6 เป็นถนนรอยต่อบ้านสระชัยกับหมู่ 6 ตำบลบ้านนา
- 4) ถนนสายฉานโกบ - วิสัยเหนือ ความยาว 2 กิโลเมตร เชื่อมกับถนนเขาวง - วิสัยเหนือ
- 5) ถนนสายเขาลังหมู ความยาว 2 กิโลเมตร เป็นเส้นทางไปเชื่อมกับตั้งประปาหมู่บ้าน
- 6) ถนนสายเขาวง - ถ้ำสิงห์ เป็นถนนลาดยาง ความยาว 3 กิโลเมตร เชื่อมระหว่างบ้านเขาวงกับบ้านถ้ำสิงห์
- 7) ถนนสายสระชัย - ห้วยลึก ความยาว 2 กิโลเมตร เป็นถนนภายในหมู่บ้านเชื่อมกับถนนสายท่ามะปริง - วิสัยเหนือ และถนนสายเขาวง - ถ้ำสิงห์
- 8) ถนนสายท่ามะปริง (ทางหลวงชนบท 2005 - วิสัยเหนือ) เป็นถนนลาดยาง ความยาว 25 กิโลเมตร ตัดผ่านบ้านสระชัย เชื่อมระหว่างเส้นทางสาย 4 (ถนนเพชรเกษม ชุมพร - ระนอง) ที่บ้านท่ามะปริงกับถนนสาย 41 (ถนนเอเชีย ชุมพร - สุราษฎร์ธานี) ที่ตำบลวิสัยเหนือ

จากสภาพของถนนเหล่านี้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง ทำให้การคมนาคมติดต่อภายในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้านจึงค่อนข้างสะดวก (จรัสศักดิ์ หลักขั่ว, ม.ป.ป.) สำหรับยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทาง จากการสอบถามผู้ใหญ่บ้าน ได้รับข้อมูลว่า ส่วนใหญ่เป็นรถจักรยานยนต์ซึ่งมีทุกครัวเรือน และบางครัวเรือนมีมากกว่า 1 คัน รองลงมาเป็นรถยนต์ส่วนบุคคลประมาณร้อยละ 65 ส่วนที่เหลือใช้รถประจำทาง

2.1.5 สภาพกายภาพ

1) ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิประเทศของบ้านสระชัย เป็นภูเขาสลับกับที่ราบระหว่างหุบเขา ซึ่งอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,000 เมตร มีห้วยลึก ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีความลึกมากไหลผ่านหมู่บ้าน และสระชัย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำซับธรรมชาติขนาดใหญ่ ที่ผ่านมาแหล่งน้ำทั้งสองได้มีการปรับปรุงและพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร ซึ่งเกษตรกรได้นำน้ำจาก 2 แหล่งนี้มาใช้เพื่อการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี

ส่วนลักษณะดินของบ้านสระชัย เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง เนื้อดินเป็นดินแดง 90% และดินทราย 10% จึงเหมาะสำหรับการปลูกไม้ผล พืชเศรษฐกิจ และพืชผักต่างๆ โดยมีพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา

2) สภาพภูมิอากาศ บ้านสระยักษ์ อยู่ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองชุมพร ดังนั้น จึงมีสภาพภูมิอากาศคล้ายคลึงกับหมู่บ้านอื่นๆ ในอำเภอเมือง เนื่องจากเป็นเขตที่ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ด้วยเหตุนี้จึงมีฤดูกาลเพียง 2 ฤดู คือ ฤดูร้อน เริ่มประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม โดยในช่วงนี้บริเวณชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้จะได้รับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (ที่ทำการปกครองอำเภอเมืองชุมพร, 2549) ส่วนฤดูฝน เริ่มประมาณกลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนธันวาคม ซึ่งเป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านอ่าวไทยเข้าสู่ภาคใต้ ซึ่งเป็นมวลอากาศที่มีความชื้นสูง ดังนั้น เมื่อปะทะกับแนวเทือกเขาตะนาวศรี จึงทำให้เกิดฝนตกชุกตลอดพื้นที่ของอำเภอเมือง และมีอุณหภูมิสูงสุดตลอดปีเฉลี่ย 34.6 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดตลอดปีเฉลี่ย 21.9 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์สูงสุดเฉลี่ย จำนวน 98% และต่ำสุดเฉลี่ยจำนวน 41% โดยมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยตลอดปี 81% ส่วนช่วงที่มีฝนตกชุก คือระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และช่วงที่มีฝนตกน้อย คือ เดือนมกราคม และเดือนมีนาคม ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบปี ประมาณ 169.5 มิลลิเมตร (สถานีอุตุนิยมวิทยาชุมพร, 2549)

2.1.6 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

1) ประชากร บ้านสระยักษ์มีจำนวนครัวเรือน 147 ครัวเรือน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 845 คน เป็นชาย 413 คน และหญิง 432 คน (ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านสระยักษ์, 2547)

2) การศึกษา การศึกษาของประชากรบ้านสระยักษ์ ส่วนใหญ่ประมาณ 50% จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา ที่เหลือประมาณ 50% แยกเป็นจบการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประมาณ 24% ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประมาณ 12% อนุปริญญา ประมาณ 8% ปริญญาตรี ประมาณ 2%และอื่นๆ ประมาณ 4% (ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านสระยักษ์, 2547)

3) ศาสนาและประเพณี ในด้านศาสนาและประเพณีของบ้านสระยักษ์ ผู้ใหญ่บ้านสระยักษ์ ให้ข้อมูลว่า ประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 98.64 นับถือศาสนาพุทธ ส่วนที่เหลือร้อยละ 1.36 นับถือศาสนาคริสต์ ส่วนวัฒนธรรมและประเพณีของบ้านสระยักษ์ ซึ่งไม่มีประเพณีที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของหมู่บ้าน แต่มีประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ การทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์และรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีแข่งเรือยาวส่งเสริมความสามัคคีภายในหมู่บ้าน ประเพณีลอยกระทงสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม งานวันแม่แห่งชาติ 12 สิงหาคม และงานวันพ่อแห่งชาติ 5 ธันวาคม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และให้เห็นความสำคัญของผู้เป็นพ่อและแม่

4) การประกอบอาชีพและรายได้ ประชากรส่วนใหญ่ในบ้านสระยักษ์ ประกอบอาชีพด้านการเกษตรมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง และอื่นๆ เช่น ค้าขาย รับราชการ เป็นต้น รายได้ของประชากรส่วนใหญ่มาจากการเกษตร โดยมีทุเรียน และลองกอง เป็นพืชเศรษฐกิจ และเป็นรายได้หลักของประชากรในหมู่บ้าน นอกจากนี้ทุเรียน และลองกองแล้ว ยังมีหมาก กลิ้ว ส้มโชกุน กาแฟ ปาล์มน้ำมัน และยางพารา (จีสักดี หลักซั่ว, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ยังมีกล้วยหอม กลิ้วไข่ กลิ้วเล็บมือนาง และการทำสวนแบบผสมผสาน โดยมีรถเข้ามารับซื้อผลผลิตถึงบ้านของเกษตรกร และเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 26,874 บาทต่อคนต่อปี (ข้อมูล ณ เดือนมิถุนายน 2547) แต่จำนวนรายได้ดังกล่าวไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของราคาพืชผลทางการเกษตร ส่วนการถือครองพื้นที่ทำการเกษตร ทั้งหมู่บ้านมีพื้นที่เพาะปลูก จำนวน 2,188 ไร่ โดยมีขนาดการถือครองที่ดินโดยเฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 15 ไร่ และประชาชนส่วนใหญ่เป็นหนี้เนื่องจากราคาผลผลิตตกต่ำ และประสบภัยธรรมชาติบ่อยครั้ง โดยเฉพาะพายุฝน ซึ่งมีความรุนแรงจนทำให้ต้นพืชและผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรได้รับความเสียหายจำนวนมาก

5) การรวมกลุ่ม ประชาชนในชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในหมู่บ้าน จำนวน 5 กลุ่ม เพื่อดำเนินกิจกรรมการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ กลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง กลุ่มสตรีบ้านสระยักษ์ กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์

สำหรับกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ ได้จัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์ มีดังต่อไปนี้

- (1) เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
  - (2) เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
  - (3) เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น
  - (4) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการด้านการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ
  - (5) เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่เกษตร
- ส่วนคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์มี ดังต่อไปนี้

(1) นายมน โนน มณฑิพย์	ประธาน
(2) นายจัญญู สวัสดิ์	รองประธาน
(3) นายบุญส่ง บุญส่ง	กรรมการ
(4) นายสุพจน์ ใจสะอาด	”
(5) นายสนทยา ไกรวิลาส	”

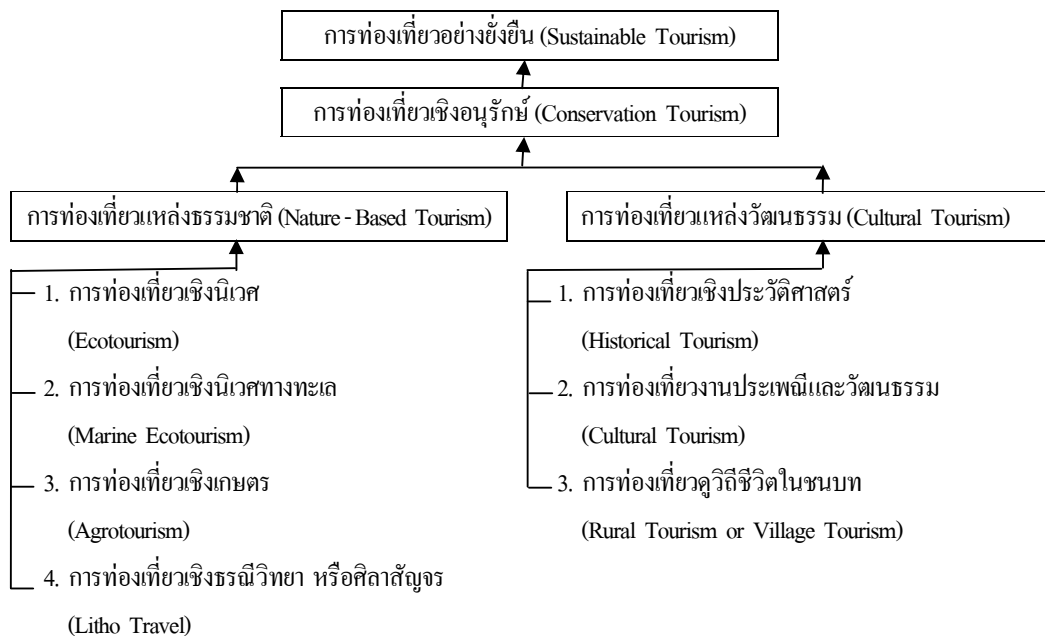

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผู้ศึกษาจะนำเสนอเกี่ยวกับ (1) ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (2) หลักการพัฒนาของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และ (3) วิธีการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ถือว่าเป็นแหล่งรายได้หลักที่สำคัญส่วนหนึ่งของประเทศไทย ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก็ได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของประเทศอย่างกว้างขวาง อันเป็นเหตุให้เกิดการปรับตัวของระบบการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก (สินธุ์ สโรบล, 2547) ทำให้แนวโน้มการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกรูปแบบต้องเป็นไปตามแนวทางการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นผลให้เกิดการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่เป็นทางเลือก (Alternative Tourism) เรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2543, อ้างถึงใน สุภาพร รัตนตรี, 2548) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังภาพประกอบ 2.2

ภาพประกอบ 2.2 รูปแบบกิจกรรมของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ที่มา: จำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2543, อ้างถึงใน สุภาพร รัตนตรี, 2548

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2547) ได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่น ภายใต้อิทธิพลของขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน ทั้งนี้ต้องมีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นไว้ได้อีกด้วย

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวทุกรูปแบบที่มีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้อิทธิพลของขีดความสามารถรองรับได้ของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว รวมทั้งประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน

2.2.2 หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวความคิดพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวม ปรับเปลี่ยนแนวความคิดการจัดการให้เข้ากับกระแสโลกที่เปลี่ยนไปจากสังคมบริโภคนิยมเข้าสู่สังคมที่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ซึ่งมีหลักการปฏิบัติ 4 ประการ คือ (ராஹ்மான், 2547)

- 1) การดำเนินกิจการการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถรองรับของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 2) การตระหนักในกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน (เอกลักษณ์และอัตลักษณ์)
- 3) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้เป็นพันธมิตรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องประสานการจัดการร่วมกัน เพื่อลดผลกระทบต่อระบบนิเวศ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
- 4) การประสานความต้องการและกำหนดแผนงานทางเศรษฐกิจ การดำรงอยู่ของสังคม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าด้วยกันในทิศทางที่นำไปสู่ความยั่งยืน

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การจัดรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในขอบเขตความสามารถรองรับได้ของธรรมชาติ โดยตระหนักถึงผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อม การดำเนินกิจกรรมภายใต้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการประสานความร่วมมือของหน่วยงาน องค์กรชุมชน และประชาชนในชุมชน เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดการบูรณาการของทุกภาคส่วนและดำรงอยู่ได้ยาวนาน

2.2.3 วิธีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ด้านการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว การดำเนินการให้นักท่องเที่ยวแวะเที่ยวนานวัน และการใช้จ่ายเงินเพิ่มขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี อีกทั้งมีความยั่งยืนตลอดไปได้นั้น ชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวต้องมีกลยุทธ์หรือวิธีการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยผู้รับผิดชอบการพัฒนาจะต้องร่วมดำเนินการ โดยต้องร่วมคิด ร่วมทำกับ พหุภาคี 4 คือ หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการ และชุมชน ตามหน้าที่ที่รับผิดชอบและพันธกิจที่เกี่ยวข้องในแต่ละส่วน โดยนำหลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนมา บูรณาการ และคำนึงถึงการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการเที่ยวและมัคคุเทศก์ การพัฒนาสินค้าของที่ระลึกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Products) การประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมการตลาดและการพัฒนาตลาดควบคู่ไปด้วย ซึ่งนักวิชาการด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวได้ กำหนดหลักการในการจัดการการท่องเที่ยวทุกรูปแบบให้ยั่งยืนตามหลักการการพัฒนาการท่องเที่ยวของโลกไว้ 10 ประการ (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2547) ดังต่อไปนี้

1) อนุรักษ์และใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) ทั้ง ทรัพยากรธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญ และเป็นแนวทางในการทำธุรกิจท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

2) ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินและลดการก่อของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste) จะช่วยลดการก่อของเสีย และลดงบประมาณในการทำบำรุง สิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณค่าของการท่องเที่ยว

3) รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม (Maintain Diversity) โดยการเพิ่มคุณค่า และมาตรฐานการบริการ ซึ่งมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว ทั้งนี้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในสถานที่นั้นนานขึ้น หรือกลับไปเที่ยวซ้ำอีก

4) ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism into Planning) ประสานแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวกับหน่วยงานทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น และการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม ช่วยให้การพัฒนาการทำงานในสถานที่ท่องเที่ยวเดียวกันมีศักยภาพเพิ่มขึ้น

5) นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy) โดยประสานงานกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น โดยสรรหาความโดดเด่นของทรัพยากรในท้องถิ่นนำไปประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเที่ยวให้มากขึ้น เป็นการสร้างรายได้กระจายสู่ประชากรที่ประกอบการในท้องถิ่น เช่น การหาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อการขยายฐานสร้างรายได้เสริมให้กับท้องถิ่น

6) การมีส่วนร่วมการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities) ควรร่วมทำงานกับท้องถิ่นแบบองค์รวม (Participation Approach) เพื่อยกระดับคุณภาพของการจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นด้วย

7) หมั่นประชุมและปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Publics) โดยการประชุมร่วมกับพหุภาคี ได้แก่ ชุมชน หรือประชาชนในพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว สถาบันการศึกษา สถาบันการศาสนา หน่วยงานราชการที่รับผิดชอบในพื้นที่ เพื่อร่วมปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการแก้ปัญหาที่เกิดจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและด้านการตลาด ตลอดจนลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8) การพัฒนาบุคลากร (Training Staff) โดยการให้ความรู้ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้พนักงานมีความรู้ โดยสอดแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน จะช่วยยกระดับมาตรฐานการบริการการท่องเที่ยว

9) การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือบริการข่าวสารการท่องเที่ยวให้พร้อม (Marketing Tourism Responsibly) โดยจัดเตรียมข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวและการบริการการขายให้พร้อม และมีเพียงพอต่อการเผยแพร่ เช่น คู่มือการท่องเที่ยว คู่มือการตลาดการท่องเที่ยวที่เป็นเอกสารแผ่นพับ หนังสือคู่มือวิดีโอ แผ่นซีดีรอม เป็นต้น จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจ ตระหนัก และเคารพในสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งจะช่วยยกระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10) ประเมินผลดำเนินการวิจัย (Undertaking Research) ผู้รับผิดชอบการพัฒนาการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ จะต้องมีการประเมินผล การตรวจสอบผลกระทบ และการศึกษาวินิจฉัยอย่างสม่ำเสมอ โดยการสอบถามผู้ใช้บริการโดยตรง การสอบถามความเห็นจากใบประเมินผล

หรือการวิจัยตลาดการท่องเที่ยว เพื่อทราบผลของการบริการนำมาปรับปรุงและแก้ไขการจัดการ การบริการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มความประทับใจและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวได้

สรุปได้ว่า แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ควรนำหลักการ จัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนทั้ง 10 ประการนี้มาใช้เป็นกรอบการปฏิบัติในแหล่งท่องเที่ยวทุก รูปแบบได้อย่างครอบคลุม รวมถึงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัย ซึ่งจะต้อง คำนึงถึงการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึง ทรัพยากรทางการเกษตรให้มีความสมดุล และคงไว้ซึ่งคุณค่าและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ในการ ดำเนินกิจกรรมใดๆ ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว โดยให้ประชาชนและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยว รวมทั้งการได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาค

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แนวคิดที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้ศึกษาจะนำเสนอเกี่ยวกับ (1) ความหมาย และความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (2) องค์ประกอบของการท่องเที่ยว (3) ประเภทของแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงเกษตร (4) รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (5) สถานการณ์และปัญหาการ จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (6) หลักการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (7) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง เกษตรอย่างยั่งยืน (8) แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ (9) ขั้นตอนการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1) ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ราโพนธรณ แก้วสุริยะ (2545) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) ว่า หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร และฟาร์มปศุสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในแหล่งเกษตรนั้นๆ บนพื้นฐานการท่องเที่ยว อย่างมีความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่า หมายถึง การท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้ทั้งความเพลิดเพลินและความรู้ นำกลับไปประยุกต์ใช้ หรือประกอบอาชีพได้ อีกทั้งยังเป็นการได้หวนกลับไปค้นหา เรียนรู้ เข้าใจ ภาควิชาใจกับอาชีพ

เกษตรกรรมอันเป็นรากฐานของแผ่นดินไทยที่เปี่ยมไปด้วยคุณค่า ภายใต้แนวคิด ปรัชญา องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเกษตรกรไทย ได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบกิจกรรมและการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลาย ทั้งวิถีดั้งเดิมจนถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงามในทุกพื้นที่ของประเทศ

กรมส่งเสริมการเกษตร (2549) ได้อธิบายถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่า เป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ สัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนา เทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ทำให้นักท่องเที่ยวได้ความรู้ และประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่จะทำให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชมชุมชนภาคเกษตรกรรม เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของชาวชนบท ศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในเรื่องเกษตรกรรม ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งเกษตรกรรมในรูปแบบดั้งเดิม และเกษตรกรรมที่มีความก้าวหน้าทันสมัย รวมถึงได้เที่ยวชมทัศนียภาพที่สวยงามตามธรรมชาติของชุมชน โดยเกษตรกรและชุมชนนั้นๆ จะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชน ทั้งในและนอกภาคเกษตรได้ นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับเกษตรกรและชุมชน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และทักษะในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเกษตรของชุมชนให้มีความยั่งยืนตลอดไป (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545 ก)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2543, อ้างถึงใน รัฐผลการจูงอินทร์, 2545) ได้ให้คำนิยามและความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

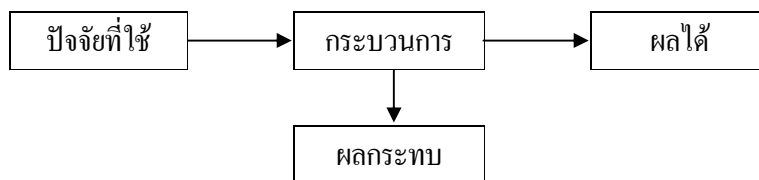
(1) การให้นิยามโดยใช้หลักองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีองค์ประกอบปัจจัยภายในที่สำคัญ 3 ประการ คือ แหล่งหรือสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว บริการ และนักท่องเที่ยว หมายถึง “การท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรที่สามารถดึงดูดและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว โดยมีบริการจัดไว้ให้รองรับเพื่อตอบสนองตามมาตรฐานความต้องการของนักท่องเที่ยว ให้ได้รับความรู้และเพลิดเพลิน โดยนักท่องเที่ยวมีความสามารถ และยินดีจะจ่าย เพื่อเข้าถึงแหล่งและใช้บริการเหล่านั้น” ดังภาพประกอบ 2.3

ภาพประกอบ 2.3 องค์ประกอบการท่องเที่ยว

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543, อ้างถึงใน รุณผกาจ
คงอินทร์, 2545

(2) การให้นิยามโดยใช้หลักการเชิงระบบ ที่ประกอบด้วยปัจจัยที่ใช้ (Input) กระบวนการ (Process) และผลได้ (Output) รวมทั้งผลข้างเคียง (Effect) หรือผลกระทบ (Impact) สามารถมองการท่องเที่ยวเชิงเกษตรว่าเป็น “การท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการเกษตรเป็นหลัก มีการบริหารและการจัดการไว้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว และสร้างรายได้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ” ดังภาพประกอบ 2.4

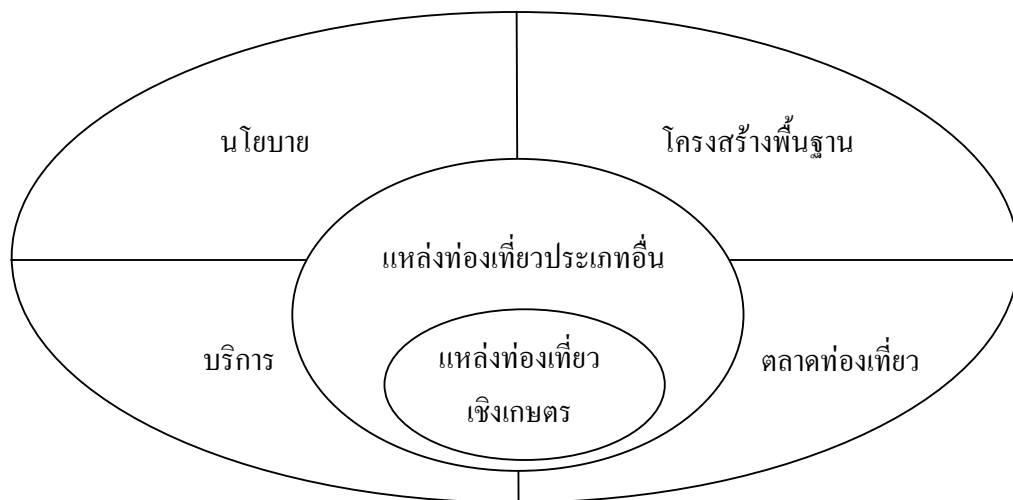
ภาพประกอบ 2.4 การทำงานของระบบการท่องเที่ยวและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543, อ้างถึงใน รุณผกาจ
คงอินทร์, 2545

(3) การให้นิยามโดยหลักการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน เป็นการมองการท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ปัญหาผลกระทบสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชน และมีการจัดระบบบริหารและการจัดการที่ดี โดยนัยนี้ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง “การท่องเที่ยวที่มุ่งความสนใจไปที่กิจกรรมการเกษตรเป็นหลัก มีการจัดการโดยใช้หลักการเชิงอนุรักษ์ โดยเกษตรกรและชุมชนเข้ามีส่วนร่วม มีการจัดระบบการบริหาร และการจัดการคุณภาพ โดยมุ่งให้บังเกิดผล

ทางด้านส่งเสริมการพัฒนาการเกษตร คุณภาพชีวิตของเกษตรกร การพักผ่อน การศึกษาทางวัฒนธรรม และการรักษาสภาพแวดล้อม”

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจถึงความแตกต่างของความหมาย แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากในภาพรวมของการท่องเที่ยว เมื่อกล่าวถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมักจะเข้าใจว่าเป็นเพียงจุดท่องเที่ยว แต่ในความเป็นจริงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะรวมถึงองค์ประกอบทุกส่วนที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว ส่วนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งนอกจากจะเกี่ยวข้องกับการจัดการส่วนผสมขององค์ประกอบให้ได้สัดส่วนและทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์แล้ว ยังต้องคำนึงถึงการจัดการหรือบูรณาการส่วนผสมของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างครบวงจร ดังภาพประกอบ 2.5

ภาพประกอบ 2.5 แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบ

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2543, อ้างถึงใน รุณผกาจ
คงอินทร์, 2545

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรในชนบท ศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการเกษตรทั้งในรูปแบบที่ทันสมัยและแบบดั้งเดิม และได้รับความเพลิดเพลินจากการชมทัศนียภาพธรรมชาติในชุมชน โดยเกษตรกรและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบน

พื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรและชุมชน เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิต เกิดการเรียนรู้ และทักษะในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนให้มีความยั่งยืนตลอดไป

2) ความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การทำเกษตรในประเทศกำลังพัฒนา มีลักษณะสำคัญสองประการที่เป็นข้อจำกัดในการสร้างรายได้ คือ ฟาร์มมีขนาดเล็กและเกษตรกรมักประสบกับปัญหาการที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงเรื่อยๆ (Dent, 1989, อ้างถึงใน อภิพรณ พุกภักดี, 2544) เกษตรกรในประเทศที่กำลังพัฒนานั้นส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองอยู่ระหว่าง 1-2 เฮกตาร์ (1 เฮกตาร์ = 6.125 ไร่) ด้วยสภาพที่มีการเติบโตของประชากรอย่างรวดเร็วทำให้การขยายพื้นที่ทำการเกษตรจำเป็นต้องเข้าสู่พื้นที่ที่ไม่อุดมสมบูรณ์ แต่เกษตรกรจำเป็นต้องใช้เพื่อการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์มากขึ้น ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของที่ดินและแหล่งน้ำ ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ สุดท้ายก็ก่อให้เกิดความยากจน ตามมาด้วยความขาดแคลนอาหาร ตลอดจนสถานะความเป็นอยู่ที่ต่ำต้อยยิ่งขึ้น ความพยายามในการเพิ่มผลผลิตการเกษตรในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในช่วงที่ผ่านมาสามารถกล่าวได้ว่า ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นมิใช่ด้วยการขยายพื้นที่ทำกิน วิธีเดียวที่จะเพิ่มผลผลิตการเกษตร คือ การเพิ่มศักยภาพของการผลิตในพื้นที่เกษตรที่มีอยู่ทั่วไป เช่น การใช้พันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง การใช้พืชที่ตอบสนองต่อปุ๋ยและการชลประทาน ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรรายย่อยในแต่ละประเทศได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกที ในขณะที่พื้นที่การถือครองต่อรายหัวของเกษตรกรลดลง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพยายามหาวิธีการ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับเกษตรกรผู้มีพื้นที่ถือครองขนาดเล็ก เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้จากการทำการเกษตรในพื้นที่ที่ถือครองเหล่านี้

ด้วยข้อจำกัดต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น แนวทางที่จะเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรรายย่อยโดยการปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการเกษตรให้มีรูปแบบที่หลากหลายและให้ผลตอบแทนที่สูง กิจกรรมหนึ่งที่หลายฝ่ายมองว่าจะสามารถสร้างรายได้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรรายย่อยให้ดีขึ้นได้ คือ กิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีบทบาทสูงอย่างยิ่งในการดึงเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของประเทศ หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และรัฐบาลจึงมีนโยบายและแผนงานพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

อย่างไรก็ดี ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไปคือการมุ่งเน้นความสนใจไปยังกิจกรรมการเกษตร รวมถึงสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก โดยให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อนไปในตัว ส่วน

เกษตรกรก็จะมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร รวมทั้งผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร และค่าตอบแทนจากการให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว ดังที่ได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ ดังต่อไปนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2541, อ้างถึงใน ภาสกร เกื้อสุข, 2547) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ทำให้เกิดการเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลผลิตทางการเกษตรอย่างแท้จริง รวมทั้งเกิดการคิดค้นพัฒนาเทคนิคการเพาะปลูก การบำรุงรักษา การเร่งหรือขยายผลผลิต และการแปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตรอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกษตรกรที่ทำธุรกิจท่องเที่ยวมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นอย่างมาก หรือบางแห่งรายได้จากธุรกิจท่องเที่ยวได้กลายเป็นรายได้หลักแทนรายได้จากการขายผลผลิตเกษตรเพียงอย่างเดียว โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลรายได้จากแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยว ซึ่งจะมีการใช้จ่ายใช้สอยเงินเพื่อซื้อสินค้าและบริการต่างๆ จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเฉลี่ยประมาณ 250 บาทต่อคน และในแต่ละจุดจะมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าชมประมาณ 18,000 บาทต่อปี ดังนั้น ในช่วงระยะเวลา 3 ปี กรมส่งเสริมการเกษตรจึงมีเป้าหมายที่จะจัดซื้อและพัฒนาจุดท่องเที่ยวจำนวนไม่ต่ำกว่า 500 จุด คิดเป็นมูลค่ารายได้ที่เกษตรกรจะได้รับรวมไม่ต่ำกว่า 2,250 ล้านบาท หรือคิดเป็นมูลค่าปีละประมาณ 75 ล้านบาท

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2544) ได้กล่าวถึงผลจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า เป็นการสร้างรายได้โดยตรงให้กับเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ผลิต เมื่อนักท่องเที่ยวได้เดินทางมาเยี่ยมชมแล้วยังได้ซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่เกษตรกรได้จัดทำในอาชีพปกติ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) สามารถจำหน่ายต้นอ่อนและเมล็ดพันธุ์ เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อกลับไปทดลองปลูก หรือไม่บางคนอาจนำไปขยายอาชีพเสริมต่อเป็นเกษตรกรรายใหม่เพิ่มขึ้น เป็นการสร้างงานสร้างอาชีพใหม่ได้

(2) สามารถขายผลผลิตให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งจะช่วยขยายตลาดขายปลีกและขายส่งให้กับเกษตรกรได้

(3) ผลผลิตบางชนิดที่จำหน่ายสดไม่ทันสามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อีกรูปแบบหนึ่งโดยอาจจัดทำเป็นของแห้ง ซึ่งเป็นการถนอมอาหาร จำหน่ายให้นักท่องเที่ยวเป็นรายได้เพิ่มพูนจากเดิม

(4) มีส่วนแนะนำธุรกิจการเกษตรเพิ่มขึ้น นักท่องเที่ยวและเกษตรกรที่ได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด สามารถช่วยขยายผลจากการทำการเกษตรต่อไปยังธุรกิจอื่นๆ ได้อีกนับเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพเพิ่มขึ้น อาทิ การทำธุรกิจผลไม้สดกับเครื่องจักสาน เครื่องบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น

(5) การจัดการการท่องเที่ยวแวะพักชมสวนเกษตร ยังทำให้เพื่อนบ้านสามารถขายสินค้า ทั้งจากสวนเกษตร และสินค้าจำพวกอาหาร เครื่องดื่มได้เพิ่มขึ้น

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้กล่าวถึงความมุ่งหวังของการทำการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชน 3 ประการ ดังต่อไปนี้

(1) เสริมสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชน ทั้งรายได้ในภาคเกษตร เช่น การขายผลผลิตหรือการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และรายได้นอกภาคเกษตร เช่น การให้บริการต่างๆ

(2) ก่อให้เกิดการกระจายรายได้จากสังคมเมืองสู่ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมกิจกรรมต่างๆ และวิถีชีวิตในชุมชนภาคเกษตรกรรม

(3) พัฒนาเกษตรกรและชุมชนเกษตรให้มีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นให้เกษตรกรและชุมชนโดยส่วนรวมได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด

อย่างไรก็ดี กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้กล่าวถึงแหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ได้จากการจัดเก็บรายได้จากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในแหล่งท่องเที่ยว โดยการจัดเก็บค่าบริการต่างๆ จากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

(1) นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมควรต้องเสียค่าผ่านประตู หรือค่าบริการ ซึ่งถือว่าเป็นค่าตอบแทนสำหรับการบริการ และความสุข ความพึงพอใจที่นักท่องเที่ยวได้รับจากแหล่งท่องเที่ยว อัตราค่าบริการที่เหมาะสมขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของการบริการ กิจกรรมที่แหล่งท่องเที่ยวจัดเสนอ และความหายากของแหล่งท่องเที่ยวชนิดนั้น และไม่ควรเก็บในอัตราที่แพงเกินไปจนทำให้นักท่องเที่ยวไม่กลับมาเยี่ยมชมอีก

(2) เจ้าของร้านค้าและธุรกิจต่างๆ ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวที่ทำธุรกิจกับนักท่องเที่ยว บุคคลเหล่านี้ได้รับผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยว จึงควรมีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายในอัตราที่เป็นธรรมกับทั้งสองฝ่าย

(3) ผู้จัดบริการนำเที่ยวที่มีคณะท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม บุคคลเหล่านี้ควรคิดค่าใช้จ่ายโดยคำนวณตามขนาดของกลุ่ม ถ้าเป็นกลุ่มใหญ่ก็เก็บในอัตราสูง แต่ถ้าเป็นกลุ่มเล็กก็เก็บในอัตราที่ถูกลงตามส่วน ซึ่งรายได้ส่วนนี้จะเก็บจากผู้จัดบริการนำเที่ยวโดยตรง และเป็นคนละส่วนกันกับค่าผ่านประตูที่นักท่องเที่ยวแต่ละคนจ่ายเอง

ในกรณีที่มีการจัดงานเทศกาล งานมหกรรม งานแสดงวัฒนธรรม ประเพณี หรืองานแสดงหัตถกรรมท้องถิ่นที่จะต้องทำร่วมกับองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน ควรมีการประชุมตกลงล่วงหน้าเพื่อหาข้อตกลงที่ชัดเจนเกี่ยวกับการใช้จ่าย และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่ง

อาจมาจากกำไรจากการจำหน่ายของที่ระลึก งานหัตถกรรม ค่าชมรายการ ค่าอาหารและเครื่องดื่ม และค่าเช่าสถานที่ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในการจัดเก็บรายได้ต้องคำนึงถึงความพึงพอใจที่นักท่องเที่ยวได้รับเป็นสำคัญ ควรให้นักท่องเที่ยวมีความรู้สึกว่าคุณค่ากับความเหน็ดเหนื่อยที่ต้องเดินทางมา และเกิดความประทับใจให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวอีก พร้อมทั้งชักชวนญาติมิตรให้มาเยี่ยมชม

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546) ได้กล่าวถึงลักษณะและประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลินและความรู้ควบคู่กัน เพื่อนำกลับไปประยุกต์ใช้หรือประกอบอาชีพได้ โดยนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบกิจกรรม และการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลาย รวมทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิมจนถึงการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงาม ความประทับใจที่เกิดจากการได้ชม ได้ชิม ได้ซื้อผลิตภัณฑ์ และได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์แก่ผู้มาท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดรายได้แก่ชุมชนจากการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร และค่าตอบแทนจากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ธีระพงษ์ มาลัยทอง และ วัชร พุ่มทอง (2546) ได้กล่าวถึงผลของการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ได้ก่อให้เกิดรายได้แก่เจ้าของสวนเป็นอย่างมาก โดยได้นำเสนอกรณีตัวอย่างเกษตรกรที่ดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว 2 ราย ดังต่อไปนี้

กรณีของนายโชติชัย บัวดิษ เจ้าของสวนสุภัทราแลนด์ ได้กล่าวถึงผลของการทำธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกิดขึ้นตลอด 2 ปีที่ผ่านมาว่า สิ่งแรกที่เห็นได้ชัดคือ เป็นการเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตอย่างแท้จริง เพราะผลไม้ของสวนได้รับการบำรุงให้มีความสมบูรณ์ ได้มาตรฐานมากขึ้น ทำให้ขายได้ในราคาที่สูงขึ้น โดยมีนักท่องเที่ยวซื้อผลผลิตกลับบ้านเป็นจำนวนมาก ทำให้ลดค่าใช้จ่ายต่างๆ ลงได้มาก เช่น ค่าขนส่ง ค่าเดินทาง และค่าแรงงาน รายได้จึงเพิ่มขึ้นมาก ซึ่งในบางครั้งที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ผลผลิตที่สวนไม่พอก็จะนำผลผลิตจากสวนใกล้เคียงมาจำหน่าย หรือให้ชาวสวนที่อยู่ใกล้ๆ นำผลผลิตมาวางขายให้นักท่องเที่ยวซื้อกัน ทำให้มีรายได้ของชาวสวนเหล่านี้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย

กรณีของนายทวีวัฒน์ ดินะมาศ เจ้าของสวนกุลพัฒน์ ทวีรสัท เซ็นเตอร์ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการทำธุรกิจการท่องเที่ยวว่า เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าเกษตร เพราะขายได้ในราคาดีกว่าการขายส่งให้พ่อค้าคนกลาง อีกทั้งยังได้ค่าเข้าชมสวน ซึ่งเป็นการทำธุรกิจจากการลงทุนที่เท่าเดิม ใช้แรงงานเท่าเดิม ส่วนนักท่องเที่ยวได้มาซื้อผลไม้สดๆ จากสวน ทำให้ได้ของมีคุณภาพ

อรรอย สดกว่าซื้อจากพ่อค้ามาก ได้ชิมหรือเก็บจากต้นได้โดยตรง ก็จะเกิดความประทับใจ และช่วยเผยแพร่สถานที่แห่งนี้ให้เป็นที่รู้จักต่อไป

อัศวิน แสงพิบูล (2549) ได้กล่าวถึงข้อดีของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า จะก่อให้เกิดผลดีทั้งในแง่เศรษฐกิจและสังคมของประเทศในหลายๆ ด้าน ดังต่อไปนี้

(1) ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยว และการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เป็นการช่วยกระจายรายได้สู่ชุมชนและท้องถิ่นระดับรากหญ้า เมื่อเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวนอกเหนือจากอาชีพหลักแล้ว ย่อมจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร เป็นการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชนได้อีกทางหนึ่ง และอาจถือเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สำคัญของเกษตรกรในยามที่ผลผลิตจากภาคการเกษตรตกต่ำในบางปีได้อีกด้วย

(2) ช่วยให้เกษตรกรและลูกหลานรู้สึกภาคภูมิใจในอาชีพดั้งเดิมของตน จากเดิมที่อาชีพเกษตรกรไม่ได้รับความสนใจจากลูกหลานเนื่องจากเป็นอาชีพที่ต้องทำงานหนัก เหนื่อยและมีรายได้น้อยเทียบไม่ได้กับอาชีพนอกภาคการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพในภาคอุตสาหกรรมและการบริการ นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังช่วยรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีงาม และช่วยสืบทอดอาชีพดั้งเดิมของคนไทยไว้ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสืบต่อไป

(3) โครงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบางพื้นที่มีการจัดตั้งองค์กรท้องถิ่น อันเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง ทำให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน และเป็นการช่วยส่งเสริมการพัฒนากลุ่มเกษตรกรและทรัพยากรบุคคลในท้องถิ่นให้มีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันในด้านต่างๆ

(4) ให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้สัมผัส เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรอย่างใกล้ชิด ได้เห็นความงดงามตามธรรมชาติ ความเขียวขจีของเรือสวนไร่นา และความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณธัญญาหารของเมืองไทย ซึ่งนับเป็นแหล่งผลิตอาหารและผลไม้ที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกก็ว่าได้ นักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจกับกิจกรรมการเกษตรต่างๆ ได้เรียนรู้และซึมซับภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรชาวไทยที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆ ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษได้อย่างลงตัวและไม่แพ้ชาติใดในโลก

(5) ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยว (คนต่างถิ่น) กับเกษตรกร (คนท้องถิ่น) ได้เป็นอย่างดีในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ทักษะ และประสบการณ์ต่างๆ ระหว่างกัน เป็นการลดช่องว่างระหว่างคนเมืองกับคนชนบท และเป็นการช่วยปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับ

นักท่องเที่ยวให้มีความเข้าใจในอาชีพเกษตรกรรม ได้พบเห็น เข้าใจปัญหา อุปสรรค และความยากลำบากของเกษตรกรในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ

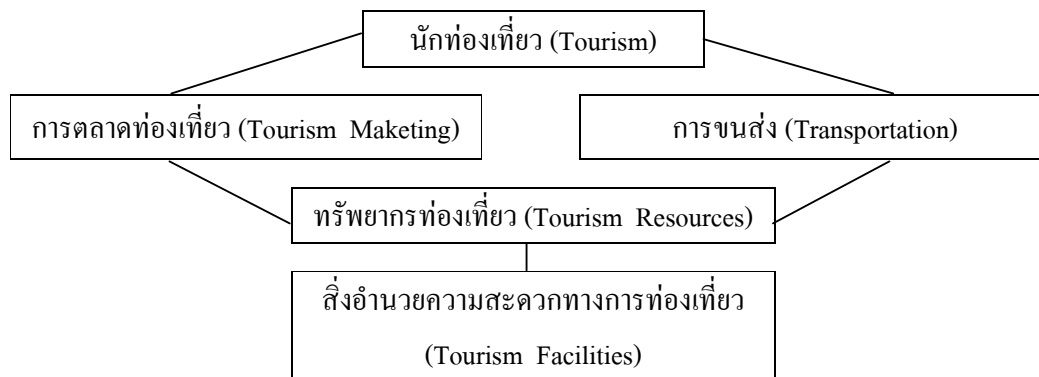
(6) ช่วยส่งเสริมและขยายแหล่งท่องเที่ยวในเมืองไทยให้มีมากยิ่งขึ้น ช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้จักแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ และหันกลับมาเที่ยวภายในประเทศมากขึ้น เป็นการสร้างทางเลือกใหม่ในการท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับกระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันที่ให้ความสนใจและนิยมการเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติกันมากขึ้น

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ สงขลา (2551) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า เป็นการสร้างเสริมรายได้ให้แก่เกษตรกรและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้การดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ รัฐบาลจึงได้มีนโยบายที่จะส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกรเพื่อความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงเป็นหัวใจสำคัญในการประกอบอาชีพธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งส่งผลให้เพิ่มมูลค่าทรัพยากรการเกษตรของเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้ครอบครัว ชุมชน และสังคม มีความเข้มแข็งและความเจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณีสืบไป

จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีความสำคัญต่อการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อยซึ่งมีพื้นที่ถือครองหรือฟาร์มขนาดเล็กซึ่งรายได้เหล่านี้จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรรายย่อยในชุมชนให้ดีขึ้นได้ โดยรัฐบาลมีความมุ่งหวังจะให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชนในด้านการสร้างรายได้ จากการนำทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่มาสีสร้างมูลค่าเพิ่มในรูปแบบของการให้บริการการท่องเที่ยว ทั้งจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์ และค่าตอบแทนจากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น อาหาร สินค้าของที่ระลึก ค่าบริการนำเที่ยวชม และค่าตอบแทนวิทยากร รายได้เหล่านี้อาจจะพัฒนาจากรายได้เสริมเป็นรายได้หลักได้ หากมีการพัฒนาอย่างเหมาะสม เงินจากนักท่องเที่ยวจะผ่านมือจากเจ้าของร้านที่ให้บริการอาหารหรือร้านจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก ไปซื้ออาหารสด พืชผักผลไม้ หรือสินค้าหัตถกรรมต่างๆ เงินเหล่านี้ย่อมกระจายไปสู่เกษตรกรในชุมชนผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และผู้ให้บริการกลุ่มต่างๆ นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการผลิตที่มีคุณภาพ ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงเป็นการช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศด้วย ส่วนนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้ และประสบการณ์ด้านการเกษตรจากการร่วมกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดความประทับใจ และอาจจะช่วยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักต่อๆ กันไป

2.3.2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวที่สำคัญว่ามี 5 ประการ ซึ่งมีความสัมพันธ์กันเป็นวงจร ดังภาพประกอบ 2.6

ภาพประกอบ 2.6 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

ที่มา : กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545 ก

1) นักท่องเที่ยว นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว หากไม่มีนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ สำหรับนักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร น่าจะหมายถึงความรวมถึงบุคคลที่ต้องการมาเที่ยวชมธรรมชาติและแหล่งเกษตรต่างๆ เพื่อศึกษาหาความรู้ ความเพลิดเพลิน ชม ชิม และซื้อผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร

2) การตลาดท่องเที่ยว เป็นความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยวของตน แล้วใช้สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ โดยการตลาดท่องเที่ยวอาจทำได้ 2 วิธี ดังต่อไปนี้

(1) การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ทางการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

(2) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อสารข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้น เร่งเร้าให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวของตน ดังนั้น ผู้บริการและจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจำเป็นต้องมีการให้บริการข้อมูลข่าวสารรายละเอียดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่างๆ โดยการ

โฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านสื่อต่างๆ เพื่อเชิญชวน กระตุ้น เร่งเร้าให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3) การขนส่ง หมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยานพาหนะประเภทต่างๆ ไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ การขนส่งทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางเรือ และทางเครื่องบิน

อย่างไรก็ดี การเดินทางที่มีประสิทธิภาพนั้นไม่ว่าจะโดยวิธีใดๆ ก็ตาม จะต้องสามารถอำนวยความสะดวกในการเดินทาง ทั้งสภาพยานพาหนะที่ใช้เดินทาง และระบบเส้นทางที่ใช้ในการเดินทางที่มีความปลอดภัยไปถึงจุดหมายปลายทางด้วยความเรียบร้อย รวมทั้งการประหยัดซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ก่อให้เกิดการเดินทางเพิ่มขึ้น (ศูนย์เครือข่ายความรู้วัฒนธรรม, ม.ป.ป.)

4) ทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวและเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว หรืออาจหมายถึงสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเดินทางไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวในทีนั้นๆ ได้แก่ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ และทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม

5) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว หมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่รองรับในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกสบายและปลอดภัย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้

(1) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับการเดินทางมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การให้บริการที่เป็นการให้ความสะดวกในระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว 5 ประการ คือ การบริการขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว ที่พักแรม อาหารและบันเทิง นำเที่ยวชม และการบริการจำหน่ายของที่ระลึก เป็นต้น

(2) สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว แม้ว่าจะไม่มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น ไฟฟ้า ประปา การคมนาคม สาธารณสุข ฯลฯ และ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านความปลอดภัย เช่น การโจรกรรม จี้ปล้นหรือชิงทรัพย์ การก่อความไม่สงบ รวมถึงความปลอดภัยจากการบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

Warapom Jimngee (2551) ได้กล่าวถึงธุรกิจท่องเที่ยวไว้ว่า ต้องมีส่วนประกอบหลัก 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1) มีจุดสนใจ (Attraction) ที่นักท่องเที่ยวจะให้ความสนใจ ซึ่งจุดสนใจนี้อาจเป็นจุดสนใจที่เกิดขึ้นใหม่หรือมีอยู่ดั้งเดิมแล้ว จุดสนใจที่มีความสำคัญที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้หลายกรณี เช่น ทัศนียภาพ ปิรามิด บั้งไฟพญานาค หรือในบางกรณีอาจเป็นตัวบุคคลก็ได้ อย่างไรก็ตาม จุดสนใจเหล่านี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสนใจของนักท่องเที่ยว

2) มีจุดหมาย (Destination) สถานที่ท่องเที่ยวควรเป็นจุดหมายที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ ซึ่งอาจเป็นประเทศ เป็นเมือง หรือเป็นสถานที่ ที่นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญ

3) สามารถเข้าถึงได้ (Accessibility) สถานที่ท่องเที่ยวต้องสามารถเข้าถึงได้ไม่ว่าจะเป็นทางใดก็ตาม เพราะการเข้าถึงได้มีส่วนสำคัญต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และมีส่วนที่จะทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวเติบโตได้มากหรือน้อย หากนักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางเข้าไปถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ นับว่าสถานที่ดังกล่าวยังไม่พร้อมที่จะดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว หากนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงก็จัดอยู่ในส่วนธุรกิจการท่องเที่ยว

4) สิ่งปลูกสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ธุรกิจท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างพื้นฐานอันจะนำนักท่องเที่ยวเข้าสู่พื้นที่ได้ เช่น ถนน สนามบิน ท่าเรือ ฯลฯ

5) ความสะอาดสบาย (Facilities) เป็นปัจจัยสำคัญที่นักท่องเที่ยวจะพิจารณาความต้องการเบื้องต้นของอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความปลอดภัย ควรจัดให้มีในแหล่งท่องเที่ยวซึ่งจะเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวทำให้เกิดธุรกิจต่อเนื่อง

Mill (1990, อ้างถึงใน สิโรรัตน์ หอมมาน, 2547) ได้กล่าวไว้ว่า แหล่งท่องเที่ยวต้องประกอบด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน 4 ประการ คือ สิ่งดึงดูดใจ (Attraction) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) การขนส่ง (Transportation) และการต้อนรับอย่างมีมิตรไมตรี (Hospitality)

Middleton (1988, อ้างถึงใน อัญชลี รุ่งชัยยันต์, 2545) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวซึ่งมีสิ่งที่เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ ไว้ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1) สิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยว (Destination Attraction) ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจตามธรรมชาติ สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งดึงดูดใจทางวัฒนธรรม และสิ่งดึงดูดใจทางสังคม

2) สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในแหล่งท่องเที่ยว (Destination Facilities and Services) ได้แก่ ที่พัก ภัตตาคาร ร้านอาหาร การขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ร้านค้าปลีกและบริการอื่น

3) ความสามารถในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility of the Destination) ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน อุปกรณ์ ปัจจัยด้านการดำเนินการ ระเบียบของทางราชการ

4) ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว (Images of the Destination)

นอกจากนี้ ไร่ไพพรรณ แก้วสุริยะ (2545) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญว่ามี 6 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งเกษตรกรรมที่มีความสำเร็จในสาขานั้นๆ
- 2) มีความสัมพันธ์กับบริการนักท่องเที่ยวในจำนวนจำกัดต่อวัน
- 3) มีวิทยากรหรือมัคคุเทศก์นำชม
- 4) มีผู้จัดนำเที่ยวและนักท่องเที่ยวมีความรู้ว่สิ่งใดควรปฏิบัติและไม่ควร
- 5) นักท่องเที่ยวมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้น
- 6) เป็นการท่องเที่ยวที่ได้ความรู้ เห็นความสวยงาม มีความประทับใจ และปลอดภัยด้วย

อัครวิน แสงพิบูล (2549) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญว่ามี 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางการเกษตร หมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตร ซึ่งรวมทั้งทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น และทรัพยากรด้านการจัดการ เช่น เกษตรกร องค์กรท้องถิ่น ความรู้ทางการเกษตร เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยีทางการเกษตรต่างๆ

2) ตลาดนักท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ ประชาชนและเกษตรกรทั่วไปที่มีความสนใจด้านการเกษตร เพื่อศึกษาหาความรู้เป็นแนวทางประกอบอาชีพ หรือเพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตรของตนเอง และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน สนใจในการท่องเที่ยวธรรมชาติและกิจกรรมการเกษตรต่างๆ อยากรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพของเกษตรกร

3) การบริการการท่องเที่ยว หมายถึง การบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การให้ข้อมูลหรือความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม การจัดจำหน่ายพืชผลและผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ การให้บริการนำเที่ยว หรือด้านที่พักแก่นักท่องเที่ยว เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในการพัฒนาพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จะดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมทรัพยากรการท่องเที่ยวได้นั้น ซึ่ง บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้สรุปไว้ว่า ปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งต้องมีนั้นคือ

1) สิ่งดึงดูดใจ เช่น ความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน หรือสถานที่ทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น

2) สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า การสื่อสาร การขนส่ง ที่พัก อาหาร การนำเที่ยว การจำหน่ายสินค้าที่ระลึก เป็นต้น

3) เส้นทางคมนาคมเข้าถึง และต้องมีการเชื่อมโยงกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวกับบริเวณใกล้เคียง

กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบที่สำคัญของการท่องเที่ยว ประกอบด้วย นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของการท่องเที่ยวทุกรูปแบบรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรด้วย ทรัพยากรท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งต้องมีสิ่งดึงดูดใจหรือจุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งสิ่งดึงดูดใจในตามธรรมชาติ สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น สิ่งดึงดูดใจทางวัฒนธรรม และสิ่งดึงดูดใจทางสังคม ส่วนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตทางการเกษตรและเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีความสำเร็จในสาขานั้นๆ และเป็นจุดเด่นที่นักท่องเที่ยวสนใจ โดยมีการตลาดท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว และมีการขนส่งทุกรูปแบบเพื่ออำนวยความสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการบริการหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่สัมพันธ์กับจำนวนนักท่องเที่ยวที่จำกัดต่อวัน และมีวิทยากรหรือมัคคุเทศก์นำชมเพื่อให้ความรู้ด้านการเกษตร ให้เห็นความสวยงาม สร้างความประทับใจ และเส้นทางคมนาคมเข้าถึงที่สะดวกและเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น รวมถึงความปลอดภัยต่างๆ นอกจากนี้ผู้จัดนำเที่ยวและนักท่องเที่ยวต้องมีความรู้เกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติในระหว่างการท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวต้องมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวนั้นด้วย ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นโดยอ้อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสำคัญ

2.3.3 ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรจึงมีอยู่ทั่วประเทศ ดังที่กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรท่องเที่ยวเกษตรน่าจะหมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีกระบวนการผลิตทางการเกษตร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ทางการเกษตรที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้เกิดการไปเยือนหรือไปเที่ยวชม ซึ่งพอจะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน ซึ่งมีทั้งประเภทที่มีที่พักแรมในหมู่บ้านได้หรือประเภทมาเที่ยวระยะสั้นภายใน 1 วัน ในแต่ละจุดจะมีลักษณะเด่นเป็นการเฉพาะเจาะจง เช่น หมู่บ้านทำนา หมู่บ้านผลไม้ หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ หมู่บ้านเลี้ยงผึ้ง ฯลฯ ซึ่งนอกจากจะมีกิจกรรมเด่นแล้วยังอาจจะมีกิจกรรมอื่นๆ ที่น่าสนใจประกอบในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวด้วย

2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นสวนหรือไร่ของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่เป็นสวนของเกษตรกรที่มีความก้าวหน้าในการปลูกพืชเฉพาะอย่าง เช่น สวนเงาะ สวนทุเรียน สวนไม้ดอก สวนผัก สวนเกษตรผสมผสาน มีการนำผลผลิต และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรหรือสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรมาจัดวางและจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว

3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ เป็นลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีการจัดงานเทศกาลต่างๆ หรืองานมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจ เช่น งานวันทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน งานวันระกำหวาน ฯลฯ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางการเกษตรที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ทุ่งดอกทานตะวัน ทุ่งดอกกระเจียว (ดอกปทุมมา) ฯลฯ

อย่างไรก็ดี แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวข้างต้นนี้ บางชุมชนอาจจะมีหลายแหล่งควบคู่กันก็ได้ หรืออาจจะมีประเภทใดประเภทหนึ่งก็ได้ แต่หากมีหลายประเภทโอกาสจะดำเนินงานอย่างครบวงจรและตลอดปีจะมีมากกว่า

2.3.4 รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม รูปแบบหรือลักษณะของการจัดกิจกรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงมีหลากหลายรูปแบบตามความแตกต่างของพื้นที่ และมีกระจายอยู่ทั่วประเทศ ดังที่ได้มีหน่วยงานต่างๆ ได้แบ่งรูปแบบหรือลักษณะของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ ดังต่อไปนี้

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้ประมวลสรุปรูปแบบหรือลักษณะของการจัดกิจกรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 6 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการแสดงหรือสาธิต มีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ แปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงาม และหลากหลาย แปลงรวบรวมพันธุ์พืช การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติทางการเกษตร การแสดงประเพณีวัฒนธรรมด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา การแสดงงานฝีมือหรือหัตถกรรมต่างๆ การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และวิถีทางการเกษตรของไทยในอดีต

2) รูปแบบการให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมในระยะสั้น เช่น การเข้าชมสวนเกษตร โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตกันเองจากต้นในสวน หรือการซื้อผลผลิตโดยการเลือกเก็บเอง ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้ทั้งความสวยงามและบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ และการทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน

3) รูปแบบการให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน เพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวชนบทเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะดวก ฯลฯ

4) รูปแบบการอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่ และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการนำเอาทรัพยากรความรู้ในชุมชนมาจัดกิจกรรม เช่น การฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรสมัยใหม่ ซึ่งอาจจะมีกรมอบประกาศนียบัตรให้ และการฝึกปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบท เช่น ศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์ต่อการเกษตร พืชและประโยชน์ของผักพื้นเมืองที่รับประทานได้ ฯลฯ

5) รูปแบบจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร มีหลากหลายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรในชุมชน ได้แก่ สินค้าและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของเกษตรกร และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สินค้าหัตถกรรมพื้นเมือง ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ ตลอดจนการบริการอาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆ แต่สะอาด เช่น ผลไม้ น้ำผลไม้ อาหารสำเร็จรูปต่างๆ ฯลฯ

6) รูปแบบการให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร เป็นการทำธุรกิจหรือลงทุนร่วมกับเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิต หรือการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการส่งออก หรือจำหน่ายภายในประเทศ และร่วมผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2549) ได้แบ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรออกเป็น 7 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) การนำเที่ยวชมสวนเกษตร โดยเกษตรกรอาจเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวชมผลไม้ต่างๆ ภายในสวน ชมความสวยงามของดอกไม้และช่อดอกไม้ พันธุ์ไม้ดอก เพื่อนำไปปลูกเอง และอาจจัดนำเที่ยวเดินป่า ชมสมุนไพร ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ สมุนไพรชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมทั้งการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสุขภาพเข้าไปด้วย เช่น การนวดตัวด้วยสมุนไพร

2) การนำเที่ยวชมเทศกาลงานวันเกษตร เป็นงานเทศกาลจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และมีการจัดนิทรรศการทางวิชาการให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรภายในงานด้วย เช่น งานเทศกาลผลไม้ งานเทศกาลลำไย

3) การนำเที่ยวชมฟาร์มปศุสัตว์ต่างๆ เช่น ฟาร์มโชคชัย นักท่องเที่ยวจะได้ชมการรีดเชื้อโคฟอพันธุ์ การรีดนมวัว และการให้นักท่องเที่ยวทดลองรีดนมวัวด้วยมือเปล่า ฟาร์มกวางที่ท็อปแลนด์ ฟาร์มแอนด์คันทริโฮม ที่นักท่องเที่ยวสามารถชมการเพาะพันธุ์กวางที่มีกระบวนการผลิตอย่างครบวงจร

4) การนำเที่ยวชมการทำนาแบบดั้งเดิม เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิต ประเพณีท้องถิ่นของชาวนา การเพาะปลูกข้าวด้วยวิธีดั้งเดิม โดยอาจให้นักท่องเที่ยวได้ทดลองหว่านข้าวหรือเกี่ยวข้าว

5) การนำเที่ยวชมหมู่บ้านชาวประมง เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตชาวประมง และได้ร่วมตกปลาด้วยวิธีแบบดั้งเดิม ตกปลาหมึก ตกกุ้ง

6) การพักผ่อนในหมู่บ้าน เป็นการที่เกษตรกรจัดที่พักของตนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว โดยดูแลอำนวยความสะดวกในขณะที่นักท่องเที่ยวพักอยู่ในลักษณะของ home stay และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัสชีวิตของเกษตรกรอย่างแท้จริง

7) การอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรแก่ผู้สนใจ เช่น การเรียนรู้ในการหาช่องทางในการทำธุรกิจการเกษตร การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

นอกจากนี้ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคใต้ สงขลา (2551) ยังได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับสาระองค์ความรู้ ความสนุกสนานเพลิดเพลิน อันก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ส่งผลให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความก้าวหน้าและยั่งยืน ซึ่งรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และรูปแบบการจัดกิจกรรมบริการเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังต่อไปนี้

1) รูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

(1) การศึกษาดูงานกิจกรรมการประกอบอาชีพการเกษตรของคนในท้องถิ่น เช่น อาชีพการทำสวนยาง สวนผลไม้ นักท่องเที่ยวสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทดลองฝึกปฏิบัติการกรีดยาง หรือเก็บผลไม้ในสวนได้

(2) การศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การล่อผึ้งโพรง การล่อผึ้งป่ามาเลี้ยงในสวนผลไม้เพื่อเก็บน้ำผึ้งและให้ผึ้งช่วยผสมเกสรดอกไม้ทำให้ไม้ผลติดดอกออกผลเพิ่มขึ้น

(3) การศึกษาเรียนรู้การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าการเกษตร เช่น การทำทุเรียนกวนโดยใช้น้ำผึ้งแทนน้ำตาลทรายทำให้รสชาติทุเรียนกวน หอม หวานอร่อย และไม่เหมือนใคร เพื่อขายเป็นของฝาก หรือของที่ระลึกได้ หรือการทำน้ำดื่มสมุนไพร คั้นแก้กระหาย และเกิดประโยชน์ต่อร่างกาย เช่น การทำน้ำดอกอัญชัน การทำน้ำว่านกาบหอยแครง เป็นต้น

2) รูปแบบการจัดกิจกรรมบริการเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน แหล่งท่องเที่ยวเพื่อชุมชน และการศึกษาดูงานด้านการเกษตร กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะสัมผัสและศึกษาได้ เช่น การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การทำสวนผลไม้ การทำสวนยาง การเลี้ยงผึ้ง การทำนา การเลี้ยงปลา การเพาะเห็ด การปลูกผักปลอดสารพิษ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร สำหรับธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะได้รับความสนใจ ความนิยมมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับบริการประทับใจหรือไม่ การจัดกิจกรรมบริการเสริมพิเศษมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเยี่ยมชมเรื่อยๆ ครั้ง กิจกรรมเสริมพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรมีดังต่อไปนี้

- (1) บริการเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เช่น น้ำตก ถ้ำ การเดินป่า การดูนก
- (2) บริการเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การชมโบราณสถาน ศาสนสถาน ประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน
- (3) บริการเสริมพิเศษด้านอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวหลามคนเดินป่า
- (4) บริการเสริมพิเศษด้านกีฬา เช่น การพายเรือ การขี่จักรยานเสือภูเขา และการตกปลา
- (5) บริการเสริมพิเศษด้านพาหนะการเยี่ยมชม เช่น นั่งเรือ ขี่ม้า ขี่ช้าง

จากกิจกรรมบริการเสริมพิเศษเหล่านี้ เป็นเชื้อเพลิงหนึ่งของการบูรณาการทรัพยากรเข้าด้วยกัน โดยใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางการเกษตร และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เกิดเป็นโอกาสทางการท่องเที่ยวและเป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยวที่สามารถเลือกเที่ยวชมตามเมนูท่องเที่ยวหลายๆ รูปแบบ สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่ไปสัมผัส เกิดความประทับใจ ตื่นตาตื่นใจในความสวยงามของธรรมชาติ ศิลปะ ประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนใคร เส้นทางคมนาคมที่สะดวก ที่พักสบาย อาหารการกินปลอดสารพิษ ทุกชนิด ทิวทัศน์พร้อมของฝาก และของที่ระลึกคิดไม้คิดมือ แปรลดราคาแปลกใจ ทำให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาใช้บริการอีก และยังสามารถประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า รูปแบบหรือลักษณะของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีหลากหลายรูปแบบ โดยจะมีทรัพยากรการเกษตรในแต่ละแห่งเป็นตัวกำหนดลักษณะหรือรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีทั้งการแสดงสินค้า การสาธิต ให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมในระยั้งๆ การนำเที่ยวชมสวนเกษตร ชมเทศกาลงานวันเกษตร ชมฟาร์มปศุสัตว์ต่างๆ หรือให้พักแรมในหมู่บ้าน การอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่และภูมิปัญญาของชาวบ้านแก่ผู้สนใจ การจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกซึ่งเป็นผลิตผลทางการเกษตร รูปแบบการให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร ชม

การทำนาแบบดั้งเดิม ชมหมู่บ้านชาวประมง การทำเกษตรผสมผสาน รวมถึงการจัดกิจกรรมบริการ เสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้กลับมาเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง รูปแบบกิจกรรมเหล่านี้ล้วนยึดตามทรัพยากรที่มีในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

2.3.5 สถานการณ์และปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

สถานการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทย โดยภาพรวมถือได้ว่าเริ่ม มีการพัฒนาให้เป็นระบบมากขึ้น โดยจัดเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวทางเลือกที่เปิดโอกาสให้ นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับการเข้าไปสัมผัสกับธรรมชาติ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรกับบริบททางธรรมชาติของ พื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์ และตระหนักถึงความสำคัญของ ธรรมชาติ นอกจากนี้ยังช่วยให้การท่องเที่ยวในแนวนั้นกลายเป็นการท่องเที่ยวแนวยั่งยืนที่จะช่วยให้ สิ่งแวดล้อมดำรงอยู่ได้โดยไม่มีการทำลาย

อย่างไรก็ดี การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในฟาร์มหรือสวนเกษตร นับเป็นสถานที่ที่มีความ อ่อนไหว และเปราะบาง หากได้รับผลกระทบจากการขาดความระมัดระวังแล้วย่อมทำให้เกิด ความเสียหาย โดยต้นไม้ หรือสัตว์อาจได้รับอันตรายจากการติดเชื้อ เกิดโรคระบาดและตายลงได้ ความเสียหายของสวนผลไม้ อาจเกิดจากการรับบริการนักท่องเที่ยวที่ไม่รู้วิธีการเที่ยวสวนที่ดี ซึ่งอาจไปเด็ดหรือเก็บผลผลิตจากต้นอย่างผิดวิธี ทำให้กิ่งก้านฉีกหักเป็นช่องทางให้เชื้อโรคเข้าไป ทำให้ต้นไม้เน่าตายได้ หรือไม่รู้เรื่องความอ่อนแก่ของผลเมื่อหักไปใช้ประโยชน์ไม่ได้ก็ทิ้ง ทำให้ เจ้าของสวนขายผลผลิตต่อไปไม่ได้ ก็อาจก่อให้เกิดความเสียหายได้เช่นกัน (ราโพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544) และที่สำคัญในแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสวนผลไม้บางแห่งที่เปิดโอกาสให้ นักท่องเที่ยวสามารถชิมผลไม้สดๆ จากต้นได้ ทั้งที่ยังคงมีการใช้สารเคมีเพื่อป้องกันศัตรูพืชซึ่ง เป็นอันตรายต่อระบบสภาพแวดล้อม หากการปฏิบัติเช่นนี้ยังไม่ได้รับการควบคุมดูแลดีพอ การ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเป็นการท่องเที่ยวที่ปลอดภัยและยั่งยืนได้ยาก

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในประเทศไทยในภาพรวมได้รับความ สนใจในเชิงนโยบายและวิธีการพัฒนาเป็นระบบมากขึ้น สร้างทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวเลือกได้ตาม ความสนใจ และสามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ตลอดปี ทั้งนี้เพื่อให้มีการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชน ทั่วทุกภูมิภาค แต่ในสภาพเป็นจริงประชาชนหรือเกษตรกรรายย่อยยังขาดโอกาสในการปรับปรุงและ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งด้านการตลาด และการจัดการให้มีคุณภาพได้ เนื่องจากมีข้อจำกัดด้าน เงินทุน และความรู้ด้านการบริหารจัดการรวมทั้งการส่งเสริมให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

กิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ประสบความสำเร็จส่วนใหญ่จึงเป็นของนายทุนที่มีศักยภาพในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถประชาสัมพันธ์เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายได้ จึงเป็นที่มาของรายได้จำนวนมากมหาศาลในแต่ละปี แต่รายได้เหล่านี้มิได้กระจายไปยังเกษตรกรรายย่อยและประชาชนในท้องถิ่นอย่างทั่วถึง ทั้งนี้เนื่องจากคนเหล่านี้มิได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่เป็นเพียงผู้ขายแรงงานที่มีผลตอบแทนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องหาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เหมาะสม จึงจะช่วยให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรรายย่อยในท้องถิ่นได้อย่างแท้จริง

2.3.6 หลักการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

โครงการการศึกษาวิจัยมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสถาบันดำรงราชานุภาพ (ม.ป.ป., อ้างถึงใน อัจฉริยา สักคินทร์ค์, 2549) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

1) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน โดยพิจารณาจากที่ตั้ง กิจกรรมความพร้อมและความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในรูปของการเป็นคณะกรรมการ การรับผิดชอบดำเนินการ และการสนับสนุนภาครัฐ เป็นต้น

2) องค์กรต่างๆ ในพื้นที่ เช่น สภาตำบล องค์กรบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่นๆ

3) ภาครัฐกิจการท่องเที่ยว องค์กรท้องถิ่น องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และรัฐมีหน้าที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

4) ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2544, อ้างถึงใน สุภาพรรัตนตรัย, 2548) ได้กล่าวถึงหลักการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องควรทำความเข้าใจว่าการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จัดเป็นพื้นที่ประสานและเชื่อมโยงเชิงบูรณาการระหว่างพื้นที่ชุมชนกับแหล่งธรรมชาติ ระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรมกับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เป็นเสมือนทางผ่านระหว่างสองส่วนที่แตกต่าง (Corridor) และยังเป็นระบบการจัดการที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและบูรณาการการอนุรักษ์กับการพัฒนาโดยรวมอีกด้วย

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งในระดับนโยบาย การกำหนดเป้าหมาย และวิธีการจัดการ ต้องยึดถือหลักการจัดระบบนิเวศเป็นสำคัญ ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้กล่าวถึงการพิจารณาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบ และบรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องพิจารณาระบบย่อยและองค์ประกอบของการจัดการการท่องเที่ยว บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น รวมถึงการพิจารณาสภาพแวดล้อมของระบบการท่องเที่ยว ด้วย ดังนั้น ในเชิงนโยบาย การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงต้องให้ประชาชนและองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่การวางแผน การจัดการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว โดยให้มีการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในชุมชน อำเภอ จังหวัด ให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว เพื่อประสานด้านข้อมูลข่าวสารและการจัดการทุกระดับร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1) ส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวของประชาชน โดยให้องค์กรประชาชนเป็นผู้ประสานงานให้เกิดการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นไปอย่างเหมาะสมกับศักยภาพและตรงกับความต้องการของชุมชน

2) ให้มีการจัดตั้งชมรม / สมาคมภายในพื้นที่ต่างๆ ของชุมชนหรือจังหวัด เพื่อรับผิดชอบดูแลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับต่าง ๆ

3) เป็นการถ่ายทอด ประสานงาน ประสานการวางแผน และการปฏิบัติกับผู้เกี่ยวข้องโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับพื้นที่และจังหวัด

4) ให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ภายใต้แผนและกรอบแนวทางที่เหมาะสมของชาติ

5) ให้มีการพิจารณากำหนดมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ และควบคุมตรวจสอบโดยคนในชุมชน

6) กระจายประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างทั่วถึง และเกิดเครือข่ายเฝ้าระวังทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่น ให้มีการควบคุมและตรวจสอบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่โดยคนในชุมชนให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและได้มาตรฐานตามที่ชุมชนกำหนด

ในทางปฏิบัติมีวิธีการและขั้นตอนการดำเนินงานในการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังต่อไปนี้

1) หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ จังหวัด อำเภอ อบจ. อบต. หน่วยงานผู้รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในพื้นที่ ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรมในระดับจังหวัด ประกอบด้วย สมาชิกขององค์กรประชาชนที่ดำเนินการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม หลายๆ องค์กรในพื้นที่เพื่อสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรเป็นสมาคมขึ้นเพื่อให้มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล

2) หน่วยงานของรัฐให้การสนับสนุนให้มีการประชุมองค์กรประชาชนที่มีอยู่ในชมรมและสมาคม เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

3) ส่งเสริมให้มีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการวางแผนการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการตลาด

4) ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมที่สนับสนุนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในท้องถิ่น ชุมชนหรือจังหวัด โดยร่วมมือกันหรือขอรับการสนับสนุนในด้านต่างๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีส่วนประกอบมากมายที่มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกัน ในขณะที่เดียวกันก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและยังมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกของระบบ เช่น ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ ระบบนิเวศ และการบริหารจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้นหลักการการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงต้องมีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้การจัดการการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอย่างครบวงจร และต้องให้ความสำคัญกับการจัดการทรัพยากรในระดับท้องถิ่น โดยชุมชนและองค์กรต่างๆ ในพื้นที่ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการท่องเที่ยว ตลอดจนดูแลเฟ้ระวังทรัพยากรที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญคือเกษตรกรหรือประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดี จึงต้องให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกๆ ตั้งแต่การวางแผน การจัดการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว มีการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในท้องถิ่นให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยว เพื่อให้มีการประสานข้อมูลข่าวสาร และการจัดการร่วมกัน เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนมีความยั่งยืน

2.3.7 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดความยั่งยืน ได้ถูกหยิบยกและชูขึ้นมา หลังจากประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา เนื่องจากภาคการเกษตรเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ประกอบกับมีการขานรับที่ดีต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มุ่งสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ ทำให้เกิดแนวคิดการสร้างรายได้จากสิ่งที่มีอยู่อย่างกว้างขวาง ซึ่งก็คือการเกษตร

โดยมีความพยายามนำการเกษตรมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ จึงได้เกิดการท่องเที่ยวในลักษณะทัวร์เกษตรขึ้น (มนัส สุวรรณ, 2540, อ้างถึงใน สุภาพร รัตนตรัย, 2548) โดยนำแนวคิดและหลักการของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาใช้ ซึ่งเชื่อว่าจะก่อให้เกิดแนวทางสู่การปฏิบัติที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้การดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านเศรษฐกิจกับประเทศที่กำลังพัฒนา โดยสามารถควบคุมผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นกับสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ได้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะการกินคืออยู่ดีของประชาชนโดยส่วนรวมของประเทศ ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่สะอาด บริสุทธิ์ รวมถึงการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเป็นสำคัญ นอกจากนี้จะต้องพิจารณาว่าจะทำอย่างไรจึงจะผลักดันและสนับสนุนให้เกิดความเคลื่อนไหวไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนได้ กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้กล่าวถึงที่มาของแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบยั่งยืนไว้ว่า เริ่มมาจากการที่แหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตรแหล่งใดแหล่งหนึ่งย่อมจะประกอบไปด้วยกิจกรรมทางการเกษตรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งควรค่าแก่การรักษาไว้เพื่อให้คงสภาพเดิมไว้ให้อยู่ได้นานที่สุด หากการพัฒนาเป็นไปอย่างไร้ทิศทางและขาดความรอบคอบในการตัดสินใจแล้ว ผลเสียหายต่อสภาพแวดล้อมจะเกิดขึ้นอย่างยากที่จะทำการฟื้นฟูได้ ทั้งในเรื่องของจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินไปเกินความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ หรือถูกมลพิษ หรือโดยสาเหตุอื่นใดก็ตาม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน จึงเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเอาใจใส่ดูแลจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนควรดำเนินการตามลักษณะสำคัญ 6 ประการที่ประกอบขึ้นเป็นแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545 ก) ดังต่อไปนี้

1) การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในประเทศอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่

2) การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในแต่ละท้องถิ่น

3) ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และควรผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4) การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ ด้วย

5) การกระจายรายได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรเน้นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6) การจ้างงาน ทั้งปริมาณการทำงานและคุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่น ควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงที่สุด โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น

นอกจากนี้ ธีระพงษ์ มาลัยทอง และวัชรีย์ พุ่มทอง (2546) ได้สรุปการทำธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ประสบผลสำเร็จและมีความยั่งยืนไว้ว่า เจ้าของสวนหรือเกษตรกรทั่วไปต้องมีใจรักและมีความอดทนที่จะเปลี่ยนมาทำงานด้านธุรกิจท่องเที่ยว รวมทั้งต้องมีความร่วมมือกันทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ชุมชน และประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะในเรื่องการส่งเสริม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ไปสู่สายตาชาวโลก ตลอดจนต้องมีการส่งเสริมสนับสนุนความรู้ทางการจัดการการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม และเงินทุนที่จะปรับปรุงสถานที่หรือพัฒนาเทคนิคการผลิตต่างๆ แก่ชาวสวนหรือเกษตรกรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เกิดความยั่งยืนนั้น สามารถนำแนวคิดและหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมาปรับใช้ได้ แต่การนำแนวคิดมาสู่การปฏิบัติ นั้นผู้ปฏิบัติจะต้องสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างกระแสการพัฒนาและกระแสการอนุรักษ์ โดยจะต้องให้ความสำคัญกับการควบคุมคุณภาพ และการให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการการท่องเที่ยว และเงินทุนที่จะปรับปรุงและพัฒนาเทคนิคการผลิตทางการเกษตรแก่เกษตรกร รวมถึงการเอาใจใส่ดูแลจำนวนนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพของทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยว โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และพฤติกรรมกาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรควรดำเนินการอย่างจริงจังทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาค โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะเกษตรกรและประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วมในการคิดและตัดสินใจ โดยเน้นลักษณะการพัฒนาที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในท้องถิ่น ส่งเสริมการใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่นเพิ่มรายได้ให้กับเจ้าของพื้นที่ มีการจ้างงานและกระจายรายได้เข้าไปสู่ท้องถิ่นให้

มากที่สุด และได้รับผลตอบแทนจากการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งความสำเร็จเหล่านี้จึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากผู้ประกอบการ คนในท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ และนักท่องเที่ยว

2.3.8 หลักการและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

นำชัย ทนุผล (2540, อ้างถึงใน อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์, 2544) ได้ให้หลักในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศไว้ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) ต้องสนับสนุนให้ผู้เกี่ยวข้องมีจรรยาบรรณด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 2) กิจกรรมใดๆ ที่ดำเนินการต้องไม่ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม
- 3) ให้ความสำคัญกับการคงไว้ซึ่งคุณค่าที่แท้จริงของทรัพยากรธรรมชาติ (ไม่ตัดแปลง

ธรรมชาติและวัฒนธรรม / อารยธรรม)

- 4) เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่

- 5) ต้องสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น และก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น

6) กิจกรรมที่ดำเนินการต้องเน้นกิจกรรมที่เป็นการศึกษา การเรียนรู้ระบบนิเวศและวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่เน้นการค้ากำไร

7) ต้องมีการวางแผน เตรียมการ เพื่อให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเกิดความพึงพอใจในประสบการณ์ ดังนั้น กิจกรรมควรเน้นการเกิดประสบการณ์ด้วยตนเอง (Experience-based Management) มากกว่ากิจกรรมแนวผจญภัย เช่น ตกปลา ปีนเขา ล่าสัตว์ (Activity-based Management) หรือขายอย่างเดียว (Benefit-based Management)

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้ให้แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ต้องมีการกำหนดบทบาท ภารกิจ และแนวทางดำเนินงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ให้ชัดเจน โดยมีคณะกรรมการร่วมประสานการปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนงาน และโครงการที่กำหนดไว้อย่างสอดคล้องกัน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุกเพื่อพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่น การรักษาสภาพแวดล้อมและการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นไปอย่างยั่งยืน

2) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แล้ว รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นให้คงสภาพสมบูรณ์

3) ฟื้นฟู และเผยแพร่ เกี่ยวกับการจัดเทศกาล งานประเพณีต่างๆ ของท้องถิ่นเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

4) กระจายอำนาจหน้าที่และสนับสนุนงบประมาณให้คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ ให้สามารถดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในท้องถิ่นและแก้ไขปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างคล่องตัวมากขึ้น รวมทั้งการจัดเก็บรายได้และแบ่งสรรรายได้ให้แก่หน่วยงานเจ้าของพื้นที่หรือท้องถิ่น

5) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตั้งแต่การวางแผนตัดสินใจว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่จะเป็นลักษณะใด การควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวที่จะรองรับได้ รวมทั้งการจัดการผลประโยชน์ที่ประชาชนในท้องถิ่นควรจะได้รับ

ราไพพรรณ แก้วสุริยะ (2542) ได้ให้แนวทางการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ต้องมีการบริหารจัดการที่ดีของบุคคลที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม คือ เจ้าของสวน ผู้ประกอบการนำเที่ยว รวมถึงมัคคุเทศก์ และนักท่องเที่ยว โดยจะต้องมีการบริหารจัดการและเตรียมตัวอย่างเป็นระบบจึงจะทำให้การท่องเที่ยวมีความยั่งยืน ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละส่วน ดังต่อไปนี้

1) แนวทางบริหารจัดการของเจ้าของสวน

(1) จัดเตรียมสถานที่นำชม ควรเป็นเส้นทางวงรอบเพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวได้เห็นจริง

(2) หากมีมุมสาธิตได้ ควรจัดเจ้าหน้าที่เตรียมการสาธิตให้ชม

(3) มีมัคคุเทศก์นำชมสวน สามารถอธิบายได้ดีเท่ากับหรือดีกว่าเจ้าของสวน (มีเกร็ดความรู้ มีการเปรียบเทียบ)

(4) จัดมุมสถานที่พักผ่อน จัดมุมบริการอาหารและเครื่องดื่ม (การจำหน่าย อาจให้เพื่อนบ้านบริการแทน เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น) มุมนี้จำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึกด้วย ทั้งที่เป็นผลผลิตจากในสวนและจากเพื่อนบ้านใกล้เคียง

(5) จัดเตรียมอุปกรณ์ที่ทิ้งขยะ แยกขยะเปียก / แห้ง

(6) มีบริการห้องสุขาที่สะอาด (อาจมีกล่องรับเงินค่าบริการ เพื่อให้ผู้ที่ทำหน้าที่ดูแลได้รับผลประโยชน์บ้าง)

2) แนวทางบริหารจัดการของผู้ประกอบการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์

(1) ต้องรอบรู้สถานที่ หรือสวนแห่งนั้นอย่างละเอียด เพื่อให้ข้อมูลในการตัดสินใจและการเตรียมตัวแก่นักท่องเที่ยวได้

(2) รู้ข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามในการเที่ยวสวนเกษตร และถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจก่อนเดินทาง

(3) หลังจกนำชมแล้ว ควรหาเวลาให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 15 - 20 นาที ระหว่างการเดินทางกลับ หรือเป็นการประเมินผลการชมสวนนั้นๆ เพื่อนำไปปรับปรุงได้

3) แนวทางการเตรียมตัวไปเกษตรสัญจรของนักท่องเที่ยว

(1) ควรเป็นผู้ที่สนใจการทำสวนเกษตรแต่ละสาขาที่จะไปชม

(2) มีการเตรียมตัวเดินทาง และเตรียมอุปกรณ์ของที่ไปตามที่ผู้จัดรายการแนะนำ

(3) หากมีความชอบในการถ่ายภาพเป็นที่ระลึกแล้ว ควรเตรียมกล้องและฟิล์มไปให้มากพอเหลือใช้ดีกว่าไม่พอ

(4) ปฏิบัติตามข้อแนะนำและข้อห้ามของแต่ละสถานที่ เพราะต้นไม้และธรรมชาติรอบด้านนั้นมีความอ่อนไหวและเปราะบาง มีโอกาสติดเชื้อโรคจากผู้ที่เป็นไปได้ ในทำนองเดียวกันหากนักท่องเที่ยวบางคนเป็นภูมิแพ้ต่อยาฆ่าแมลงง่ายก็ควรต้องระมัดระวังเช่นกันในช่วงที่เจ้าของสวนฉีดยาป้องกันแมลงและเชื้อราที่สามารถทำลายต้นไม้ได้

(5) มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นไปเยือนมีสภาพแวดล้อมที่ดี สะอาด และสวยงาม

กล่าวโดยสรุป แนวทางการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งในระบบธุรกิจต้องมีการศึกษา วางแผน และเตรียมการอย่างรอบคอบ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและการตัดสินใจ และให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้เข้าใจถึงการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเพียงกิจกรรมเสริมของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และหากชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่เพื่อรองรับธุรกิจการท่องเที่ยว จะทำให้ชุมชนสูญเสียเอกลักษณ์ที่เป็นเสน่ห์อันล้ำค่าของชุมชนไป ดังนั้น การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องให้สอดคล้องสัมพันธ์กับทรัพยากรที่มีในชุมชน และวางอยู่บนพื้นฐานที่ชุมชนและเกษตรกรรายย่อยซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึง

2.3.9 ขั้นตอนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

นำชัย ทนุผล (2540, อ้างถึงใน อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์, 2544) ได้กำหนดขั้นตอนในการจัดการการท่องเที่ยวเกษตรเชิงนิเวศไว้ 6 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) กำหนดกลยุทธ์ด้านการจัดการ โดย

(1) ประเมินทรัพยากรที่สามารถใช้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่

- ก. สภาพทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรกรรม ฤดูกาลที่มี
- ข. สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่
- ค. ทรัพยากรด้านวัฒนธรรม ประเพณี ฤดูกาลที่มี
- ง. ใครเป็นผู้ได้รับประโยชน์บ้าง
- (2) กำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่ต้องการ ได้แก่
- ก. จะต้องพัฒนาหรือไม่ จะพัฒนาถึงระดับไหน
- ข. จะต้องพัฒนากิจกรรมต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นอย่างไรให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด
- ค. ต้องการจะสื่ออะไรกับผู้มาเยือน
- ง. มีจุดสนใจอะไรเป็นจุดขาย และจะจัดทำเส้นทางเดินอย่างไร
- (3) วางแผนกิจกรรมและประเภทของการท่องเที่ยวที่จะจัดบนพื้นที่ ได้แก่
- ก. ใครจะทำอะไร ที่ไหน และอย่างไร
- ข. จะฝึกอบรมชาวบ้านอย่างไร
- ค. จะจัดทำสื่อความหมายอะไรบ้าง เช่น นิทรรศการ รูปแบบ แผ่นพับ เส้นทางเดิน
แผ่นพับ ใบปลิว คู่มือการเดินทางในหมู่บ้าน ป้ายสื่อความหมาย
- ง. จะใช้สถานที่ใดเป็นศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว
- จ. จะพัฒนาหัตถกรรม ของที่ระลึกอะไร
- ฉ. จะหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากที่ไหน
- 2) กำหนดโครงสร้างอัตราค่าบริการและเงินทุน
- (1) ค่ามัคคุเทศก์
- (2) อาหาร ที่พักแรม
- (3) การต้อนรับ การขนส่ง
- (4) การบรรยายสื่อความหมาย
- 3) ร่วมงานกับบริษัทนำเที่ยว ควรเลือกบริษัทนำเที่ยวประเภทมุ่งผลกำไร แต่พยายามจัดรูปแบบนำเที่ยวให้เกิดผลกระทบน้อย และจะบริจาคผลกำไรให้กับกิจกรรมอนุรักษ์ของท้องถิ่น
- 4) การร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น โดยการสร้างเครือข่ายผู้รับประโยชน์ (Creating Stakeholders) ซึ่งอาจเป็นลักษณะบุคคลหรือเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร โดยให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อาจตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรบริหารของชาวบ้าน เพื่อกำหนด
- (1) กิจกรรมประเภทของการท่องเที่ยว

(2) การบริการอาหาร มัคคุเทศก์ การบริการต้อนรับ ให้ข้อมูล การแสดงโชว์ การจัดที่พักแรมแบบพักในบ้านของชาวบ้าน (Home Stay) การขายของที่ระลึก

(3) มีความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของชุมชน

5) กำหนดแนวทางและวิธีการตรวจสอบผลกระทบของการท่องเที่ยวบนพื้นที่

6) กำหนดระดับความสามารถของชุมชนอย่างเหมาะสม

2.4 นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวที่น่าเสนอในส่วนนี้ครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ (1) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) (2) นโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (3) นโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตรในด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ (4) แผนปฏิบัติการภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2550 – 2554 ดังต่อไปนี้

2.4.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) และฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ถูกกำหนดไว้ในยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวไว้ คือ รายได้จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 7 - 8 ต่อปี และให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศเพิ่มขึ้นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นการส่งเสริมการค้าและบริการที่มีศักยภาพเพื่อสร้างงาน กระจายรายได้ และหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ

ในขณะที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) เน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวไว้ว่า เป็นการปรับโครงสร้างภาคบริการให้เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักของประเทศ โดยพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวธรรมชาติและพัฒนาวัฒนธรรมของภูมิภาคบนฐานความโดดเด่นและหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม และความเป็นไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) ดังรายละเอียดในตาราง 2.1

ตาราง 2.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549) และ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554) ด้านการท่องเที่ยว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	
ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549)	ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554)
<p>1. พัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อเพิ่มการจ้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชน โดย</p> <p>1.1 พัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถรองรับการขยายตัวของนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศโดยการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงกลุ่มพื้นที่พร้อมทั้งสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับศักยภาพเชิงวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ และไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของพื้นที่ในการรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกวิธีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและประเพณี การท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา สวนสุขภาพและสวนสนุก</p> <p>1.2 ปรับปรุงคุณภาพด้านการบริการและผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ได้มาตรฐานและเพียงพอ โดยให้ความสำคัญต่อการเพิ่มและยกระดับมาตรฐานด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว การแก้ไขปัญหาการหลอกลวงเอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะด้านการเข้าออกประเทศ การเดินทางในประเทศ การให้บริการข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัย รวมทั้งพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและปริมาณสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละประเภท</p> <p>1.3 ส่งเสริมบทบาทชุมชน และองค์กรชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร ทั้งการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การบำรุงรักษา และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว โดยณรงค์สร้างจิตสำนึกและเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ชุมชน และท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งสนับสนุนให้มีการพัฒนาสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน และบริการในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับธุรกิจการท่องเที่ยว</p> <p>1.4 ให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวที่มีระยะพักนานและนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพจากต่างประเทศ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวกลุ่มการประชุมการจัดนิทรรศการนานาชาติ การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลเพื่อเพิ่มสัดส่วนของรายได้ต่อนักท่องเที่ยวและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยให้มีระบบบริหารจัดการเฉพาะขึ้นมารับผิดชอบ รวมทั้งให้มีศูนย์ประชุมและศูนย์แสดงสินค้านานาชาติในเมืองหลัก ที่มีศักยภาพขึ้นมารองรับ</p> <p>1.5 ประชาสัมพันธ์และสร้างจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ เพื่อส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทยมากขึ้น และเร่งรัดการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่ได้รับการพัฒนาให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่ เพื่อการสร้างงานและกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนและท้องถิ่น</p>	<p>1. พื้นฟู พัฒนา แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถานในเชิงกลุ่มพื้นที่ และเสริมสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทย ทั้งอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน และภูมิปัญญาชาวบ้าน เพื่อสร้างสินค้าท่องเที่ยวใหม่ๆ แก่ธุรกิจการท่องเที่ยว และเป็นแหล่งท่องเที่ยวของตลาดท่องเที่ยวโลก</p> <p>2. ส่งเสริมการลงทุนพัฒนาธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการท่องเที่ยว เพื่อรองรับตลาดกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะด้าน และสร้างมูลค่าเพิ่มธุรกิจ ได้แก่ ธุรกิจบริการ สุขภาพ ธุรกิจศูนย์ประชุมและแสดงสินค้า การทำนกระยะยาว การจับจ่ายซื้อสินค้า สินค้าโอท็อป และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นต้น</p> <p>3. พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของธุรกิจและบริการที่มีศักยภาพให้เป็นที่ยอมรับ น่าเชื่อถือ และตอบสนองความต้องการของตลาดโลก รวมทั้งเพื่อรองรับนโยบายการเปิดเสรีภาคบริการ บนฐานความโดดเด่นทางวัฒนธรรมและความเป็นไทย โดยเฉพาะธุรกิจบริการที่มีศักยภาพในการดึงดูดลูกค้ามาใช้บริการในประเทศ เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจด้านการศึกษา บริการด้านสุขภาพ และธุรกิจภาพยนตร์ไทย เป็นต้น</p> <p>4. ส่งเสริมตลาดการท่องเที่ยวและกลุ่มลูกค้าลูกค้าธุรกิจบริการอย่างต่อเนื่อง เพื่อรักษาสถานตลาดเดิมและขยายตลาดใหม่ๆ ที่มีคุณภาพ เช่น ตลาดรัสเซีย และกลุ่มประเทศที่เคยเป็นอาณานิคมของรัสเซีย ตลาดตะวันออกกลาง และตลาดนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม โดยอาศัยเครือข่ายความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาด</p>

ตาราง 2.1 (ต่อ)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	
ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545–2549)	ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550–2554)
<p>2. พัฒนารัฐกิจบริการที่มีศักยภาพเพื่อเป็นแหล่งสร้างและกระจายรายได้ใหม่ที่สำคัญ คือ</p> <p>2.1 สนับสนุนบริการรักษาพยาบาลและส่งเสริมสุขภาพสำหรับชาวต่างประเทศ โดยจัดให้มีองค์กรทำหน้าที่ควบคุมดูแลกำหนดมาตรฐานรองรับคุณภาพบริการของโรงพยาบาล และสถานพยาบาลของเอกชน รวมทั้งส่งเสริมการศึกษา วิจัยและพัฒนาคุณภาพบริการด้านการรักษาพยาบาลและส่งเสริมสุขภาพของไทยให้ทันสมัย โดยเฉพาะแพทย์แผนไทยและยาสมุนไพร โดยปรับปรุงกฎระเบียบให้สามารถรองรับมาตรฐานการขึ้นทะเบียนยาได้</p> <p>2.2 สนับสนุนธุรกิจด้านภัตตาคารและร้านอาหาร โดยให้มีมาตรการจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้ประกอบการภัตตาคารและร้านอาหารทั้งในประเทศและต่างประเทศหันมาควบคุมดูแลมาตรฐานและสุขอนามัยของตนเองให้มากขึ้นเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้บริโภคทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ พร้อมทั้งส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การจัดงานเทศกาลอาหารไทยให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง</p> <p>2.3 ส่งเสริมบริการด้านการศึกษาของประเทศไทยให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งสนับสนุนการศึกษานานาชาติ และฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะด้านสำหรับชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะหลักสูตรระยะสั้น และจัดระบบการศึกษาและฝึกอบรมให้เป็นมาตรฐานสากลที่สามารถเชื่อมโยงและประสานกับสถาบันการศึกษาระหว่างประเทศ เพื่อเป็นทางเลือกสำหรับผู้ต้องการศึกษาต่อต่างประเทศ</p> <p>2.4 ส่งเสริมการออกแบบทางสถาปัตยกรรม วิศวกรรม และงานออกแบบอื่นๆ รวมทั้งสนับสนุนการออกไปรับงานธุรกิจก่อสร้างในต่างประเทศ เพื่อเป็นการส่งออกด้านบริการ โดยให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการ</p>	<p>5. พัฒนาปัจจัยสนับสนุนให้เอื้อต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งการพัฒนาโครงสร้างคมนาคมเพื่อการเข้าถึงและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว มาตรฐานความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน และการปรับปรุงกฎระเบียบข้อกฎหมาย การพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ และการเสริมสร้างขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการ และขีดความสามารถการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น</p> <p>6. สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรชุมชนในท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม รวมทั้งสนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบต่างๆ เพื่อเชื่อมโยงการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่นกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อช่วยสร้างงาน สร้างรายได้แก่ชุมชน</p>

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549), 2544 ; ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554), 2549

2.4.2 นโยบายการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

นโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เน้นการนำเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศมาจัดรูปแบบและกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและอยากเดินทางไปเที่ยว ทั้งนี้เพื่อขยายเส้นทางทางการท่องเที่ยว และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นของผู้ประกอบการ โดยได้เสนอกิจกรรมหนึ่งใน Amazing Thailand คือ มหัศจรรย์การเกษตรไทย หรือ Amazing Agricultural Heritage ซึ่งแบ่งกิจกรรมออกเป็น 7 กิจกรรมย่อย (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2544) ดังต่อไปนี้

- (1) การทำนา (Rice Cultivation) ครอบคลุมถึงวิธีการการทำนาประเภทต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑข้าว ความรู้เรื่องข้าวสายพันธุ์ต่างๆ และประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว ฯลฯ
- (2) การทำสวนไม้ตัดดอก (Cutting Flowers) เพื่อตัดดอกขายทุกชนิด เช่น สวนกุหลาบ ฟาร์มกล้วยไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชนิด ไม้กระถางทุกประเภท รวมถึงไร่ทานตะวัน เป็นต้น
- (3) การทำสวนผลไม้ (Horticulture) ทุกประเภท รวมทั้งการทำวนเกษตร การทำเกษตรแผนใหม่ การทำสวนผสม การทำสวนยางพารา สวนไผ่ สวนปาล์ม น้ำมัน เป็นต้น
- (4) การทำสวนครัวสวนผัก (Vegetable Gardening) ทุกประเภท รวมถึงการทำไร่ผัก ไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพด ไร่ข้าวฟ่าง ไร่พริกไทย เป็นต้น
- (5) การทำสวนสมุนไพร (Herb Gardening) นานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหารเสริมพืชผักสวนครัวข้างบ้าน เพื่อใช้เป็นเครื่องคั้น เพื่อใช้เป็นเครื่องสำอาง และเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทย เป็นต้น
- (6) การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) การเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจนานาชนิด และในบางแห่งมีการเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก รวมถึงสวนงูของสภากาชาดไทยด้วย
- (7) งานเทศกาลผลิตภัณฑ์เกษตรต่างๆ (Agricultural Festival) เพื่อส่งเสริมการขายผลิตผลทางการเกษตร เมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกชุก เช่น มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ งานเทศกาลลิ้นจี่ เทศกาลลำไย เทศกาลกินปลา เป็นต้น

2.4.3 นโยบายของกรมส่งเสริมการเกษตรในด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ข) ได้ดำเนิน โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในลักษณะชุมชนเกษตร โดยเน้นการนำทรัพยากรในพื้นที่ ได้แก่ แหล่งผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย และวิถีชีวิตชุมชนเกษตรมาใช้ประโยชน์ โดยเพิ่มศักยภาพการพัฒนาบุคลากรด้านการบริหารจัดการ ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อจูงใจให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนต่างๆ เป็นการกระจายปริมาณนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวหลัก โดยเลือกพื้นที่ดำเนินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวทางการดำเนินงานของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นนโยบายการสร้างรายได้ด้านการบริการและการท่องเที่ยว โดยส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ โดยส่งเสริมให้มีความหลากหลายเพิ่มขึ้น ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดตั้งสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิดการกระจายรายได้แก่เกษตรกร ทั้งรายได้เสริมและรายได้นอกภาคเกษตร เป็นแหล่งให้ความรู้ทางการเกษตร วิถี

ชีวิต วัฒนธรรมและการประกอบอาชีพในชนบท เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และก่อให้เกิด การพัฒนาการเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยว ภายในประเทศและลดการท่องเที่ยวในต่างประเทศ

2.4.4 แผนปฏิบัติการภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2550 - 2554

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีภารกิจหลักในการ พัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ภารกิจในการสนับสนุนการประกอบธุรกิจนำเที่ยวและ มีคุณภาพให้อยู่ในระดับมาตรฐาน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีคุณภาพและได้มาตรฐาน ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนา การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2550 – 2554 (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2549) ในด้านการพัฒนาระดับ คุณภาพสินค้าการท่องเที่ยว จึงมุ่งเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แหล่งมรดกโลก รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับสินค้า OTOP การพัฒนา ยกระดับมาตรฐานธุรกิจที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยสนับสนุนต่อการดำเนินธุรกิจท่องเที่ยว รวมทั้ง มุ่งเน้นการพัฒนามาตรฐานอุตสาหกรรมท่องเที่ยว พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และห้องน้ำ พัฒนาสมรรถนะบุคลากรด้านบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และการจัดการความเสี่ยงและวิกฤต การท่องเที่ยวของประเทศไทย สำหรับปีงบประมาณ 2550 สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวได้กำหนด โครงการที่จะดำเนินงานในด้านมาตรฐานบริการท่องเที่ยว ซึ่งมีโครงการที่พิกสัมพันธ์วัฒนธรรม ชนบทหรือโฮมสเตย์ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสินค้าโอท็อป การส่งเสริมสนับสนุนการมี ส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถด้านการท่องเที่ยว การ พัฒนามาตรฐานอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรด้านบริการอุตสาหกรรม ท่องเที่ยว และการตรวจประเมินและรับรองมาตรฐานสินค้าและบริการท่องเที่ยว ฯลฯ นอกจากนี้ ยังกำหนดการดำเนินด้านมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีโครงการจัดทำและพัฒนาปรับปรุง มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Community-based Tourism) และการพัฒนาระบบฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างตระหนักถึงความสำคัญของการ ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในการสร้างรายได้ เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับฐานราก สร้างงาน สร้าง รายได้ให้กับประชาชน และเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ ตลอดจนส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาท สำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายรัฐบาล โดยเพิ่ม ความหลากหลายของรูปแบบการท่องเที่ยวและการให้บริการ ภายใต้ความร่วมมือของทุกฝ่ายที่

เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขันด้านการบริการการท่องเที่ยว โดยส่งเสริมคุณภาพสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่นำเสนอในส่วนนี้ครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ (1) ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน (2) ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดังต่อไปนี้

2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

อกิน รพีพัฒน์ (2527, อ้างถึงใน เดชา โด่งสูงเนิน, 2543) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่ทำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่เป็นการกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างจะต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดขึ้นมา

นอกจากนี้ องค์การสหประชาชาติ (1981, อ้างถึงใน สุธี วรประดิษฐ์, 2553) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือเกษตรกรในชุมชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา และกระทำทุกอย่างเอง ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคล

2.5.2 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

อภิญา กังสนารักษ์ (2544, อ้างถึงใน สุธี วรประดิษฐ์, 2553) ได้เสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมกันหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการ และร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ

2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยาการที่จะใช้ในโครงการ

3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ การทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือในด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวกันก็ได้

นำชัย ทนุผล (2529, อ้างถึงใน रामเศรษฐี พรหมชาติ, 2545) ได้เสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหา เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะหากประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว โครงการต่างๆ ที่วางออกมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะโครงการมิได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน อีกทั้งประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม และการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ดังนั้น การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการระบุปัญหา วิเคราะห์ปัญหาด้วยตนเอง โครงการที่วางไว้ก็จะสามารถดำเนินไปสู่จุดหมายโดยง่าย เพราะประชาชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาให้พวกเขาเอง

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมเข้ามา มีบทบาทในการระบุปัญหาแล้ว ขั้นต่อไป คือ การร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาของพวกเขาด้วยตัวของเขาเอง แต่อย่างอย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้ในการวางแผนควรมีส่วนเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการวางแผนกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่มิใช่นักพัฒนาเหล่านี้จะไปเป็นผู้วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเสียเอง เพราะผลเสียที่จะติดตามมาก็คือ ประชาชนจะไม่สามารถดำเนินการช่วยตัวเองได้ในโอกาสต่อไป การที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแรงร่วมใจในการตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหาและแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้พวกเขาเหล่านี้ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้นและจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจกันดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนเพื่อปฏิบัติงาน ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเมื่อประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมแล้ว ผลที่ตามมาคือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้นอกจากนั้นแล้วนักพัฒนาควรกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปแบบของทรัพยากรธรรมชาติที่ประชาชนในชุมชนที่อยู่ตามกำลังความสามารถของประชาชน แทนที่จะใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกของชุมชนเสียทั้งหมด การดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้นจะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นนี้จะทำให้ประชาชนได้มีการประเมินว่า ผลงานที่ตัวเองดำเนินไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับผลประโยชน์มากน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่างๆ ที่ได้รับจากการดำเนินงานนั้น การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลนี้ จะทำให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงว่า กิจกรรมที่พวกเขาทำไปนั้น ดีหรือไม่ดีอย่างไร ซึ่งพวกเขาจะนำไปใช้วางแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อไปได้

Cohen และ Uphoff (ม.ป.ป., อ้างถึงใน บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์, 2535) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ ดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมโดยการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุหรือทางด้านจิตใจ ซึ่งมี 2 ชนิด คือ ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนประกอบด้วยขั้นตอนการร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การลงทุน การปฏิบัติ และการประเมินผลโครงการหรือกิจกรรม รวมถึงการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ด้วย

2.5.3 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน

สมหวัง วิทยายุทธานนท์ (2548) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของบุคคลในกิจกรรมใดๆ ว่า อาจมีหลายรูปแบบ เช่น มีส่วนร่วมในการประชุม การออกเงินหรือลงทุนให้หรือบริจาคเงิน การเป็นกรรมการหรือสมาชิก การเป็นผู้นำหรือประชาชน การสัมภาษณ์ การเป็นผู้ชักนำ การเป็นผู้บริหาร การเป็นผู้ริเริ่ม การเป็นผู้ใช้แรงงานหรือเป็นลูกจ้าง การออกวัสดุอุปกรณ์ การตัดสินใจ การดำเนินงานและวางแผนงาน การรับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล และมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

องค์การอนามัยโลก (ม.ป.ป., อ้างถึงใน ยุพาพร ชัยศิริ, 2549) ได้เสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แท้จริงหรือสมบูรณ์ว่า ต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1) การวางแผน ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามและประเมินผล และประการสำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วย

2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน และการบริหาร

3) การใช้ประโยชน์ ประชาชนจะต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตนเอง และการควบคุมทางสังคม

4) การได้รับประโยชน์ ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคม หรือวัตถุก็ได้

กล่าวโดยสรุป รูปแบบการมีส่วนร่วมของบุคคลในการดำเนินกิจกรรมมิได้หลากหลายรูปแบบ ซึ่งการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ประชาชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์จากกิจกรรม และการได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

2.5.4 การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542, อ้างถึงใน นภัค วัฒนคุณ, 2545) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการเปิดโอกาสให้แก่สมาชิกของชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน ในการเข้าร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมในฐานะเจ้าหน้าที่หรือพนักงาน มีการเรียนรู้ร่วมกัน และเข้าร่วมประชุมตัดสินใจในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องฝึกฟังความคิดเห็น ปัญหา และความต้องการของชุมชนท้องถิ่นด้วย เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการวางแผน กำกับดูแล ควบคุมการท่องเที่ยวให้มากขึ้น อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรัก ความหวงแหน และการสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในทุกขั้นตอน เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นขยายตัวอย่างรวดเร็ว และก่อผลกระทบโดยตรงต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งด้านผลบวกและผลลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นอาจเป็น 4 ด้าน คือ ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ SWOT Analysis

การวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กรหรือชุมชนในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็งหรือจุดเด่น และจุดด้อย หรือสิ่งทีอาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต ซึ่งในการวิเคราะห์ SWOT Analysis ต้องวิเคราะห์สภาพการณ์ภายในองค์กรหรือชุมชน และวิเคราะห์สภาพการณ์ภายนอกหรือสิ่งแวดล้อม ซึ่ง นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร (2545) ได้ให้ความหมายของ SWOT ไว้ว่า เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths, Weaknesses, Opportunities และ Threats โดยมีความหมาย ดังต่อไปนี้

Strengths คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี

Weaknesses คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี

Opportunities คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร

Threats คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรที่ไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร

อย่างไรก็ดี ในบางครั้งการจำแนกโอกาสและอุปสรรคเป็นสิ่งที่ไม่ได้ยาก เพราะทั้งสองสิ่งนี้สามารถเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงอาจทำให้สถานการณ์ที่เคยเป็นโอกาส กลายเป็นอุปสรรคได้ และในทางกลับกัน อุปสรรคอาจกลับกลายเป็นโอกาสได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้องค์กรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ของตนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์ SWOT Analysis ซึ่งมีหลักการ คือ การวิเคราะห์ โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในองค์กรหรือชุมชน และสภาพการณ์ภายนอกหรือสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การวิเคราะห์ SWOT จึงเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ที่เป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง และจุดอ่อนเพื่อให้รู้ตนเอง และรู้จักสภาพแวดล้อม โดยการวิเคราะห์โอกาสและอุปสรรค ซึ่งการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กรหรือชุมชนบนฐานข้อมูล

ของข้อเท็จจริงที่มีอยู่ จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร หรือชุมชน ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีผลต่อองค์กรหรือชุมชน และความสามารถด้านต่างๆ ที่องค์กรหรือชุมชนมีอยู่ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดกลยุทธ์ และการดำเนินการตามกลยุทธ์ขององค์กรหรือชุมชนที่เหมาะสมต่อไป

2.7 แนวคิดเกี่ยวกับการกระจายรายได้

แนวคิดที่เกี่ยวกับการกระจายรายได้ที่น่าสนใจในส่วนนี้ครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ (1) ความหมายของการกระจายรายได้ (2) ลักษณะของการกระจายรายได้ (3) ปัญหาการกระจายรายได้ และ (4) การวิเคราะห์การกระจายรายได้ ดังต่อไปนี้

2.7.1 ความหมายของการกระจายรายได้

ศักดิ์เกษม ปานะลาด (2547) ได้กล่าวถึงการกระจายรายได้ (Income Distribution) ไว้ว่า หมายถึง การปันรายได้ให้กับผู้ผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงเจ้าของปัจจัยการผลิตอย่างเป็นธรรม ได้แก่ ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย และกำไรของเจ้าของปัจจัยการผลิต

เรวดี ช้างบุญชู (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการกระจายรายได้ไว้ว่า การที่รายได้รวมของประเทศถูกจัดสรรไปยังประชาชนกลุ่มต่างๆ ในประเทศอย่างไร ซึ่งโดยทั่วไปไม่มีประเทศใดในโลกที่มีการกระจายรายได้เท่าเทียมกันหมดแม้แต่ในประเทศที่พัฒนาแล้ว อย่างสหรัฐอเมริกา และญี่ปุ่น เพราะแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถ สถิติปัญญา โอกาสทางการศึกษา และทรัพย์สินที่ครอบครองไม่เท่ากัน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ เช่น ภาวะเงินเฟ้อ การว่างงาน การใช้นโยบายการคลังและการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่เสมอภาค เป็นต้น ดังนั้น รัฐบาลจึงมีบทบาทสำคัญในการลดช่องว่างของรายได้ในสังคมโดยใช้นโยบายการคลัง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการกระจายรายได้ไว้ว่า เป็นความเท่าเทียมกันในรายได้ของคนในสังคม ถ้าทุกคนในสังคมมีรายได้เท่ากันหมด ความห่างหรือความแตกต่างระหว่างรายได้ของแต่ละคนกับรายได้เฉลี่ยของประเทศไม่มีความแตกต่างกัน หรือมีความแตกต่างเท่ากับศูนย์ แสดงว่าสภาพเช่นนี้เป็นการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันโดยสมบูรณ์ (Perfect Equality) คือไม่มีความเหลื่อมล้ำ แต่ในทางกลับกัน ถ้ารายได้ของประเทศตกอยู่ที่คนคนเดียวโดยที่คนอื่นๆ ในสังคมไม่มีรายได้เลย เรียกว่า มีการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันแบบสมบูรณ์ (Perfect Inequality)

ความห่างหรือความแตกต่างในกรณีนี้จะมีค่าเท่ากับหนึ่ง ซึ่งถือเป็นความเหลื่อมล้ำสูงสุด แต่ในความเป็นจริงนั้น การกระจายรายได้แบบสุดโต่งที่มีค่าเป็นศูนย์หรือเป็นหนึ่งนี้คงไม่มี แต่จะกระจายอยู่ระหว่างศูนย์กับหนึ่ง (เมธี ครองแก้ว, 2550)

กล่าวโดยสรุป การกระจายรายได้ หมายถึง ความเท่าเทียมกันในรายได้ของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม หากทุกคนมีรายได้เท่าเทียมกันก็จะไม่มีความเหลื่อมล้ำของรายได้ แต่ในความเป็นจริงไม่มีการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันหมด เพราะแต่ละคนมีสติปัญญา ความสามารถ และโอกาสทางการศึกษา ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีทรัพย์สินที่ครอบครองไม่เท่ากัน และมีปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่มีผลกระทบต่อกระจายรายได้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีส่วนทำให้การกระจายรายได้ของคนในสังคมไม่เท่าเทียมกัน หรือมีความเหลื่อมล้ำกัน

2.7.2 ลักษณะของการกระจายรายได้

จรินทร์ เทศวานิช (2533, อ้างถึงใน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) ได้แบ่งลักษณะการกระจายรายได้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การกระจายรายได้ที่แบ่งตามปัจจัยการผลิตหรือหน้าที่ในการผลิต (Functional or Factor-shared Distribution of Income) หมายถึง การแบ่งปันรายได้ประชาชาติระหว่างเจ้าของปัจจัยการผลิตต่างๆ โดยอยู่ในรูปของค่าจ้างเงินเดือนของแรงงาน ค่าเช่าของชนชั้นเจ้าของที่ดิน กำไรของชนชั้นนายทุนหรือผู้ประกอบการ และรายได้ในรูปของดอกเบี้ยของผู้ยืมเงินต่างๆ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ในประเทศกำลังพัฒนา มองว่า การนำเสนอการกระจายรายได้ในรูปแบบนี้จะให้ผลไม่ตรงกับความเป็นจริง เพราะประชากรส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนาเป็นเกษตรกรและช่างฝีมือที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว แต่ธุรกิจที่ดำเนินการมีขนาดเล็กมาก อาจจะมีกำไรน้อยมาก นอกจากนี้ การกระจายรายได้ที่แบ่งตามปัจจัยการผลิตยังมีข้อบกพร่องบางประการ กล่าวคือ บุคคลบางคนอาจได้รับรายได้จากหลายๆ ทางพร้อมๆ กัน เช่น อาจจะได้รับรายได้จากค่าจ้าง ดอกเบี้ย ค่าเช่าและกำไรพร้อมๆ กัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถแสดงได้โดยการกระจายรายได้ในรูปแบบนี้

2) การกระจายรายได้ตามขนาด (Size Distribution of Income) หมายถึง การกระจายความถี่ทางสถิติของจำนวนผู้มีรายได้ในกลุ่มรายได้ต่างๆ เรียงตามขนาดของรายได้ การนำเสนอในรูปแบบนี้เป็นการแสดงถึงรายได้รวมทั้งหมดที่แต่ละบุคคลหรือครัวเรือนได้รับ ไม่ว่าจะรายได้นั้นจะมีแหล่งที่มาจากค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย หรือกำไร และไม่ว่ารายได้นั้นจะมาจากแหล่งเกษตรกรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม หรืออื่นๆ ก็ตาม สิ่งสำคัญในการนำเสนอการกระจายรายได้ในรูปแบบ

นี่คือต้องการที่จะให้ทราบว่าแต่ละบุคคล หรือครัวเรือนได้รับรายได้มากน้อยแตกต่างกันเพียงไร เป็นการแสดงให้เห็นขนาดของความเหลื่อมล้ำของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากร และเมื่อได้วิเคราะห์ต่อไปถึงต้นเหตุของความเหลื่อมล้ำดังกล่าว ก็จะมองเห็นภาพของกลไกการทำงานขององค์ประกอบทางเศรษฐกิจและสังคมอีกหลายประการ ซึ่งจะช่วยให้มีการคิดสร้างมาตรการทางนโยบายเพื่อแก้ไขได้อย่างถูกต้อง

2.7.3 ปัญหาการกระจายรายได้

เมธี ครองแก้ว (2550) ได้กล่าวถึงปัญหาการกระจายรายได้ว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มักจะเป็นปัญหาระยะยาวที่ซ่อนตัวอยู่ในปัญหาเศรษฐกิจโดยทั่วไป ทำให้คนส่วนใหญ่มองไม่เห็นความรุนแรงของมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าความเหลื่อมล้ำดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ในกรณีประเทศไทยปัญหาดังกล่าวก็จะถูกมองข้ามไปได้ง่ายมากขึ้น ส่วนสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548) ได้กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำของรายได้ว่าเป็นปัญหาที่รัฐบาลของประเทศต่างๆ ได้พยายามแก้ไข เพราะถ้ากลุ่มคนบางกลุ่มในประเทศมีรายได้มากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ อำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจก็จะตกอยู่กับคนกลุ่มนี้ และคนที่มียาได้สูงมักจะมีโอกาสเพิ่มพูนรายได้ของตนให้สูงยิ่งขึ้น ในขณะที่กลุ่มคนที่มียาได้ต่ำมีโอกาสเพิ่มพูนรายได้ให้กับตนเองได้น้อยมาก จนก่อให้เกิดปัญหาขึ้นทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

สำหรับปัญหาการกระจายรายได้ของประเทศไทย ซึ่งสาเหตุของความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เสมอภาคของการกระจายรายได้นั้น ขึ้นกับปัจจัยทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อมทางการผลิต (นฤมล นพรัตน์, 2530, อ้างถึงใน ชัชดากร ชีรสัจจิ, 2541) ดังต่อไปนี้

1) ทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การกระจายกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรที่ไม่เท่าเทียมกันอันเกิดจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ ความเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจต่างๆ ที่ไม่เป็นไปอย่างสมบูรณ์ นโยบายการบริหารงานของรัฐบาล การขยายตัวและการกระจายตัวของประชากร การแข่งขันของตลาดที่ไม่สมบูรณ์ การให้สินเชื่อกและการให้บริการขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจของรัฐ และการรวมกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

2) ทางด้านสังคม ได้แก่ ขนาดของหมู่บ้านหรือตำบลที่อยู่อาศัย ฐานะทางครอบครัวและวงศ์ตระกูล เชื้อชาติ สีผิว ชนชั้น เพศ อายุ สุขภาพ การศึกษา อาชีพ สถานภาพการจ้างงานของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของครัวเรือน อัตราการพึ่งพิง ภาวะการณ์จ้างงานของสตรี ทำเลและโอกาสในการประกอบอาชีพ การเข้าเป็นสมาชิกและรับการอบรมของสมาคมหรือกลุ่มในท้องถิ่น

อย่างไรก็ดี สาเหตุของการกระจายรายได้ทั้ง 2 ด้านดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นการมองในภาพรวมของประเทศ หากมองถึงปัญหาการกระจายรายได้ที่เกิดขึ้นในภาคเกษตรของประเทศ ซึ่งมีสาเหตุของปัญหาการกระจายรายได้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2538, อ้างถึงใน ชัชดากรธีรสัจ, 2541) ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ไม่เหมาะสม เกษตรกรยากจนยังมีการใช้ที่ดินไม่เหมาะสมกับสภาพและสมรรถนะของที่ดิน ปลูกพืชไม่ถูกต้องทำให้เกิดความเสียหายและทำให้เกษตรกรประสบปัญหาหารายได้ต่ำ

2) ปัญหาประสิทธิภาพการผลิตต่ำ พื้นที่ยากจนส่วนใหญ่ประสบปัญหาผลผลิตต่อไร่ต่ำ โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบปัญหาดินเค็มและไม่อุ้มน้ำ ภาคเหนือประสบปัญหาดินจืด ภาคใต้ประสบปัญหาดินเปรี้ยว ดินเค็ม และดินพรุ

3) ปัญหาด้านราคาและการตลาด เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้ผลิตขนาดปริมาณผลผลิตน้อย การตลาดในพื้นที่ผ่านพ่อค้าคนกลางในท้องถิ่นจึงเกิดปัญหาราคาผลผลิตที่ขายได้ต่ำ

4) ปัญหาประชากรด้านการเกษตรมีจำนวนเพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของประชากรและครัวเรือนภาคเกษตรทำให้สัดส่วนเนื้อที่ถือครองเพื่อการเกษตรต่อครัวเรือนและต่อคนมีขนาดเล็กลง จึงมีผลกระทบต่อรายได้ตามมา

5) ปัญหาการกระจายสินเชื่อเพื่อการเกษตรยังมีไม่เพียงพอ ทำให้เกษตรกรที่ยากจนส่วนใหญ่ประสบปัญหาไม่ได้รับสินเชื่อทางการเกษตรเนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตต่ำและไม่แน่นอน ต้องพึ่งเงินนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูง

6) ปัญหาการขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกร เกษตรกรที่ยากจนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรขนาดเล็กขาดการรวมกลุ่มทำให้ขาดอำนาจการต่อรองจากระบบตลาดที่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางหลายช่วงที่ทำให้ขายผลผลิตได้ราคาต่ำ

7) ปัญหาขาดประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยี แรงงานเกษตรในพื้นที่ยากจนส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ดังนั้นการเพิ่มขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตร เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตและเพิ่มผลผลิตต่อไร่จึงทำได้ช้า

8) ปัญหาการบริหารงานและประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ การบริหารงานในภูมิภาคขาดประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่ขาดแรงจูงใจและการประสานงานกับฝ่ายวิจัย ส่งผลให้การนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าไม่ถึงพื้นที่ยากจน

2.7.4 การวิเคราะห์การกระจายรายได้

แนวคิดที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์การกระจายรายได้ที่นำเสนอในส่วนนี้ คือ การวัดการกระจายรายได้ และการวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

1) การวัดการกระจายรายได้

การวัดการกระจายรายได้หรือการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เป็นการวัดเพื่อหา ระดับของปัญหาในการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งมีวิธีการวัดการกระจายรายได้หลายวิธี แต่ละวิธีมีทั้งข้อดีและข้อด้อยแตกต่างกันไป แต่จากการศึกษาการวัดการกระจายรายได้ในประเทศไทย ที่ผ่านมา เครื่องมือวัดการกระจายรายได้ที่นิยมใช้มี 4 วิธี (ชิตินันท์ โทวีจิตร, 2546) คือ การเปรียบเทียบสัดส่วนรายได้ของครัวเรือนตามชั้นของรายได้ (Relative Income Share) การหาเส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve) และค่าสัมประสิทธิ์จินิ (Gini Coefficient) การหาค่าความแปรปรวนของรายได้ ในรูปลอการิทึม (Variance of log-income) และการหาค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks Index) ซึ่งเครื่องมือวัดหรือวิธีสุดท้ายนี้กำลังเป็นที่กล่าวถึงอย่างกว้างขวาง เพราะผลที่ได้จากการวัดสามารถนำมา เปรียบเทียบและวิเคราะห์เพื่อนำไปวางแผนนโยบายเศรษฐกิจได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น สำหรับเครื่องมือวัดการกระจายรายได้แต่ละวิธีมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(1) การเปรียบเทียบสัดส่วนรายได้ของครัวเรือนตามชั้นของรายได้ วิธีการวัดการกระจายรายได้วิธีนี้ เป็นการศึกษาโดยดูแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงและความแตกต่างใน ส่วนแบ่งของรายได้ทั้งหมด (Share of Total Income) ของคน 5 กลุ่ม ซึ่งแบ่งตามระดับรายได้ที่วัด โดยจะแบ่งกลุ่มคน 5 กลุ่ม ออกเป็นกลุ่มละ 20% ของผู้มีรายได้กลุ่มต่างๆ โดยเรียงลำดับตามระดับรายได้ คือ กลุ่มที่มีรายได้สูงสุด 20% กลุ่ม 20% ที่มีรายได้ลดหลั่นกันลงมาอีก 3 กลุ่ม จนถึงระดับกลุ่ม 20% ที่มีรายได้ต่ำสุดหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลุ่มเบญจกณะ

(2) การหาเส้นโค้งลอเรนซ์ และค่าสัมประสิทธิ์จินิ

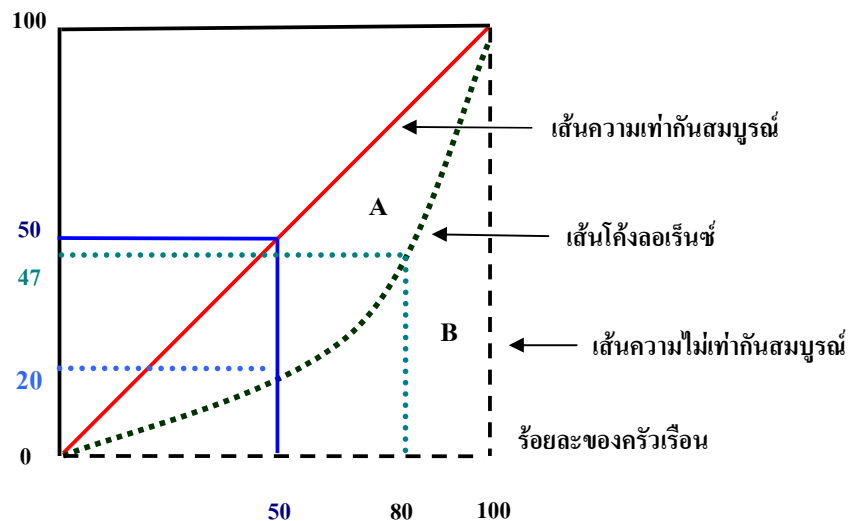
ก. เส้นโค้งลอเรนซ์ เป็นเส้นที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสัดส่วนสะสมของค่าใช้จ่ายหรือรายได้ และสัดส่วนสะสมของผู้มีรายจ่ายหรือรายได้ โดยเส้นโค้งลอเรนซ์จะเชื่อมโยงตัวแปรทั้งสองที่แสดงการกระจายรายได้ในเชิงกราฟ โดยแกนตั้งจะแสดงเปอร์เซ็นต์สะสมของรายได้ และแกนนอนแสดงเปอร์เซ็นต์สะสมของจำนวนครัวเรือน ซึ่งการกระจายรายได้จะถูกลากเส้นทแยงมุม ซึ่งเป็นเส้นตรงทำมุม 45 องศา กับแกนนอนเป็นหลัก ถ้าหากการกระจายรายได้เท่าเทียมกันทั่วทั้งสังคม คือทุกคนมีรายได้เท่าเทียมกัน เส้นโค้งลอเรนซ์จะเท่ากับเส้นทแยงมุมพอดี คือการกระจายรายได้เป็นตามเส้นทแยงมุม ซึ่งทุกๆ จุดบนเส้นทแยงมุมจะแสดงถึงจำนวนครัวเรือน ถ้าเส้นโค้งลอเรนซ์ห่างออกจากเส้นทแยงมุมมากเท่าใด แสดงว่าการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกัน

มากขึ้น และถ้าเส้นโค้งลอเรนซ์ห่างเส้นทแยงมุมออกไปเรื่อยๆ จนทับเส้นประกอบมุมฉาก แสดงว่าการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์

การวัดการกระจายรายได้โดยใช้เส้นโค้งลอเรนซ์ เริ่มจากการเรียงลำดับครอบครัวตามรายได้ที่ได้รับจากน้อยไปมาก แล้วทำการแบ่งกลุ่มตามลำดับที่ของครัวเรือน จากนั้นนำมาหาค่าร้อยละของความถี่สะสมทั้งทางด้านจำนวนครัวเรือนและรายได้ เมื่อได้ค่าร้อยละของความถี่สะสมของทั้งจำนวนครัวเรือนและรายได้แล้วจึงนำมาแสดงเป็นรูปกราฟ ซึ่งเรียกว่า เส้นโค้งลอเรนซ์ ดังภาพประกอบ 2.7

ร้อยละของรายได้

ภาพประกอบ 2.7 การกระจายรายได้ด้วยวิธีเส้นโค้งลอเรนซ์

ที่มา : Lorenz, M.O., 1905, อ้างถึงใน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548

จากภาพประกอบ 2.7 มีเส้นตรงเส้นหนึ่งลากเชื่อมระหว่างจุดร้อยละความถี่สะสมของจำนวนครัวเรือนและของรายได้เป็นศูนย์ (หรือจุดกำเนิด) กับจุดที่มีร้อยละความถี่สะสมของจำนวนครัวเรือนและของรายได้เป็น 100 (หรือเส้นตรง 45 องศา) เส้นตรงดังกล่าวนี้เรียกว่า เส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์ (Egalitarian Line) เนื่องจากบนเส้นดังกล่าวเปอร์เซ็นต์สะสมของจำนวนครัวเรือนกับเปอร์เซ็นต์สะสมของรายได้จะมีค่าเท่ากัน ซึ่งหมายความว่า ร้อยละ 50 ของครัวเรือนทั้งหมดมีรายได้ร้อยละ 50 ของรายได้ทั้งหมด ในขณะที่การกระจายรายได้จริงจะเป็นเส้นโค้งที่ห่างออกจากเส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์ ดังภาพประกอบ 2.7 ย่อมหมายความว่า ครัวเรือนร้อยละ 50

แรกจะมีส่วนแบ่งของรายได้เพียงร้อยละ 20 หรือที่ระดับครัวเรือนร้อยละ 80 มีส่วนแบ่งของรายได้ร้อยละ 48 ส่วนระดับครัวเรือนที่เหลืออีก ร้อยละ 20 มีส่วนแบ่งรายได้เกินกว่าครึ่ง ดังนั้น หากเส้นโค้งลอเรนซ์ห่างออกจากเส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์มากขึ้นเท่าใด ความไม่เป็นธรรมในการกระจายรายได้จะยิ่งมากขึ้นเท่านั้น จากแนวคิดดังกล่าว จึงนำไปสู่การวัดค่าสัมประสิทธิ์จินีในการวัดการกระจายรายได้

ข. การหาค่าสัมประสิทธิ์จินี จากภาพประกอบ 2.7 การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จินีในการวัดการกระจายรายได้ โดยกำหนดให้พื้นที่ระหว่างเส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์กับเส้นโค้งลอเรนซ์เป็น A และพื้นที่ใต้เส้นโค้งลอเรนซ์เป็น B ค่าสัมประสิทธิ์จินีจะเท่ากับ $A / (A + B)$ ดังนั้น ถ้าพื้นที่ระหว่างเส้นความเท่าเทียมกันสมบูรณ์ (เส้นทแยงมุม) กับเส้นโค้งลอเรนซ์มีมาก ค่าสัมประสิทธิ์จินีก็จะมีค่ามากด้วยเช่นกัน ซึ่งถ้าค่าสัมประสิทธิ์จินีมีค่ามากแสดงว่าการกระจายรายได้มีความไม่เป็นธรรมมาก ในทางกลับกันถ้าค่าสัมประสิทธิ์จินีมีค่าน้อยการกระจายรายได้ก็จะมีความเท่าเทียมกันสูง ซึ่งถ้าการกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ เส้นโค้งลอเรนซ์กับเส้นทแยงมุมจะทับกันทำให้ค่า A เท่ากับศูนย์ ดังนั้น ค่าสัมประสิทธิ์จินี คือ $A / A + B = 0$ แต่ถ้าการกระจายรายได้มีความไม่เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ เส้นโค้งลอเรนซ์กับเส้นประกอบมุมฉาก ในกรณีนี้ค่า B จะมีค่าเท่ากับศูนย์ เพราะฉะนั้นค่าสัมประสิทธิ์จินีจะมีค่าเท่ากับ 1 คือ $A / A + B = 1$ ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปได้ ดังต่อไปนี้

การกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ ค่าสัมประสิทธิ์จินี เท่ากับ 0 หากการกระจายรายได้มีความไม่เป็นธรรมหรือไม่เท่าเทียมกันอย่างสมบูรณ์ ค่าสัมประสิทธิ์จินีเท่ากับ 1 ซึ่งหมายถึงรายได้ทั้งหมดตกแก่คนๆ เดียวเท่านั้น

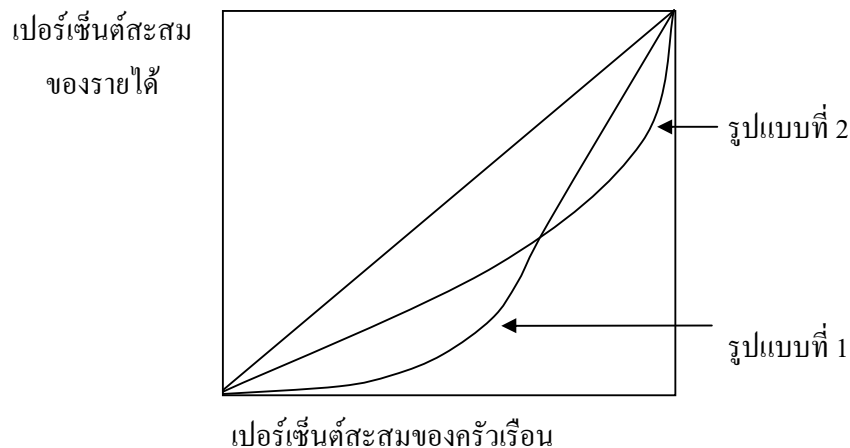
ค่าสัมประสิทธิ์จินีมีค่าต่ำมากเพียงใด คือ ใกล้ 0 แสดงว่าการกระจายรายได้มีความใกล้เคียงกันมากยิ่งขึ้น (อรวรรณ วีระสุขจินดา, 2533, อ้างถึงใน ชิตินันท์ โทวิจิตร, 2546)

สำหรับการหาค่าสัมประสิทธิ์จินี สามารถหาได้จากจากสมการ ดังต่อไปนี้

$$\text{ค่าสัมประสิทธิ์จินี (G)} = \frac{\text{พื้นที่ A}}{\text{พื้นที่ A+B}}$$

อย่างไรก็ดี การใช้เส้นโค้งลอเรนซ์และค่าสัมประสิทธิ์จินี ในการหาความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย กล่าวคือ จุดเด่นของสัมประสิทธิ์จินีหรือดัชนีจินี คือ การให้ความหมายที่ชัดเจนและตรงไปตรงมาของความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้ผ่านเส้น

โค้งลอเรนซ์ และเป็นดัชนีที่มีความอ่อนไหวต่อการโอนเงินระหว่างคนรวยสู่คนจนของคนทุกคนในสังคมในทุกระดับของรายได้ แต่จุดด้อย คือ การที่ค่าดัชนีจินีค่าหนึ่งค่าใดอาจแสดงการกระจายรายได้ 2 ค่า (กรณีเส้นโค้งลอเรนซ์ 2 เส้นตัดกัน) โดยรูปแบบที่หนึ่ง กรณีที่คนจนมีรายได้น้อยมาก ในขณะที่คนรวย รวยมากมายมหาศาล ในขณะที่อีกรูปแบบหนึ่ง คนจนมีรายได้มากพอสมควร และคนรวยก็ไม่ได้รวยมากมาย ดังภาพประกอบ 2.8

ภาพประกอบ 2.8 เส้นโค้งลอเรนซ์ (Lorenz Curve) 2 เส้นตัดกัน

ที่มา : Isra Samtisart, 1997, อ้างถึงใน ธิติพนธ์ โทวิจิตร, 2546

นอกจากนี้ ดัชนีจินี ยังมีจุดด้อยที่สำคัญจุดหนึ่ง คือ เป็นดัชนีที่ไม่สามารถแยกวิเคราะห์ได้ (Non-aggregate Decomposable) หมายความว่า จะไม่สามารถแยก ดัชนีจินี ออกเป็นสองส่วนได้ คือ ความไม่เท่าเทียมภายในกลุ่มย่อยและความไม่เท่าเทียมระหว่างกลุ่มย่อย ถึงแม้จะมีการพยายามนำ ดัชนีจินี มาแยกวิเคราะห์กันในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังเป็นเพียงการใช้ค่า ดัชนีจินีเทียม (Pseudo Gini Index) เท่านั้น ทำให้มีความคลาดเคลื่อนในการวิเคราะห์อยู่พอสมควร (ธิติพนธ์ โทวิจิตร, 2546)

อย่างไรก็ดี ค่าสัมประสิทธิ์จินีนี้ สามารถวัดการกระจายของความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายต่างๆ ด้าน เช่น ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ความไม่เท่าเทียมในความจำเป็นพื้นฐาน (การศึกษามูลค่าทรัพย์สินที่เป็นเครื่องใช้ถาวร และที่ใช้ประกอบกิจกรรม ที่ดิน ฯลฯ)

ค. การหาค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึม โดยการกำหนดให้การกระจายรายได้ถูกวัดโดยค่าความแปรปรวนของรายได้ของประชากรหรือครัวเรือนที่ทำการศึกษาก่อตัวคือ การวัดการกระจายรายได้โดยใช้ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึม ซึ่งเป็นการ

วัดค่าความคลาดเคลื่อน (ความผันแปร) ไปจากจุดศูนย์กลาง (รายได้เฉลี่ย) ซึ่งแตกต่างจากการวัดการกระจายรายได้โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จিনিที่วัดการกระจายรายได้ โดยไม่จำเป็นต้องทราบรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนที่ศึกษา และถ้าหากความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมมีค่ามาก แสดงว่าครัวเรือนตัวอย่างมีความแปรปรวนของรายได้ ซึ่งหมายความว่า ความแตกต่างของรายได้แต่ละครัวเรือนจากค่าเฉลี่ยของครัวเรือนตัวอย่างมีค่ามาก การกระจายรายได้นี้ย่อมมีความไม่เท่าเทียมกันสูง

ง. การหาค่าดัชนีเชอร์รี่อก การวัดการกระจายรายได้โดยหาค่าดัชนีเชอร์รี่อกเป็นการวัดการกระจายรายได้ในลักษณะเดียวกันกับการวัดการกระจายรายได้โดยการหาค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึม คือ เป็นการวัดค่าความคลาดเคลื่อน (ความผันแปร) ไปจากศูนย์กลาง (ในที่นี้คือรายได้เฉลี่ย) แต่ค่าดัชนีเชอร์รี่อกมีความแตกต่างกับค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมคือ วิธีในการเปรียบเทียบรายได้ของแต่ละครัวเรือนกับรายได้เฉลี่ย กล่าวคือ ค่าดัชนีเชอร์รี่อก ใช้วิธีการเปรียบเทียบรายได้ของแต่ละครัวเรือนกับรายได้เฉลี่ยในลักษณะผลหาร ดังนั้น การที่ครัวเรือนใดมีรายได้สูงกว่าหรือต่ำกว่าค่าเฉลี่ยย่อมมีผลต่อค่าดัชนี ซึ่งหมายความว่า ถ้าสังคมใดเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ครัวเรือนที่รายได้สูงกว่าค่าเฉลี่ยส่วนหนึ่งกลายเป็นผู้ที่มีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ย (การกระจายรายได้เลวลง) ค่าดัชนีเชอร์รี่อก ก็จะสามารถบอกถึงการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทันที เพราะค่าผลรวมของ $\ln(U / Y_{ij})$ มีค่าเพิ่มขึ้น ทำให้ค่าดัชนีมีค่าเพิ่มขึ้นด้วย ในขณะที่ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมซึ่งไม่ได้สนใจถึงการสูงหรือต่ำกว่าของรายได้ของครัวเรือนกับค่าเฉลี่ย เพราะเป็นการเปรียบเทียบรายได้ที่อยู่ในรูปของผลต่างกำลังสอง ถ้าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รายได้ของครัวเรือนแตกต่างจากรายได้เฉลี่ยเท่ากันแล้ว ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมก็จะคงที่ ทำให้ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปลอการิทึมไม่สามารถบอกการเปลี่ยนแปลงได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจจะทำให้ค่าความแปรปรวนลดลงหรือคงที่ก็ได้ (ชิตินันท์ โทวิจิตร, 2546)

สำหรับการหาค่าดัชนีเชอร์รี่อก หาได้จากสมการดังต่อไปนี้ (Somchai Jitsuchon, 1979, อ้างถึงใน อัญชญา แก้วเฉย, 2547)

$$I_o = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/Y_{ij})$$

โดยกำหนดให้

I_o	=	ค่าดัชนีเชอร์รี่อก
U	=	รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนตัวอย่าง
Y_{ij}	=	รายได้ของครัวเรือนลำดับที่ i กลุ่มย่อยที่ j
n	=	จำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด
m	=	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

จากสมการ การหาค่าดัชนีเชอร์รี่ (Io) เป็นการเปรียบเทียบรายได้ของแต่ละครัวเรือน (Y_j) ที่แตกต่างจากรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนตัวอย่าง (U) ในลักษณะการหาร ดังนั้น การที่ครัวเรือนมีรายได้สูงกว่าหรือต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยย่อมมีผลสำคัญต่อการคำนวณค่าดัชนี กล่าวคือ ถ้าครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยจะทำให้ค่า (U / Y_j) มีค่ามากกว่า 1 และถ้าครัวเรือนใดมีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยจะทำให้ค่า (U / Y_j) มีค่าต่ำกว่า 1 ดังนั้น ในสังคมที่มีผู้มีรายได้ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยมากก็จะมีค่าดัชนีของเชอร์รี่มาก หมายถึง สภาพการกระจายรายได้ของสังคมนั้นมีความไม่เท่าเทียมกันสูง ในทางตรงกันข้าม สังคมใดมีจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยมาก ค่าดัชนีเชอร์รี่จะมีย่าน้อย หมายถึง สังคมนั้นมีสภาพการกระจายรายได้มีความเท่าเทียมกันสูง

อย่างไรก็ดี การวัดการกระจายรายได้ในรูปลอการิทึมและค่าดัชนีเชอร์รี่ก็ยังมีข้อบกพร่องบางประการ กล่าวคือ การวัดการกระจายรายได้ทั้ง 2 วิธีนี้ ได้ใช้รายได้ในรูปลอการิทึม เพราะฉะนั้น ถ้าครัวเรือนใดมีรายได้สุทธิที่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 0 ก็จะไม่สามารถหารรายได้ในรูปลอการิทึมได้ ทำให้ไม่สามารถนำครัวเรือนดังกล่าวมารวมไว้ในการคิดค่าดัชนีได้ แต่สามารถวัดการกระจายรายได้โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์จินีได้ (อิติพนธ์ โทวิจิตร, 2546)

จะเห็นได้ว่า การวัดการกระจายรายได้ทั้ง 4 วิธีนี้เป็นเพียงการบอกถึงระดับของการกระจายรายได้ (ระดับของปัญหา) เท่านั้น แต่ยังไม่ทราบถึงองค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้หรือปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ (สาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหา) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ต่อไป

2) การวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (Income Inequality Decomposition Method)

การวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เป็นการวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ หรือสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหานั้นๆ ซึ่งวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้แบ่งออกเป็น 2 วิธี คือ (1) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางรายได้ และ (2) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) โดยผู้ศึกษาจะเลือกใช้การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร ในการศึกษารายนี้ ดังนั้น ในหัวข้อนี้จะนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับการวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร ที่ใช้ในการศึกษารายนี้ ส่วนการวิเคราะห์องค์ประกอบทางรายได้ ซึ่งไม่ได้ใช้ในการศึกษารายนี้ ขอนำเสนอรายละเอียดพอสังเขป ดังต่อไปนี้

(1) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางรายได้ (Income Decomposition Method) โดยใช้วิธีวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์จินีเทียม (Pseudo Factor Gini) (Fei, Renis และ Kuo, 1979, อ้างถึงใน อัญญา

แก้วเจย, 2547) เป็นการวิเคราะห์ผลของรายได้จากแหล่งต่างๆ ของครัวเรือนเกษตรที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ กล่าวคือ การที่ครัวเรือนเกษตรมีรายได้จากแหล่งต่างๆ ที่แตกต่างกันก็ย่อมส่งผลต่อรายได้ทั้งหมดเฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้น ในการวิเคราะห์วิธีนี้จะมีการแบ่งองค์ประกอบของรายได้ของครัวเรือนออกเป็นกลุ่มตามแหล่งที่มาของรายได้ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างกัน จากนั้นในแต่ละแหล่งรายได้เราสามารถหาค่าสัมประสิทธิ์จিনিของแต่ละแหล่งรายได้ โดยเรียงลำดับรายได้มากน้อยของรายได้ในแต่ละแหล่ง เรียกว่า ค่าสัมประสิทธิ์จিনিตามแหล่งรายได้ (Factor Gini)

อย่างไรก็ดี ค่าสัมประสิทธิ์จিনিตามแหล่งรายได้เป็นค่าที่จัดเรียงตามรายได้ในแต่ละแหล่งแต่ไม่ได้จัดเรียงตามลำดับรายได้ทั้งหมด จึงไม่สามารถสะท้อนผลของรายได้ในแต่ละแหล่งที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ เราจึงต้องมีค่าสัมประสิทธิ์จিনিของรายได้แต่ละแหล่งที่เรียงตามลำดับของรายได้ทั้งหมด ดังนั้น ในแต่ละแหล่งจึงไม่ได้เรียงลำดับจากน้อยไปมาก เราเรียกค่าสัมประสิทธิ์นี้ว่า ค่าสัมประสิทธิ์จিনিเทียบ

ค่าสัมประสิทธิ์จিনিเทียบ เป็นค่าที่บ่งบอกถึงผลของการกระจายรายได้ในแหล่งนั้นที่ทำให้การกระจายรายได้ทั้งหมดมีความเท่าเทียมกันมากขึ้นหรือลดลง แหล่งรายได้ใดมีค่าสัมประสิทธิ์จিনিเทียบต่ำกว่าค่าสัมประสิทธิ์จিনিทั้งหมด แสดงว่า แหล่งรายได้นั้นมีรายได้ตกอยู่กับครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้สูง ดังนั้น จึงมีส่วนที่ทำให้การกระจายรายได้ทั้งหมดดีขึ้น ในทางตรงกันข้าม แหล่งรายได้ใดมีค่าสัมประสิทธิ์จিনিเทียบมากกว่าค่าสัมประสิทธิ์จিনিทั้งหมด แสดงว่า แหล่งรายได้นั้นมีรายได้ตกอยู่กับครัวเรือนที่มีรายได้สูงมากกว่าครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ดังนั้น จึงมีส่วนที่ทำให้การกระจายรายได้ทั้งหมดเลวลง หรือมีบทบาทในการเพิ่มความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ทั้งหมด

(2) การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร (Population-Decomposition Method) วิธีนี้จะมีการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อยตามปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ซึ่งครัวเรือนที่อยู่ในกลุ่มเดียวกันย่อมมีลักษณะที่เหมือนกัน และมีลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างกลุ่มย่อย ดังนั้น ในแต่ละกลุ่มย่อยก็ย่อมมีค่าเฉลี่ย (หรือรายได้เฉลี่ย) ของแต่ละกลุ่มเอง และย่อมมีความผันแปรไปจากค่าเฉลี่ยของกลุ่มย่อยนั้น ในขณะที่เดียวกันค่าเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มย่อยก็ย่อมที่จะมีความผันแปรไปจากค่าเฉลี่ยของประชากรทั้งหมด (ครัวเรือนตัวอย่างทั้งหมด) จึงเรียกความผันแปรที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มอันเนื่องมาจากความแตกต่างของรายได้ของแต่ละครัวเรือนกับรายได้เฉลี่ยของกลุ่มว่า “องค์ประกอบภายในกลุ่ม (Within-Group Component)” และเรียกความแตกต่างของรายได้เฉลี่ยของแต่ละกลุ่มย่อยกับรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนทั้งหมดว่า “องค์ประกอบระหว่างกลุ่ม (Between-Group Component)” ดังนั้น ความแปรปรวนทั้งหมดของรายได้จึงถูกแบ่งออกเป็น 2 องค์ประกอบ ดังสมการ

$$\text{Total Deviation} = \text{Between-Group Component} + \text{Within-Group Component}$$

จะเห็นได้ว่า ความแปรปรวนทั้งหมดจะประกอบด้วยความแปรปรวนภายในกลุ่ม ซึ่งสามารถอธิบายถึงความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มย่อยต่างๆ ของแต่ละปัจจัย ในขณะที่ความแปรปรวนระหว่างกลุ่มสามารถอธิบายถึงผลของแต่ละปัจจัยที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ดังนั้น ในปัจจัยใดที่เมื่อมีการแบ่งประชากรเป็นกลุ่มย่อยแล้วก่อให้เกิดความแปรปรวนภายในกลุ่มน้อย แต่ก่อให้เกิดความแปรปรวนระหว่างกลุ่มมาก แสดงว่า การแบ่งกลุ่มในลักษณะดังกล่าวมีผลเป็นอย่างมากในการกำหนดรายได้ของครัวเรือนในแต่ละกลุ่ม หรือปัจจัยที่ใช้ในการแบ่งกลุ่มดังกล่าวมีผลต่อความแตกต่างของรายได้ และมีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ จึงต้องทำการเปรียบเทียบร้อยละขององค์ประกอบระหว่างกลุ่มต่อความแปรปรวนทั้งหมดเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้จากมากไปน้อย ตามร้อยละขององค์ประกอบระหว่างกลุ่มดังกล่าว

อนึ่งการแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็นจำนวนกลุ่มที่แตกต่างกัน ย่อมจะมีผลต่อการวิเคราะห์องค์ประกอบของประชากรที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การแบ่งกลุ่มให้มีจำนวนกลุ่มย่อยมากขึ้น จะมีผลทำให้องค์ประกอบระหว่างกลุ่มสูงขึ้น ดังนั้น การแบ่งกลุ่มจึงต้องพิจารณาความเหมาะสมของประชากร (ครัวเรือนตัวอย่าง) ที่ศึกษาให้เหมาะสมกับปัจจัยอื่นๆ หากแบ่งกลุ่มจนทำให้จำนวนตัวอย่างในแต่ละกลุ่มมีน้อยเกินไปทำให้ไม่สามารถวัดองค์ประกอบภายในกลุ่มได้ (อัญญา แก้วเฉย, 2547)

สำหรับวิธีการหาองค์ประกอบทางประชากร สามารถใช้ได้ 2 วิธี (สุรเดช ตระกูลคูศรี, 2541) คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรโดยใช้ค่าความแปรปรวนของรายได้ในรูปแบบลอการิทึม และการวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรโดยใช้ค่าดัชนีเชอร์รี่อ็อก

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาสนใจจะวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรโดยใช้ค่าดัชนีเชอร์รี่อ็อก ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งในการใช้วัดความไม่เท่าเทียมกันในส่วนแบ่งของรายได้ทั้งหมดของคนกลุ่มต่างๆ ในรูปของสัดส่วนได้ ซึ่งก็คล้ายกับวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์จินี และค่า Variance of income log แต่จุดเด่นของวิธีการหาค่าดัชนีเชอร์รี่อ็อก คือ สามารถนำมาแยกส่วนเพื่อหาที่มาของความไม่เท่าเทียมกันในรายได้ (Sources of Income Inequality) และการหาค่าดัชนีเชอร์รี่อ็อกมีคุณสมบัติทางสถิติที่เหมาะสมที่สุดเมื่อเทียบกับวิธีอื่นๆ (สุกัญญา หุตเสรมณี, 2535, อ้างถึงใน ธิติพนธ์ ไทวิจิตร, 2546) โดยที่การแยกส่วนเริ่มโดยการแบ่งคนออกเป็นกลุ่มต่างๆ เช่น แบ่งตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ชนชั้นทางเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ หรือสาขาการผลิต แบ่งตามสถานที่ตั้งของครัวเรือน ได้แก่ ชุมชน เขต หรือภาค แบ่งตามลักษณะเฉพาะบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา แล้วแบ่งความไม่เท่า

เทียมกันในรายได้เฉลี่ยของคนแต่ละกลุ่มออกเป็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่ม (Between-Group Inequality) เพื่อดูว่าความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว เป็นความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มหรือภายในกลุ่มมากกว่ากัน ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ว่า ความไม่เท่าเทียมกันเกิดจากปัจจัยใดเป็นสำคัญ เพื่อจะได้นำไปสู่การเสนอแนะนโยบายเฉพาะเจาะจงในอันที่จะปรับปรุงแก้ไขปัจจัยนั้น

นอกจากนี้ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรว่า เป็นการวิเคราะห์ถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีผลทำให้รายได้แตกต่างกัน โดยใช้ค่าดัชนีเชอร์รี่ร็อก ซึ่งจะมีการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อยตามปัจจัยที่มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรโดยใช้ค่าดัชนีเชอร์รี่ร็อกนี้ มีลักษณะเหมือนกับการวิเคราะห์ความแปรปรวนโดยทั่วไป โดยสามารถจัดแบ่งความแปรปรวนทั้งหมดออกเป็น 2 องค์ประกอบ คือ ความแปรปรวนภายในกลุ่มและความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Somchai Jitsuchon, 1987, อ้างถึงใน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) ดังสมการ

$$\begin{aligned}
 I_o &= 1/n \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/Y_{ij}) \\
 \text{ซึ่ง} \quad U &= \text{ค่าเฉลี่ยของรายได้ของครัวเรือนทั้งหมด} \\
 I_o &= 1/n \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j)(U_j/Y_{ij}) \\
 \text{ซึ่ง} \quad U_j &= \text{รายได้เฉลี่ยในกลุ่มย่อยที่ } j \\
 I_o &= 1/n \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U_j/Y_{ij}) + 1/n \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j) \\
 &= 1/n \sum_{j=1}^m \left[\sum_{i=1}^n \ln(U_j/Y_{ij}) \right] + 1/n \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m \ln(U/U_j) \\
 &= \sum_{j=1}^m n_j I_{o_j} + 1/n \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j) \\
 \text{ซึ่ง} \quad I_{o_j} &= \text{ค่าดัชนีของเชอร์รี่ร็อกของกลุ่มย่อยที่ } j \\
 P_j &= \text{สัดส่วนของครัวเรือนในกลุ่มย่อยที่ } j \\
 \text{โดยที่} \quad \sum_{j=1}^m P_j I_{o_j} &= \text{องค์ประกอบภายในกลุ่ม} \\
 \text{และ} \quad 1/n \sum_{j=1}^m n_j \ln(U/U_j) &= \text{องค์ประกอบระหว่างกลุ่ม}
 \end{aligned}$$

สำหรับการแบ่งปัจจัยเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร อัญชญา แก้วเฉย (2547) ได้กล่าวไว้ว่า ต้องเริ่มจากการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มย่อยตามลักษณะของปัจจัย เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาเปรียบเทียบร้อยละขององค์ประกอบระหว่างกลุ่มของแต่ละปัจจัยว่าปัจจัยใดจะมีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากที่สุด ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้ปัจจัยหรือองค์ประกอบทางประชากรทั้งหมด 7 ปัจจัย ดังรายละเอียดในตาราง 2.2

ตาราง 2.2 การแบ่งปัจจัยเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร

ปัจจัย	จำนวนกลุ่ม	หน่วย	ลักษณะการแบ่งกลุ่ม
องค์ประกอบทางปัจจัยหรือ องค์ประกอบทางประชากร			
1. เพศ	2	ลักษณะ	1) เพศชาย 2) เพศหญิง
2. ช่วงอายุ	5	ช่วง	1) น้อยกว่า 30 ปี 2) 30-39 ปี 3) 41-49 ปี 4) 51-59 ปี 5) ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป
3. ระดับการศึกษา	5	ระดับ	1) ประถมศึกษา 2) มัธยมศึกษาตอนต้น 3) มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. 4) อนุปริญญา / ปวส. 5) ปริญญาตรี
4. สมาชิกในครัวเรือน	4	คน	1) 1 คน 2) 2 - 3 คน 3) 4 - 5 คน 4) ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป
5. แรงงาน	4	คน	1) 1 คน 2) 2 - 3 คน 3) 4 - 5 คน 4) ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป

ตาราง 2.2 (ต่อ)

ปัจจัย	จำนวนกลุ่ม	หน่วย	ลักษณะการแบ่งกลุ่ม
6. ขนาดการถือครองที่ดิน	3	ไร่	1) 1 - 10 ไร่ 2) 11- 25 ไร่ 3) ตั้งแต่ 26 ไร่ขึ้นไป
7. อาชีพ / แหล่งที่มาของรายได้	3	กลุ่ม	1) ทำสวนอย่างเดียว 2) ทำสวนและรายได้อื่น 3) ทำสวน รายได้อื่น และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัจจัยด้านเพศ เป็นปัจจัยที่บ่งบอกถึงลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน ซึ่งมีความคลาดเคลื่อนบ้าง เนื่องจากผู้ที่ก่อให้เกิดรายได้ของครัวเรือนย่อมไม่จำกัดเฉพาะหัวหน้าครัวเรือนแต่เพียงผู้เดียว แม้ว่าหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้หญิงแต่รายได้ที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากบุตรชายก็ได้ อย่างไรก็ตาม การใช้เพศของหัวหน้าครัวเรือนเป็นวิธีที่สะดวกและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป (รัชนิ ชัยยาภรณ์, 2544) และในการศึกษารั้งนี้ได้แบ่งปัจจัยด้านเพศออกเป็น 2 ลักษณะ คือ (1) เพศชาย และ (2) เพศหญิง

ปัจจัยด้านช่วงอายุ เป็นปัจจัยที่บ่งบอกถึงลักษณะของหัวหน้าครัวเรือนที่มีผลต่อการกระจายรายได้ โดยอายุของหัวหน้าครัวเรือนจะสะท้อนถึงสุขภาพ ประสิทธิภาพ การดำเนินชีวิต ความมุ่งหวังต่อระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวในอนาคต และระดับการยอมรับเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน ในการศึกษารั้งนี้ได้แบ่งปัจจัยด้านช่วงอายุออกเป็น 5 ช่วง ดังต่อไปนี้ คือ (1) น้อยกว่า 30 ปี (2) 31 - 39 ปี (3) 40 - 49 ปี (4) 50 - 59 ปี และ (5) ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ระดับการศึกษาเป็นปัจจัยที่มีผลในการแสวงหาแหล่งรายได้อื่นๆ นอกจากการเกษตร เมื่อมีรายได้จากแหล่งอื่นเสริมจะช่วยลดความเสี่ยงของรายได้จากภาคการเกษตรลงได้ ในกรณีที่ประสบปัญหาหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำหรือระดับผลผลิตทางการเกษตรในฟาร์มลดลงเนื่องจากสภาวะแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย นอกจากนี้แล้ว การที่ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนสูงขึ้นมีส่วนในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตซึ่งส่งผลต่อการกระจายรายได้ ในการศึกษารั้งนี้ได้แบ่งปัจจัยด้านระดับการศึกษาออกเป็น 5 ระดับ ดังต่อไปนี้ คือ (1) ประถมศึกษา (2) มัธยมศึกษาตอนต้น (3) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. (4) อนุปริญญา/ปวส. และ (5)ปริญญาตรี

ปัจจัยด้านจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการแสวงหารายได้ให้กับครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนยังเป็นตัวกำหนดขนาดหรือข้อจำกัดของแรงงานในครัวเรือนที่ใช้ในการผลิต ซึ่งเป็นปัจจัยในการกำหนดปริมาณผลผลิต ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับรายได้ของครัวเรือน ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 กลุ่ม คือ (1) 1 คน (2) 2 - 3 คน (3) 4 - 5 คน และ (4) ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป

ปัจจัยด้านจำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการผลิตทางการเกษตร และแสวงหารายได้ให้กับครัวเรือน เนื่องจากแรงงานเกษตรเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างหนึ่งในการผลิตของฟาร์ม ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับรายได้ของครัวเรือน ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งจำนวนแรงงานเกษตร 4 กลุ่ม คือ (1) 1 คน (2) 2 - 3 คน (3) 4 - 5 คน และ (4) ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป

ปัจจัยด้านขนาดการถือครองที่ดิน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการผลิตทางการเกษตร การที่เกษตรกรมีขนาดการถือครองที่ดินที่ต่างกันย่อมมีผลต่อผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ของเกษตรกร ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งขนาดการถือครองที่ดินออกเป็น 3 กลุ่ม ตามขนาดการถือครองที่ดินที่สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา ได้แบ่งไว้ คือ (1) เกษตรกรรายย่อย มีพื้นที่ถือครองตั้งแต่ 1 - 10 ไร่ (2) เกษตรกรขนาดกลาง มีพื้นที่ถือครองตั้งแต่ 11 - 25 ไร่ และ (3) เกษตรกรขนาดใหญ่ มีพื้นที่ถือครองตั้งแต่ 26 ไร่ขึ้นไป (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา, 2550) โดยในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็น (1) 1 - 10 ไร่ (2) 11 - 25 ไร่ และ (3) ตั้งแต่ 26 ไร่ขึ้นไป

ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพ / แหล่งที่มาของรายได้ เป็นการพิจารณาถึงอาชีพหรือแหล่งที่มาของรายได้ครัวเรือน การที่ครัวเรือนเกษตรกรมีอาชีพเสริมหรือรายได้นอกภาคการเกษตร มีผลต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้อย่างไรบ้าง ในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งกลุ่มครัวเรือนเกษตรกรตามอาชีพหรือแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญ 3 กลุ่ม คือ (1) ทำสวนอย่างเดียว (2) ทำสวนและรายได้อื่น และ (3) ทำสวน รายได้อื่น และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะใช้ปัจจัยเหล่านี้ในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อศึกษาความสำคัญของปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรบ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ได้แยกออกเป็นประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ได้แก่ (1) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (2) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (3) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (5) งานวิจัยเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (6) งานวิจัยเกี่ยวกับความพึงพอใจและการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.8.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ศึกษาโดย ธินิกานต์ ประไกรวัน (2549) พบว่า ผู้ประกอบการเจ้าของสวน มีการบริหารจัดการแบบครอบครัว และยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ในขณะที่ความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ต้องการให้มีการจัดบริเวณต่างๆ เช่น ที่พัก ที่จอดรถ แปลงสาธิตการเกษตร ฯลฯ ไว้ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเหมาะสม และต้องการให้มีผู้นำเที่ยวที่มีความรู้ ความเป็นกันเองของเจ้าของสวน ความรู้ในการทำเกษตรอันจะนำไปประกอบอาชีพ และต้องการให้มีที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่สะอาด สะดวก และปลอดภัย ส่วนด้านการจัดการ ควรมีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีการดำเนินการทางด้านการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ และมีการควบคุมการดำเนินการอันจะทำให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ ว่าที่ร้อยตรียุทธนา วงศ์ธนะบุรณ์ (2546) ที่พบว่า แนวทางการจัดทำธุรกิจแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เน้นความสวยงามของธรรมชาติเป็นหลัก ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงต้องมีการเตรียมการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และหารายได้จากการจำหน่ายของฝากและของที่ระลึก การจัดที่พักสำหรับการพักผ่อนในแหล่งท่องเที่ยวต้องมีแบบที่ มีความเป็นส่วนตัวด้วย การจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม ให้มีความสำคัญกับการจัดการของเสียที่เกิดขึ้นให้เป็นมาตรฐาน สามารถรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติให้คงไว้ การอำนวยความสะดวกและการรักษาความปลอดภัยในหลายๆ รูปแบบ ความเหมาะสมของค่าใช้จ่ายในการใช้บริการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การติดต่อประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจเข้ามาใช้บริการ โดยใช้สื่อสิ่งพิมพ์ การจัดทำ

Web site และการใช้แผ่นพับ ลักษณะเนื้อหาเน้นการชักจูงให้รู้จักสวนผลไม้และวิถีชีวิตแบบพื้นบ้าน ซึ่งเป็นจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จัดทำขึ้น โดยอาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีทางการเกษตรและสังคมชนบทเข้าร่วมสร้างแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และให้มีจุดสนใจหลายๆ อย่างที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ ส่วนผลการศึกษาของ ษมาพร คงควร (2549) พบว่า ชุมชนมีศักยภาพด้านพื้นที่ในระดับสูง ด้านบุคลากรและด้านการบริหารจัดการมีศักยภาพในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน มีรายได้จากอาชีพหลักเฉลี่ย 9,483.3 บาทต่อเดือน และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเฉลี่ย 1,073.7 บาทต่อเดือน ในขณะที่ผลการศึกษาของ เดชา ไต้สูงเนิน (2543) พบว่า ปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำ มีสาเหตุมาจากเจ้าหน้าที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำยังขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการบริหารงานด้านการท่องเที่ยว ขาดงบประมาณ ขาดบุคลากร ขาดการประสานงาน ขาดความร่วมมือระหว่างองค์กร และเกิดความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านม่วงคำ ต้องมีการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแก่บุคลากรที่เข้ามาดำเนินงาน มีการวางแผนเพื่อจัดระบบการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านให้เป็นการท่องเที่ยวแบบครบวงจร มีการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อใช้ในการศึกษาดูงานและการท่องเที่ยว ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ และตามขีดความสามารถของพื้นที่ และชุมชนที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ และต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงอาคารสถานที่รองรับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ให้การสนับสนุนและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรหรือสินค้าแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพสูงขึ้น สามารถแข่งขันกับตลาดภายนอกได้

นอกจากนี้ เกศณีย์ สัตตรัตน์ขจร (2550) ได้ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ปัจจุบันหมู่บ้านปางมะโอไม่สามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ต่อไป ถึงแม้จะมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีปัจจัยพื้นฐานในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพราะมีจุดแข็งในด้านพืชผลการเกษตร รวมทั้งวิถีชีวิตของชาวบ้านและการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของภาครัฐ แต่มีจุดอ่อนหลายประการ เช่น การสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากทางภาครัฐไม่มีความต่อเนื่อง นอกจากนี้ประชาชนในหมู่บ้านขาดความสนใจด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว และชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการวางแผนการท่องเที่ยวของหมู่บ้านและขาดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อัจฉริยา ศักดิ์รินทร์ (2549) ที่พบว่า ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องจากรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิไลภรณ์ ชันดิสิทธิ์ (2541) ที่พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและ

ต่อเนืองจากรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงควรมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชน และการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นงเยาว์ ใจหื้อ (2544) ที่พบว่า ปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เช่น พื้นที่ที่เหมาะสมในการจอดรถยังไม่มี ห้องน้ำและโทรศัพท์ยังไม่พอ ในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ กอบชัย ลือเพ็ญภพ (2549) ที่พบว่า ความไม่พร้อมของสถานที่และการขาดการประชาสัมพันธ์ ส่วนการดำเนินงานของบริษัทท่องเที่ยวมีการวางแผนเพื่อการจัดการการท่องเที่ยว และการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว โดยใช้ข้อมูลจากการประเมินของปีที่ผ่านมาเป็นแนวทาง รวมทั้งมีการประเมินผลการดำเนินงานของบริษัท และความคิดเห็นของผู้บริหารที่มีต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีผู้เห็นด้วยมากที่สุดในเรื่องแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความพร้อมจำเป็นต้องมีวิทยากรเพื่ออธิบายความรู้ให้นักท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน และผลการศึกษาของ พุทธิรัตน์ สุขพงษ์ไทย (2550) ที่พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สะดวก และความไม่ปลอดภัยของเส้นทางเดินเที่ยวชมบางแห่ง จุดจำหน่ายสินค้ามีสินค้าน้อย น้ำในคลองบางช่วงสกปรก นอกจากนี้ยังมีปัญหาเจ้าหน้าที่นำชมมีจำนวนน้อยดูแลไม่ทั่วถึง ส่วนผลการศึกษาของ ดวงดาว คงบุญ (2548) พบว่า นักท่องเที่ยวได้เสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน 6 เรื่อง คือ (1) การพัฒนาปรับปรุงป้ายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการใช้กลยุทธ์ในการส่งเสริมการขายเพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว (2) การพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร การแปรรูป รวมถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจ (3) การกำหนดกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย (4) การเน้นการให้บริการที่ครบวงจรและนำสมัย เพื่อมุ่งสร้างความพึงพอใจให้ลูกค้ากลุ่มที่มีฐานะดี (5) การฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้และทักษะการให้บริการลูกค้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในกระบวนการให้บริการ และ (6) การจัดกิจกรรมให้หลากหลายตามวัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

2.8.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ศึกษาโดย ยุริพรรณ แสนใจยา (2545) พบว่า ไรชาสุวิรุฬห์มีศักยภาพและความพร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับมาก เนื่องจากตั้งอยู่ในเส้นทางแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงไรชาได้สะดวก มีความปลอดภัย มีการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ดี และชุมชนมีส่วนร่วม ส่วนแนวทางการพัฒนาไรชา สุวิรุฬห์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ต้องมีการจัดทำ Landscape ของพื้นที่ไรชาสุวิรุฬห์มีการพัฒนากิจกรรมในไรชา มีการปรับปรุงอาคารและสถานที่ในไรชาและแบ่งเป็นสัดส่วนที่ชัดเจนใน

การให้บริการนักท่องเที่ยวเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ มีการจัดระบบการคมนาคมเข้าสู่ไร้วา จัดทำป้ายสื่อความหมาย การให้บริการนักท่องเที่ยวในไร้วา และการประชาสัมพันธ์ไร้วา ในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ สุริยา สัมจันทร์ (2549) ที่พบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องอาศัยองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านบริการท่องเที่ยว และด้านการตลาดท่องเที่ยว เข้ามานุกรณาการเฉพาะพื้นที่ และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับท้องถิ่นได้นอกจากนี้ผลการศึกษาของ อร สีแพร (2543) พบว่า แหล่งเกษตรกรรมที่มีความเหมาะสมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นแหล่งเกษตรที่มีเจ้าของเฉพาะรายมากที่สุด และยังประกอบด้วยแหล่งเกษตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานราชการ หมู่บ้านเกษตร และการเกษตรรูปแบบอื่น เมื่อพิจารณาตามประเภทของผลผลิตทางการเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ สวนผัก และสวนดอกไม้ มากที่สุด ซึ่งแหล่งเกษตรกรรมเหล่านี้มีความสามารถที่จะรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวได้แตกต่างกัน ส่วนผลการศึกษาของ อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์ (2544) พบว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังมีข้อจำกัดในลักษณะของเกษตรกร รายย่อย การคมนาคมที่ไม่สะดวก ทำให้นักท่องเที่ยวมีปริมาณน้อย ผู้ที่เดินทางมามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการศึกษาหาความรู้และดูงาน ในด้านการจัดพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรมีสื่อประเภทเจ้าหน้าที่นำชม เอกสาร แผ่นพับ พื้นที่ทางการเกษตรสามารถเดินชมได้ สถานที่ติดต่อ และมีการแสดงกิจกรรมการเกษตร ส่วนด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องน้ำ - ห้องสุขา น้ำดื่ม เส้นทางเที่ยวชมที่สะดวกและปลอดภัย และมีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก ในด้านการจัดการควรดำเนินการให้เหมาะสมกับพื้นที่การเกษตร เพื่อคงความเป็นธรรมชาติและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ อุไรวรรณ สุวรรณเสรี (2548) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจัยด้านการเข้าถึง ความน่าประทับใจ ความนิยม / ปริมาณผู้เข้าชม สิ่งอำนวยความสะดวก / ร้านอาหารและบริการต่างๆ การรวมกลุ่มแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัยในชีวิต / ทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และฤดูกาลท่องเที่ยว มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ผู้จัดการบริษัทนำเที่ยวเห็นว่าปัจจัยด้านการรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยว และด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนสถานที่ท่องเที่ยวที่เกษตรกรทดสอบจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นในรูปแบบสวนเกษตร เนื่องจากขาดความพร้อมในปัจจุบันทุกด้าน จึงยังไม่เคยรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม และมีความเป็นไปได้น้อยเนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรน้อย และส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษาซึ่งมีกำลังซื้อต่ำ

2.8.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ศึกษาโดย ว่าที่ร้อยตรี ยุทธนา วงศ์ชนะบุรณ์ (2546) พบว่า รูปแบบที่สำคัญๆ ได้แก่ รูปแบบของการท่องเที่ยวสวนดอกไม้ การปลูกพืชเมืองหนาวและสวนผลไม้ สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบโครงการพระราชดำริ มีการสร้างและอนุรักษ์ความเป็นธรรมชาติของพื้นที่หรือสังคม นั้นไว้ โครงการเทศกาลงานท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการนำเอาความสวยงามของธรรมชาติ ดอกไม้ ประเพณีพื้นบ้าน และบรรยากาศของท้องถิ่นมาจัดทำขึ้น ในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ ยูริพรรณ แสนใจยา (2545) ที่พบว่า กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นพิเศษตามลำดับ ได้แก่ กิจกรรมชมกระบวนการขั้นตอนการผลิต การสาธิตวิธีการชงชา-ชิมชา การสัมผัสกับอาหารที่ทำจากชา และ กิจกรรมการสาธิตการเก็บใบชา และผลการศึกษาของ ชมมาพร คงคร (2549) ที่พบว่า กิจกรรมที่ชุมชน นำมาประชาสัมพันธ์ให้แก่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมธรรมชาติ การแปรรูปผลผลิต การผลิตและทอผ้าไหม/ฝ้าย ไร่สวนผสม การผลิตสินค้าหัตถกรรม การทำสวนไม้ดอก การพักอยู่กับชาวบ้าน การทำสวนไม้ผล การทำประมง การผลิตผักปลอดสารพิษ การชมโบราณสถาน และการชมวิถีชีวิตชาวบ้าน นอกจากนี้ผลการศึกษาของ นางเยาว์ ใจห่อ (2544) ยังพบว่า กิจกรรมในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ มีความหลากหลายตรงตามลักษณะรูปแบบกิจกรรมที่ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรมวิชาการเกษตรจัดประเภทและรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวไว้ และมีความพร้อมในระดับมากในด้านความดึงดูดใจและความสวยงาม และด้านความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีความพร้อมในระดับปานกลางในด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านบุคลากรและการจัดการในพื้นที่ และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นกับแหล่งท่องเที่ยว และผลการศึกษาของ สอรรถ มากบุญ และรัชชัช ทองธรรมชาติ (2547) ที่พบว่า อำเภอบ้านนาสารมีศักยภาพสูงมากทั้งในด้านความ น่าสนใจ ความสวยงาม ความสะดวกในการเข้าถึง และมีสถานที่ท่องเที่ยวประกอบอื่นๆ ในพื้นที่ที่หลากหลาย ทั้งแหล่งธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมชุมชน ส่วนผลผลิตทางการเกษตร นอกจากเงาะและผลไม้เฉพาะตามฤดูกาลแล้ว ยังมีสวนส้มโชกุนและสวนสละคุณภาพดีที่ให้ผลผลิตตลอดทั้งปี ทำให้สามารถดำเนินการท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี และมีเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ตามความสนใจ โดยการท่องเที่ยว 1 วัน (เข้าไป - เย็นกลับ) เป็นโปรแกรมที่มีความพร้อมมากที่สุด ส่วนผลการศึกษาของ ภาสกร เกื้อสุข (2547) พบว่า กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ได้จัดสวนไม้ผลของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ รูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยรวมกลุ่มตั้งเป็นคณะทำงานโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตำบลเขาพระ และมีเพียงคณะทำงานเท่านั้นที่มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ส่วนเกษตรกรจะมีส่วนร่วมในฐานะเป็นเจ้าของสวน นำนักท่องเที่ยวเข้า

ชมสวน เป็นมัคคุเทศก์ เตรียมบริการที่พัก อาหาร และขายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร กิจกรรมเหล่านี้ทำในลักษณะของการรวมกลุ่มคณะทำงาน โดยมีสวนผลไม้ 4 สวน และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 4 แห่ง นอกจากนี้ยังมีกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวไว้ 4 เส้นทาง ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นโครงการประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการกำหนดกิจกรรมไว้ 5 กิจกรรม คือ (1) การแสดงสินค้าหรือการสาธิต (2) กิจกรรมการมีส่วนร่วมระยะสั้นโดยการเข้าชมสวนของเกษตรกร (3) การให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับวิถีชีวิตของเกษตรกรอย่างครบวงจร (4) การอบรมให้ความรู้ที่เป็นเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านแก่นักท่องเที่ยว และ (5) การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร ส่วนผลการศึกษาของ ยมาพร คงควร (ม.ป.ป.) พบว่า ด้านโครงสร้างพื้นฐานการให้บริการนักท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริการผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าศูนย์ฯ ที่ตนปฏิบัติงานอยู่มีการให้บริการกิจกรรมต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวยังไม่เต็มที่

2.8.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ศึกษาโดย อัจฉริยา สักดีรุ่งค์ (2549) พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเกษตร อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการจัดการตลาด และด้านการจัดการบริการการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย ในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ นางเยาว์ ใจหื้อ (2544) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นกับแหล่งท่องเที่ยว มีความพร้อมในระดับปานกลาง ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ยูพาพร ชัยศิริ (2549) ที่พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการค้นหาปัญหา การวางแผนดำเนินกิจกรรม การลงทุนและปฏิบัติตาม และด้านการติดตามและประเมินผล เกษตรกรมีส่วนร่วมน้อยในทุกด้าน ส่วนข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 45.99 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.53 คน มีรายได้รวมเฉลี่ย 187,284.2 บาทต่อปี มีรายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 117,434.2 บาทต่อปี นอกภาคเกษตรเฉลี่ย 51,986.84 บาทต่อปี และมีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวเฉลี่ย 17,863.16 บาทต่อปี โดยมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 11.98 ไร่ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กาวินี เวชสิทธิ์นิรภัย (2543) ที่พบว่า การบริหารการจัดการการท่องเที่ยวและการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือท้องถิ่นในการจัดการการท่องเที่ยว ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนมีเพียงการให้บริการ และการได้รับประโยชน์ของกลุ่มแม่บ้านเท่านั้น นอกจากนี้เกษตรกรในชุมชนยังมีเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับดีมาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรสนใจในอาชีพการเกษตรของตน เพราะถือเป็นรายได้หลักมากกว่า

รายได้เสริมที่คิดว่าจะได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของ ภาสกร เกื้อสุข (2547) ที่พบว่า ผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจต่อเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจโดยมีรายได้มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นผลประโยชน์จากการขายสินค้าและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา เป็นการบริการที่พัก การเป็นมัคคุเทศก์ผู้รู้ในท้องถิ่น การให้นักท่องเที่ยวเข้าชมสวนผลไม้ การบริการร้านค้า และการให้นักท่องเที่ยวสัมผัสกับวิถีชีวิตของเกษตรกรแบบครบวงจร ตามลำดับ

2.8.5 งานวิจัยเกี่ยวข้องกับความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ศึกษาโดย วิไลภรณ์ ชันติสิทธิ์ (2541) พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการปลูกไม้ผล โดยมีอาชีพรับจ้างเป็นอาชีพเสริม มีรายได้เฉลี่ย 65,236.73 บาทต่อครอบครัวต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของชุมชน สิ่งแวดล้อมเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม และด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นพื้นฐานต้องร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องออกแบบวางแผนจัดขอบเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน โดยเกษตรกรเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์และประเพณีของเผ่าเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ควรได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ให้คงอยู่ตลอดไป โดยเกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อเกิดพลังและจิตสำนึกในการปกป้องฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่อย่างสมบูรณ์ และควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการผลิตของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ยังช่วยให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องจากรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนผลการศึกษาของ ษมาพร คงควร (2549) พบว่า ชุมชนมีความต้องการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในระดับมาก

2.8.6 งานวิจัยเกี่ยวข้องกับความพึงพอใจของเกษตรกรและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

ผลการศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของเกษตรกรและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรที่ศึกษาโดย นริศรา สรณเสาวภาคย์ (2545) พบว่า ผู้ประกอบการท่องเที่ยวคลองตลิ่งชันท้าวมีคะแนนความรู้ ความเข้าใจในการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากที่สุด รองลงมา คือ

ผู้ประกอบการในหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพรงพาง และท่องเที่ยวเชิงเกษตรล่องเรือชมสวนเลียบคลองมหาสวัสดิ์ ตามลำดับ และจากการประมาณการในระดับจังหวัด พบว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะก่อให้เกิดรายได้นอกภาคเกษตรกรรมในกรุงเทพฯ เท่ากับ 14,468.81 - 15,025.30 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในจังหวัดนครปฐมเท่ากับ 3,941.11 - 10,640.98 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในจังหวัดสมุทรสงครามเท่ากับ 17,870.84 - 47,655.57 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และในภาคกลางเท่ากับ 34,734.76 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นันทนา แสงโพธิ์รัตน์ (2547) ที่พบว่า การเข้ามาของการท่องเที่ยวทำให้เศรษฐกิจของชนในชุมชนดีขึ้น มีรายได้จากการเก็บค่าบริการเข้าชม การขายสินค้าทางการเกษตร และทำให้เกิดการสร้างงานหรือสร้างอาชีพใหม่ เช่น การรับจ้างขับเรือ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วราภรณ์ งามสุข (2549) ที่พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้เกิดผลกระทบเชิงบวกกับเกษตรกรในพื้นที่ นอกจากเกษตรกรจะมีรายได้จากการปลูกพืชที่ได้รับการส่งเสริมจากสถานีเกษตรหลวงอ่างขางแล้ว ยังมีรายได้เพิ่มจากการบริการนักท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ จิรฐา หินเศษ (2549) ที่พบว่า ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจรายได้และค่าใช้จ่ายของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้น ทั้งในภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม และในทำนองเดียวกับผลการศึกษาของ ชฎาธาร สุขเจริญ (2549) ที่พบว่า ชุมชนมีความคิดเห็นว่าโครงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาของ ธิดิพนธ์ โควิจิตร (2546) ที่พบว่า บ้านผานกกกมีรายได้รวมเฉลี่ย 93,227 บาทต่อครัวเรือน บ้านบวกเตย์มีรายได้รวมเฉลี่ย 57,686 บาทต่อครัวเรือน และได้สรุปว่า การมีการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้านผานกกกทำให้การกระจายรายได้ของรายได้รวมของครัวเรือนมีความเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น โดยครัวเรือนบ้านผานกกกมีรายได้จากการท่องเที่ยว 4 ประเภท คือ รายได้จากการขายของที่ระลึก การบริการค่าเข้าชมศูนย์วัฒนธรรม การเป็นมัคคุเทศก์ และรายได้จากการแสดง โดยรายได้จากการขายของที่ระลึกเป็นรายได้ชนิดเดียวที่มีความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ภายในกลุ่มผู้มีรายได้จากการท่องเที่ยว และผลการศึกษาของ พิมลพรรณ ลาภยงยศ (2541) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในเกาะช้างประกอบอาชีพทำสวน และการประมง โดยมีรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวเฉลี่ย 194,059.16 บาทต่อครัวเรือน รายได้นอกภาคการท่องเที่ยวเฉลี่ยเท่ากับ 134,395.37 บาทต่อครัวเรือน และรายได้รวมของประชากรเฉลี่ยเท่ากับ 328,454.52 บาทต่อครัวเรือน ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระจายรายได้นอกจากการท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ เพศของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนรายได้รวมปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ที่สำคัญคือ ตัวแปรหุ่นแสดงการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนระดับมัธยมศึกษาและจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งทั้งสามปัจจัยดังกล่าวก่อให้เกิดการ

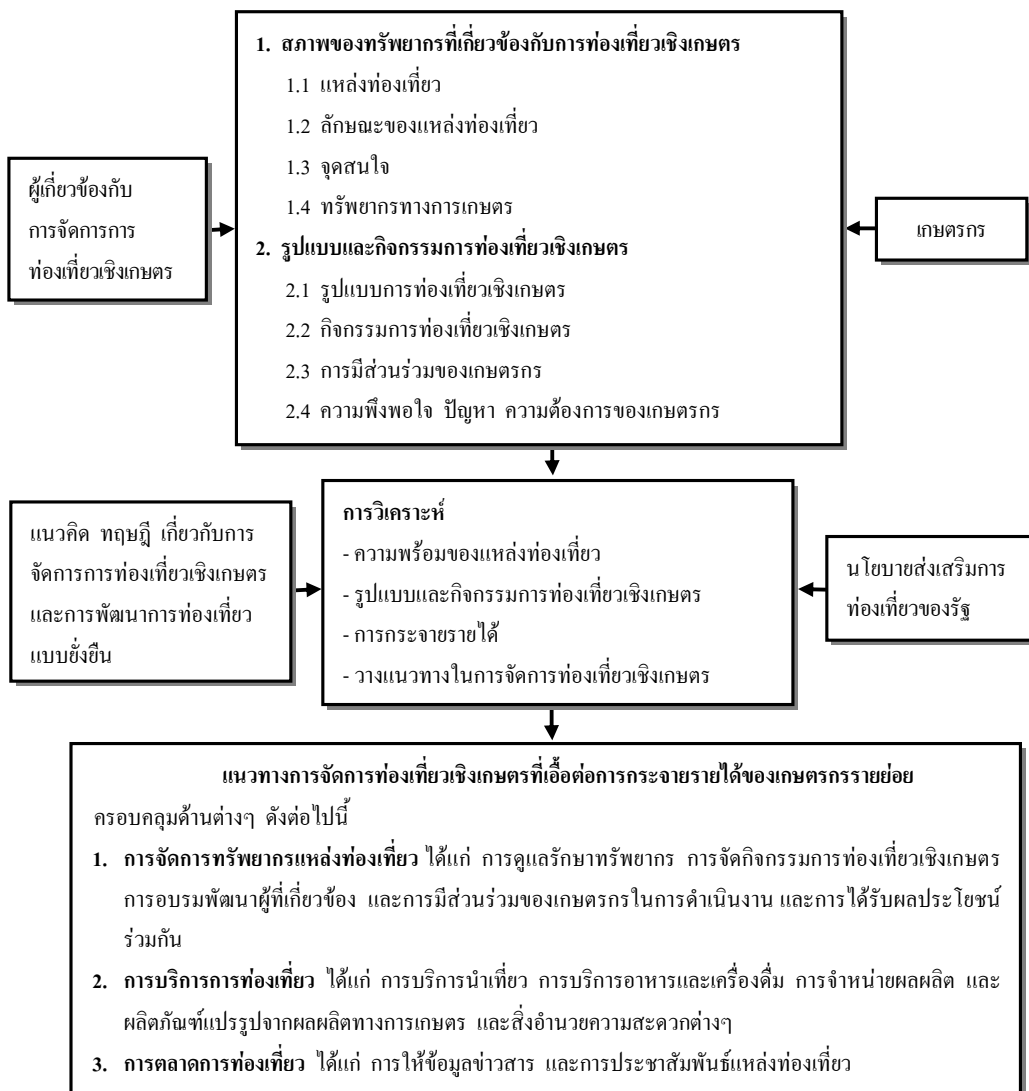
กระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมในพื้นที่ศึกษา และพบแนวทางการปรับปรุงสถานการณ์การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว โดยจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวและจัดหาแหล่งเงินทุน เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมากขึ้น และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดการผูกขาดน้อยที่สุด นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษาในระดับสูง เพื่อความยั่งยืนในการพัฒนาประชาชนในพื้นที่ศึกษาต่อไป

ส่วนผลการศึกษาของ สุรเดช ตรีภูมิกุลสุศรี (2541) ที่ศึกษาการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตร โดยการหาค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks Index) พบว่า ค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรทั้งประเทศ ในปีการเพาะปลูก 2538/2539 มีค่าเท่ากับ 0.56329 และค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรภาคใต้มีค่าเท่ากับ 0.41995 ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของ อัญชญา แก้วเฉย (2547) ที่ทำการวัดการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตร ปีเพาะปลูก 2544/2545 พบว่า ค่าดัชนีเชอร์ร็อกมีค่าลดลง โดยค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรทั้งประเทศมีค่าเท่ากับ 0.5580 และค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรภาคใต้มีค่าเท่ากับ 0.3474 ในทำนองเดียวกับกับผลการศึกษาของ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2548) ที่ทำการวัดการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรตามภูมิภาค ปี 2547 พบว่า ค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรทั้งประเทศมีค่าลดลง โดยมีค่าดัชนีเชอร์ร็อกเท่ากับ 0.3954 ส่วนมีค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรภาคใต้มีค่าเพิ่มขึ้น โดยมีค่าดัชนีเชอร์ร็อกเท่ากับ 0.4036 และผลการศึกษาของ เฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ (2550) ที่ทำการศึกษการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรไทย ปีเพาะปลูก 2547/2548 พบว่า ค่าดัชนีเชอร์ร็อกมีค่าลดลง โดยค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรทั้งประเทศมีค่าเท่ากับ 0.39109 และค่าดัชนีเชอร์ร็อกของครัวเรือนเกษตรภาคใต้มีค่าเท่ากับ 0.31623

จากการตรวจเอกสารงานวิจัยเหล่านี้ พบว่า ยังไม่มีงานวิจัยที่ตรงกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดและหลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบกับการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบในการศึกษาการวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย กรณีศึกษาบ้านสระยักษ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ในครั้งนี้

2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน การวิเคราะห์ SWOT Analysis การกระจายรายได้ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รายได้จากการท่องเที่ยวและการกระจายรายได้ และความพึงพอใจ ปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้ศึกษาได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ ดังภาพประกอบ 2.9

ภาพประกอบ 2.9 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษานี้ มุ่งเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย โดยเลือกบ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นกรณีศึกษา แนวทางการศึกษาเป็นการผสมผสานวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้ศึกษาใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาข้อมูลของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจากต้องการข้อมูลเชิงลึก ส่วนแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณใช้ในการศึกษาข้อมูลของเกษตรกร ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนี้จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ความคิดเห็น และปัญหาของกลุ่มต่างๆ ทั้งจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และผู้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องแต่อาจได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มาสังเคราะห์หาแนวทางการจัดการที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ต่อไป โดยมีรายละเอียดวิธีการศึกษาดังต่อไปนี้

3.1 สถานที่ทำการวิจัย

ในการศึกษานี้ได้เลือกพื้นที่บ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากชุมชนนี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรเกษตรสนับสนุนในปริมาณที่มากพอสำหรับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และได้มีประสบการณ์ในการทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาเป็นเวลาพอสมควร คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมา อีกทั้งยังมีผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย แต่ยังคงขาดความชัดเจนในด้านการจัดสรรประโยชน์แก่เกษตรกรรายย่อย ผู้ศึกษาจึงได้เลือกหมู่บ้านนี้เป็นพื้นที่ศึกษาโดยใช้วิธีการเลือกพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Selection)

3.2 ประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 ประชากร

มีประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตการปกครองของบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร จำนวนทั้งสิ้น 147 ครัวเรือน

3.2.2 กลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้มีกลุ่มตัวอย่างสำหรับการรวบรวมข้อมูล 2 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1) ผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านสระชัย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำโชน (เขตการปกครองของบ้านสระชัย) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงอนุรักษ์ และเกษตรกรที่เปิดสวนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 14 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543) โดยเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องทุกคน จำนวน 14 คน

2) เกษตรกร เป็นเกษตรกรทั้งผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเกษตรกรในชุมชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่อาจได้รับผลกระทบจากการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 147 ครัวเรือน การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Yamane (1973, อ้างถึงใน บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2540) โดยมีความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ จำนวน 107 ครัวเรือน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธี Simple Random Sampling

สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ c = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

แทนค่าในสูตร

$$n = \frac{147}{1 + 147 \times (.05)^2}$$

$$= 107.49$$

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเน้นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ส่วนวิธีการวิจัยเชิงปริมาณได้ใช้ข้อมูลมาช่วยเสริม เพื่อให้การศึกษานี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ดังนั้นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงมี 2 ชุด ดังต่อไปนี้

3.3.1 เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Questionnaire) ใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ง) จำนวน 14 คน แบบสัมภาษณ์นี้ผู้ศึกษาได้พัฒนาขึ้นจากการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์สภาพพื้นที่ของบ้านสระชัย และจากการปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อทำการศึกษาแบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยผู้ศึกษากำหนดกรอบของคำถามไว้เพื่อให้ได้ตรงประเด็นที่ศึกษาและสรุปคำตอบได้ง่าย (บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ, 2542) แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 3 ตอน จำนวน 20 ข้อ ลักษณะคำถามเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) คือตั้งคำถามไว้แล้วให้ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ตอบคำถามแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ยังมีคำถามบางส่วนที่ให้ตอบแบบจัดลำดับความสำคัญ และแบบให้เลือกตอบ โดยมีประเด็นคำถาม ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทางการท่องเที่ยวของบ้านสระชัย

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่นำเสนอแก่นักท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัย

3.3.2 เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ

เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกร (ดูรายละเอียดในภาคผนวก จ) จำนวน 107 คน ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้นจากการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสังเกตการณ์สภาพพื้นที่ของบ้านสระชัย และจากการปรึกษาคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งแบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 4 ตอน จำนวน 19 ข้อ ลักษณะคำถามมีทั้งที่เป็นแบบให้เลือกตอบ แบบเติมข้อความและตัวเลข คำถามแบบเปิด และคำถามที่ให้ผู้ตอบจัดลำดับความสำคัญของคำตอบ โดยมีประเด็นคำถาม ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล และครัวเรือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

ตอนที่ 3 ข้อมูลการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยและประโยชน์ที่ได้รับ

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรบ้านสระชัย

สำหรับคำถามที่เกี่ยวกับความคิดเห็นใช้มาตรวัดเจตคติแบบ Likert Scale (บุญธรรมกิจปริดาภิรุตย์, 2540) โดยแบ่งมาตราส่วนในการประเมินค่า (Rating Scale) ออกเป็น 5 ระดับ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2543) ตามเกณฑ์การแบ่งระดับของความคิดเห็นดังต่อไปนี้

5	หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
4	หมายถึง	เห็นด้วยมาก
3	หมายถึง	เห็นด้วยปานกลาง
2	หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
1	หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

เกณฑ์การประเมินค่าคะแนนที่ได้จากข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ผู้ศึกษา
ใช้คำนวณความกว้างของชั้น ดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned} \text{อันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\ &= \frac{5 - 1}{5} \\ &= 0.80 \end{aligned}$$

เกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดย
อาศัยเกณฑ์ตามการคำนวณช่วงคะแนน ดังตาราง 3.1

ตาราง 3.1 เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนน

คะแนนเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
4.20 – 5.00	เห็นด้วยมากที่สุด
3.40 – 4.19	เห็นด้วยมาก
2.60 – 3.39	เห็นด้วยปานกลาง
1.80 – 2.59	เห็นด้วยน้อย
1.00 – 1.79	เห็นด้วยน้อยที่สุด

สำหรับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ทั้ง 2 ชุด จะนำไปใช้ในการวิเคราะห์หาแนวทางการ
จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12
ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ต่อไป

3.4 การทดสอบเครื่องมือ

ในการทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีขั้นตอนการทดสอบซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.4.1 การทดสอบความถูกต้องและความเที่ยงตรงของเครื่องมือ

ผู้ศึกษานำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นส่งให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อทำการแก้ไขปรับปรุงและตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงด้านเนื้อหา ด้านโครงสร้าง และสำนวนภาษา เพื่อความชัดเจนและครอบคลุมเนื้อหา ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3.4.2 การทดสอบความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ

โดยผู้ศึกษานำแบบสัมภาษณ์เกษตรกรไปทดลองใช้กับเกษตรกรในบ้านสระชัย จำนวน 22 คน ที่อยู่นอกกลุ่มตัวอย่างซึ่งมีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับเกษตรกรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ แล้วนำข้อมูลที่ได้มาคำนวณหาค่าความเชื่อถือได้ของตัวชี้วัดในส่วนของคำถามที่ให้ตอบแบบ Rating Scale โดยการหาค่า Alpha Coefficient ของครอนบาค (Cronbach) ตามสูตรดังต่อไปนี้ (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546)

$$\alpha = N/(N-1)[1 - \sum \sigma^2(y_i) / \sigma^2 x]$$

ในที่นี้ N = จำนวนของรายการ

$\sigma^2 x$ = ค่าความผันแปรทั้งหมด

$\sum \sigma^2(y_i)$ = ผลรวมของค่าของความผันแปรของแต่ละรายการ

เมื่อนำมาใช้กับค่าสัมประสิทธิ์ความสัมพันธ์ระหว่างรายการ จะได้สูตรดังต่อไปนี้

$$\alpha = Nr/[1r(N-1)]$$

จากการทดสอบเครื่องมือ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์เกษตรกร ได้ผลการทดสอบ ดังต่อไปนี้

- 1) ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็น ได้ค่าอัลฟา เท่ากับ 0.95
- 2) ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ได้ค่าอัลฟา เท่ากับ 0.79
- 3) ค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถามเกี่ยวกับการกระจายรายได้ ได้ค่าอัลฟา เท่ากับ 0.96

จะเห็นได้ว่าค่าอัลฟาที่ได้ทั้งหมดสูงกว่า 0.70 ซึ่งถือว่ามีความเชื่อถือได้ค่อนข้างสูง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2546)

3.5 วิธีการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูลโดยแยกตามประเภทของข้อมูล ดังต่อไปนี้

3.5.1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของบ้านสระยักษ์ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ได้แก่ ประวัติของบ้านสระยักษ์ ที่ตั้งและอาณาเขต การปกครองในชุมชน การคมนาคม สภาพกายภาพ และสภาพเศรษฐกิจและสังคม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน การกระจายรายได้ การวิเคราะห์ SWOT Analysis) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งต่างๆ เช่น ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เอกสารทางราชการของสำนักงานเกษตรอำเภอเมือง และสำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดชุมพร ที่ทำการปกครองอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานอุตุนิคมวิทยาจังหวัดชุมพร องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนาสวนมณฑิพย์ และที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 12 บ้านสระยักษ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร นอกจากนี้ยังค้นคว้าข้อมูลทาง Internet จากเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานพัฒนาท่องเที่ยว กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร ThaiLIS ฯลฯ ซึ่งเก็บรวบรวมไว้เป็นหนังสือ วารสาร เอกสารรายงานบทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

3.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่บ้านสระยักษ์ และการสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องมือ 2 ชุด เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ จำนวน 14 คน โดยดำเนินการในช่วงเดือนเมษายน - มิถุนายน 2551

ชุดที่ 2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรจำนวน 107 ครัวเรือน โดยดำเนินการในช่วงเดือนกรกฎาคม - พฤศจิกายน 2551

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน จำนวน 14 คน และกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร จำนวน 107 ครัวเรือน ซึ่งผู้นำชุมชนและเกษตรกรไม่มีเวลาที่แน่นอน เนื่องจากในช่วงเวลากลางวันจะติดภารกิจในการทำกิจกรรมการผลิตในสวนหรือในฟาร์ม หรือติดภารกิจนอกบ้าน บางรายนอกจากหัวหน้าครัวเรือนแล้ว สมาชิกในครัวเรือนไม่สามารถให้ข้อมูลได้ จึงต้องเดินทางมาเก็บข้อมูลในวันอื่น ซึ่งบางรายเดินทางมา 2-3 ครั้ง ก็ยังไม่ได้สัมภาษณ์ นอกจากนี้ระยะทางไป-กลับระหว่างที่พักของผู้ศึกษากับพื้นที่ศึกษา ซึ่งมีระยะทางมากกว่า 100 กิโลเมตร ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางมาก จึงทำให้เกิดปัญหาในการเก็บรวบรวมข้อมูล และต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเวลาหลายเดือน

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลร่วมกับผู้ช่วย ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ทำงานในสังกัดเดียวกันกับผู้ศึกษา จำนวน 1 คน และสมาชิกในชุมชนบ้านสระยักษ์ จำนวน 1 คน ทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน 14 คน และเกษตรกร 107 ครัวเรือน ซึ่งนอกจากแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวแล้ว ยังมีเครื่องมือช่วยในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ สมุดบันทึก และกล้องถ่ายรูป ในการสัมภาษณ์ผู้ศึกษาได้มีการแนะนำตนเองและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการเก็บข้อมูลก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและเกษตรกร

ในการวิเคราะห์ SWOT Analysis ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลผลการศึกษามาจำแนกเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ตามกรอบของ SWOT แล้วนำไปหารือขอความคิดเห็นในที่ประชุมของบ้านสระยักษ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2552 เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนบ้านสระยักษ์ได้มีส่วนร่วมในการซักถาม เสนอแนะ และพิจารณาให้คะแนนเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เพื่อนำไปกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ต่อไป

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ประเภท คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ดังต่อไปนี้

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสภาพพื้นที่จากการสัมภาษณ์โดยใช้เครื่องมือชุดที่ 1 และชุดที่ 2 ในส่วนที่เป็นคำถามแบบเปิด รวมทั้งข้อมูลจากการสังเกตการณ์ ซึ่งนำมาจัดกลุ่มข้อมูลตามหัวข้อที่เกี่ยวข้องแล้วสังเคราะห์เนื้อหาหาความเชื่อมโยง และสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Ahalytical Induction) แล้วนำมาเสนอเชิงพรรณนาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยแต่ละข้อ และให้เห็นภาพรวมของทรัพยากรด้านต่างๆ และการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่บ้านสระชัย

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร จำนวน 107 ครัวเรือน มาทำการประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS/PC (Statistical Package for the Social Science) และโปรแกรม Microsoft Office Excel โดยวิเคราะห์ทางสถิติหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของเกษตรกร ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ความพึงพอใจ ปัญหา ความต้องการของเกษตรกรบ้านสระชัย และคำนวณค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks Index) การกระจายรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3.7 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษา 3 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.7.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะในพื้นที่บ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

3.7.2 ขอบเขตด้านประชากร ครอบคลุมครัวเรือนเกษตรกรบ้านสระชัย จำนวน 147 ครัวเรือน

3.7.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาที่ศึกษาครอบคลุมประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 ศึกษาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษาในสภาพปัจจุบัน โดยศึกษาข้อมูลทั่วไปของบ้านสระยักษ์ หมู่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เกี่ยวกับทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ทรัพยากรทางการเกษตร และทรัพยากรอื่นๆ ในพื้นที่บ้านสระยักษ์

ส่วนที่ 2 ศึกษารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการโดยเกษตรกรเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและผู้นำชุมชน ในด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์หาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สอดคล้องกับทรัพยากรในพื้นที่ เป็นการวิเคราะห์จากความคิดเห็นของผู้นำชุมชนและเกษตรกรที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

3.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางไปเยี่ยมชมพื้นที่ที่เป็นสวนผลไม้ หรือการทำเกษตรแบบผสมผสานในหมู่บ้านสระยักษ์ โดยมีการจัดให้บริการต่างๆ ไว้รองรับ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประสบการณ์ด้านการเกษตร และได้พักผ่อนหย่อนใจ

แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง สวนผลไม้หรือพื้นที่ทำการเกษตรอื่นๆ ในพื้นที่บ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

จุดสนใจ หมายถึง สวนผลไม้ และกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร และแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ สวนมณฑิพย์ สวนของสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชน กิจกรรมการผลิตทุเรียนและลองกอง ทั้งการผลิตในฤดูกลางและนอกฤดูกลาง (ทะวาย) การแปรรูปทุเรียนและกล้วยเล็บมือนาง ผลผลิตทางการเกษตร สระยักษ์ สระห้วยลึก และถ้ำช้างเผือก ซึ่งรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียง เช่น สวนนายเขาว์ สวนนิลเขียว ถ้ำแก้วโคร้า และถ้ำแอร์

ทรัพยากรเกษตร หมายถึง กิจกรรม และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรที่สำคัญในพื้นที่บ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

การบริหารการท่องเที่ยว หมายถึง การบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ การให้ความรู้ด้านการเกษตร การบริการนำเที่ยว การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร และการบริการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การวางแผนและการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในด้านการจัดสรรงบประมาณ การบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัย การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก และการจัดให้บริการในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่เกษตรกรหรือประชาชนบ้านสระชัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและปฏิบัติงานทุกขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การลงทุน การปฏิบัติ การได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการติดตามประเมินผล

เกษตรกร หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนที่มีอาชีพทำการเกษตร และตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตการปกครองของบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

เกษตรกรรายย่อย หมายถึง เกษตรกรที่มีที่ดินทำการเกษตรอยู่ในช่วง 1-20 ไร่

ชุมชน หมายถึง เกษตรกรและประชาชนที่อาศัยอยู่ในบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

การกระจายรายได้ หมายถึง การที่ครัวเรือนเกษตรกรมีส่วนได้รับผลตอบแทนเป็นรายได้ หรือมีรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน โดยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง กลุ่มผู้ให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกลุ่มให้บริการด้านอื่นๆ

ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ผู้นำชุมชน ซึ่งรวมใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำในเขตการปกครอง (ผู้นำโชน) บ้านสระชัย คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลของบ้านสระชัย และเจ้าของสวนมณฑิพย์

นักท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ชาวไทยที่เดินทางเข้าไปเยี่ยมชมสวนผลไม้ในพื้นที่บ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา ดูงาน เรียนรู้งานด้านการเกษตร และพักผ่อนหย่อนใจ

ความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

ความต้องการ หมายถึง ความต้องการของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับการบริการการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว และรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จัดให้บริการในบ้านสระชัย

ปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความจำกัดของงบประมาณบุคลากร ในบ้านสระอภัย

การถือครองที่ดิน หมายถึง การมีสิทธิของผลประโยชน์บนพื้นที่ดินนั้นโดยไม่คำนึงถึง กรรมสิทธิ์ที่แท้จริงของพื้นที่ดินนั้นๆ ว่าจะ เป็นของใครก็ตาม

ลักษณะการใช้ที่ดิน หมายถึง ลักษณะของการใช้ที่ดินเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตร ซึ่งจะพิจารณาตามลักษณะการใช้ประโยชน์ประจำพื้นที่ดินนั้นๆ เป็นเกณฑ์ โดยแบ่งประเภทของการใช้ที่ดินตามกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร เป็นสวนผลไม้ สวนปาล์ม น้ำมัน สวนยางพารา สวนกาแฟ สวนหมาก สวนผสม และทำนา เป็นต้น

อาชีพของเกษตรกร หมายถึง การประกอบอาชีพด้านการเกษตรและอาชีพๆ ของหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้ในครัวเรือน

รายได้ของเกษตรกร หมายถึง รายได้ที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ทั้งการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวกับการเกษตร และอาชีพอื่นๆ ของหัวหน้าและสมาชิกในครัวเรือน ทั้งที่เกิดขึ้นในฟาร์ม และนอกฟาร์มของเกษตรกร (สำหรับรายได้จากการผลิตในฟาร์มในที่นี้เป็นรายได้สุทธิของฟาร์มซึ่งหักค่าใช้จ่ายในการดำเนินการทำฟาร์มทั้งหมดออกจากรายได้ทั้งหมดของฟาร์ม โดยรวมรายได้สุทธิทั้งทางพืช และทางสัตว์เข้าด้วยกัน ส่วนรายได้นอกฟาร์มเป็นรายได้ที่เกิดจากการนำปัจจัยการผลิตในฟาร์มไปปรับจ้างนอกฟาร์ม ซึ่งรวมถึงค่าจ้างแรงงานของคนในฟาร์มที่ออกไปปรับจ้างนอกฟาร์มด้วย)

รายจ่ายในการเกษตร หมายถึง รายจ่ายที่เกิดขึ้นจากการประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตร ทั้งทางพืชและทางสัตว์ ที่เกิดขึ้นในฟาร์มของเกษตรกรและนอกฟาร์ม เพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ และมูลค่าเพิ่มทางการเกษตร

รายได้สุทธิทั้งหมด (บาท / คน / ปี) หมายถึง รายได้ทั้งหมดจากทุกแหล่งที่มาของรายได้ หักด้วยค่าใช้จ่ายที่ก่อให้เกิดรายได้ตลอดทั้งปี หารด้วยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด

จำนวนแรงงานที่ใช้ในการเกษตร หมายถึง จำนวนแรงงานทั้งหมดที่มีอายุอยู่ในวัยทำงาน ที่ใช้ในกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของครัวเรือน

แหล่งที่มาของแรงงานเกษตร หมายถึง หัวหน้าและสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุอยู่ในวัยทำงาน ซึ่งรวมถึงแรงงานจ้าง

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง ผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือน ซึ่งอาจจะอยู่ประจำและไม่ประจำ โดยจะต้องมีระยะเวลาอยู่ในครัวเรือนไม่น้อยกว่า 6 เดือนในรอบปี

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ผลการวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย : กรณีศึกษาบ้านสระยักษ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมืองจังหวัดชุมพร ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการวิจัยและอภิปรายผล โดยแบ่งเนื้อหาการนำเสนอออกเป็น 5 ตอน ตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดที่ดินถือครอง ประเภทของกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ขนาดการถือครองที่ดินแยกตามประเภทของที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ การใช้ประโยชน์ในที่ดิน อาชีพและรายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานที่ใช้ในการเกษตร แหล่งที่มาของแรงงาน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ครัวเรือนของเกษตรกรในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม

ตอนที่ 2 สภาพของทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จุดสนใจ และทรัพยากรทางการเกษตร

ตอนที่ 3 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม ความพึงพอใจ ความต้องการ และปัญหาของเกษตรกร

ตอนที่ 4 การกระจายรายได้และแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ตอนที่ 5 อภิปรายผล

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 107 ราย ซึ่งครอบคลุมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์และเกษตรกรที่ไม่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายสภาพทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างตามปัจจัยต่างๆ คือ ข้อมูลส่วนบุคคลและครัวเรือน อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดที่ดินถือครอง ประเภทของกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ขนาดการถือครองที่ดินแยกตามประเภทของที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ การใช้ประโยชน์ในที่ดิน อาชีพและรายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานที่ใช้

ในการเกษตร แหล่งที่มาของแรงงาน และจำนวนสมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยแสดงเป็นค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด - ค่าต่ำสุด และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังรายละเอียดที่ปรากฏในตาราง 4.1 - 4.13

4.1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นข้อมูลส่วนบุคคลและครัวเรือน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 เพศ

ตาราง 4.1 แสดงสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่าง ที่ให้สัมภาษณ์ซึ่งเน้นการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลของครัวเรือนได้ครบถ้วน จำแนกตามเพศ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 68.22 ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รองลงมาเป็นเพศหญิง ร้อยละ 31.78 ตามลำดับ

ตาราง 4.1 เพศของผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	73	68.22
หญิง	34	31.78
รวม	107	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.2 อายุ

ตาราง 4.2 แสดงอายุของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ พบว่า มีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี และมีอายุระหว่าง 50 - 59 เป็นสัดส่วนสูงสุดเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 25.23 รองลงมา มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 24.30 และมีอายุระหว่าง 40 - 49 ปี คิดเป็นร้อยละ 17.76 ตามลำดับ ในขณะที่ผู้มีอายุน้อยกว่า 30 ปี มีสัดส่วนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 7.48 โดยมีอายุเฉลี่ย 48.89 ปี

ตาราง 4.2 อายุของผู้ให้สัมภาษณ์

อายุ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
น้อยกว่า 30 ปี	8	7.48
ระหว่าง 30 - 39 ปี	27	25.23
ระหว่าง 40 - 49 ปี	19	17.76
ระหว่าง 50 - 59 ปี	27	25.23
ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป	26	24.30
รวม	107	100.00

อายุสูงสุด 89 ปี ต่ำสุด 21 ปี อายุเฉลี่ย 48.89 ปี

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.3 การศึกษา

ตาราง 4.3 แสดงระดับการศึกษาที่สำเร็จของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 63.55 รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 14.95 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ ร้อยละ 11.21 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับอนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจนถึงระดับปริญญาตรีเป็นส่วนน้อย จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ซึ่งพบได้ทั่วไปในสังคมชนบท โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ ที่มักจะได้รับการศึกษาเพียงภาคบังคับเท่านั้น

ตาราง 4.3 ระดับการศึกษาที่จบของผู้ให้สัมภาษณ์

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ประถมศึกษา	68	63.55
มัธยมศึกษาตอนต้น	16	14.95
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	12	11.21
อนุปริญญา / ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	5	4.67
ปริญญาตรี	6	5.61
รวม	107	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.4 ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือน

ตาราง 4.4 แสดงขนาดการถือครองที่ดินของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ พบว่า มีขนาดที่ดินถือครองตั้งแต่ 1- 10 ไร่ และมีขนาดที่ดินถือครองตั้งแต่ 11-25 ไร่ เป็นสัดส่วนสูงสุด เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 38.32 รองลงมา มีขนาดที่ดินถือครองตั้งแต่ 26 ไร่ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 23.36 ตามลำดับ จะเห็นได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนนี้มีจำนวนที่ดินในการถือครองไม่มาก คือ 3 ใน 4 ถือครองที่ดินขนาดไม่เกิน 25 ไร่ต่อครัวเรือน โดยมีขนาดที่ดินถือครองมากที่สุด 200 ไร่ต่อครัวเรือน น้อยที่สุด 3 ไร่ต่อครัวเรือน ขนาดที่ดินถือครองเฉลี่ย 20.16 ไร่ต่อครัวเรือน (SD. =26.26)

ตาราง 4.4 ขนาดที่ดินถือครองของครัวเรือน

ขนาดที่ดินถือครอง	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ตั้งแต่ 1 - 10 ไร่	41	38.32
ตั้งแต่ 11 - 25 ไร่	41	38.32
ตั้งแต่ 26 ไร่ขึ้นไป	25	23.36
รวม	107	100.00

ขนาดที่ดินถือครองสูงสุด 200 ไร่ต่อครัวเรือน ต่ำสุด 3 ไร่ต่อครัวเรือน ขนาดที่ดินถือครองเฉลี่ย 20.16 ไร่ต่อครัวเรือน ค่า SD. = 26.26

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.5 ประเภทของกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน

ตาราง 4.5 แสดงประเภทของกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน ในการศึกษานี้ได้แยกประเภทของกรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินตามลักษณะของกรรมสิทธิ์ในที่ดินของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 86.92 มีที่ดินทั้งหมดมีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภทใดประเภทหนึ่งหรือมากกว่า รองลงมา ร้อยละ 10.28 เป็นครัวเรือนที่มีที่ดินมีเอกสารสิทธิ์บางส่วน และ ร้อยละ 2.80 เป็นครัวเรือนที่มีที่ดินทั้งหมดไม่มีเอกสารสิทธิ์ ตามลำดับ ลักษณะการถือครองที่ดิน เป็นการแสดงถึงสิทธิและอำนาจในการจัดการทรัพยากรที่ดิน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตทางการเกษตร ถ้าครัวเรือนเกษตรกรใดมีสิทธิในที่ดินนั้นมากก็อาจจะมีการจัดการที่ดินให้มีประสิทธิภาพมาก ย่อมส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรนั้นด้วย การที่เกษตรกรจำนวนหนึ่งมีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินเฉพาะบางส่วน หรือไม่มีเลย แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันอย่างหนึ่งในการจัดการที่ดินให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

ตาราง 4.5 ลักษณะของกรรมสิทธิ์

ลักษณะของกรรมสิทธิ์	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ครัวเรือนที่มีที่ดินทั้งหมดมีเอกสารสิทธิ์	93	86.92
ครัวเรือนที่มีที่ดินมีเอกสารสิทธิ์บางส่วน	11	10.28
ครัวเรือนที่มีที่ดินทั้งหมดไม่มีเอกสารสิทธิ์	3	2.80
รวม	107	100.00

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.6 ขนาดการถือครองที่ดินแยกตามประเภทของที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์

ตาราง 4.6 แสดงขนาดการถือครองที่ดินแยกตามประเภทของที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.33 เป็นที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภท สปก. 4 - 01 ในสัดส่วนพื้นที่มากที่สุด ถึง ร้อยละ 91.43 รองลงมา ร้อยละ 4.67 เป็นที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภท โฉนด ร้อยละ 6.49 และ ร้อยละ 2.80 เป็นที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภท สทก. ร้อยละ 1.87 ตามลำดับ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 0.93 เป็นที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภท น.ส.3 ร้อยละ 0.20 ซึ่งเป็นสัดส่วนพื้นที่น้อยที่สุด ข้อมูลส่วนนี้สะท้อนให้เห็นรายละเอียดของประเภทเอกสารสิทธิ์ ซึ่งส่วนมากเป็นเอกสารสิทธิ์ประเภท สปก. 4 - 01 ซึ่งมีข้อจำกัดในการถ่ายโอนที่ไม่สามารถซื้อขายได้ จึงควรได้รับการพัฒนาให้เหมาะสม

ตาราง 4.6 ขนาดการถือครองที่ดินแยกตามประเภทของที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์

ประเภทของเอกสารแสดงสิทธิ์	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ (ครัวเรือน)	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ (พื้นที่)
โฉนด	5	4.67	118.00	6.49
สปก. 4 - 01	102	95.33	1,661.50	91.43
น.ส.3	1	0.93	3.70	0.20
สทก.	3	2.80	27.00	1.87

หมายเหตุ : กลุ่มตัวอย่างบางรายมีที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ในการถือครองที่ดินมากกว่า 1 ประเภท

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.7 การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตาราง 4.7 แสดงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นสวนผลไม้ คิดเป็น ร้อยละ 96.26 รองลงมา ร้อยละ 10.28 เป็นสวนปาล์มน้ำมัน และ ร้อยละ 6.54 เป็นสวนยางพารา ตามลำดับ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 4.67 เป็นสวนผสม รองลงมา ร้อยละ 2.80 เป็นสวนกาแฟ ร้อยละ 1.87 เป็นสวนหมาก ร้อยละ 0.93 เป็นนา ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากับกับแบ่งให้ลูก ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงชนิดของพืชที่ปลูก พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 96.26) ปลูกทุเรียนซึ่งมีสัดส่วนพื้นที่มากที่สุด คิดเป็น ร้อยละ 62.14 โดยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 12.53 ไร่ต่อครัวเรือน รองลงมา ปลูกปาล์มน้ำมัน ร้อยละ 10.43 โดยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 2.10 ไร่ต่อครัวเรือน และ ปลูกยางพารา ร้อยละ 9.73 โดยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 1.96 ไร่ต่อครัวเรือน ตามลำดับ ส่วนที่เหลือ ทำสวนผสม ร้อยละ 8.34 โดยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 1.68 รองลงมา ปลูกลองกอง ร้อยละ 4.43 โดยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 0.89 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกกาแฟ ร้อยละ 2.77 โดยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 0.56 ไร่ต่อครัวเรือน และพืชชนิดอื่นๆ อีก เช่น ชมพู่ หมาก ทำนา และ กัญชง อีกเล็กน้อย

จะเห็นได้ว่าพืชที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นไม้ผล โดยเฉพาะสวนทุเรียน ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของบ้านสระชัย นอกจากนี้แล้วยังมีไม้ผลชนิดอื่นๆ และพืชผักสวนครัว จากการสังเกตลักษณะการทำสวนของเกษตรกรในบ้านสระชัยมักจะเป็นสวนเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืช 3 - 4 ชั้น กล่าวคือ (1) ได้ดินปลูกพืชเป็นพืชหัว หรือเป็นแ่ง เช่น ขมิ้น ข่า กระชาย (2) เรือนยอดระดับผิวดิน ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ปลูกพริก ตามโคนต้นทุเรียน ปลูกมะเขือ ถั่วฝักยาว ในที่ว่างระหว่างแถวทุเรียน ลองกอง ปลูกแตง บวบ มะระ ผักบุ้ง ฯลฯ ในบริเวณใกล้แหล่งน้ำ (3) เรือนยอดชั้นกลาง เป็นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง เช่น ลองกอง กัญชงหอม กัญชงไข่ กัญชงเล็บมีอนาง ส้มโชกุน กาแฟ (4) เรือนยอดชั้นบน เป็นไม้ผล และไม้ยืนต้นต่างๆ เช่น ทุเรียน ลองกอง มังคุด สะตอ หมาก มะพร้าว ฯลฯ เมื่อนับรวมชั้นบนดิน 3 ชั้น คือ เรือนยอดชั้นบน ชั้นกลาง ชั้นล่าง และเมื่อรวมได้ดินไว้ด้วย เป็น 4 ชั้น จึงเรียกการปลูกพืชแบบนี้ว่า “เกษตร 4 ชั้น” ซึ่งเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกษตรกรรายย่อยมีพื้นที่ขนาดเล็ก ตั้งแต่ 1 - 10 ไร่ เมื่อปลูกพืชในลักษณะดังกล่าวแล้วเหมือนกับมีพื้นที่เพิ่มขึ้นมากกว่าเท่าตัว จึงเป็นการใช้ทรัพยากรที่ดินที่มีอยู่ไม่มากให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ตาราง 4.7 ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน	ร้อยละ (ครัวเรือน)	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	สูงสุด (ไร่)	ต่ำสุด (ไร่)	เฉลี่ย (ไร่ต่อครัวเรือน)
ทำนา	0.93	3 (0.14)	3	0	0.03
สวนยางพารา	6.54	210 (9.73)	100	10	1.96
สวนปาล์มน้ำมัน	10.28	225 (10.43)	40	2	2.10
สวนผลไม้	96.26	1,452 (67.31)	100	3	13.57
- ทุเรียน	96.26	1,340.50 (62.14)	60	2	12.53
- ลองกอง	9.35	95.50 (4.43)	50	0.50	0.89
- มังคุด	1.87	2.50 (0.12)	2	0.50	0.02
- ชมพู่	1.87	12.50 (0.58)	10	2.50	0.12
- ก่อกล้วย	0.93	1 (0.05)	1	0	0.01
สวนกาแฟ	2.80	59.70 (2.77)	20.70	19	0.56
สวนหมาก	1.87	7.50 (0.35)	5	2.50	0.07
สวนผสม	4.67	180 (8.34)	70	4	1.68
แบ่งให้ลูก	0.93	20 (0.93)	20	0	0.19

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละ ทั้งนี้ครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างบางรายปลูกพืชมากกว่า 1 ชนิด
ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.8 อาชีพและรายได้

ตาราง 4.8 แสดงอาชีพและรายได้ของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.57 มีอาชีพทำสวนอย่างเดียว โดยมีรายได้เฉลี่ย 146,585.37 บาทต่อครัวเรือน ที่เหลือเป็นรายได้จากอาชีพอื่นๆ กระจุกกระจาย โดยร้อยละ 7.48 ทำสวนและรับจ้างควบคู่กัน มีรายได้เฉลี่ย 117,500.00 บาทต่อครัวเรือน ร้อยละ 5.61 ทำสวนควบคู่กับทำงานประเภทอื่นๆ อีกเป็นสัดส่วนเล็กน้อย โดยมีรายได้เฉลี่ย 802,500.00 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 4.67 ทำสวนร่วมกับค้าขาย ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากับทำสวนร่วมกับทำงานบริษัท โดยมีรายได้เฉลี่ย 284,000.00 และ 118,000.00 บาทต่อครัวเรือน ตามลำดับ

เมื่อสอบถามจำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า มีจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยที่ได้รับประโยชน์ในด้านรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กล่าวคือ มีเพียง 3 ครัวเรือน หรือร้อยละ 2.80 ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยมีครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างเพียง 1 ราย (ร้อยละ 0.93) มีรายได้จากการขายผลผลิตจากฟาร์มที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากับผู้มีรายได้จากการขายอาหารและเครื่องดื่ม และ มีรายได้จากการขายเครื่องดื่มเพียงอย่างเดียว โดยมีรายได้เป็นเงิน จำนวน 50,000 7,000 และ 3,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ ดังที่กล่าวไว้ในข้อ 4.12.2 (แหล่งที่มาของรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์) จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนอย่างเดียว ซึ่งมีสัดส่วนสูงสุดถึงร้อยละ 77.57 ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ ดังนั้น สวนผลไม้จึงน่าจะเป็นทรัพยากรหลักที่สามารถรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ แต่จากจำนวนผู้มีรายได้โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีจำนวนน้อยรายมาก สะท้อนให้เห็นการไม่ได้ดึงทรัพยากรส่วนนี้มาใช้เพื่อให้เกิดการกระจายของรายได้มาจัดการอย่างที่ควรจะเป็นเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน

ตาราง 4.8 อาชีพและรายได้

อาชีพของเกษตรกร	ร้อยละ (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ย (บาทต่อครัวเรือน)
ทำสวนอย่างเดียว	77.57	146,585.37
ทำสวนและรับจ้าง	7.48	117,500.00
ทำสวนและค้าขาย	4.67	284,000.00
ทำสวนและทำงานบริษัท	4.67	118,000.00
ทำสวน ควบคู่กับทำงานประเภทอื่นๆ	5.61	802,500.00
รวม	100.00	185,841.12

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.9 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

ตาราง 4.9 แสดงจำนวนสมาชิกในครัวเรือน หรือขนาดครัวเรือน ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 45.79 มีสมาชิกในครัวเรือน ระหว่าง 4-5 คน รองลงมา ร้อยละ 30.84 มีสมาชิกในครัวเรือน ระหว่าง 2-3 คน และ ร้อยละ 14.95 มีสมาชิกในครัวเรือนตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 8.41 มีสมาชิกในครัวเรือน 1 คน จะเห็นได้ว่าครัวเรือนของเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกอยู่ระหว่าง 4-5 คน จะเห็นได้ว่าครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่ถือครองไม่มากนัก (ตาราง 4.4) จึงอาจจะทำให้มีข้อจำกัดในการผลิตทางการเกษตร ทำให้มีผลกระทบต่อรายได้ของครัวเรือนได้

ตาราง 4.9 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ขนาดครัวเรือน)

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (ขนาดครัวเรือน)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1 คน	9	8.41
ระหว่าง 2 - 3 คน	33	30.84
ระหว่าง 4 - 5 คน	49	45.79
ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป	16	14.95
รวม	107	100.00

จำนวนสมาชิกสูงสุด 8 คนต่อครัวเรือน ต่ำสุด 1 คนต่อครัวเรือน จำนวนสมาชิกเฉลี่ย 3.90 คนต่อครัวเรือน ค่า SD. = 1.62

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.10 จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร

ตาราง 4.10 แสดงจำนวนแรงงานที่ทำการเกษตรที่มีในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กว่าครึ่งหนึ่ง คือ ร้อยละ 54.21 มีแรงงานเกษตร ระหว่าง 2-3 คนต่อครัวเรือน รองลงมา ร้อยละ 28.04 มีแรงงานเกษตร 1 คนต่อครัวเรือน และ ร้อยละ 13.08 มีแรงงานเกษตร ระหว่าง 4-5 คนต่อครัวเรือน ตามลำดับ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 4.67 มีแรงงานเกษตร ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป จะเห็นได้ว่าจำนวนแรงงานเกษตรในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 2-3 คน โดยมีจำนวนแรงงานสูงสุด 13 คนต่อครัวเรือน ต่ำสุด 1 คนต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.48 คนต่อครัวเรือน (SD. = 1.72) ซึ่งถือว่าไม่มากและอาจจะทำให้มี

ข้อจำกัดในการผลิตทางการเกษตร และการแสวงหารายได้จากแหล่งอื่นๆ ให้กับครัวเรือน เนื่องจากแรงงานเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญในการผลิตทางการเกษตรของฟาร์มเกษตรกร

ตาราง 4.10 จำนวนแรงงานที่ทำการเกษตร

แรงงานเกษตร	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1 คน	30	28.04
ระหว่าง 2 - 3 คน	58	54.21
ระหว่าง 4 - 5 คน	14	13.08
ตั้งแต่ 6 คนขึ้นไป	5	4.67
รวม	107	100.00

จำนวนแรงงานสูงสุด 13 คนต่อครัวเรือน ต่ำสุด 1 คนต่อครัวเรือน จำนวนแรงงานเฉลี่ย 2.48 คนต่อครัวเรือน ค่า SD. = 1.72

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.11 แหล่งที่มาของแรงงาน

ตาราง 4.11 แสดงแหล่งที่มาของแรงงานเกษตรของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 94.39 ของครัวเรือน ใช้แรงงานในครัวเรือน รองลงมา ร้อยละ 28.04 ของครัวเรือน ใช้แรงงานจ้าง ซึ่งในจำนวนครัวเรือนที่ใช้แรงงานจ้างนี้ ร้อยละ 20.56 ของครัวเรือน จ้างแรงงานต่างด้าว ซึ่งทั้งหมดเป็นชาวพม่า รองลงมา ร้อยละ 4.67 ของครัวเรือนจ้างคนในชุมชน และ ร้อยละ 2.80 ของครัวเรือน จ้างแรงงานทั่วไป จะเห็นได้ว่าแหล่งที่มาของแรงงานเกษตรส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ามีความจำเป็นน้อยในการจ้างคนภายนอกครัวเรือนในการทำงานเกษตร เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองไม่มากนัก (ตาราง 4.4) ส่วนใหญ่จึงใช้แรงงานในครัวเรือน ในขณะที่ครัวเรือนเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่ถือครองจำนวนมากนิยมจ้างแรงงานต่างด้าว (ตาราง 4.11) เนื่องจากค่าจ้างแรงงานถูก ทำให้ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรต่ำ จะทำให้มีผลกำไรเพิ่มขึ้น

ตาราง 4.11 แหล่งที่มาของแรงงานเกษตร

แหล่งที่มาของแรงงานเกษตร	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
แรงงานในครัวเรือน	101	94.39
แรงงานจ้าง	30	28.04
- คนในชุมชน	5	4.67
- ทั่วไป	3	2.80
- คนต่างด้าว (พม่า)	22	20.56

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.12 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ครัวเรือนของเกษตรกรในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม

ตาราง 4.12 แสดงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ครัวเรือนของเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ พบว่า มีจำนวนครัวเรือนของเกษตรกรที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยน้อยมาก กิจกรรมที่ครัวเรือนเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมที่พอจะมีอยู่บ้าง คือ จัดงานวันผลไม้และส่งผลไม้เข้าประกวด เป็นกิจกรรมที่ครัวเรือนเกษตรกรให้ความสำคัญมากที่สุด โดยมีผู้เข้าร่วมคิดเป็นร้อยละ 8.41 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด รองลงมา เป็นการเปิดสวนให้ชมในช่วงฤดูผลไม้ (ประมาณเดือน พ.ค. - มิ.ย.) แต่ก็มีจำนวนไม่มากนัก คือ มีเพียง 2 ราย หรือร้อยละ 1.87 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ส่วนที่เหลือซึ่งพอจะมีอยู่บ้างที่เป็นผู้นำเที่ยวและเป็นวิทยากรบรรยาย ซึ่งมีจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จะเห็นได้ว่าผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งโดยรวมและเป็นรายกิจกรรมมีน้อยมาก นอกจากนี้กิจกรรมบางกิจกรรมมีเฉพาะในฤดูกาลช่วงสั้นๆ เท่านั้น เช่น การจัดงานวันผลไม้ และการส่งผลไม้เข้าประกวด มีเฉพาะในช่วงฤดูกาลผลไม้เท่านั้น และเป็นช่วงที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในการจัดการผลผลิตในฟาร์มที่เป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน ทำให้ไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะมาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน จึงมีส่วนทำให้จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยมีน้อยมาก

ตาราง 4.12 กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ครัวเรือนของเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กิจกรรม	จำนวนครัวเรือนที่เข้าร่วม	ร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง
จัดงานวันผลไม้และส่งผลไม้เข้าประกวด	9	8.41
เปิดสวนให้ชม	2	1.87
นำเที่ยวชม	1	0.93
วิทยากรบรรยาย	1	0.93
รวม	13	12.14

ที่มา : จากการสำรวจ

ตอนที่ 2 สภาพของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

การศึกษาสภาพของทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอถึง แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จุดสนใจ และทรัพยากรทางการเกษตร ข้อมูลที่นำเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ซึ่งผลการศึกษา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2 ประวัติความเป็นมาของการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง พบว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์มีความเป็นมาที่เชื่อมโยงกับประวัติของชุมชนอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ ในอดีตบ้านสระยักษ์ มีหนองน้ำขนาดใหญ่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2538 หมู่บ้านแห่งนี้ได้ประสบปัญหาภัยแล้ง ทำให้หนองน้ำนี้เหือดแห้งไปด้วย ชาวบ้านประสบปัญหาไม่มีน้ำใช้ในการทำการเกษตร นายมน มณฑิพย์ แกนนาคคนหนึ่งของชุมชนจึงได้ประสานงานขอให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเข้ามาขุดลอกสระยักษ์เพื่อใช้กักเก็บน้ำสำหรับใช้ในการเกษตร ในช่วงฤดูแล้ง โดยทำการขุดลอกในปี พ.ศ. 2539 และแล้วเสร็จในปีเดียวกัน สระที่ขุดลอกเสร็จแล้วนี้มีขนาดพื้นที่ประมาณ 9 ไร่ สามารถกักเก็บน้ำได้ 55,605 ลูกบาศก์เมตร หลังจากขุดสระยักษ์เสร็จแล้ว นายมน มณฑิพย์ ได้ใช้ประสบการณ์จากการที่มีโอกาสได้เดินทางไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆ หลายแห่ง และได้พบเห็นสิ่งประทับใจต่างๆ กอปรกับมีความชอบเป็นการส่วนตัวอยู่แล้ว มาปรับปรุงและพัฒนาสระยักษ์ให้เป็นอุทยานปลา เพราะเห็นว่าในภาคใต้ยังไม่มีที่ไหนทำอุทยานปลา จึงได้จัดหาปลาสวยงาม คือ ปลาแฟนซีคาร์ฟ และปลาน้ำจืดอื่นๆ จำนวนมากมาปล่อยเลี้ยงไว้ในสระยักษ์ จึงเป็นที่มาของชื่อ “อุทยานปลาสวนมณฑิพย์” และได้สร้างศาลาริมสระ 1 หลัง เพื่อเป็นที่นั่งพักผ่อนและให้อาหารปลา ในขณะที่เดียวกันก็ได้ปรับปรุงและพัฒนาสภาพภูมิทัศน์บริเวณด้านหน้าสระ ด้วยการปลูกไม้ดอกไม้ประดับซึ่งเป็นพืชหายาก รวมทั้งป่าล้มประดับหลายชนิด และจัดทำสนามหญ้า ซึ่งในครั้งแรกตั้งใจทำเพื่อใช้เป็นที่พักผ่อนส่วนตัว ต่อมาภายหลังมีผู้คนสนใจและมีคนนิยมเดินทางเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจอย่างต่อเนื่อง และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงเกิดปัญหาตามมา คือ ศาลาที่สร้างไว้มีไม่เพียงพอสำหรับรองรับผู้ที่มาเที่ยวชมและพักผ่อน จึงได้สร้างศาลาริมสระเพิ่มอีก 3 หลังรวมกับของเดิมที่สร้างไว้แล้ว 1 หลัง เป็น 4 หลัง เมื่อมีคนเข้ามามากขึ้นก็เริ่มมีปริมาณขยะที่ทิ้งไม่ถูกที่ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวสกปรก จึงได้จัดหาถังขยะมาไว้ตามจุดที่มีศาลาริมสระ และจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมคือ สร้างห้องสุขา จัดทำลาน

จอตกรถ และขอติดตั้งตู้โทรศัพท์สาธารณะ เพื่อให้ผู้เข้ามาเที่ยวได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันยังได้ติดต่อประสานงานขอให้สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทเข้ามาปรับปรุงพัฒนาถนนเป็นถนนลาดยางเข้าถึงสระชัยภักดิ์ ทำให้การเดินทางเข้าถึงสระชัยภักดิ์ได้สะดวก สระชัยภักดิ์หรืออุทยานปลาสวนมณฑลพิษภัย จึงกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของบ้านสระชัยภักดิ์ และเป็นที่ยังรู้จักกันในนาม “สระชัยภักดิ์” มาจนถึงปัจจุบัน

นอกจากสระชัยภักดิ์แล้ว บ้านสระชัยภักดิ์ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งภูเขา แหล่งน้ำ และพืชพรรณต่างๆ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดังกล่าวนี้ ได้ถูกนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสระชัยภักดิ์ ที่เปิดให้บุคคลทั่วไปเข้าไปเยี่ยมชมและพักผ่อนหย่อนใจโดยมิได้เรียกเก็บค่าบริการแต่อย่างใด นอกจากนี้ยังได้ใช้พื้นที่บริเวณสระชัยภักดิ์เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมของชุมชนด้วย เช่น เป็นสถานที่จัดงานประเพณีวันสงกรานต์และรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ลอยกระทง และแหล่งรวบรวมผลผลิตของชุมชนและตลาดนัดพบซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้า กิจกรรมเหล่านี้จัดให้มีทุกปี แต่ในบางปีอาจหมุนเวียนไปใช้สถานที่อื่นแทนตามความเหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งศึกษาดูงาน และแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพนักศึกษา ซึ่งจะเปิดให้บริการตลอดทั้งปี ส่วนงานวันผลไม้ประจำปี ที่ผ่านมายังขาดความต่อเนื่อง โดยจะมีการจัดงานแล้วว่างเว้นไป 3-5 ปี

ต่อมาสวนมณฑลพิษภัย ของนายมโน มณฑลพิษภัย ซึ่งประสบผลสำเร็จจากผลประกอบการด้านการเกษตร ในด้านการผลิตทุเรียนนอกฤดูคุณภาพดีที่มีคุณภาพ โดยมุ่งผลิตทุเรียนคุณภาพเพื่อการส่งออก และการผลิตลองกองคุณภาพ และผลิตนอกฤดูคุณภาพ ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เจ้าพนักงานการเกษตรตำบลบ้านนา ให้ข้อมูลว่า ในปี พ.ศ. 2544-2545 สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร ได้สนับสนุนงบประมาณปรับปรุงและพัฒนาบริเวณสระชัยภักดิ์เพิ่มเติมควบคู่กับสวนมณฑลพิษภัย ให้เหมาะสมกับการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นเงินจำนวน 300,000 บาท ซึ่งนำมาสร้างซุ้มจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรในบริเวณสระชัยภักดิ์ 2 จุด สร้างห้องน้ำ - ห้องสุขา 1 หลัง และจัดทำเส้นทางเดินเข้าชมแปลงไม้ผลของสวนมณฑลพิษภัย โดยมีจุดต้อนรับและบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดแรกของการแวะพักก่อนเที่ยวชมหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ ในบริเวณนี้ ซึ่งจะได้รับการต้อนรับ และได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่จากเจ้าของสวน นอกจากนี้ยังมีลานจอตกรถไว้รองรับ นักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตและจุดนัดพบซื้อขายผลผลิตระหว่างเกษตรกรผู้ผลิตและพ่อค้า - แม่ค้า และผู้สนใจทั่วไป ที่เข้ามาติดต่อและรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรของบ้านสระชัยภักดิ์

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวของบ้านสระยักษ์ มีความสมบูรณ์ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ และทรัพยากรด้านการเกษตร โดยเฉพาะสวนทุเรียน และลองกอง ผนวกกับประสบการณ์และความสำเร็จของเกษตรกรจากการประกอบอาชีพด้านการผลิตทุเรียนและลองกองคุณภาพ การผลิตทุเรียนและลองกองนอกฤดู การปลูกพืชแบบผสมผสาน มีการนำภูมิปัญญาจากการสร้างสมประสบการณ์มาปรับใช้ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ลักษณะการปลูกพืชของเกษตรกรที่บ้านสระยักษ์ส่วนใหญ่จึงเป็นแบบผสมผสาน คือ การทำเกษตร 4 ชั้น หรือ การปลูกพืชคอนโดมิเนียม ซึ่งจะทำให้การใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพิ่มขึ้น เช่น เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ 10 ไร่ หากปลูกพืช 4 ชั้น เท่ากับเพิ่มพื้นที่เป็น 30-40 ไร่ ในขณะที่มีจำนวนพื้นที่เท่าเดิม (หน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำพะโต๊ะ, 2552) ซึ่งเหมาะสำหรับเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่น้อย นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ร่วมด้วย เช่น เลี้ยงสุกร และเลี้ยงโค เป็นต้น ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและพืชพรรณด้านการเกษตร ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ และได้มีการผสมผสานกับภูมิปัญญา ตลอดจนประสบการณ์ที่สร้างสมจากการทำการเกษตร ปัจจัยเหล่านี้เอื้อต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หากได้มีการบริหารจัดการที่ดีจะสามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และน่าจะสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรรายย่อยของบ้านสระยักษ์ได้

4.3 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน จำนวน 14 คน โดยพิจารณาตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 5 ด้าน คือ นักท่องเที่ยว การตลาดท่องเที่ยว การขนส่ง ทรัพยากรการท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 นักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาข้อมูลการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ของนักท่องเที่ยว โดยจำแนกตามประเภทของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม ลักษณะของการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ จำนวนของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมแต่ละครั้ง ช่วงเวลาที่เข้ามาเยี่ยมชม และวิธีการติดต่อขอเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่

ประเภทของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ตามมาด้วยนักเรียนและนักศึกษาที่มาศึกษาดูงานหรือฝึกงานพอสมควร นอกจากนี้มีพ่อค้าแม่ค้าที่มาติดต่อค้าขายผลผลิตทางการเกษตร ชาวบ้านทั่วไป และข้าราชการ

ลักษณะของการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ของนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการมาเยี่ยมชมสถานที่ ตามมาด้วย การมาพักผ่อนหย่อนใจ ทักษะศึกษา/ดูงาน การติดต่อธุรกิจซื้อผลผลิตพอสมควร มีส่วนน้อยที่เข้ามาเยี่ยมชมเป็นส่วนหนึ่งของการประชุม / สัมมนา และพบปะแลกเปลี่ยนประสบการณ์

จำนวนของผู้เข้ามาเยี่ยมชมแต่ละครั้งมีจำนวนไม่แน่นอน ซึ่งผู้นำชุมชนบางราย ให้ข้อมูลว่า ส่วนใหญ่มาเป็นกลุ่มเล็ก จำนวน 11 - 20 คน มีอยู่บ้างพอสมควรที่มาเป็นกลุ่มใหญ่ จำนวน 31 - 40 คน หรือมากกว่า ส่วนนักท่องเที่ยวทั่วไป จากการสังเกตของผู้ศึกษา พบว่า มีเข้ามาพักผ่อนที่สระชัยทุกวัน ประมาณวันละ 20 - 30 คน โดยมากับครอบครัว และมากับกลุ่มเพื่อน หากเป็นวันหยุดจะมีจำนวนมากกว่า 50 คนต่อวัน จนทำให้ศาลาที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ที่เข้ามาพักผ่อนและให้อาหารปลา

ส่วนช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งผู้นำชุมชนบางราย ให้ข้อมูลว่า นักท่องเที่ยวโดยทั่วไปนิยมเข้ามาเยี่ยมชมในวันธรรมดาเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้เป็นช่วงเทศกาล และวันหยุดที่มีวันหยุดติดต่อกันหลายวัน มีอยู่บ้างที่มาเที่ยววันหยุดสุดสัปดาห์เสาร์ - อาทิตย์ต่างๆ ไปที่ไมใช่ช่วงเทศกาล และในวันหยุดนักขัตฤกษ์ / วันสำคัญทางศาสนา ซึ่งเป็นคนในพื้นที่ใกล้เคียงพาครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อนเข้ามาพักผ่อนและให้อาหารปลาที่สระชัย

จะเห็นได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาแต่ละครั้งมีจำนวนน้อย ส่วนที่มาเป็นกลุ่มมีบ้างที่จัดนำมาโดยหน่วยงานสังกัดกรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ที่นำเจ้าหน้าที่ในสังกัดและเกษตรกรจากจังหวัดต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงาน และสถาบันการศึกษาที่มีสาขาด้านการเกษตรและสาขาอุตสาหกรรมเกษตร ที่นำนักศึกษา อาจารย์ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่เข้ามาศึกษาดูงาน จึงเป็นกลุ่มที่มีจำนวนไม่มาก ประกอบกับกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของบ้านสระชัยที่โดดเด่นมีจำกัดเฉพาะทุเรียน และลองกอง ซึ่งมีช่วงระยะเวลาการให้ผลผลิตสั้นๆ เฉพาะในฤดูกาลผลผลิตออก นอกจากนี้บ้านสระชัยยังอยู่ในจุดที่เป็นทางผ่านไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาคใต้ ทำให้จำนวนคนสนใจเข้ามาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เจาะจงจะมาเฉพาะที่นี้มีน้อย จำนวนคนที่มามักจะเป็นกลุ่มคนที่ต้องการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง เช่น กลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่ และนักเรียน / นักศึกษา

สำหรับวิธีการติดต่อขอเข้าเยี่ยมชมพื้นที่ ซึ่งผู้นำชุมชนบางราย ให้ข้อมูลว่า วิธีการติดต่อขอเข้าเยี่ยมชมพื้นที่ของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมติดต่อเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง มีอยู่บ้างพอสมควรที่ติดต่อองค์การบริหารส่วนตำบลและติดต่อผ่านสำนักงานเกษตร หรือศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร มีเพียงส่วนน้อยที่ติดต่อผ่านศูนย์ข้อมูล

การท่องเที่ยวชุมชน แสดงให้เห็นว่าศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชนที่มีอยู่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก จึงยังไม่ได้มีบทบาทเต็มที่ในการเป็นศูนย์ประสานงาน

4.3.2 การตลาดท่องเที่ยว

ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอข้อมูลด้านการให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว และการโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว การอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และการบริการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย ได้รับข้อมูลว่า การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัย มีการจัดเส้นทางเดินเยี่ยมชมสวนเกษตร โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีเฉพาะที่สวนมณฑิพย์แห่งเดียว ส่วนสวนของเกษตรกรรายอื่นๆ ในชุมชนยังไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ นอกจากนี้ยังมีวิทยากรและไกด์นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย คือ นายมน มณฑิพย์ นายจรรย์ สวัสดิ์ นายบุญส่ง บุญส่ง นางสุนีย์ มณฑิพย์ และ นางบุษบา นิยมยา ซึ่งเป็นวิทยากรบรรยาย สาธิต และนำเยี่ยมชมสวนของเกษตรกรบ้านสระชัย นอกจากนี้ยังมีบอร์ดให้ความรู้ ณ จุดต้อนรับนักท่องเที่ยว มีป้ายให้ความรู้ในจุดสาธิตและเส้นทางเดินเที่ยวชม และมีเอกสารประกอบการบรรยายในการนำเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่งจัดทำโดย นายมน มณฑิพย์ ประธานคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านสระชัย และเจ้าของสวนมณฑิพย์

สำหรับผู้ที่ทำหน้าที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นแกนนำเกษตรกรในชุมชน ซึ่งเป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร และเป็นผู้ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นายมน มณฑิพย์ ซึ่งเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความสำคัญต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัย เพราะสามารถสร้างความเชื่อถือให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมได้ นอกจากนี้ยังมี นายจรรย์ สวัสดิ์ นายบุญส่ง บุญส่ง นางสุนีย์ มณฑิพย์ และนางบุษบา นิยมยา ร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้ ส่วนความรู้ด้านการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาศึกษาดูงาน เป็นการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาทางเกษตร ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผลิตและการดูแลสวนทุเรียน และลองกอง เป็นหลัก นอกจากนี้ก็เป็นความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปทุเรียน และกล้วยเล็บมือนาง ส่วนรายละเอียดผู้ศึกษาจะนำเสนอต่อไปในตอนที่ 3 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว

2) การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย ได้รับข้อมูลว่า การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวที่บ้านสระชัยมีน้อย เนื่องจากขาดคนทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตของผู้ศึกษา พบว่า มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระชัยในสื่อประเภทแผ่นพับ หนังสือ และในบางเว็บไซต์ดังต่อไปนี้

ศูนย์บริการท่องเที่ยวเกษตรจังหวัดชุมพร สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระชัย โดยจัดทำแผ่นพับ “ท่องเที่ยวเกษตรเมืองชุมพร” มีแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระชัยในแผ่นพับนี้ คือ สวนทุเรียนคุณภาพ (สวนมณฑิพย์) สวนกาแฟชุมพร และถ้ำช้างเผือก นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอีก 4 แห่ง คือ สวนส้มโชกุน (สวนนิลเจียว) สวนทุเรียนก้านยาว (สวนนายเยาว์) และสวนสมุนไพร (วัดเขากล้วย) นอกจากนี้ยังมีแผ่นพับ “ท่องเที่ยวเชิงเกษตรจังหวัดชุมพร (ท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอเมืองชุมพร)” ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร มีแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระชัยในแผ่นพับนี้ คือ สวนมณฑิพย์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอีก 3 แห่ง คือ สวนส้มโชกุน (สวนนิลเจียว) สวนทุเรียนก้านยาว (สวนนายเยาว์) และสวนสมุนไพร (วัดเขากล้วย)

สำหรับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้จัดทำหนังสือ “ท่องเที่ยวเกษตรทั่วถิ่นไทย (Agro tourism)” มีแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระชัยบรรจุในหนังสือนี้ด้วย คือ สวนมณฑิพย์ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอีก 3 แห่ง คือ สวนส้มโชกุนนิลเจียว สวนนายเยาว์ และสวนสมุนไพรวัดเขากล้วย

ส่วนในเว็บไซต์ (Website) คือ <http://chumphon.doae.go.th/index.html>. และ Nawarat's Blog ในส่วนของสาระทางด้านการเกษตร มีข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระชัยในเว็บไซต์นี้ด้วย คือ สวนมณฑิพย์ นอกจากนี้ในเว็บไซต์ <http://www.ezytrip.com/> และ <http://www.Krabisea.com/> ระบุถึงแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระชัย คือ วนอุทยานปลาสวนมณฑิพย์ (สระชัย)

4.3.3 การขนส่ง

จากการสอบถามผู้ให้ข้อมูลหลัก ทราบว่า ยังไม่มีบริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัยเป็นการเฉพาะ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว ส่วนใหญ่มารถส่วนตัว รถของหน่วยงานผู้จัดทัศนศึกษา คูณาน และรถของผู้จัดนำเที่ยว จึงไม่จำเป็นต้องมีการบริการลักษณะนี้

4.3.4 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อพิจารณาลักษณะของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัย ที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม สามารถจัดแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นลักษณะการดำเนินการร่วมกันของสมาชิกกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ แต่ยังไม่มีการจัดการอย่างเป็นระบบมากนัก มีเพียงการจัดให้บริการตามความสนใจของผู้ที่เข้ามาเที่ยวชม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มเกษตรกรที่หน่วยงานภาครัฐนำมาเที่ยวชมในช่วงระยะเวลาสั้นๆ ภายใน 1 วัน ส่วนที่มาพำนักระยะยาวจะเป็นกลุ่มนักศึกษาที่เข้ามาฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามสาขาที่เรียน เช่น สาขาเกษตร สาขาพัฒนาชุมชน โดยลักษณะเด่นของบ้านสระชัย คือ เป็นหมู่บ้านผลไม้และทำการเกษตรแบบผสมผสาน นอกจากนี้ยังมีการแบ่งเขตพื้นที่ให้เหมาะสมและง่ายต่อการจัดการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(1) บริเวณที่เป็นจุดบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นจุดแรกที่นักท่องเที่ยวแวะพักก่อนเที่ยวชมหรือร่วมกิจกรรมต่างๆ ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น ลานจอดรถ และซุ้มจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ซึ่งอยู่ในบริเวณสวนมณฑิพย์

(2) ส่วนที่เป็นพื้นที่เกษตรในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ของเกษตรกรที่มีการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่ม คือ กลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน และกลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง โดยสมาชิกกลุ่มดังกล่าวจะได้รับคำแนะนำและการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการผลิตเป็นอย่างดีจากเกษตรกรที่เป็นสมาชิกด้วยกัน นายมโน มณฑิพย์ ประธานกลุ่มผลิตทุเรียนคุณภาพ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกในกลุ่มเหล่านี้ว่า มีการช่วยเหลือกันในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ จากสมาชิกซึ่งเป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรแล้ว และมีใจอาสาพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลต่อเพื่อนสมาชิกด้วยกัน โดยมีการเสนอตัวเข้ามาทำหน้าที่ให้ความรู้ ให้คำแนะนำต่างๆ อาทิ ความรู้เกี่ยวกับการทำทุเรียนนอกฤดู การผลิตทุเรียนและลองกองให้มีคุณภาพ หลังจากที่มีการให้ความรู้และให้คำแนะนำไปแล้ว ยังมีการติดตามไปเยี่ยมเยียนอย่างต่อเนื่อง หากสมาชิกรายใดมีปัญหา ก็จะได้อีกช่วยกันแก้ไขได้ทันเวลาที่ก่อนที่ปัญหาจะรุนแรงจนสร้างความเสียหายให้กับการผลิตของสมาชิกได้ เนื่องจากเกษตรกรในบ้านสระชัยเป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ในการผลิตทางการเกษตรจริง โดยเฉพาะการผลิตทุเรียนนอกฤดู การผลิตทุเรียนคุณภาพ และการผลิตลองกองคุณภาพ นักท่องเที่ยวจึงสามารถเข้าชมสวนของสมาชิกเหล่านี้ได้ และผลผลิตจากสวนของสมาชิกเหล่านี้จะนำไปรวมกันจำหน่ายที่สวนมณฑิพย์ ซึ่งเป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวบ้านสระชัย

2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม เป็นจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เป็นสวนของนายมน โนน มณฑิพย์ เจ้าของสวนสวนมณฑิพย์ ซึ่งเป็นเกษตรกรที่มีความก้าวหน้าในการปลูกทุเรียน ลองกอง และส้มโชกุน โดยมีการทำสวนผลไม้แบบผสมผสาน มีการนำผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรในสวน และของสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน และกลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง บางรายในชุมชนบ้านสระอภัยมาจัดวางและจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวด้วย

3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ เป็นลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีการจัดงานเทศกาลต่างๆ หรืองานมหกรรมทางด้านการเกษตรที่น่าสนใจ ซึ่งในชุมชนบ้านสระอภัยนี้มีการจัดงานวันผลไม้ในช่วงฤดูการผลิตผลไม้ โดยมีการจัดขึ้นในช่วงที่มีผลไม้ในชุมชนออกมามากๆ ประมาณช่วงเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน แต่การจัดงานวันผลไม้ยังขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวซึ่งเป็นช่วงที่เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในการจัดการกับผลผลิตในสวนหรือในฟาร์มของตนเองด้วย ทำให้ไม่มีเวลามากพอที่จะมาร่วมกันจัดกิจกรรมนี้ให้มีขึ้นทุกปีได้

จะเห็นได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระอภัยทั้ง 3 ประเภท สอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้จัดแบ่งไว้ คือ (1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร (2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม และ (3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ เพียงแต่แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนนี้ยังมีจำนวนของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรน้อย และบางแหล่งท่องเที่ยวก็ยังขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังขาดการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดี ทำให้โอกาสที่จะดำเนินงานอย่างครบวงจรและตลอดปีจึงมีน้อย

นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีอยู่ในบ้านสระอภัย คือ สระอภัย สระห้วยลึก พืชพรรณธรรมชาติ เทือกเขาหินปูน และถ้ำช้างเผือก นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง คือ ถ้ำแก้วไคร้ ถ้ำแอร์ ถ้ำสิงห์ ถ้ำสุขารมย์ (ถ้ำสนุก) และถ้ำเขาขุนกระทิง ส่วนทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่คนในชุมชนบ้านสระอภัยให้ความสำคัญและมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ (1) การทำบุญตักบาตรวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งจัดในวันขึ้นปีใหม่ของทุกปี (2) ประเพณีสงกรานต์ และรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ จัดในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี (3) ประเพณีลอยกระทง ซึ่งจัดในวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี ส่วนการแข่งขันเรือยาวจะมีการจัดบ้างเป็นบางปี นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญ ทางศาสนา วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จัด

ขึ้นเพื่อสืบสานประเพณีอันดีงาม และสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ส่วนนักท่องเที่ยวยังไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้มากนัก อาจจะมีบ้างในบางกิจกรรมที่สามารถเข้าไปร่วมได้ เช่น ประเพณีลอยกระทง และประเพณีแข่งเรือยาว

4.3.5 สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว

ในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดทำป้ายบอกทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน ป้ายชื่อแหล่งท่องเที่ยว และป้ายแสดงจุดท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีการจัดทำแผ่นพับแจกจ่ายแก่นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป มีศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวและจุดต้อนรับนักท่องเที่ยวอยู่ที่สวนมณฑิพย์ และมีการจัดทำเส้นทางเดินชมสวนในสวนแห่งนี้ด้วย ทำให้นักท่องเที่ยวเดินเที่ยวชมได้สะดวก อีกทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ รอบสระชัยมีศาลาพักผ่อนและให้อาหารปลา มีห้องน้ำ - ห้องสุขา ถังขยะ ลานจอดรถ ตู้โทรศัพท์สาธารณะ และร้านจำหน่ายเครื่องดื่มและอาหารปลา โดยมีถนนลาดยางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แต่ในบริเวณสระชัยและสวนมณฑิพย์ ไม่มีบริการอาหารและที่พักค้างคืนให้กับนักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามนักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการร้านอาหารและเครื่องดื่มที่ตั้งอยู่บริเวณถนนทางเข้าสระชัย สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน สามารถสรุปได้ดังตาราง 4.13

ตาราง 4.13 สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการที่จัดให้มีในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย

สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ	สถานภาพ			จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะรองรับได้ (คน)
	ไม่มี	มี		
	มี	จำนวน (หน่วย)	พอ	ไม่พอ
1) ที่พักแรม	/	-	-	-
2) ที่นั่งพักผ่อนในระหว่างเที่ยวชม		5 จุด	/	100 - 200 คน
3) ร้านอาหาร / เครื่องดื่ม		1 แห่ง	/	100 - 200 คน*
4) ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร		1 แห่ง	/	150 คน
5) ห้องน้ำ / ห้องสุขา		6 แห่ง	/	100 - 200 คน

ตาราง 4.13 (ต่อ)

สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ	สถานภาพ			จำนวนนักท่องเที่ยวที่ คาดว่าจะรองรับได้ (คน)
	ไม่มี	มี		
		จำนวน (หน่วย)	พอ	
6) สถานที่จอดรถ		8 แห่ง	/	50 คัน
7) ป้าย / เครื่องหมายบอกทางเข้า แหล่งท่องเที่ยว		3, 20 แห่ง	/	ไม่จำกัดจำนวน
8) บริการขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว	/	-	-	-
9) น้ำดื่ม / น้ำใช้		20 แห่ง	/	100 - 200 คน
10) ไฟฟ้าส่องสว่าง		10 แห่ง	/	200 คน
11) โทรศัพท์สาธารณะ / ระบบการ สื่อสาร		3 แห่ง	/	50 - 100 คน
12) ระบบการจัดการขยะ / ถังขยะ		5 จุด	/	150 - 200 คน
13) ระบบการรักษาความปลอดภัยใน แหล่งท่องเที่ยว		20 แห่ง	/	500 คน
14) การประชาสัมพันธ์แหล่ง ท่องเที่ยว			/	100 คน

หมายเหตุ * อยู่นอกบริเวณสวน

ที่มา : จากการสำรวจ

สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่มีอยู่ทั้งหมดสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ ยกเว้นจำนวนถังขยะที่มีน้อยทำให้ไม่เพียงพอ ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่มี คือ ที่พักแรม บริการขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว

สำหรับการรักษาความปลอดภัย ในภาพรวมถือว่าบ้านสระยั้งมีความปลอดภัยสูง ยกเว้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น การเข้าชมถ้ำแก้วโคร้า ซึ่งมีเส้นทางที่ซับซ้อน หากเป็น คนนอกพื้นที่ ไม่รู้จักเส้นทาง อาจหลงทาง และอาจประสบอุบัติเหตุได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมี คนในพื้นที่เป็นผู้นำทาง

4.4 ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว

การศึกษาลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.4.1 ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ร่วมกับการสังเกตของผู้ศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระยักข์มีดังต่อไปนี้

1) สวนมณฑทิพย์ อยู่ในชุมชนบ้านสระยักข์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีลักษณะทางกายภาพเป็นสวนผลไม้ที่ปลูกแบบผสมผสาน โดยมีพื้นที่สวนทั้งหมด 120 ไร่ จัดเป็นเจ้าของสวนเป็นเกษตรกรรายใหญ่รายหนึ่งในชุมชนบ้านสระยักข์ สวนแห่งนี้ปัจจุบันเป็นที่ตั้งเป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักข์ มีการจัดพื้นที่เป็นจุดต้อนรับนักท่องเที่ยว มีน้ำและไฟฟ้าใช้ภายในสวน มีถนนลาดยางเข้าถึงสวน ภายในสวนมีการจัดทำเส้นทางเดินชมสวน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ 100 คน

2) สวนนายจำรูญ สวัสดิ์ อยู่ในชุมชนบ้านสระยักข์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีลักษณะทางกายภาพเป็นสวนผลไม้ที่ปลูกแบบผสมผสาน โดยมีพื้นที่สวนทั้งหมด 200 ไร่ จัดเป็นเกษตรกรรายใหญ่รายหนึ่งในชุมชนบ้านสระยักข์ มีน้ำและไฟฟ้าใช้ภายในสวน

อย่างไรก็ดี หากรวมสวนของเกษตรกรทั้งหมดในบ้านสระยักข์ ทั้งที่เป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง และเกษตรกรทั่วไป ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 147 แปลง ลักษณะทางกายภาพของสวนส่วนใหญ่เป็นสวนทุเรียนและสวนลองกองที่ปลูกแบบผสมผสาน ในสวนเหล่านี้มีน้ำและไฟฟ้าใช้ การสื่อสารสามารถใช้โทรศัพท์บ้านและระบบเครือข่ายโทรศัพท์ไร้สาย แต่ยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ และส่วนใหญ่มีถนนหินคลุกเข้าถึงสวน แต่ยังไม่มีความอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว

4.4.2 ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

ผลการศึกษาลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนร่วมกับการสังเกตของผู้ศึกษา พบว่า มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในบ้านสระยักข์ ที่สำคัญ 3 แห่ง โดยในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1) สระชัยหรืออุทยานปลาสวนมณฑลพิชัย ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ห่างจากที่ทำการอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ประมาณ 25 กิโลเมตร การเดินทางสามารถไปได้ 2 เส้นทาง คือ จากสี่แยกปฐมพรไปตามถนนสาย 41 (ถนนเอเชีย) เส้นทางชุมพร - สุราษฎร์ธานี ประมาณ 4 กิโลเมตร แยกขวาเข้าบ้านขุนกระทิง ถึงสี่แยกแล้วเลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทางไปวัดถ้ำสิงห์ เมื่อถึงโรงเรียนบ้านเขาวงแล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปอีก ประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงทางแยกแล้วเลี้ยวขวาไปอีก ประมาณ 3 กิโลเมตรจะถึงสระชัย ระหว่างทางผ่านจะเป็นหมู่บ้านที่แวดล้อมไปด้วยสวนผลไม้มีนานาชนิด เช่น ส้มโชกุน ทุเรียน ลองกอง แก้วมังกร มังคุด สวนกาแฟ ฯลฯ และอีกเส้นทางหนึ่งสามารถเดินทางจากสี่แยกปฐมพรไปตามถนนสาย 4 (ถนนเพชรเกษม) เส้นทางชุมพร - ระนอง ประมาณ 5 กิโลเมตร โดยจะผ่านสนามกอล์ฟเขตอุดมศักดิ์ (อยู่ทางขวามือ) เมื่อถึงทางแยกเลี้ยวซ้ายตามถนนสายเขาวง - ขุนกระทิง ผ่านวัดบ้านถ้ำสนุก ถึงสี่แยกโรงเรียนบ้านเขาวง เลี้ยวขวาเข้าไปอีก ประมาณ 1 กิโลเมตร ถึงทางแยกแล้วเลี้ยวขวาไปอีก ประมาณ 3 กิโลเมตรจะถึงสระชัย ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกับสวนมณฑลพิชัย โดยมีถนนลาดยางเข้าถึงสระชัย

ลักษณะของสระชัยเป็นสระน้ำขนาดใหญ่ สามารถจุน้ำได้ 55,605 ลูกบาศก์เมตร ใช้งานได้จำนวน 10 ครัวเรือน ในสระมีปลาน้ำจืดจำนวนมาก รอบสระมีศาลาให้นั่งพักผ่อนและให้อาหารปลา 4 จุด มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำ ห้องสุขา และถังขยะ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจ และมีร้านอาหารและเครื่องดื่มอยู่ตรงจุดรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรซึ่งอยู่เยื้องทางเข้าสระชัย 1 ร้าน และร้านที่อยู่ในเส้นทางติดกับสระชัย 1 ร้าน สำหรับร้านหลังนี้จะให้บริการขายอาหารตามสั่งและเจ้าของร้านจะให้บริการส่งถึงที่ ผู้ที่เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจจึงสามารถสั่งอาหารและเครื่องดื่มจากทั้ง 2 ร้านนี้ได้ จากการสังเกตของผู้ศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวที่พาครอบครัวมาพักผ่อนในสระชัย ส่วนใหญ่จะนำอาหารมารับประทานกันเอง ยกเว้นวัยหนุ่ม - สาวจะสั่งอาหารมารับประทานในบริเวณสระชัย หรือนั่งรับประทานอาหารที่ร้าน

2) สระห้วยลึก ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อยู่ติดกับเส้นทางท่ามะปริง - วิสัยเหนือ (ทางหลวงชนบทสาย 2005) ทำให้การเดินทางสะดวกและเป็นเส้นทางลัดที่ช่วยลดระยะทางที่จะไปจังหวัดระนอง และจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ โดยไม่ต้องผ่านสี่แยกปฐมพร

ลักษณะของสระห้วยลึก เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ สามารถจุน้ำได้ 32,179 ลูกบาศก์เมตร ซึ่งขุดลอกแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2542 มีครัวเรือนที่ใช้น้ำจากแหล่งนี้จำนวน 30 ครัวเรือน ในสระมีปลาน้ำจืดจำนวนมาก แต่ยังไม่มียี่อย่างอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว

3) ถ้ำช้างเผือก หรือสำนักสงฆ์ถ้ำช้างเผือก ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อยู่ติดเส้นทางท่ามะปริง - วิสัยเหนือ (ทางหลวงชนบทสาย 2005) เส้นทางเดียวกันกับห้วยลึก ทำให้การเดินทางสะดวก

ลักษณะของถ้ำช้างเผือก ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อย มีแอ่งน้ำเป็นชั้น อากาศในบริเวณถ้ำเย็นสบาย บรรยากาศเงียบสงบ ภายในถ้ำได้ประดิษฐานพระพุทธรูปไว้ และใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ดังนั้น ตั้งแต่ปากทางเข้าถ้ำช้างเผือกจะเห็นป้ายบอกสถานที่ และป้ายข้อความ “ห้ามส่งเสียงดัง” ทางเข้าถ้ำช้างเผือก ลักษณะเป็นถ้ำลอดทะลุผ่านไปออกอีกด้านหนึ่งของภูเขา ภายในถ้ำที่เป็นทางเดินนี้ มีหินงอก หินย้อย และมีน้ำซึมออกตามผนังถ้ำ เมื่อพ้นจากน้ำนี้จะมีทางเดินเป็นคอนกรีตไปจนถึงบันไดทางขึ้น ซึ่งมี 2 ทาง คือ บันไดขึ้นถ้ำช้างเผือก และบันไดขึ้นไปที่พักสงฆ์ ทำให้เดินได้สะดวกขึ้น

อย่างไรก็ดี จากการสังเกตที่ตั้งและสภาพเส้นทางเข้าถ้ำช้างเผือก จะมีทางเดินเลียบชายเขาก่อนถึงถ้ำช้างเผือกต้องเดินผ่านเขาทะลุออกอุโมงค์ออกไปอีกด้านหนึ่ง ภายในถ้ำที่เดินผ่านนี้เดิมจะเดินไม่ค่อยสะดวก เพราะมีน้ำหยดจากเพดานและน้ำที่ไหลซึมจากผนังถ้ำลงมาผสมกับดินและโคลนที่ผู้คนเดินเหยียบย่ำเข้ามาบนพื้นซึ่งเป็นทางเดินทำด้วยคอนกรีต อาจทำให้ลื่นล้มได้ง่าย ปัจจุบัน ได้มีการปรับปรุงทางเดินใหม่โดยเทคอนกรีตให้เป็นทางน้ำไหลไว้ด้านข้างทางเดิน ทำให้เดินเข้าถึงถ้ำช้างเผือกได้สะดวกกว่าเดิม แต่บริเวณทางแยกจากถนนลาดยางลงไปถ้ำซึ่งมีลักษณะค่อนข้างชัน และเป็นทางโค้ง ดังนั้น เพื่อความปลอดภัยของผู้ที่เดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งต้องขับขี่รถยนต์ด้วยความระมัดระวังด้วย

4.5 จุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยว

ผลการศึกษาจุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนร่วมกับการสังเกตของผู้ศึกษา พบว่า แหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์มีจุดสนใจหรือสิ่งดึงดูดใจตามองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ด้าน คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และบริการในแหล่งท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

4.5.1 จุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

จุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ คือ สวนมณฑิพย์ สวนนายจำรูญ สวัสดิ์ และสวนของสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง และเกษตรกรทั่วไป ในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ มีจุดสนใจที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมได้ ดังต่อไปนี้

1) สวนมณฑิพย์ มีจุดสนใจ คือ เป็นสวนทุเรียนขนาดใหญ่ ในสวนมีทรัพยากรการเกษตรชนิดหลัก คือ ไม้ผล ไม้ผลชนิดสำคัญที่ปลูก ได้แก่ ทุเรียน มีประมาณ 1,000 ต้น และมีลองกอง ปลูกแซมระหว่างแถวทุเรียน นอกจากนี้ยังมีกล้วยหอมปลูกแซมระหว่างทุเรียน และลองกอง อีกทั้งยังปลูกพืชอื่นๆ จำพวกผักอีกหลายชนิด กล่าวคือ ปลูกทุเรียนเป็นพืชหลัก มีลองกอง และกล้วยหอมเป็นพืชแซมระหว่างแถวทุเรียน บริเวณโคนต้นทุเรียนจะปลูกพริก และที่ว่างระหว่างแถวไม้ผล ใช้ปลูกพืชผัก ไม้ดอก และไม้ประดับ สวนนี้มีจุดเด่นจากความสำเร็จของการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาล จนได้รับฉายาสวนทุเรียนเงินล้าน โดย นายมนิ มณฑิพย์ เจ้าของสวนได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลสำเร็จของการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลจนได้รับฉายาสวนทุเรียนเงินล้าน ว่า เป็นผลสืบเนื่องมาจากการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาล 3 ปี ในปีแรกมีรายได้ 12 ล้านบาท ในปีที่สองมีรายได้ 8 ล้านบาท และในปีที่สามมีรายได้ 4 ล้านบาท ซึ่งจัดว่าเป็นรายได้ที่สูงมาก และสูงกว่าการผลิตทุเรียนในฤดูกาลปกติหลายเท่าตัว แต่การที่จะผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลให้ประสบความสำเร็จและได้ผลตอบแทนสูงได้นั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบและปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญต้องมีเครือข่ายผู้ผลิตในแต่ละภาคเพื่อติดตามสถานการณ์การผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลอย่างใกล้ชิด เพื่อวางแผนการผลิตให้ผลผลิตออกมาไม่ตรงกัน จึงจะจำหน่ายผลผลิตทุเรียนได้ราคาสูง หากวางแผนไม่ดีโอกาสที่จะมีผลผลิตทุเรียนนอกฤดูกาล จะออกมาตรงกับผู้ผลิตรายอื่นๆ ก็มีมาก ซึ่งจะทำให้ราคาทุเรียนนอกฤดูกาลไม่แตกต่างกับในฤดูกาล หากเป็นเช่นนี้จะทำให้เกษตรกรประสบกับการขาดทุน เพราะต้นทุนในการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลสูงมาก เนื่องจากต้องใช้สารเคมีในกระบวนการผลิตมากกว่าการผลิตปกติ และสารเคมีที่ใช้ในกระบวนการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาล ได้ส่งผลกระทบต่อทำให้ต้นทุเรียนในสวนตายไปเป็นจำนวนมาก และผลตอบแทนที่ได้ก็เริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัดในเวลาต่อมา

ในด้านการผลิตของสวนมณฑิพย์ มุ่งเน้นการผลิตทุเรียนเพื่อการส่งออกเป็นหลัก ส่วนการผลิตลองกองเน้นให้มีคุณภาพตามความต้องการของกลุ่มสัญญา โดยเจ้าของสวนได้ทำสัญญาซื้อขายผลผลิตลองกองกับบริษัท เอกซ์ดีสตรีบิวชั่น จำกัด หรือห้างสรรพสินค้า Tesco Lotus ส่วนการป้องกันกำจัดศัตรูพืชมีการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน เช่น การแก้ปัญหาหนอนขน เปลือกลองกอง ซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของลองกอง ได้ใช้มาตรการหนอนขนเปลือกลองกอง โดยใส่มูลสัตว์ในบริเวณโคนต้นลองกองเพื่อล่อแมลงวันให้มาวางไข่ เมื่อไข่แมลงวันฟักออกเป็นตัวหนอน จะมีมดมาตอมกินหนอนจากไข่แมลงวันและไต่ขึ้นไปกินหนอนขนเปลือกบนต้นลองกองด้วย ซึ่งวิธีนี้จะได้ผลดีกว่าการกำจัดด้วยวิธีอื่นๆ ในขณะเดียวกันยังได้มีการผลิตลองกองนอกฤดูกาล โดยใช้น้ำเป็นตัวกระตุ้นแทนการใช้สารเคมี ซึ่งเป็นภูมิปัญญาสำคัญที่ได้จากประสบการณ์และจากการสังเกตของเจ้าของสวน นอกจากนี้บริเวณสวนยังแวดล้อมด้วยธรรมชาติ ซึ่งเป็นเขาหินปูนที่ปกคลุมด้วยความเขียวขจีของพืชพรรณไม้ และมี “ดินลูก” ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้หายากขึ้นอยู่ด้วย

บริเวณด้านหน้าของสวนมีการจัดสวนหย่อมไว้อย่างสวยงาม โดยมีการรวบรวมป่าล้มประดับกล้วยไม้ ไม้ดอกไม้ประดับหลากหลายชนิดมาตกแต่งสวนหย่อม และได้รับการดูแลรักษาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อยและสวยงามแก่ผู้พบเห็น ด้านข้างสวนหย่อมติดกับสระยักข์ และมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่อยู่ใกล้เคียง คือ ถ้ำแก้วโคร้า และถ้ำแอร์ นอกจากนี้ยังเป็นจุดท่องเที่ยวที่อยู่ในกลุ่มเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ สวนนิลเขียว สวนนายเยาว์ และศูนย์วิจัยพืชสวนชุมพร

การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีถนนลาดยางเข้าถึงสวนมณฑิพย์ แต่ไม่มีบริการขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมส่วนใหญ่มารถส่วนตัว รถของหน่วยงานผู้จัดทัศนศึกษา คูงาน และรถของผู้จัดนำเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในแหล่งท่องเที่ยว สวนมณฑิพย์มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการรองรับการท่องเที่ยว คือ เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักข์ มีจุดต้อนรับนักท่องเที่ยว มีการจัดเส้นทางเดินชมสวน มีผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรจากสวนและของสมาชิกในชุมชนบ้านสระยักข์ เช่น ทุเรียนทอด และทุเรียนกวน ซึ่งในช่วงฤดูกาลผลิตจะมีวางจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่สนใจ มีห้องน้ำ – ห้องสุขา ถังขยะ ลานจอดรถ ชุมบริการเครื่องดื่มและอาหารปลา การสื่อสารสามารถใช้โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์ไร้สาย และตู้โทรศัพท์สาธารณะ

จากผลของการประกอบการด้านการเกษตรที่ประสบผลสำเร็จจนสร้างรายได้จำนวนมากต่อปี จนทำให้ นายมน มณฑิพย์ เจ้าของสวนมณฑิพย์ มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของคนในวงการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลด้วยกัน และเป็นสวนที่ค่อนข้างมีความพร้อมทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยว เกษตรกรเจ้าของสวนเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ และมีภูมิปัญญาด้านการเกษตร การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสะดวก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการรองรับการท่องเที่ยว สามารถรองรับนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมได้ตลอดทั้งปี สวนแห่งนี้จึงกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและให้ความรู้ด้านการเกษตรของชุมชนบ้านสระยักข์ โดยผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาเที่ยวมาชมและแสวงหาความรู้เพื่อนำไปใช้ในการศึกษา และนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ต่อไป อันเป็นการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในลักษณะของการเป็นแหล่งเรียนรู้ ทัศนศึกษา และฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านการเกษตรแก่นักศึกษา โดยมีการให้บริการชมสวน การบรรยายถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับการผลิตทุเรียนคุณภาพเพื่อการส่งออก การผลิตลองกองคุณภาพ การผลิตทุเรียนและลองกองนอกฤดูกาล การทำสวนเกษตรแบบผสมผสาน และการป้องกันกำจัดหนอนชอนเปลือกลองกองโดยใช้ศัตรูธรรมชาติซึ่งได้ผลดีกว่าวิธีอื่นๆ นับว่าสวนมณฑิพย์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าในเชิงวิชาการและการปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับการศึกษาเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติในทางเกษตร

และการพักผ่อนหย่อนใจ การให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนมณฑิพย์ เจ้าของสวนได้จัดให้เป็นวิทยาทานโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 100 คนต่อครั้ง

ด้วยลักษณะดังกล่าวข้างต้นสวนมณฑิพย์จึงเป็นจุดท่องเที่ยวหลักของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระชัย นักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจเข้ามาท่องเที่ยว ทักษศึกษา หรือดูงานด้านการเกษตรในพื้นที่บ้านสระชัย จึงมักจะมุ่งมาที่สวนแห่งนี้เป็นจุดแรก หากนักท่องเที่ยวสนใจสวนของเกษตรกรรายอื่นๆ ด้วย ผู้นำชุมชนหรือแกนนำจะเป็นผู้นำไปเที่ยวชมตามความสนใจหรือความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ต้องแจ้งล่วงหน้าเพื่อผู้นำชุมชนหรือแกนนำจะได้ประสานกับเกษตรกรเจ้าของสวน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน และกลุ่มพัฒนาลองกอง หากเจ้าของสวนไม่ขัดข้องนักท่องเที่ยวก็สามารถเข้าเยี่ยมชมสวนได้

2) สวนนายจำรูญ สวัสดิ์ เจ้าของสวนเป็นผู้ใหญ่บ้านสระชัยและรับหน้าที่เป็นวิทยากรและผู้นำเที่ยวชมด้วย ในสวนนี้มีจุดสนใจ คือ เป็นสวนที่มีการทำการเกษตรแบบผสมผสานตามหลักการทำ “เกษตร 4 ชั้น” ไม้ผลชนิดสำคัญที่ปลูก คือ ทุเรียน โดยมีลองกองปลูกแซมระหว่างแถวทุเรียน นอกจากนี้ยังมีกล้วยหอมปลูกแซมระหว่างทุเรียนและลองกอง รวมทั้งมีการปลูกพืชอื่นๆ อีกหลายชนิด กล่าวคือ บริเวณโคนต้นทุเรียนจะปลูกพริก และที่ว่างระหว่างแถวไม้ผลใช้ปลูกพืชผัก เช่น มะเขือ ถั่วฝักยาว เป็นต้น พืชผักเหล่านี้นอกจากปลูกเพื่อใช้เป็นอาหารในครัวเรือนแล้ว ยังจำหน่ายเป็นรายได้เสริมในช่วงที่ไม่มีผลผลิตของไม้ผลหลักออกมา อีกทั้งยังช่วยให้แรงงานที่จ้างไว้ประจำมืองานทำ โดยนำรายได้จากการจำหน่ายพืชผักมาใช้จ่ายเป็นค่าจ้างแรงงาน ถือเป็นสวนหนึ่งที่ประสบสำเร็จในการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลด้วย และมีรายได้สูงนับล้านต่อปีเช่นกัน

แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่ติดถนนสายท่ามะปริง – วิสัยเหนือ (ทางหลวงชนบทสาย 2005) ซึ่งเป็นถนนลาดยาง ความยาว 25 กิโลเมตร เชื่อมระหว่างเส้นทางสาย 4 (เพชรเกษม ชุมพร - ระนอง) ที่บ้านท่ามะปริงกับถนนสาย 41 (ถนนสายเอเชีย) เส้นทางชุมพร - สุราษฎร์ธานี) ที่ตำบลวิสัยเหนือ ทำให้การเดินทางมายังสถานที่นี้สะดวก อีกทั้งยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกและสินค้าบริการในแหล่งท่องเที่ยว กล่าวคือ การสื่อสาร เจ้าของสวนให้ข้อมูลว่า สามารถใช้บริการโทรศัพท์บ้าน และโทรศัพท์ไร้สาย แต่ระบบสัญญาณไม่ดี นอกจากนี้ยังมีผลผลิตจากสวนและของสมาชิกในชุมชนบ้านสระชัยในช่วงฤดูกาลผลิต เช่น ทุเรียน และลองกอง จะมาวางจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่สนใจ การให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนนายจำรูญ สวัสดิ์ เจ้าของสวนจัดให้เป็นวิทยาทานเช่นเดียวกับสวนมณฑิพย์ รายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวของสวนนี้ได้จากการจำหน่ายผลผลิตให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมสวน ประมาณ 50,000 บาทต่อปี

ส่วนสวนของสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง และ เกษตรกรทั่วไป มีจุดสนใจ คือ เป็นสวนทุเรียนและสวนลองกอง ซึ่งมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งเป็นจุดเด่นของการทำการเกษตรของเกษตรกรบ้านสระยักษ์ ชนิดของพืชที่ปลูกส่วนใหญ่มีทุเรียนเป็นพืชหลัก และมีลองกอง กล้วยหอม กล้วยเล็บมือนาง และพืชผักต่างๆ ปลูกแซมตามหลักการทำ “เกษตร 4 ชั้น” แต่สวนของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว และยังไม่มีโอกาสเปิดสวนให้นักท่องเที่ยวเข้าชมสวน จึงไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระยักษ์เหล่านี้แล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์ได้ 2 จุด คือ สวนนายเยาว์ และสวนนิลเขียว ในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ มีจุดสนใจที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเยี่ยมชมได้ ดังต่อไปนี้

3) สวนนิลเขียว ของนายบำรุง นิลเขียว ที่ตั้งของสวนอยู่ในพื้นที่บ้านเขาวง หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านนา มีจุดสนใจ คือ เป็นสวนส้มโชกุนที่ประสบความสำเร็จและมีชื่อเสียง มีระบบการคัดแยกเกรดผลส้มโชกุนด้วยเครื่องคัดแยก และมีผลผลิตส้มโชกุนจำหน่ายในช่วงเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม อยู่ติดถนนเส้นทางเขาวง - ขุนกระทิง ซึ่งเป็นถนนลาดยาง ทำให้การคมนาคมสะดวก การสื่อสารใช้โทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์ไร้สาย และอยู่ในกลุ่มเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

4) สวนนายเยาว์ ของนายเยาว์ เชิดชู ที่ตั้งของสวนอยู่ในพื้นที่ตำบลถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีจุดสนใจ คือ เป็นสวนผลไม้แบบผสมผสาน โดยมีไม้ผลชนิดสำคัญที่ปลูก ได้แก่ ทุเรียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ก้านยาว มังคุด และลองกอง ที่ตั้งของสวนอยู่ใกล้กับถ้ำสิงห์ มีถนนลาดยางเข้าถึงสวน ทำให้การคมนาคมสะดวก การสื่อสารใช้โทรศัพท์บ้านและโทรศัพท์ไร้สาย และเจ้าของสวนยินดีเปิดสวนให้ผู้สนใจเข้าไปเยี่ยมชม ศึกษา และดูงานได้ตลอดทั้งปี และอยู่ในกลุ่มเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ อย่างไรก็ตาม ไร่ที่ดีเจ้าของสวนได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ตั้งแต่มีการสำรวจจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำป้ายชื่อแหล่งท่องเที่ยวมาติดตั้ง จวบจนกระทั่งปัจจุบันยังไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมสวน

จะเห็นได้ว่า สวนนิลเขียว และสวนนายเยาว์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีคุณค่าในด้านการศึกษา ดูงาน และฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านการเกษตรได้เป็นอย่างดี แต่ในทางปฏิบัติยังไม่ได้มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้ง 2 แห่งนี้เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ จึงยังไม่เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวที่นิยมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเท่าไรนัก

4.5.2 จุดสนใจที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

จุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงมี 5 แห่งด้วยกันคือ คือ สระชัย สระห้วยลึก ถ้าช้างเผือกหรือสำนักสงฆ์ถ้าช้างเผือก ถ้าแก้วโคร้า และถ้าแอร์ ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเหล่านี้ มีจุดสนใจที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมได้ดังต่อไปนี้

1) สระชัย มีจุดสนใจ คือ เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ มีปลาน้ำจืดจำนวนมาก มีศาลาริมสระให้พักผ่อนและให้อาหารปลา ด้านหน้ามีสวนหย่อมของสวนมณฑิพย์ที่ตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับหลากหลายชนิด เช่น ปาล์มประดับ กล้วยไม้ และไม้ดอกไม้ประดับอื่นๆ รอบสระแวดล้อมด้วยเทือกเขาหินปูนที่มีพืชพรรณธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ มีพืชหายาก คือ “ต้นฉก” มีห้องน้ำ – ห้องสุขา ถึงขยะ มีลานจอดรถ มีถนนลาดยางเข้าถึงสระ ทำให้การคมนาคมสะดวก และอยู่ในเส้นทางที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงได้สะดวก

2) สระห้วยลึก มีจุดสนใจ คือ เป็นสระน้ำขนาดใหญ่ มีปลาน้ำจืดจำนวนมาก มีต้นไม้ปลูกเป็นแนวรอบสระ ทำให้มีความร่มรื่น และมองเห็นเทือกเขาหินปูนที่มีพืชพรรณธรรมชาติสมบูรณ์ เหมาะสำหรับเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และอยู่ติดกับถนนสายท่ามะปริง – วิสัยเหนือ (ทางหลวงชนบทสาย 2005) ทำให้การเดินทางสะดวก และอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงได้ แต่ยังคงขาดสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว นอกจากนี้ ในปี พ.ศ. 2552 ได้เกิดภัยแล้งในพื้นที่บ้านสระชัย ทำให้น้ำในสระห้วยลึกลดลงจนแห้ง ทำให้ส่งผลกระทบต่อปลาที่ปล่อยไว้ในสระแห่งนี้ด้วย

3) ถ้าช้างเผือกหรือสำนักสงฆ์ถ้าช้างเผือก มีจุดสนใจ คือ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่สวยงาม มีแอ่งน้ำเป็นชั้นๆ อากาศเย็นสบาย บรรยากาศร่มรื่นและเงียบสงบ มีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่ในถ้ำ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม อยู่ในถนนสายเดียวกันกับสระห้วยลึก คือ ถนนสายท่ามะปริง – วิสัยเหนือ (ทางหลวงชนบทสาย 2005) ทำให้การเดินทางสะดวก และอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงได้สะดวก

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้แล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับบ้านสระชัย อีก 2 แห่ง

4) ถ้าแก้วโคร้า ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านเขาวง หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นรอยต่อกับบ้านสระชัย โดยถ้ำนี้จะอยู่ห่างจากตัวจังหวัดชุมพรประมาณ 25 กิโลเมตร การเดินทางใช้เส้นทางเดียวกันกับไปสระชัย เมื่อถึงสระชัยแล้วเดินทางต่อไปอีกประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงทางขึ้นถ้ำแก้วโคร้า

ลักษณะของถ้ำแก้วโครำ ภายในถ้ำมีถ้ำย่อยอยู่ 2 คูหา คือ ถ้ำแก้ว และถ้ำโครำ ภายในถ้ำนี้จะมีลักษณะเป็นโพรงถ้ำกว้าง ซึ่งมีผู้เชื่อว่าในบริเวณนี้เคยมี “โครำ” หรือเลียงผาอาศัยอยู่มากมาย โดยสังเกตจากร่องรอยของโครำหรือเลียงผาที่พบเห็นได้ในถ้ำนี้ ซึ่งตามตำนานเล่ากันว่าครั้งหนึ่งมีพรานป่าได้ตามล่าเลียงผา หรือโครำ ขึ้นไปบนเขาและไปพบกับถ้ำแห่งนี้เข้า จึงตั้งชื่อว่าถ้ำแก้วโครำ

ถ้ำแก้วโครำ มีจุดสนใจ คือ ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยเป็นประกายระยิบระยับสวยงามมาก ลักษณะของหินงอกหินย้อยคล้ายรูปสัตว์ต่างๆ สวยงามแปลกตา และมีร่องรอยของโครำหรือเลียงผาอยู่ภายในถ้ำ และอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขัณฑ์กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงได้

จากการสังเกตสภาพเส้นทางขึ้นถ้ำแก้วโครำของผู้ศึกษา พบว่า ได้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวไว้บ้างแล้ว คือ มีการพาดสายไฟฟ้าไปยังถ้ำ และมีป้ายชื่อถ้ำ แต่ยังไม่ได้มีการพัฒนาเส้นทางเดินให้สะดวก ปัจจุบัน เส้นทางเดินที่เคยทำไว้มีต้นไม้ขึ้นรก สภาพทางขึ้นลาดชันมาก และในช่วงฤดูฝนทางขึ้นลื่นมาก ทำให้การเดินทางเข้าชมถ้ำไม่สะดวก จากสภาพเหล่านี้จึงอาจเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าถ้ำแห่งนี้จะมีจุดเด่นดึงดูดความสนใจมาก แต่เส้นทางเดินเข้าชมลำบากไปจึงลดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชม โดยจะเห็นได้จากเส้นทางเดินขึ้นถ้ำที่มีต้นไม้ขึ้นจนรก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาที่ผ่านมาไม่ค่อยมีคนนิยมเข้ามาเที่ยวชมถ้ำแห่งนี้มากนัก และอาจจะไม่มีคนมาเที่ยวชมถ้ำแห่งนี้เป็นเวลานานพอสมควรแล้ว จึงทำให้ไม่มีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางเดินขึ้นถ้ำจึงมีต้นไม้ขึ้นจนรก และเสาไฟฟ้าที่เดินสายไฟฟ้าไปยังถ้ำก็มีสภาพผุพัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าขาดการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์มานานพอสมควร จึงจำเป็นต้องจัดทำเส้นทางเดินให้สะดวกมากกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อฟื้นฟูกิจกรรมการเที่ยวชมถ้ำ เพื่อนำทรัพยากรที่มีอยู่แล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

5) ถ้ำแอร์ ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านเขาวง หมู่ที่ 11 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นรอยต่อติดกับบ้านสระขัณฑ์ ถ้ำนี้อยู่ถัดไปทางตะวันตกของถ้ำแก้วโครำ ถ้ำนี้มีจุดสนใจ คือ ลักษณะของถ้ำที่เป็นถ้ำทะลุได้ มีลมพัดผ่านเข้า – ออก ตลอดเวลา อากาศภายในถ้ำเย็นเสมือนกับห้องปรับอากาศ จึงเป็นที่มาของชื่อ “ถ้ำแอร์” ปากทางเข้าถ้ำลาดเอียงเล็กน้อยและอยู่ไม่สูงจากระดับพื้นดินมากนัก ประกอบกับได้มีการจัดทำเส้นทางเข้าไปเกือบถึงปากถ้ำ ทำให้สามารถเดินทางเข้าชมได้สะดวก และอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขัณฑ์กับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ใกล้เคียงได้ แต่ยังไม่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว เช่น ที่นั่งพัก ห้องน้ำ - ห้องสุขา

จะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเหล่านี้มีจุดสนใจที่น่าจะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ แต่ส่วนใหญ่ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนั้น หากได้รับการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว สามารถนำมาจัดกิจกรรมเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ เพื่อเป็นทางเลือกและสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

4.6 ทรัพยากรทางการเกษตร

การศึกษาทรัพยากรทางการเกษตร ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนร่วมกับการสังเกตของผู้ศึกษา ปรากฏผลดังตาราง 4.14

ตาราง 4.14 แสดงข้อมูลทรัพยากรทางการเกษตรที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ ซึ่งผู้นำชุมชน มองว่าไม้ผลเป็นทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญที่สุดสำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนนี้ โดยได้จัดให้ทุเรียน อยู่อันดับ 1 ตามมาด้วยลองกอง อยู่อันดับ 2 รองลงมา ส้มโชกุน อยู่อันดับ 3 กล้วยหอม อยู่อันดับ 4 ส่วนอันดับ 5 จัดให้กล้วยเล็บมือนาง โดยมีรายละเอียดประกอบด้วยจำนวนแปลง จำนวนพื้นที่ปลูก (ไร่) และจำนวนพื้นที่ที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม

ตาราง 4.14 ทรัพยากรทางการเกษตรที่ใช้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์

ทรัพยากร	ลำดับ ความสำคัญ	จำนวน (แปลง)	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่ที่เปิดให้ นักท่องเที่ยวเข้าชม (ไร่)
ทุเรียน	1	147	1,500	500
ลองกอง	2	147	1,500	500
ส้มโชกุน	3	10	100	100
กล้วยหอม	4	147	1,000	1,000
กล้วยเล็บมือนาง	5	5	170	70

ที่มา : จากการสำรวจ

นอกจากทรัพยากรทางการเกษตร ที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเกษตรดังกล่าวแล้ว กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนยังได้จัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในบ้านสระชัยและในพื้นที่รอยต่อของหมู่บ้านซึ่งสามารถเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ มีที่น่าสนใจเรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ โดยได้จัดให้สระชัย อยู่อันดับ 1 ตามมาด้วยถ้ำแก้วโครำ รองลงมา ถ้ำแเอร์ อยู่อันดับ 3

ในขณะที่เดียวกันจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ทำให้ทราบเพิ่มเติมว่า ในชุมชนนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสระชัย คือ ตลาดนัดสินค้าเกษตร ซึ่งจะจัดให้มีขึ้นเฉพาะในปีที่ประสบปัญหาราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ โดยตลาดนี้เป็นแหล่งนัดพบซื้อขายผลผลิตทางการเกษตรระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายในชุมชน แต่ถ้าปีไหนราคาผลผลิตดี ในปีนั้นก็เลยไม่มีการจัดตลาดนัดสินค้าเกษตร เพราะมีผู้ซื้อเข้าไปรับซื้อผลผลิตถึงสวนของเกษตรกร ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรก็จะไม่นิยมนำผลผลิตทางการเกษตรมาแปรรูปเพราะไม่มีความจำเป็น โดยเกษตรกรบางรายให้เหตุผลว่า การขายผลผลิตสดทำได้ง่ายกว่าการนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีขั้นตอนการทำที่ยุ่งยาก ถึงแม้ผลิตภัณฑ์แปรรูปจะมีราคาสูงกว่าผลผลิตสดแต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์รองรับที่แน่นอน อีกทั้งยังมีปัญหาด้านที่เก็บรักษาผลิตภัณฑ์แปรรูป ซึ่งยังไม่มียุทธศาสตร์ในชุมชน แต่ละคนจะต้องเก็บรักษาไว้ที่บ้านของตนเอง

ตอนที่ 3 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของเกษตรกร

ผลการศึกษารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของเกษตรกร ผู้ศึกษาขอเสนอโดยแยกเป็นหัวข้อย่อยๆ คือ รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม สภาพการจัดการการท่องเที่ยว และความพึงพอใจ ปัญหาและความต้องการของเกษตรกร ข้อมูลที่นำเสนอบางส่วนได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และบางส่วนได้มาจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.7 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่นำทรัพยากรธรรมชาติ และความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณที่มีการผลิตในชุมชนบ้านสระยักษ์มาผสมผสานกับการบริการการท่องเที่ยว แต่ยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นเพียงการเปิดสวนของเกษตรกรจำนวนน้อยรายให้เป็นแหล่งศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน และเป็นแหล่งฝึกงานของนักศึกษา ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมีการจัดบ้างเป็นครั้งคราว ดังนั้น ในส่วนนี้ผู้ศึกษาจึงใคร่แนะนำเสนอถึงลักษณะการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ข้อมูลการเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่กิจกรรมเกษตรที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมหรือเข้าร่วม การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว ข้อมูลที่นำเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.7.1 ลักษณะการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน จำนวน 14 คน ทำให้ทราบว่า เหตุผลที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ มาจากความสนใจส่วนตัวของเจ้าของฟาร์ม เป็นอันดับแรก ตามด้วยการสร้างงานและสร้างรายได้เสริมแก่เกษตรกรในหมู่บ้าน อีกทั้งยังช่วยลดความไม่แน่นอนของรายได้จากการเกษตร

กรณีของสวนมณฑิพย์เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของการจัดการที่มาจากความชอบส่วนตัวของเจ้าของสวนและความตั้งใจที่จะตอบแทนสังคมเป็นหลัก ส่วนวัตถุประสงค์ในการเพิ่มรายได้เป็นเพียงผลพลอยได้จำนวนเล็กน้อยเท่านั้น เพราะตัวเจ้าของสวนมีรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลักเป็นเงินจำนวนมากอยู่แล้ว

กรณีสวนของนายจรรูญ สวัสดิ์ ซึ่งได้เปิดสวนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาและดูงาน ด้วยลักษณะของสวนแห่งนี้ที่เป็นสวนผสม มีทั้งไม้ผลและไม่ยืนต้น เช่น ทุเรียน ลองกอง ยางพารา และปาล์มน้ำมัน มีการปลูกกล้วยหอมแซมระหว่างต้นทุเรียน และลองกอง นอกจากนี้ยังมีพืชผักต่างๆ ปลูกบริเวณใต้โคนต้นทุเรียนและตามพื้นที่ว่างระหว่างแถวทุเรียน และลองกอง ตามหลักการทำ “เกษตร 4 ชั้น” ซึ่งนอกจากจะเป็นการใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแล้ว ตัวเจ้าของเองยังให้แนวคิด “การปลูกพืชผักเหล่านี้แซมในสวนไม่ผลก็เพื่อให้แรงงานที่จ้างไว้มีงานทำและมีรายได้ตลอดทั้งปี” การปลูกพืชลักษณะนี้เป็นทางเลือกในการทำการเกษตรในภาวะที่เกษตรกรต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่ไม่คุ้มทุนและขาดความยั่งยืน จึงเป็นที่สนใจในการศึกษาดูงานของเกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้องจากภายนอกชุมชน

สำหรับกรณีสวนของเกษตรกรรายอื่นๆ ที่เป็นสวนทุเรียนหรือสวนลองกอง แม้จะมีศักยภาพในการจัดให้เข้าชม และเกษตรกรเจ้าของสวนเองก็เต็มใจที่จะเปิดสวนให้บริการ แต่ยังไม่มีการเตรียมการและจัดระบบให้เหมาะสม จึงยังไม่มีผู้เข้าไปเที่ยวชมมากนัก การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงยังจำกัดอยู่กับการให้เข้าชมสวนน้อยราย โดยเริ่มจากการรับฟังข้อมูลที่ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักข์ ซึ่งตั้งอยู่ที่สวนมณฑิพย์ ซึ่งมีนายมน มณฑิพย์ นายจรรูญ สวัสดิ์ นายบุญส่ง บุญส่ง นางสุนีย์ มณฑิพย์ และนางบุษบา เนียมยา เป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้ หลังจากนั้นก็จะมีการนำเที่ยวชมสวนมณฑิพย์เป็นหลัก และอาจจะนำเข้าชมสวนของสมาชิกรายอื่นๆ ในชุมชนบ้างในบางกรณี โดยมีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงอนุรักษ์ จำนวน 5 คน เพื่อดูแลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักข์ ดังต่อไปนี้

1) นายมน มณฑิพย์	ประธาน
2) นายจรรูญ สวัสดิ์	รองประธาน
3) นายบุญส่ง บุญส่ง	กรรมการ
4) นายสุพจน์ ใจสะอาด	”
5) นายสนทยา ไกรวิลาส	”

สำหรับวัตถุประสงค์ของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตรเชิงอนุรักษ์ ที่กำหนดไว้มี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

- 1) เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- 2) เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- 3) เพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น
- 4) เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวิชาการด้านการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ
- 5) เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ผลผลิตทางการเกษตรในพื้นที่

4.7.2 กิจกรรมการเกษตรที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม / เข้าร่วม

ผลการศึกษากิจกรรมการเกษตรที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม / เข้าร่วม จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ได้รับข้อมูลว่า กิจกรรมสำคัญที่สุดที่จัดมี 2 กิจกรรม คือ (1) การแสดงหรือการสาธิต ซึ่งเป็นการสาธิตขั้นตอนการผลิตทางการเกษตร และ (2) การให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมในระยาะสั้นๆ ซึ่งเป็นการเดินเที่ยวชมกิจกรรมการผลิตในฟาร์ม นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ซึ่งเป็นการนำเอาทรัพยากรความรู้จากบุคคลที่ประสบผลสำเร็จด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะประสบการณ์ด้านการผลิตทุเรียน และการผลิตล่องกอง ทั้งการผลิตในฤดูกาลปกติ และการผลิตนอกฤดูกาล การทำการเกษตรแบบผสมผสาน (เกษตร 4 ชั้น) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นของเกษตรกรบ้านสระชัย และกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ส่วนกิจกรรมการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรมีจัดให้เสมอตามฤดูกาล จะเห็นได้ว่าลักษณะของกิจกรรมด้านการเกษตรที่จัดให้บริการแก่ผู้สนใจที่เข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งยังไม่มีหลากหลายมากนัก รายละเอียดของกิจกรรมต่างๆ ที่จัดมีดังต่อไปนี้

1) กิจกรรมการสาธิตขั้นตอนการผลิตทางการเกษตร กิจกรรมการสาธิตขั้นตอนการผลิตทางการเกษตรที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือ การสาธิตการผลิตทุเรียนในสวนของเกษตรกร รองลงมา การสาธิตการผลิตล่องกอง และการสาธิตการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

ตัวอย่างของกิจกรรมการสาธิตสามารถอธิบายได้จากประสบการณ์ผู้ศึกษาได้มีโอกาสร่วมเดินทางกับคณะอาจารย์จากคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย โดยมี Assoc. Prof. Dr. Harmide Gubbuk จาก Akdaniz University ประเทศตุรกี ร่วมด้วยจำนวน 6 คน เข้าศึกษาดูงานเกี่ยวกับการผลิตกล้วยหอม ทุเรียน และล่องกอง โดยเข้าศึกษาดูงานที่สวนมณฑิพย์ของนายมน โนน มณฑิพย์ และสวนของนายจัญญ สวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้านสระชัย ใช้เวลาศึกษาดูงานครึ่งวัน ในการศึกษาดูงานครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ติดต่อประสานงานกับ นายมน โนน มณฑิพย์ และนายจัญญ สวัสดิ์ เพื่อขอเข้าศึกษาดูงาน และแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาดูงาน และได้นัดหมายวันเวลาเข้าศึกษาดูงานล่วงหน้า

จุดแรกของการศึกษาดูงานเริ่มที่สวนของนายจัญญ สวัสดิ์ โดยเจ้าของสวนใช้บ้านเป็นที่ต้อนรับคณะศึกษาดูงาน และได้จัดทุเรียนและล่องกองไว้ต้อนรับคณะศึกษาดูงานด้วย

ซึ่งสร้างความประทับใจให้กับอาจารย์ชาวตุรกีที่ได้ชิมและได้ลิ้มชิมรสของผลไม้ไทย อย่างทุเรียน พันธุ์หมอนทอง ซึ่งมีรสชาติทั้งหวานและมัน และลองกองที่มีรสชาติทั้งหวานและหอมคั่ว หลังจากคณะศึกษาดูงานได้แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับเกษตรกรเจ้าของสวนแล้ว เดินทางไปชมสวนซึ่งอยู่อีกแห่งหนึ่ง ไม่ไกลจากบ้านมากนัก เป็นสวนผลไม้แบบผสมผสาน มีทุเรียนเป็นไม้ผลชนิดหลัก มีลองกอง กัลยารวม และพืชผักต่างๆ เป็นพืชแซม นอกจากการเดินชมสวนแล้ว มีกิจกรรมการสาธิตให้ชม คือ การตัดแต่งผลอ่อนทุเรียน การโยงกิ่งทุเรียนในขณะติดผล (เพื่อป้องกันกิ่งฉีกหัก) การเก็บเกี่ยวกล้วยหอม วิทยาการหลังการเก็บเกี่ยวกล้วยหอม การบรรจุหีบห่อ และการขนส่ง หลังจากนั้นนายจำรูญ สวัสดิ์ ได้นำไปเยี่ยมชมสวนมณฑิพย์ต่อ

การศึกษาดูงานที่สวนมณฑิพย์ มีนางสุนีย์ มณฑิพย์ เจ้าของสวนให้การต้อนรับและนำเที่ยวชมภายในสวนมณฑิพย์ ซึ่งมีการจัดทำเส้นทางเดินเที่ยวชมไว้ ทำให้สามารถมองเห็นสภาพของสวนอย่างละเอียด ได้เห็นชนิดของพืชที่ปลูกและรูปแบบการปลูก ในขณะที่เดินชมสวนก็ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างคณะอาจารย์กับเจ้าของสวนไปด้วย หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการเดินเที่ยวชมสวนแล้ว เจ้าของสวนได้นำคณะศึกษาดูงานไปพักผ่อนที่ศาลาริมสระยักษ์ เพื่อชมและให้อาหารปลา ซึ่งเป็นกิจกรรมสุดท้ายของการศึกษาดูงานในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ หลังจากนั้นคณะศึกษาดูงานก็ได้เดินทางต่อไปสวนนิลเขียว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอเมืองชุมพร

นอกจากนี้ผู้ศึกษายังมีโอกาสให้นักศึกษาฝึกงานสาขาพืชศาสตร์ จำนวน 22 คน เข้าศึกษาดูงานด้านการจัดการสวนไม้ผลที่สวนมณฑิพย์ เพื่อให้นักศึกษาได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ และให้เห็นสภาพการบริหารจัดการสวนของเกษตรกรในสภาพจริง เพื่อจุดประกายความคิดและปลูกฝังค่านิยมให้นักศึกษาได้เห็นคุณค่าและความสำคัญของอาชีพด้านการเกษตร การศึกษาดูงานครั้งนี้ได้มีการติดต่อประสานงานไว้ล่วงหน้า โดยมีนายโนมณฑิพย์ ให้การต้อนรับ และเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการสวนทุเรียน และสวนลองกอง การผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลให้ประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการผลิตลองกองให้ได้คุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อ การกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน และด้านการจำหน่ายผลผลิตของสวน มีการเดินชมสวนทุเรียน ซึ่งมีลองกองปลูกแซม นอกจากนี้ยังมีพืชผัก พริก และไม้ประดับปลูกตามที่ว่างระหว่างแถวของต้นทุเรียนและลองกอง และมีการจัดการด้านการตลาดที่ดี โดยจะเห็นได้จากผลผลิตลองกองของสวนนี้สามารถทำสัญญาซื้อขายกับบริษัท เอกชัยคิสตริบิวชั่น จำกัด ได้ เจ้าของสวนได้กล่าวถึงการผลิตของลองกองให้ได้คุณภาพตามมาตรฐานที่บริษัทนี้ กำหนดไว้ นั่นว่า จะต้องผลิตให้ได้ขนาดของผลและช่อผลลองกองมีขนาดสม่ำเสมอ และมีคุณภาพตามความต้องการของผู้ซื้อ โดย

ขนาดของช่อผลจะต้องไม่เล็กและไม่ใหญ่เกินไป กล่าวคือ ช่อผลควรมีน้ำหนักประมาณ 700 กรัม ผลผลิตตลอดของสวนแห่งนี้จึงสามารถจำหน่ายได้ราคาสูงกว่าเกษตรกรรายอื่นๆ จนเรียกได้ว่า กิจกรรมเหล่านี้ทำให้ได้ความรู้เพิ่มเติมว่าในการผลิตทุเรียนทวาย จะต้องมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายชาวสวนทุเรียนทั้งในชุมชนและเครือข่ายชาวสวนทุเรียนในจังหวัดชุมพรและต่างจังหวัด เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอันจะช่วยหลีกเลี่ยงไม่ให้ผลผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลออกมารวมกัน เพราะจะทำให้ราคาตกต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลมีต้นทุนการผลิตด้านสารเคมีสูง หลังจากเจ้าของสวนได้บรรยายจบแล้ว ได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ซักถามข้อสงสัยต่างๆ และเจ้าของสวนได้ตอบข้อคำถามของนักศึกษาจนเป็นที่พอใจ และได้ใช้เวลาในการศึกษาดูงานที่สวนแห่งนี้ ประมาณ 2 ชั่วโมง หลังจากนั้นก็ได้เดินทางต่อไปยังสวนนิลเขียว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอเมืองชุมพร

นอกจากสวนมณฑิพย์ และสวนของนายจรรย์ สวัสดิ์ ที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าไปสังเกตการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสวนเหล่านี้ด้วยตนเองแล้ว จากการสอบถามผู้นำชุมชนบางราย ถึงสวนของเกษตรกรรายอื่นๆ ในชุมชนที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม ได้รับข้อมูลว่า สมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน และกลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง ยินดีจะเปิดสวนให้ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมและศึกษาดูงานกิจกรรมการผลิตในสวนของตน แต่ที่ผ่านมายังไม่มีโอกาสเปิดสวนให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม เพราะนอกจากสวนของเกษตรกรเหล่านี้จะขาดสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวแล้ว ความไม่แน่นอนของนักท่องเที่ยวนับว่ามีส่วนสำคัญ เพราะการเปิดสวนของเกษตรกรให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมนั้น เกษตรกรเจ้าของสวนต้องเตรียมการให้บริการพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยี่ยมชมด้วย

2) กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ คือ กิจกรรมการทำทุเรียนทอด รองลงมา กิจกรรมการทำทุเรียนกวน และกิจกรรมการทำกล้วยเล็บมือนางอบและกล้วยเล็บมือนางฉาบ ที่ได้รับความสนใจเช่นกันในอันดับรองลงไป โดยกลุ่มแกนนำจัดกิจกรรมตามความต้องการของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม เช่น กลุ่มสนใจการแปรรูปทุเรียน หรือกล้วยเล็บมือนาง มีจุดสาธิตอยู่ที่สวนมณฑิพย์ โดยมีนางสุนีย์ มณฑิพย์ กับนางบุญบา เนียมยา เป็นวิทยากรให้ความรู้ในเรื่องนี้

3) กิจกรรมอื่นๆ สำหรับกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ มีดังต่อไปนี้

(1) การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร มีการจัดพื้นที่ลานจอดรถในบริเวณสวนมณฑิพย์ เป็นศูนย์รวบรวมผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนบ้านสระยักษ์ โดยเกษตรกรและผู้ซื้อจะเข้ามาใช้

บริการในช่วงฤดูผลผลิตออกสู่ตลาด ประมาณเดือนมิถุนายน - สิงหาคม โดยมีนายโน มณฑิพย์ เป็นตัวกลางในการติดต่อหาผู้ซื้อเข้ามา และให้เกษตรกรในชุมชนนำผลผลิตเข้ามาจำหน่าย โดยเกษตรกรกับผู้ซื้อจะตกลงราคาซื้อ - ขายกันเอง การมีจุดรวบรวมผลผลิตนี้เป็นผลดีแก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ผู้ซื้อจะได้มีแหล่งซื้อผลผลิตตามที่ต้องการโดยไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายไปตระเวนหาตามสวนของเกษตรกรเป็นรายๆ ในขณะที่เกษตรกรก็มีตลาดจำหน่ายแน่นอน และหากเกษตรกรมีการรวมตัวกันเป็นจำนวนมากจะสามารถต่อรองราคาได้ และถ้าผู้ซื้อจำนวนมากก็จะแข่งขันการเสนอราคากัน ซึ่งก็จะเกิดผลดีต่อเกษตรกร

นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวที่สนใจยังสามารถเลือกซื้อผลผลิตทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งมีผลผลิตออกตามฤดูกาลของไม้ผลแต่ละชนิดมาวางจำหน่าย เช่น ทุเรียนมีผลผลิตในช่วงเดือนมิถุนายน - ธันวาคม ลองกองมีผลผลิตในช่วงเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม มังคุดมีผลผลิตในช่วงเดือนพฤษภาคม - กรกฎาคม ส่วนกล้วยหอมกล้วยเล็บมือนาง กล้วยไข่ พืชผักต่างๆ และผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร เช่น กล้วยเล็บมือนางอบ / อบน้ำผึ้ง มีผลผลิตและผลิตภัณฑ์ขายตลอดทั้งปี ส่วนทุเรียนทอด และทุเรียนกวนมีขายเฉพาะในฤดูกาล ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ดังที่กล่าวข้างต้นมีจำหน่ายที่สวนมณฑิพย์ ตามแผงจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรแต่ละราย และตามบ้านเรือนของเกษตรกรที่อยู่ในเส้นทางผ่านเข้าออกแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์

(2) การนำชมสวนและชิมผลไม้ตามฤดูกาล เป็นการนำชมสวนและชิมผลไม้ในสวนของเกษตรกรในช่วงที่มีผลผลิตออกตามฤดูกาล คือ ชมและชิมทุเรียนในช่วงเดือนมิถุนายน - ธันวาคม ส่วนการชมและชิมลองกองในช่วงเดือนกรกฎาคม - สิงหาคม โดยมีจุดเที่ยวชมหลักอยู่ที่สวนมณฑิพย์ อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมนี้จำเป็นต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวก่อนเข้าชมสวน และควรมีการจัดเส้นทางเดินชมสวน รวมทั้งมีการแบ่งพื้นที่เป็นสัดส่วนสำหรับให้บริการเที่ยวชม เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาผลกระทบตามมา โดยจะเห็นได้จากประสบการณ์การให้บริการนำเที่ยวชมสวนของนายจรรย์ สวัสดิ์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านสระยักษ์ นอกจากนี้ยังเป็นคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ของบ้านสระยักษ์ เป็นวิทยากรให้ความรู้ เป็นไกด์นำเที่ยวชมสวนของเกษตรกรในชุมชน และเปิดสวนของตนเองให้ผู้สนใจได้เข้าเยี่ยมชมกิจกรรมการผลิต ซึ่งให้ข้อมูลว่า ในขณะที่นักท่องเที่ยวชมสวนของเกษตรกรนั้น จะมีนักท่องเที่ยวบางคนพอเห็นผลไม้สวยก็อยากเก็บเองห้ามก็ไม่เชื่อฟัง ทำให้เจ้าของสวนไม่พอใจ จากกรณีดังกล่าว ผลไม้บางอย่างหากผลผลิตยังไม่แก่จัดหรือไม่สุก คุณภาพของผลไม้จะไม่ดี เช่น ลองกองหากยังไม่สุกจัดจะมีรสเปรี้ยว และการเก็บจะต้องตัดเป็นช่อ หากนักท่องเที่ยวไปเด็ดชิมบางลูก จะทำให้ลองกองช่อนั้นไม่สวยและไม่ได้น้ำหนักตามเกณฑ์ที่ผู้ซื้อกำหนด เช่น ผู้ซื้อกำหนดน้ำหนักไว้ช่อละ 700 กรัม หากน้ำหนักต่ำกว่านี้ราคาซื้อก็จะ

ลดลงไป ส่วนทุเรียนหากคนเก็บคุณลักษณะของผลทุเรียนไม่เป็นก็อาจจะเก็บทุเรียนอ่อนได้ ซึ่งจะทำให้คุณภาพและรสชาติของทุเรียนไม่ดี เกษตรกรเจ้าของสวนบางรายกลัวจะเสียชื่อเสียงจึงไม่ยอมให้นักท่องเที่ยวที่เข้าชมเก็บผลผลิตเอง ส่วนนักท่องเที่ยวก็อาจจะไม่พึงพอใจในบริการ และอาจจะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนได้

(3) การเที่ยวงานวันผลไม้ เป็นกิจกรรมที่ได้รับความสนใจทั้งจากเกษตรกรในชุมชนและนักท่องเที่ยว งานนี้จะจัดในช่วงเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงที่มีผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนออกมาจำนวนมาก โดยมีผลผลิตหลักที่นำออกแสดงและจำหน่าย คือ ทุเรียน ลองกอง และมังคุด นอกจากนี้ยังมีพืชผลทางการเกษตรอื่นๆ เช่น ลางสาด ส้มโชกุน ก้อยหอม ก้อยเล็บมือนาง ก้อยไข่ ฯลฯ โดยในงานจะมีกิจกรรมการประกวดผลผลิตทางการเกษตร การประมูลราคาผลผลิตที่ชนะการประกวด มีการจัดซุ้มผลไม้ให้ผู้เข้าร่วมงานได้ชิมฟรี และมีผลผลิตทางการเกษตรที่มีคุณภาพมาจำหน่ายให้กับผู้สนใจได้ซื้อกลับบ้านด้วย วัตถุประสงค์หลักของการจัดงานนี้ เพื่อประชาสัมพันธ์ผลผลิตของชุมชนสู่สาธารณะ กระตุ้นเศรษฐกิจระดับฐานรากด้วยการพัฒนาการเกษตร และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีสำนักงานเกษตรและเกษตรกรในชุมชนนี้ร่วมกันจัดขึ้น

อย่างไรก็ดี การจัดงานวันผลไม้ยังขาดความต่อเนื่อง โดยที่ผ่านมามีการจัดงานนี้แล้วเว้นวรรคไป 3 - 5 ปี จึงจะมีการจัดกิจกรรมนี้อีก โดยจะเห็นได้จากหลังจากจัดงานวันผลไม้ในปี พ.ศ. 2547 แล้ว หลังจากนั้นก็ไม่ได้จัดอีกครบเท่าปัจจุบัน เมื่อสอบถามนายจำรูญ สวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้านสระชัย ถึงสาเหตุที่ไม่มีการจัดงานวันผลไม้ขึ้นอีก นายจำรูญ สวัสดิ์ ให้ข้อมูลว่าการจัดงานวันผลไม้ในอดีตที่ผ่านมา มีคนสนใจเข้ามาเที่ยวชมจำนวนมาก ทั้งนักท่องเที่ยว พ่อค้า แม่ค้า และประชาชนผู้สนใจทั่วไป การจัดกิจกรรมนอกจากเกษตรกรในชุมชนบ้านสระชัยแล้ว ยังมีเกษตรกรในหมู่บ้านซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานนี้ด้วย โดยในงานจะมีกิจกรรมการประกวดผลไม้ การประมูลผลไม้ที่ชนะการประกวด ให้ผู้เข้าชมงานได้ชิมผลไม้ฟรี และมีผลไม้คุณภาพดีราคาถูกมาขายให้ผู้เข้าชมงานได้ซื้อกลับบ้าน โดยนายจำรูญ สวัสดิ์ ได้ให้เหตุผลที่จำหน่ายผลผลิตในราคาถูกกว่าตลาดทั่วไปว่า เป็นการประชาสัมพันธ์ผลผลิตของชุมชนและการจัดงานดังกล่าวนี้ทั้งผู้นำชุมชนและเกษตรกรในชุมชนต้องดำเนินการทุกอย่างเองหมด ทุกคนเหนื่อยเหนื่อยมาก แต่ก็มีความสุขและเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชนที่มีการจัดงานนี้ขึ้น ส่วนสาเหตุที่การจัดงานวันผลไม้ขาดความต่อเนื่อง เพราะเป็นงานที่ต้องจัดในช่วงที่มีผลผลิตในชุมชนออกมามากๆ จึงจะดึงดูดความสนใจคนได้มาก แต่ช่วงเวลาดังกล่าวนี้ก็จะตรงกับช่วงที่ผลผลิตในฟาร์มของเกษตรกรออกมามากด้วย ทำให้เกษตรกรในชุมชนต้องใช้เวลาในการจัดการผลผลิตในฟาร์มของตนเอง จึงไม่มีเวลาจัดงานนี้ให้มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ถึงแม้ว่ากิจกรรมการเกษตรที่ชุมชนเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมหรือเข้าร่วมเหล่านี้ อาจจะขาดความต่อเนื่องในด้านฤดูกาล แต่การทำกรเกษตรแบบผสมผสาน เทคนิคการผลิต ทุเรียนคุณภาพ การผลิตทุเรียนนอกฤดูกาล และการผลิตलगองคุณภาพของชุมชนนี้ ก็ล้วน แล้วแต่เป็นกิจกรรมที่มีความโดดเด่นที่ผู้เข้าชมชมจะได้รับความรู้ด้านการเกษตร ได้แลกเปลี่ยน ประสบการณ์การประกอบอาชีพด้านการเกษตร และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นอกจากนี้แล้วผู้ เข้าเยี่ยมชมยังได้ซื้อผลผลิตและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในราคาที่ถูกลงกว่าตลาดทั่วไปเป็นของฝาก ด้วย โดยเกษตรกรเจ้าของฟาร์มที่มีส่วนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะมีรายได้จากการจำหน่าย ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และการบริการการท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นรายได้เสริมที่เพิ่มจาก การขายผลผลิตโดยทั่วไป ส่วนราคาที่เกษตรกรขายให้กับนักท่องเที่ยวมักจะขายถูกกว่าราคา ตลาดทั่วไป เพราะถือว่าเป็นการประชาสัมพันธ์ผลผลิตและผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของชุมชน และการที่นักท่องเที่ยวเข้ามาซื้อถึงสวน ทำให้เกษตรกรไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการขนส่ง ผลผลิตไปจำหน่าย และไม่เสียเวลาในการเดินทาง ทำให้เกษตรกรมีเวลาทำงานในฟาร์มมากขึ้น ส่วนนักท่องเที่ยวจะได้ซื้อผลผลิตที่ใหม่และสดจากสวน ทำให้ได้ของที่มีคุณภาพ รสชาติอร่อย สดกว่าที่ซื้อจากตลาดทั่วไป และราคาไม่แพง หากการบริการในแหล่งท่องเที่ยวสามารถสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวมีความประทับใจก็จะบอกต่อๆ และอาจจะ หวนกลับมาท่องเที่ยวอีกซึ่งจะทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิง เกษตรก็จะเข้าสู่ชุมชนมากขึ้น เกษตรกรจึงถือว่ารายได้บริการจำหน่ายผลผลิตแก่นักท่องเที่ยวใน ราคาถูกลงกว่าตลาดทั่วไปนั้นเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวไปในตัว

จะเห็นได้ว่ารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ชุมชนบ้านสระยักษ์ได้จัด ให้บริการเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะมีความสอดคล้องกับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกรม ส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) 4 รูปแบบ จากทั้งหมด 6 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการแสดงหรือสาธิต (2) รูปแบบการให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมในระยะสั้น (3) รูปแบบการอบรมให้ความรู้การเกษตร แขนงใหม่ และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน และ (4) รูปแบบจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ เกษตร ส่วนรูปแบบกิจกรรมที่ไม่สอดคล้อง 2 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการให้นักท่องเที่ยวพัก แรมในหมู่บ้าน และ (2) รูปแบบการให้ลู่ทางด้านธุรกิจเกษตร ซึ่งเป็นรูปแบบที่ยังไม่มีให้บริการใน ชุมชนนี้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะที่ตั้งชุมชนนี้อยู่ใกล้ตัวเมืองและอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ที่มีชื่อเสียง เช่น หาดทุ่งวัวแล่น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะไปพักค้างแรม ในสถานที่เหล่านี้ เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบันเทิงรองรับการให้บริการพร้อม ส่วน รูปแบบการให้ลู่ทางด้านธุรกิจเกษตรที่ยังไม่มีในชุมชนนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าในชุมชนมี

ผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจรับซื้อผลผลิตในชุมชนอยู่แล้ว 1 จุด นอกจากนี้ยังมีบริษัทภายนอกเข้ามา
รับซื้อผลผลิตถึงฟาร์มของเกษตรกรด้วย ซึ่งน่าจะเพียงพอที่จะรองรับผลผลิตที่มีอยู่

4.7.3 เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น

การศึกษาเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น จาก
การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย ได้รับข้อมูลว่า มีการจัดเส้นทาง
เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอเมืองชุมพรกับบ้านสระยักษ์ 1 เส้นทาง ดังต่อไปนี้

เส้นทาง สวนสมุนไพรวัดเขากล้วย ตำบลเขาปาง - สวนนิลเขียว ตำบลบ้านนา -
สวนมณฑิพย์ ตำบลบ้านนา - สวนนายเยาว์ ตำบลถ้ำสิงห์ ดังภาพ 4.1 เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
เชิงอนุรักษ์ด้านการเกษตรในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น และอำนวยความสะดวกด้านข้อมูลให้
นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนการท่องเที่ยวในกรณีที่ต้องการเยี่ยมชมหลายแห่งในแต่ละครั้งที่มา
เที่ยว ซึ่งเส้นทางดังกล่าวนี้สามารถเที่ยวชมได้ภายในระยะเวลา 1 วัน

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอีก
5 แห่ง คือ สระยักษ์ สระห้วยลึก ถ้ำช้างเผือก ถ้ำแก้วโคร้า และถ้ำแอร์ อยู่ในเส้นทางนี้

4.7.4 การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย ได้รับข้อมูลว่า ปัจจุบัน ชุมชนบ้านสระขันธ์ยังไม่มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้รองรับนักท่องเที่ยว เป็นเพียงแต่จัดกิจกรรมตามที่นักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาชมขอใช้บริการเท่านั้น

กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการให้ชมสวน ควบคู่การให้ความรู้ด้านการผลิตทางการเกษตรและด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กล่าวคือ เมื่อมีหน่วยงานหรือคณะบุคคลติดต่อขอเข้าชมสวนเกษตร หรือศึกษาดูงานในบ้านสระขันธ์ คณะกรรมการการท่องเที่ยวของชุมชนก็จะจัดคนให้การต้อนรับและเป็นวิทยากร โดยจะใช้สวนมณฑิพย์เป็นจุดต้อนรับหรือเป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของบ้านสระขันธ์ จากนั้นก็จะมีการบรรยายให้ความรู้ และนำเยี่ยมชมสวนของเกษตรกรในบ้านสระขันธ์ โดยมี (1) นายมน โนน มณฑิพย์ (เจ้าของสวนมณฑิพย์ และที่ปรึกษาคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพทุเรียน, ประธานคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ ฯลฯ) (2) นางสุนีย์ มณฑิพย์ (เจ้าของสวนมณฑิพย์ และประธานคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพลองกอง) (3) นายจรรย์ สุวัสดิ (ผู้ใหญ่บ้านสระขันธ์ และรองประธานคณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์) (4) นายบุญส่ง บุญส่ง (คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านสระขันธ์) และ (5) นางบุษบา นิยมยา (คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพทุเรียน และคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพลองกอง) ร่วมต้อนรับและเป็นวิทยากรหมุนเวียนกันไปตามความเหมาะสม ทั้งนี้รูปแบบการจัดจะจัดให้บริการตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมต่างๆ ที่ให้บริการนี้อาจจะมีรายละเอียดแตกต่างกันตามความประสงค์ของผู้ที่มาเที่ยวและความสามารถในการจัดของคณะกรรมการในแต่ละครั้ง ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับสภาพการณ์ที่อิงฤดูกาลเป็นสำคัญ การจัดดังกล่าวนี้จัดให้เป็นวิทยาทานโดยไม่ได้คิดค่าตอบแทน แต่ผู้ที่มาเที่ยวซึ่งเป็นหน่วยงานหรือคณะบุคคลจะมีสินน้ำใจมอบให้กับผู้จัดในลักษณะเป็นของที่ระลึก หรือเป็นเงินครั้งละ ประมาณ 500–2,000 บาท ส่วนเจ้าของสวนก็จะมีรายได้จากการขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ให้กับผู้เข้ามาเที่ยวชม

4.8 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขันธ์

การศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขันธ์ โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาถึงวิธีการคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขันธ์ จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขันธ์ และระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขันธ์ ข้อมูลที่นำเสนอได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่ง

เป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.8.1 วิธีการคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

ผลการศึกษาวิธีการคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน ได้รับข้อมูลว่า วิธีการคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ใช้วิธีการเสนอชื่อในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ซึ่งตรงกับวันที่ 10 ของทุกเดือน โดยที่ประชุมมีมติคัดเลือกคนที่มีความรู้ด้านการเกษตรเป็นตัวแทนของเกษตรกร เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

4.8.2 จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย ในประเด็นเกี่ยวกับจำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 13 ชื่อ ผลการศึกษามีรายละเอียด ดังตาราง 4.15

จากประเด็นข้อคำถามจำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย จำนวน 13 ด้าน ได้รับข้อมูลว่า มีจำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย 11 ด้าน โดยในแต่ละด้านจะมีจำนวนต่างกัน คือ ด้านที่ (1) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย 15 คน (2) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผน 5 คน (3) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล 5 คน (4) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย 15 คน (5) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 คน (6) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว 5 คน (7) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการสาธิตวิธีการผลิตทางการเกษตร 10 คน (8) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กิจกรรมในฟาร์มให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น 15 คน (9) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้า / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร 5 คน (10) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม 2 คน และ (11) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประมาณ 2 - 3 คน

ส่วนประเด็นที่ไม่มีจำนวนตัวแทนของเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2 ด้าน คือ (1) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว และ (2) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดที่พักให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากทั้ง 2 ประเด็นนี้ยังไม่มีการให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว จึงไม่มีจำนวนตัวแทนของเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วม จะเห็นได้ว่าจำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ โดยรวมมีจำนวนน้อยรายมากเมื่อเทียบกับจำนวนเกษตรกรในชุมชนซึ่งมีทั้งหมด 147 ครัวเรือน

ตาราง 4.15 จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วม (คน)
1) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์	15
2) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผน	5
3) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	5
4) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์	15
5) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น	5
6) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าหน้าที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว	5
7) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการสาธิตวิธีการผลิตทางการเกษตร	10
8) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กิจกรรมในฟาร์มให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น	15
9) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้า / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร	5
10) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว	-
11) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม	2
12) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดที่พักให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว	-
13) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	2 - 3

ที่มา : จากการสำรวจ

อย่างไรก็ดี จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบางรายและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรบ้านสระยักษ์ที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แต่ก็มี mốiเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวบ้าง ที่เป็นการมีส่วนร่วม ในรูปของคณะกรรมการ เช่น คณะกรรมการกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน จำนวน 9 คน สมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน จำนวน 30 คน คณะกรรมการกลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง จำนวน 7 คน สมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง จำนวน 25 คน คณะกรรมการกลุ่มสตรี จำนวน 11 คน ซึ่งคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มต่างๆ เหล่านี้สามารถมีส่วนร่วมในการต้อนรับ การให้ข้อมูล ด้านการเกษตร ข้อมูลด้านการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และเปิดสวนให้เยี่ยมชมกิจกรรมการผลิตของเกษตรกร เช่น การผลิตทุเรียน การผลิตลองกอง การผลิตกล้วยหอม การผลิตกล้วยไข่ และกิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ให้ผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมและศึกษา ดูงานได้ เมื่อมีนักท่องเที่ยวสนใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่ม

4.8.3 ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ ยังไม่มีเกษตรกรเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนมากนัก เนื่องจากยังไม่ได้จัดระบบที่เอื้อต่อการดึงให้เกษตรกรส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วม กอปรกับเกษตรกรส่วนใหญ่ยังต้องใช้เวลาในการดูแลกิจกรรมการผลิตในสวนของตน ซึ่งเป็นแหล่งที่สร้างรายได้หลักให้กับครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลามาสนใจให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมหากไม่ได้มีการประสานงานจริงจัง นางมาลี สวัสดิ์ ประธานกลุ่มสตรีบ้านสระยักษ์ ให้ข้อมูลว่า การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนมีรายได้น้อยเพียงวันละประมาณ 200 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มสตรี จึงเห็นว่าไม่คุ้มกับการเสียเวลา เพราะหากทำงานที่บ้านจะมีเวลามากและทำได้ไม่จำกัดเวลาและทำให้มีรายได้มากกว่า ดังนั้น โดยปกติแล้วจึงมีเพียงคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ จำนวน 5 คนเท่านั้นที่รับผิดชอบดูแลการท่องเที่ยวของบ้านสระยักษ์ และมีตัวแทนของเกษตรกรอีกจำนวนหนึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้างเป็นครั้งคราว ซึ่งผลการวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

ตาราง 4.16 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรในประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ จำนวน 13 ด้าน

คือ (1) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย (2) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผน ติดตามประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย (3) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย (4) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น (5) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าหน้าที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว (6) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการสาธิตวิธีการผลิตทางการเกษตร (7) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กิจกรรมในฟาร์มให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น (8) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้า / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร (9) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดที่พักให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว (10) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยวจาก (11) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว (12) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม และ (13) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยในภาพรวม โดยการให้คะแนนความคิดเห็น 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย และ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด ซึ่งสามารถนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยมี 11 ข้อ คือ (1) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ค่าเฉลี่ย 2.25 (SD. = 0.75) ตามด้วย (4) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น ค่าเฉลี่ย 2.19 (SD. = 0.75) และ (13) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยในภาพรวม ค่าเฉลี่ย 2.06 (SD. = 0.86) ตามลำดับ ส่วนที่เหลือ (6) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการสาธิตวิธีการผลิตทางการเกษตร ค่าเฉลี่ย 2.00 (SD. = 0.94) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับด้านที่ (7) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กิจกรรมในฟาร์มให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น ค่าเฉลี่ย 2.00 (SD. = 0.80) ด้านที่ (5) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าหน้าที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 1.99 (SD. = 0.83) (8) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้า / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร ค่าเฉลี่ย 1.98 (SD. = 0.80) (10) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 1.97 (SD. = 0.80) (2) จำนวน

ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผน ติดตาม ประเมินผลการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ ค่าเฉลี่ย 1.86 (SD. = 0.86) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยเท่ากับด้านที่ (3) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านสระยักษ์ ค่าเฉลี่ย 1.86 (SD. = 0.99) และด้านที่ (12) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม ค่าเฉลี่ย 1.84 (SD. = 0.81) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อยที่สุดมี 2 ข้อ คือ (9) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดที่พักให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 1.64 (SD. = 0.71) และ (11) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 1.60 (SD. = 0.88) ตามลำดับ

ข้อค้นพบนี้สะท้อนสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระยักษ์นี้เป็นอย่างไรว่า ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรทั่วไปอยู่ในระดับน้อยถึงน้อยที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากผู้นำชุมชนที่ว่า การดำเนินการต่างๆ กระทำโดยแกนนำเพียงไม่กี่คน ที่เป็นคณะกรรมการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชน เป็นสำคัญ

ตาราง 4.16 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

ด้านของการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์	2.25	0.75	น้อย
2) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผน ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	1.86	0.86	น้อย
3) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์	1.86	0.99	น้อย
4) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น	2.19	0.75	น้อย
5) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว	1.99	0.83	น้อย
6) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการสาธิตวิธีการผลิตทางการเกษตร	2.00	0.94	น้อย

ตาราง 4.16 (ต่อ)

ด้านของการมีส่วนร่วมของเกษตรกร	ระดับการมีส่วนร่วม		
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
7) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กิจกรรมในฟาร์มให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น	2.00	0.80	น้อย
8) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้า / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร	1.98	0.80	น้อย
9) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดที่พักให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว	1.64	0.71	น้อยที่สุด
10) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	1.97	0.80	น้อย
11) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว	1.60	0.88	น้อยที่สุด
12) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม	1.84	0.81	น้อย
13) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยในภาพรวม	2.06	0.86	น้อย

ที่มา : จากการสำรวจ

การที่ข้อมูลความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย พบว่า อยู่ในระดับน้อยทั้ง 13 ด้าน น่าจะเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย ทั้งที่เป็นปัจจัยด้านนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะความไม่แน่นอนของกลุ่มนักท่องเที่ยว ปัจจัยด้านสถานที่ตั้งของจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นทางผ่านของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรภาคใต้ เช่น ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ฯลฯ จึงไม่ใช่จุดเที่ยวหลักที่นักท่องเที่ยวมุ่งเดินทางไปเสมอไป ซึ่งได้รับการบอกเล่าว่า บางครั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวได้นัดหมายไว้ล่วงหน้าแล้วยกเลิกก็มี ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นักศึกษาได้ประสบกับตนเอง 2 ครั้งในปี พ.ศ. 2551 ครั้งแรกเป็นช่วงที่มีปัญหาความวุ่นวายทางการเมือง และอีกครั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวมีเวลาจำกัดขอยกเลิกการเข้าเยี่ยมชมกะทันหัน แต่ในบางครั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวไม่ได้มีการนัดหมายล่วงหน้า เช่น ติดต่อขอเข้าเยี่ยมชมในตอนเช้า เพื่อเข้าเยี่ยมชมในตอนเที่ยง ซึ่งในกรณีหลังนี้แม้แต่คณะกรรมการกลุ่ม

ห้องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ ซึ่งรับผิดชอบการท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์บางคนก็ไม่สามารถมาร่วมกิจกรรมได้ทั้งหมด เพราะบางคนไม่อยู่ และบางคนก็ติดภารกิจมาไม่ได้ จากปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้การดึงเกษตรกรในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันยังเป็นไปได้ยาก โดยเฉพาะปัจจัยด้านนักท่องเที่ยวซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หากกลุ่มนักท่องเที่ยวไม่แน่นอนโอกาสที่จะจัดให้เกษตรกรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ก็น้อย เพราะผลตอบแทนที่เกษตรกรเหล่านี้ควรได้รับน่าจะไม่เพียงพอที่จะจูงใจให้มาร่วม

4.9 สภาพการจัดการการท่องเที่ยวและความพึงพอใจของเกษตรกร

ผู้ศึกษาได้ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ และความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ซึ่งรายละเอียดของผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

4.9.1 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์

จากการสอบถามความคิดเห็นของเกษตรกรในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ ผลการศึกษาเป็นดังปรากฏในตาราง 4.17

ตาราง 4.17 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

ความคิดเห็นของเกษตรกร	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
1) ประโยชน์ด้านการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	2.74	0.90	ปานกลาง
2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	2.59	0.98	น้อย
3) ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ	2.71	1.10	ปานกลาง
4) ความน่าสนใจของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม	2.60	0.97	ปานกลาง
5) ปริมาณผู้เข้าชมรม (มาก / น้อย)	2.29	0.78	น้อย
6) ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว	2.61	1.08	ปานกลาง
7) ความเหมาะสมของฤดูกาลท่องเที่ยว (สั้น / นาน)	2.46	0.88	น้อย

ตาราง 4.17 (ต่อ)

ความคิดเห็นของเกษตรกร	ระดับความคิดเห็น		
	ค่าเฉลี่ย	SD.	ระดับ
8) ลักษณะของกิจกรรมท่องเที่ยวในหมู่บ้าน	2.34	0.76	น้อย
9) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	2.33	0.90	น้อย

ที่มา : จากการสำรวจ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการการท่องเที่ยวบ้านสระชัย จำนวน 9 ข้อ คือ (1) ประโยชน์ด้านการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (3) ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (4) ความน่าสนใจของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม (5) ปริมาณผู้เข้าเยี่ยมชม (6) ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว (7) ความเหมาะสมของฤดูกาลท่องเที่ยว (8) ลักษณะของกิจกรรมท่องเที่ยวในหมู่บ้าน และ (9) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการให้คะแนนความคิดเห็นแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด 4 หมายถึง เห็นด้วยมาก 3 หมายถึง เห็นด้วยปานกลาง 2 หมายถึง เห็นด้วยน้อย และ 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ผลการวิเคราะห์ พบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางถึงน้อย ซึ่งสามารถนำเสนอตั้งต่อไปนี้ คือ ข้อที่เกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางมี 4 ข้อ คือ (1) ประโยชน์ด้านการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ค่าเฉลี่ย 2.74 (SD. = 0.90) รองลงมา (3) ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ค่าเฉลี่ย 2.71 (SD. = 1.01) (6) ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 2.61 (SD. = 1.08) และ (4) ความน่าสนใจของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ค่าเฉลี่ย 2.60 (SD. = 0.97) ตามลำดับ ส่วนข้อที่เกษตรกรมีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยมี 5 ข้อ คือ (2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 2.59 (SD. = 0.98) รองลงมา (7) ความเหมาะสมของฤดูกาลท่องเที่ยว ค่าเฉลี่ย 2.46 (SD. = 0.88) (8) ลักษณะของกิจกรรมท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ค่าเฉลี่ย 2.34 (SD. = 0.76) (9) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ค่าเฉลี่ย 2.33 (SD. = 0.90) และ (5) ปริมาณผู้เข้าเยี่ยมชม ค่าเฉลี่ย 2.29 (SD. = 0.78) ตามลำดับ

การที่ระดับความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระชัยส่วนใหญ่อยู่ในระดับน้อยนี้ สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในชุมชนนี้ในภาพรวมยังไม่ได้ดำเนินการดีนักในหลายๆ ด้าน ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีความอุดมสมบูรณ์ของสิ่งแวดล้อม รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จัดอยู่มีประโยชน์ และแหล่งท่องเที่ยว มีความปลอดภัยพอสมควรก็ตาม จากผลของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ขาดการ ดำเนินการที่เป็นระบบและครอบคลุมในหลายๆ ด้าน ดังกล่าว ทำให้การบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยในภาพรวมยังไม่เป็นที่ยอมรับว่าดีของเกษตรกรในชุมชน

4.9.2 ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ผลการศึกษาคำพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระชัย ข้อมูลที่น่าเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่เป็นคำถามแบบปลายปิด โดยกำหนดความพึงพอใจให้เลือกตอบได้ 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง และน้อย พร้อมทั้งให้แสดงเหตุผลประกอบ ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และไม่ตอบข้อคำถามนี้ มีเกษตรกรบางรายที่ตอบข้อคำถามนี้ที่มีความพึงพอใจปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 2.80 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งมีสัดส่วนเท่ากับเกษตรกรที่มีความพึงพอใจน้อย และพอจะมีอยู่บ้างที่มีความพึงพอใจมาก คิดเป็นร้อยละ 1.87 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยเกษตรกรที่มีความพึงพอใจมาก ให้เหตุผลว่า “ผลผลิตทางการเกษตรจะได้มีราคาสูงขึ้น และการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้พอสมควร” ในขณะที่เกษตรกรที่มีความพึงพอใจปานกลาง ให้เหตุผลว่า “ไม่ได้มุ่งเน้นทางด้านรายได้ การท่องเที่ยวถือว่าเป็นกิจกรรมเสริม” ส่วนเกษตรกรที่มีความพึงพอใจน้อย ให้เหตุผลว่า “พื้นที่ทำกิจกรรมมีน้อย ไม่มีของจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว มีการค้าขายเพียงเล็กน้อย ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่มีกิจกรรมเชิญชวนนักท่องเที่ยว และการจัดกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ทำแบบไฟไหม้ฟาง”

จะเห็นได้ว่า การที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในบ้านสระชัยไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระชัย จึงไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีเพียงเกษตรกร บางรายที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับ จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเกษตรกรกลุ่มที่มีความพึงพอใจมากมองว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีราคาสูงขึ้น และเกษตรกรจะมีรายได้พอสมควร ในขณะที่เกษตรกร กลุ่มที่มีความพึงพอใจปานกลางมองว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเพียงกิจกรรมเสริมไม่ได้มุ่งเน้น ด้านรายได้ ส่วนเกษตรกรกลุ่มที่มีความพึงพอใจน้อยมองว่าพื้นที่ทำกิจกรรม จำนวนกิจกรรม และการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย กอปรกับผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชนบ้านสระชัยมีเฉพาะในฤดูกาล

การให้บริการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แก่นักท่องเที่ยวจึงมีเฉพาะในฤดูกาลซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ เมื่อพ้นฤดูกาลไปแล้วก็ไม่มีสินค้ามาวางจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ในที่สุดจุดให้บริการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แก่นักท่องเที่ยวในชุมชนบ้านสระชัยก็อยู่ไม่ได้ ผู้ประกอบการต้องเลิกกิจการหันไปทำอาชีพอื่นแทน นอกจากนี้ยังขาดการประชาสัมพันธ์ และการส่งเสริมโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มุ่งเน้นตอบสนองนโยบายของรัฐ โดยมีการอบระยะเวลาในการปฏิบัติ ทำให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่อง ดังที่เกษตรกรได้เปรียบเปรยว่า “ทำแบบไฟไหม้ฟาง” ซึ่งเป็นการสะท้อนมุมมองของเกษตรกรที่มีต่อการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ

4.10 ปัญหาของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การศึกษาค้นคว้าปัญหาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ด้วยการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ที่เป็นคำถามแบบเปิด โดยผู้ศึกษาได้แบ่งปัญหาออกเป็น 5 ด้าน คือ (1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว (2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ (3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (4) ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และ (5) ด้านการกระจายรายได้ พบว่า มีปัญหาทั้ง 5 ด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา คือ (1) ปัญหาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (2) ปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (3) ปัญหาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (4) ปัญหาด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ (5) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

4.10.1 ปัญหาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ที่เป็นคำถามแบบเปิด ถึงปัญหาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้รับข้อมูลว่า ขาดคนทำหน้าที่บริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ขาดคนวางแผน ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ขาดวิทยากรให้ความรู้ ขาดมัคคุเทศก์นำเที่ยวชมสวนและอธิบายรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยว เนื่องจากเกษตรกรบ้านสระชัยขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเป็นมัคคุเทศก์นำเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว มาตรฐานการให้บริการการท่องเที่ยว เกษตรกรมีความรู้ด้านการเกษตรอย่างเดียว ทำให้ชุมชนขาดผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการและให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นอกจากนี้ยังขาดการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ และการพัฒนา

คุณภาพผลิตภัณฑ์ ทำให้เกษตรกรไม่มีความพร้อมในการเปิดสวนของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระยักษ์จึงขาดผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรดังกล่าวข้างต้น เพราะไม่มีผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างแท้จริง

ปัญหาอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนนี้ คือ การขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากภัยแล้ง ทำให้ปริมาณน้ำไม่พอใช้ในการทำการเกษตร ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรในชุมชนได้รับความเสียหาย นอกจากนี้ ระดับน้ำในสระยักษ์ และในสระห้วยลึก ซึ่งเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจในชุมชนก็ได้ลดลงด้วย เช่น ในปี พ.ศ. 2552 ระดับน้ำในสระทั้งสองนี้ได้ลดลงมาก โดยเฉพาะสระห้วยลึกระดับน้ำได้ลดลงจนเหือดแห้งไปหมด ทำให้ส่งผลกระทบต่อปลาที่ปล่อยไว้ในสระ และทำให้ขาดจุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยวไปด้วย

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาข้อจำกัดของงบประมาณ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ นางสุนีย์ มณฑิพย์ เจ้าของสวนมณฑิพย์ และประธานกลุ่มพัฒนาคุณภาพคลองกอง ให้ข้อมูลว่า ได้ปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจัดสร้างซุ้มจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ 2 จุด และสร้างห้องน้ำ - ห้องสุขา 1 หลัง ในบริเวณสระยักษ์ และทำเส้นทางเดินชมสวนผลไม้ของสวนมณฑิพย์ 1 จุด ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้รับจาก นางนันทนีย์ สินทร์พิศ เจ้าหน้าที่งานการเกษตรตำบลบ้านนาว่า ในปี พ.ศ. 2544 - 2545 ได้รับเงินสนับสนุนในการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ จำนวน 300,000 บาท หลังจากนั้นก็ไม่มีงบประมาณมาสนับสนุนอีก ถึงแม้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรธรรมชาติในบ้านสระยักษ์จะมีความสมบูรณ์อยู่มาก แต่ก็ขาดการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความโดดเด่น สามารถดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมได้ อีกทั้งในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติบางจุดยังไม่ปลอดภัยเท่าที่ควร จึงไม่เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวจะเข้าไปเที่ยวชมตามลำพังเพียง 1 - 2 คน

จะเห็นได้ว่า ปัญหาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมาจากเกษตรกรบ้านสระยักษ์ขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องไม่เข้ามาสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนอย่างจริงจัง ส่งผลให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ไม่สามารถเปิดให้บริการจนเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวได้ ส่งผลให้ปริมาณผู้เข้าเยี่ยมชมน้อย และรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงมีน้อย

4.10.2 ปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เป็นปัญหาเกี่ยวกับการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยังไม่ดีพอ เนื่องจากปัญหาห้องน้ำ - ห้องสุขา มีน้อย และชำรุดทรุดโทรม อีกทั้งยังขาดการบริการ

อาหารและเครื่องดื่มในแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีบริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางสัญจรไปมาไม่สะดวก เพราะถนนไปสู่แหล่งท่องเที่ยวมีผิวถนนเป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวค่อนข้างลำบาก ไม่มีบริการขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์มีน้อยและเป็นฤดูกาล ผลิตภัณฑ์ในชุมชนขาดการควบคุมคุณภาพ ไม่มีมาตรฐานและไม่แตกต่างกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เกษตรกรมีผลิตภัณฑ์แต่ขายไม่ได้ เนื่องจากไม่มีตลาดรองรับ และไม่มีสถานที่วางผลผลิตและผลิตภัณฑ์ให้บริการนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาวิทยากรและภาคีเครือข่ายเข้ามาเยี่ยมชมในบ้านสระชัยมีน้อย และผู้ทำหน้าที่ดังกล่าวเป็นกลุ่มผู้นำชุมชน หากผู้นำชุมชนเหล่านี้ไม่อยู่หรือติดธุระสำคัญก็จะไม่มีคนทำหน้าที่ให้ความรู้และนำนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ ยังพบปัญหาที่นักท่องเที่ยวมีน้อยไม่เพียงพอรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาล หรือในบางจุดยังไม่ค่อยมีเลย เช่น สระห้วยลึก ถ้ำแก้วโคร้า ถ้ำแอร์ ทำให้ไม่สามารถรองรับกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักผ่อนในช่วงเทศกาล ซึ่งจะมีมากกว่าช่วงเวลาปกติ นอกจากนี้ยังไม่มีการที่พักริมในแหล่งท่องเที่ยว

ส่วนปัญหาด้านความปลอดภัย พบว่า ขาดคนทำหน้าที่รักษาความปลอดภัย และในแหล่งท่องเที่ยวบางจุดยังไม่ปลอดภัยเท่าที่ควร นอกจากนี้ การรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวยังมีน้อยเนื่องจากการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมีน้อย

4.10.3 ปัญหาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัญหาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย พบว่า เป็นปัญหาเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหมู่บ้านยังมีน้อย ไม่มีกิจกรรมที่โดดเด่นเพียงพอที่จะดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ต่อเนื่องขึ้นอยู่กับฤดูกาลการผลิตไม้ผลที่จะเห็นชัดเจนเฉพาะช่วงที่ผลไม้สุก ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ขาดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ และพื้นที่จัดกิจกรรมในหมู่บ้านมีน้อย ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวไม่หลากหลาย และไม่มีคนดูแลแหล่งประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านอย่างจริงจัง

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาขาดผู้เชี่ยวชาญในการจัดกิจกรรม ขาดคนวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลหรือในฤดูกาลผลไม้ คนทำหน้าที่เป็นวิทยากรและนำเยี่ยมชมกิจกรรมการผลิตในสวนหรือในฟาร์มของเกษตรกรมีไม่เพียงพอ และขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวในวงกว้าง ทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนมีน้อย

จะเห็นได้ว่าปัญหาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หากแหล่งท่องเที่ยวมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีความโดดเด่นน่าสนใจ โอกาสที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมก็มีมากขึ้น

4.10.4 ปัญหาด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัญหาด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ยังไม่มีโอกาสเปิดสวนให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ด้านการจัดการ และการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ขาดงบประมาณในการปรับปรุงพื้นที่สวน และขาดสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับนักท่องเที่ยว เกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่มีรายได้จากการให้บริการ การเยี่ยมชมกิจกรรมการผลิตในสวนหรือในฟาร์ม การเป็นวิทยากรให้ความรู้ มีคฤหาสน์นำเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว การขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ และการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม การกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรและชุมชนยังมีน้อย ประโยชน์ที่เกษตรกรและชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงมีน้อย

จะเห็นได้ว่า ปัญหาการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวนี้ มีส่วนเชื่อมโยงกับปัญหาของเกษตรกรที่ขาดความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ขาดงบประมาณในการปรับปรุงพื้นที่สวน และขาดสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว จำนวนของเกษตรกรที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขี้ก้นน้อย การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่เกษตรกรในชุมชนจึงมีน้อย

4.10.5 ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ปัญหาการมีส่วนร่วมของเกษตรกร เป็นปัญหาจำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขี้ก้นน้อยมาก ทั้งในด้านการวางแผน การแสดงความคิดเห็น การติดตามผล การประชาสัมพันธ์ ไม่มีการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบ และขาดตัวแทนของเกษตรกรในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ปัญหาเหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากเกษตรกรขาดความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

นอกจากนี้ ปัญหาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการให้บริการมีน้อย ไม่ว่าจะเป็นการให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม และการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ ส่วนปัญหาขาดการมีส่วนร่วมในการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยเกษตรกรต่างคนต่างทำกันเองที่บ้าน ผลิตภัณฑ์ของชุมชนจึงมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ เพราะขาดการควบคุมคุณภาพในการผลิต นอกจากนี้ยังมีปัญหาขาดความสามัคคีของคนในชุมชน ซึ่งทำให้คนในชุมชนไม่ให้ความร่วมมือกัน

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรบ้านสระขี้ก้นในการบริหารจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขี้ก้นมีน้อยมาก จนมีเกษตรกรบางรายได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขี้ก้นอาจตกอยู่กับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง” การตั้งข้อสังเกตนี้ น่าจะเป็น

ผลสืบเนื่องมาจากการขาดความสามัคคีของคนในชุมชน ทำให้จำนวนคนที่ให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการบริการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์มีน้อย

4.11 ความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

การศึกษาความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ ข้อมูลที่นำเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ที่เป็นคำถามแบบเปิด ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

4.11.1 ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

4.11.2 ต้องการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและสวนของเกษตรกรให้มีความโดดเด่นสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้

4.11.3 ต้องการมีการอบรมความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ การแปรรูปผลผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและมาตรฐานการให้บริการการท่องเที่ยว

4.11.4 ต้องการคนที่มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์มาเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์

4.11.5 ต้องการพื้นที่วางจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของชุมชน

4.11.6 ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องปรับปรุงพัฒนาถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อให้มีสภาพดี

4.11.7 ต้องการให้มีบริการอาหารและเครื่องดื่มในแหล่งท่องเที่ยว

4.11.8 ต้องการให้จัดกิจกรรมนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสวนของเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น

4.11.9 ต้องการให้เกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยให้มีส่วนร่วมตั้งแต่ การช่วยกันคิด การวางแผน การปฏิบัติ และการมีรายได้จากการท่องเที่ยว

4.11.10 ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนพัฒนาผลผลิตและผลิตภัณฑ์ให้มีความแปลกใหม่ มีความหลากหลาย มีคุณภาพมาตรฐาน สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว และหัตถาครองรับผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของชุมชน

4.11.11 ต้องการให้มีการตั้งคณะทำงานเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มบริการอาหารและเครื่องดื่ม กลุ่มจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของชุมชน กลุ่มบริการนำเที่ยวชม กลุ่มบริการที่พัก และกลุ่มบริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า ความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยเหล่านี้ เน้นเรื่องปรับปรุงและพัฒนาสภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัยในภาพรวมที่ยังไม่ได้ดำเนินการดีนักในหลายๆ ด้าน ซึ่งสอดคล้องกับที่ได้กล่าวไว้ในข้อ 4.8 และข้อ 4.9 เกี่ยวกับความคิดเห็นและความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรด้านต่างๆ ที่มีค่าค่อนข้างต่ำ

ตอนที่ 4 การกระจายรายได้และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์

การศึกษาการกระจายรายได้และแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์ ซึ่งในส่วนี้ผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์การกระจายรายได้ และการวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์ ข้อมูลที่นำเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ผลการวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

4.12 การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร โดยผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 6 ส่วน คือ (1) รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร (2) แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร (3) แหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ (4) ลักษณะของการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (5) ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ และ (6) การวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ข้อมูลที่นำเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชน และการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ซึ่งผลการวิเคราะห์มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.12.1 รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

ตาราง 4.18 แสดงรายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรบ้านสระยักษ์ จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร จำนวน 107 ครัวเรือน พบว่า ร้อยละ 55.14 มีรายได้ในช่วงตั้งแต่ 1 - 100,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงที่สุด รองลงมา ร้อยละ 17.76 มีรายได้ระหว่าง 100,001 - 150,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 13.08 มีรายได้ระหว่าง 150,001 - 200,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 11.21 มีรายได้มากกว่า 250,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และร้อยละ 2.80 มีรายได้ระหว่าง 200,001 - 250,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ตามลำดับ โดยมีรายได้สูงสุด 3,350,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้ต่ำสุด 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้เฉลี่ย 185,481.12 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (SD. = 372,834.28)

จะเห็นว่าระดับรายได้มีความแตกต่างกันมากระหว่างครัวเรือน ส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในช่วง 1 - 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 85.98 ในขณะที่เกษตรกรที่มีระดับรายได้มากกว่า 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.02 ซึ่งความแตกต่างของรายได้มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านการผลิตและปัจจัยด้านการประกอบอาชีพร่วมด้วย โดยผู้ศึกษาจะนำเสนอรายละเอียดต่อไปในข้อ 4.12.2 (แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร) อย่างไรก็ตาม ระดับรายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำสุด 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ซึ่งคิดเป็นรายได้เฉลี่ย 1,530.16 บาทต่อคนต่อเดือน หรือ 18,367.35 บาทต่อคนต่อปี (เทียบจากจำนวนสมาชิกครัวเรือนเฉลี่ย 2.72 คนต่อครัวเรือน ของกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี จำนวน 18 ครัวเรือน) ซึ่งสูงกว่าเส้นความยากจนของจังหวัดชุมพรปี พ.ศ. 2550 ที่มีเส้นความยากจน 1,402 บาทต่อคนต่อเดือน และสูงกว่าเส้นความยากจนรวมทั้งประเทศ 1,443 บาทต่อคนต่อเดือน) (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552) จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ได้แสดงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ซึ่งมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจน จึงอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ไม่ยากจน

ตาราง 4.18 รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

รายได้	ครัวเรือน	ร้อยละ
ตั้งแต่ 1 - 100,000 บาท	59	55.14
ระหว่าง 100,001 - 150,000 บาท	19	17.76
ระหว่าง 150,001 - 200,000 บาท	14	13.08
ระหว่าง 200,001 - 250,000 บาท	3	2.80
มากกว่า 250,000 บาท	12	11.21
รวม	107	100.00

รายได้สูงสุด 3,350,000 บาท รายได้ต่ำสุด 50,000 บาท รายได้เฉลี่ย 185,481.12 บาท ค่า SD.
= 372,834.28

ที่มา : จากการสำรวจ

4.12.2 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

ตาราง 4.19 แสดงแหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรบ้านสระชัย จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร พบว่า แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ (1) ทำสวนอย่างเดียว (2) ทำสวนและทำอาชีพอื่น และ (3) ทำสวน ทำอาชีพอื่น และการท่องเที่ยว โดยรายได้ที่ได้จากการทำสวนเป็นรายได้หลักที่สำคัญของครัวเรือน ส่วนรายได้จากอาชีพอื่น และรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง เพราะเป็นแหล่งรายได้เสริมที่สามารถนำมาใช้จ่ายในครัวเรือนในระหว่างรอการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร

สำหรับครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่มีรายได้จากการทำสวนอย่างเดียว จำนวน 87 ครัวเรือน หรือ ร้อยละ 81.31 ของจำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด มีรายได้สูงสุด 2,000,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้ต่ำสุด 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีรายได้เฉลี่ย 147,586.21 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (SD. = 217,014.44) รองลงมา เป็นครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ทำสวนและทำอาชีพอื่นร่วมด้วย จำนวน 17 ครัวเรือน หรือร้อยละ 15.89 ของจำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด มีรายได้สูงสุด 750,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้ต่ำสุด 70,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีรายได้เฉลี่ย 189,705.88 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (SD. = 183,613.64) และเป็นครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ทำสวน ทำอาชีพอื่น และการท่องเที่ยวร่วมด้วย จำนวน 3 ครัวเรือน หรือร้อยละ 2.80 ของจำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด มีรายได้สูงสุด 3,350,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้ต่ำสุด 217,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี มีรายได้เฉลี่ย 1,273,333.33 บาทต่อครัวเรือนต่อปี (SD. = 1,798,536.16) ตามลำดับ

จะเห็นได้ว่าจากจำนวนครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรทั้งหมด 107 ครัวเรือน มีจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวสูงถึง 104 ครัวเรือน (ร้อยละ 97.20) ในขณะที่มีครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่ระบุว่ามิรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเพียง 3 ครัวเรือน (ร้อยละ 2.80) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งเป็นครัวเรือนที่ขายผลผลิตที่จุดท่องเที่ยว และครัวเรือนที่ขายอาหารและเครื่องดื่มในบริเวณทางผ่าน แสดงให้เห็นว่าประโยชน์ด้านการกระจายรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวบ้านสระชัยยังจำกัดอยู่ในคนบางกลุ่มซึ่งมีจำนวนน้อยมาก ในขณะที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และอาจกล่าวได้ว่าการที่เกษตรกรมีฐานะทางเศรษฐกิจดีโดยมิรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ จึงไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งได้ผลตอบแทนน้อยและไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป

ตาราง 4.19 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

แหล่งที่มาของรายได้	จำนวน (ครัวเรือน)	รายได้ต่อครัวเรือน (บาท) ต่อปี			SD.
		สูงสุด	ต่ำสุด	เฉลี่ย	
ทำสวนอย่างเดียว	87 (81.31)	2,000,000	50,000	147,586.21	217,014.44
ทำสวนและทำอาชีพอื่น	17 (15.89)	750,000	70,000	189,705.88	183,613.64
ทำสวน อาชีพอื่น และ การท่องเที่ยว	3 (2.80)	3,350,000	217,000	1,273,333.33	1,798,536.16
รวม	107	3,350,000	50,000	185,841.12	372,834.28

หมายเหตุ : ตัวเลขในวงเล็บคือค่าร้อยละ

ที่มา : จากการสำรวจ

นอกจากนี้ แหล่งที่มาของรายได้จากอาชีพอื่นของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร มีแหล่งที่มาของรายได้จาก 7 แหล่ง คือ (1) รับจ้างทั่วไป (2) ค้าขาย (3) ทำงานบริษัท (4) รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ (5) ขับรถรับส่งนักเรียน (6) เสริมสวย และ (7) เลี้ยงสัตว์ (สุกร, โค) ส่วนรายได้จากการท่องเที่ยว มีแหล่งที่มาของรายได้จาก 3 แหล่ง คือ (1) การจำหน่ายผลผลิต (2) การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม และ (3) การจำหน่ายเครื่องดื่ม โดยกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยว ส่วนใหญ่ ร้อยละ 81.31 มีแหล่งที่มาของรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในฟาร์มเพียงอย่างเดียว และ ร้อยละ 15.89 มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตจากฟาร์มและจากอาชีพอื่นๆ ได้แก่ (1) ทำสวนและรับจ้าง จำนวน 8 ครัวเรือน (ร้อยละ 7.48) (2) ทำสวนและค้าขาย จำนวน 5 ครัวเรือน (ร้อยละ 4.67) (3) ทำสวนและทำงานบริษัท จำนวน 5 ครัวเรือน (ร้อยละ 4.67) (4) ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ (สุกร - โค) จำนวน 2 ครัวเรือน (ร้อยละ 1.87) และ (5) ทำสวน รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ และรับส่งนักเรียน จำนวน 1 ครัวเรือน (ร้อยละ 0.93) ส่วนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่มีรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวน 3 ครัวเรือน มีแหล่งที่มาของรายได้จากแหล่งอื่นร่วมด้วย คือ ครัวเรือนที่ 1 ทำสวน รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ และค้าขาย / การท่องเที่ยว (ขายผลผลิต) ครัวเรือนที่ 2 ทำสวน เสริมสวย และค้าขาย / การท่องเที่ยว (ขายเครื่องดื่ม) และ ครัวเรือนที่ 3 ทำสวน รับจ้าง และค้าขาย / การท่องเที่ยว (ขายอาหารและเครื่องดื่ม)

4.12.3 แหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

ตาราง 4.20 แสดงแหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร พบว่า แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 3 ครัวเรือน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นครัวเรือนที่ขายอาหาร รวมทั้งนำผลผลิตมาวางขายที่จุดท่องเที่ยวและบริเวณทางผ่านด้วย โดยมีแหล่งที่มาของรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในฟาร์ม จำนวน 1 ครัวเรือน เป็นเงินรวมประมาณ 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ส่วนผู้ที่มีรายได้จากการจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม มีรายได้ประมาณ 7,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ในขณะที่ผู้ที่มีรายได้จากการจำหน่ายเครื่องดื่มอย่างเดียว มีรายได้เพียง 3,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปีเท่านั้น

จะเห็นได้ว่ารายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรดังที่กล่าวข้างต้น เป็นรายได้ที่มีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้หลักที่ได้จากการทำสวน ทำให้กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เห็นความสำคัญและมองว่าไม่คุ้มกับทำงานที่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับการให้ข้อมูลของเจ้าพนักงานการเกษตรตำบลบ้านนา เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ว่า เกษตรกรมีรายได้หลักจากสวนอยู่ และมีรายได้มากกว่าที่ได้จากการท่องเที่ยว และถ้าเกษตรกรทำงานที่บ้านตนเองจะทำเมื่อไหร่ก็ได้ไม่จำกัดเวลา ทำมากได้ผลตอบแทนมาก จึงไม่ค่อยมีใครสนใจเข้าร่วมกิจกรรม คนที่เข้าร่วมนอกจากคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์แล้ว ยังมีคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน และคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง ที่เข้าร่วมกิจกรรมและเปิดสวนให้เข้าชม หรือศึกษาดูงาน ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มที่สนใจทุเรียนและลองกองซึ่งเป็นผลไม้ตามฤดูกาล ส่วนผลิตภัณฑ์ก็เช่นกันมีเฉพาะในฤดูกาล ถ้าปีไหนผลผลิตราคาดีเกษตรกรก็จะขายผลผลิตสดไม่นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เพราะการจัดการง่ายกว่า ประกอบกับบ้านสระยักษ์ไม่ได้มีสินค้าหัตถกรรมเหมือนภาคเหนือ หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเขามีเวลาว่างหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้วมารวมกลุ่มกันทำ แต่บ้านสระยักษ์เกษตรกรไม่มีเวลาว่างมารวมกลุ่มทำกิจกรรม ดังนั้นจึงทำให้การมีส่วนร่วมน้อย และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็มีฤดูกาลสั้น เพราะมีไม้ผลที่คนสนใจดังที่กล่าวข้างต้น ข้อมูลนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงเหตุผลที่พบการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของเกษตรกรในชุมชนน้อย ซึ่งมีผลต่อรายได้และส่งผลกระทบต่อรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนด้วย

ถึงแม้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะมีผลต่อการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรที่เข้าไปมีส่วนร่วม แต่ก็ยังเป็นรายได้เพียงจำนวนเล็กน้อยเท่านั้นเมื่อเทียบกับรายได้ส่วนใหญ่ที่เกษตรกรได้รับ

จากการผลิตในฟาร์มซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลัก ดังนั้น แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้าน สระชัยจึงควรเป็นไปในลักษณะการสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรรายย่อยในชุมชน จากการให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวชมกิจกรรมในฟาร์มของเกษตรกร โดยการจำหน่ายผลผลิต และผลิตภัณฑ์ให้กับผู้ที่เข้ามาเที่ยวชม และหากฟาร์มของเกษตรกรรายย่อยซึ่งมีพื้นที่จำนวนไม่มาก แต่ได้รับการพัฒนากิจกรรมการผลิตในฟาร์มจนสามารถเพิ่มผลผลิตและสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะทำให้มีคณสนใจเข้าไปศึกษาดูงานเพิ่มขึ้น และหากเป็นเช่นนี้แล้วเกษตรกรก็สามารถนำประสบการณ์และความรู้ของตนที่ประสบผลสำเร็จในการจัดการฟาร์มมาถ่ายทอดให้กับผู้ที่เข้ามาเที่ยวชม ซึ่งก็จะมีรายได้จากค่าตอบแทนในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้อีกทางหนึ่งด้วย

ตาราง 4.20 แหล่งที่มาของรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	จำนวน (ครัวเรือน)	รายได้ของครัวเรือนต่อปี (บาท)
รายได้จากการจำหน่ายผลผลิต	1	50,000
รายได้จากการจำหน่ายอาหารและเครื่องคั้ม	1	7,000
รายได้จากการจำหน่ายเครื่องคั้ม	1	3,000

รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรสูงสุด 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ต่ำสุด 3,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี รายได้เฉลี่ย 20,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ค่า SD. = 26,057.63

ที่มา : จากการสำรวจ

4.12.4 ลักษณะของการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

ผลการสำรวจ พบว่า ลักษณะของการกระจายรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่เกษตรกรบ้านสระชัยมีน้อย จึงกล่าวได้ว่ามีเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจำนวนน้อยรายมาก

เมื่อสอบถามผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย ถึงลักษณะของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับ พบว่า ในบรรดารายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนได้รับเรียงลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ โดยจัดให้รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร อยู่อันดับหนึ่ง ตามมาด้วย รายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร รองลงมา รายได้จากค่าบริการอาหารและเครื่องคั้ม อยู่อันดับ 3

กล่าวโดยสรุปจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบางราย ถึงลักษณะของการกระจายรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่เกษตรกรในชุมชน พบว่า จำนวนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในลักษณะต่างๆ มีจำนวนน้อยรายมากเมื่อเทียบกับจำนวนของเกษตรกรในชุมชนทั้งหมด เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนยังไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้จำนวนของผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวลักษณะต่างๆ มีเพียงน้อยราย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ดังที่กล่าวไว้ในข้อ 4.9.2 (ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย) และสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนบางราย ดังที่กล่าวไว้ในข้อ 4.8 (การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย)

4.12.5 การวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

การวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร โดยผู้ศึกษาได้ศึกษาการวัดการกระจายรายได้ (หรือการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้) ของครัวเรือนเกษตรกร และการวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (การวิเคราะห์สาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้) ตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกร เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรมีความหลากหลายของลักษณะของประชากรภายในครัวเรือน และลักษณะของทรัพยากรการผลิตของครัวเรือน ตลอดจนโอกาสและทางเลือกในการแสวงหารายได้อื่นๆ ของครัวเรือน ดังนั้น ในการวิเคราะห์การกระจายรายได้ในที่นี้จึงใช้รายได้สุทธิทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งประกอบด้วยรายได้จากกิจกรรมการผลิตในฟาร์มของเกษตรกร และรายได้จากอาชีพอื่นๆ ซึ่งรวมรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ด้วย สำหรับรายได้สุทธิเกษตรกรจากการผลิตในฟาร์ม เป็นรายได้ที่เกิดจากการทำการผลิตทั้งทางพืชและสัตว์ภายในฟาร์ม ซึ่งได้หักค่าใช้จ่ายจากการใช้ปัจจัยการผลิตต่างๆ ที่ฟาร์มมิได้เป็นเจ้าของออกแล้ว ส่วนรายได้จากอาชีพอื่นหรือรายได้นอกภาคเกษตร เป็นรายได้ที่ได้จาก (1) รับจ้าง (2) ค้าขาย (3) ทำงานบริษัท (4) รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ (5) รับส่งนักเรียน และ (6) รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งรายละเอียดของผลการวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

ผลการวัดการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร จากผลการวิเคราะห์การกระจายรายได้ (หรือการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ครัวเรือนเกษตรกร) โดยใช้หลักของดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks Index) เพื่อบอกถึงระดับของการกระจายรายได้ และการวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (หรือการหาสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้) คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร โดยอาศัยค่าดัชนีเชอร์ร็อก เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ ผลการวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

ตาราง 4.21 แสดงค่าดัชนีเชอร์ร็อก (Io) ร้อยละ และลำดับความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) แบ่งตามปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งผลการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ค่าดัชนีเชอร์ร็อกในการศึกษานี้มีค่าเท่ากับ 0.3415

จากการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้สุทธิทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกร โดยพิจารณาจากลำดับของความแปรปรวนระหว่างกลุ่มครัวเรือนเกษตรกร โดยวิธีการหาค่าดัชนีเชอร์ร็อก พบว่า ปัจจัยทางด้านแรงงาน เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ (หรือเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้) มากที่สุด (สัดส่วนความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้ทั้งหมดของค่าดัชนีเชอร์ร็อกมีร้อยละ 36.28) รองลงมาคือ ปัจจัยด้านระดับการศึกษา ปัจจัยด้านที่ดินถือครองต่อครัวเรือน (ขนาดฟาร์ม) ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพ (แหล่งที่มาของรายได้) ปัจจัยด้านอายุ และปัจจัยด้านสมาชิกในครัวเรือน (สัดส่วนความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้ทั้งหมดของค่าดัชนีเชอร์ร็อกมีร้อยละ 29.31, 28.05, 20.03, 10.42 และ 2.52 ตามลำดับ) ส่วนปัจจัยด้านเพศ เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้น้อยที่สุด (สัดส่วนความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้ทั้งหมดของค่าดัชนีเชอร์ร็อกมีร้อยละ 0.26)

ผลการวิเคราะห์ที่ชี้ให้เห็นว่า แม้การประกอบอาชีพซึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรถูกจัดเข้าไปอยู่ในปัจจัยนี้ด้วย จะเป็นปัจจัยข้อหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการกระจายรายได้ แต่ไม่ได้จัดอยู่ในลำดับต้น เพราะอยู่ในลำดับที่ 4 จากทั้งหมด 7 ด้าน

ตาราง 4.21 ค่าดัชนีเชอร์ร็อก ร้อยละ และลำดับความแปรปรวนระหว่างกลุ่มของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) แบ่งตามปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

ปัจจัย	ดัชนีเชอร์ร็อก (Io)*	ร้อยละของ Io*	ลำดับ
เพศ	0.0009	0.26	7
อายุ	0.0356	10.42	5
ระดับการศึกษา	0.1001	29.31	2
สมาชิกในครัวเรือน	0.0086	2.52	6
แรงงาน	0.1239	36.28	1
ที่ดินถือครองต่อครัวเรือน	0.0958	28.05	3

ตาราง 4.21 (ต่อ)

ปัจจัย	ดัชนีเชอร์ร็อก (Io)*	ร้อยละของ Io*	ลำดับ
การประกอบอาชีพ	0.0684	20.03	4
ทั้งหมด (107 ครั้วเรือน)	0.3415		

หมายเหตุ * ดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrock's Index)

ที่มา : จากการสำรวจ

4.13 การวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์

การวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็นข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ และการวิเคราะห์แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย ข้อมูลที่นำเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ที่เป็นคำถามแบบเปิด และการวิเคราะห์ SWOT Analysis โดยผู้ศึกษาร่วมกับผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์บ้านสระยักษ์ เกษตรกรและประชาชนบ้านสระยักษ์ ผลการวิเคราะห์มีดังต่อไปนี้

4.13.1 ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

การศึกษาข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ ซึ่งเป็นข้อเสนอแนะที่ได้จากคนในชุมชน ผู้ศึกษาได้กำหนดกรอบไว้ 5 ด้าน เพื่อให้ง่ายต่อการสรุปข้อมูล คือ (1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว (2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ (3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (4) ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร และ (5) ด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ข้อมูลที่นำเสนอได้มาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้นำชุมชนและการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างเกษตรกร ที่เป็นคำถามแบบเปิด ผลการศึกษาสรุปได้ ดังต่อไปนี้

1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว

(1) คณะกรรมการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรมีความรู้ความสามารถ มีความจริงใจ เสียสละ และทำงานเพื่อส่วนรวม และควรมีการมอบหมายหน้าที่ให้คนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างชัดเจน

(2) ผู้นำชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์ มีความจริงใจ และทุ่มเทให้กับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างจริงจัง

(3) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนงบประมาณปรับปรุงภูมิทัศน์ ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวให้มีความโดดเด่นน่าเที่ยวชม และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ควรอบรมเกษตรกรให้มีความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ การจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวชม มาตรฐานการให้บริการการท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตร และควรจัดคนที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาให้คำแนะนำ หรือเป็นที่ปรึกษาของเกษตรกรในชุมชน

(4) ควรมีการดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว เพิ่มพื้นที่จัดกิจกรรมในชุมชน และจัดให้มีจุดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของชุมชนและจัดให้มีคนอยู่ประจำคอยให้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในจุดจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของชุมชน

(5) ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้น และให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง โดยนำจุดเด่นๆ ของแหล่งท่องเที่ยวมาประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผ่านสื่อที่ทันสมัยให้เข้าถึงนักท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว เพื่อต้องการบุคคลที่มีคุณสมบัติเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ มีความจริงใจ เสียสละ และทุ่มเทให้กับการบริหารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระขี้ก้อยอย่างจริงจัง ให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว อบรมพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และจัดหาคนที่มีความรู้ความสามารถด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมาเป็นที่ปรึกษาของเกษตรกร และเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อที่ทันสมัยให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวมากขึ้น

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ

(1) ควรปรับปรุงและพัฒนาถนนที่ชำรุดให้มีสภาพดี เพื่อให้การสัญจรไปมาสะดวกและปลอดภัย และควรมีคนคอยดูแลรักษาความสะอาดให้นำเข้าไปใช้บริการ

(2) ควรมีการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเสี่ยงต่ออันตราย โดยจัดคนคอยดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม และจัดเส้นทางท่องเที่ยวให้ชัดเจน

(3) ควรเพิ่มการให้บริการอาหารและเครื่องดื่มในแหล่งท่องเที่ยว และจัดให้มีสถานที่จำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรในชุมชน

(4) ควรจัดที่นั่งพักผ่อนให้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักผ่อนในช่วงเทศกาล

(5) หากชุมชนมีความพร้อมที่จะให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแล้ว ควรจัดให้มีการให้บริการยานพาหนะในชุมชนด้วย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวก

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการนี้ เพื่อให้มีการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และการบริการการท่องเที่ยวที่มีอยู่ ให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ เช่น เส้นทางเป็นถนนลาดยางแต่ชำรุดเป็นหลุมเป็นบ่อ แหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยว ห้องน้ำ – ห้องสุขาที่ชำรุด การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่ออันตราย การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การบริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยเหล่านี้มีส่วนสำคัญต่อจุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยว ต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการได้

3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

(1) ควรจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย ลักษณะของกิจกรรมควรให้มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน และจัดกิจกรรมให้ต่อเนื่องสอดคล้องกับฤดูกาล

(2) ควรจัดกิจกรรมเยี่ยมชมสวนของเกษตรกร เกษตรกรในชุมชนจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น

(3) ควรเพิ่มกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมมากขึ้น เกษตรกรและประชาชนในชุมชนจะได้มีรายได้

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้ ต้องการให้ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัยให้มีความหลากหลาย และให้โดดเด่นดึงดูดความสนใจ หากเกษตรกรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเปิดสวนของตนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และมีการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ จะทำให้อีกกิจกรรมมีความหลากหลาย เพิ่มจุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยวให้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น

4) ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

(1) ควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในทุกๆ ด้าน ให้มากขึ้น เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน การประชาสัมพันธ์

การแสดงความคิดเห็น การจัดการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยว การจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร การจัดกิจกรรมต่างๆ

(2) เกษตรกรควรให้ความสนใจและให้ความร่วมมือกับชุมชน โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

(3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้เกษตรกรในชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากขึ้น

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะในด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรนี้ ต้องการให้เกษตรกรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยมากขึ้น และต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรอย่างแท้จริง หากเกษตรกรส่วนใหญ่มองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นก็จะให้ความสนใจและเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น

5) ด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาผลผลิตและผลิตภัณฑ์ในชุมชนให้มีคุณภาพ มีความแปลกใหม่ และโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงการหาตลาดรองรับผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของชุมชน จะช่วยให้การกระจายรายได้สู่เกษตรกรในชุมชนดีขึ้น

(2) ผู้นำชุมชน ควรหาแนวทางกระจายรายได้สู่เกษตรกรและประชาชนในชุมชนให้มากขึ้น โดยมีการจัดตั้งคณะทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น กลุ่มเปิดสวนให้เข้าเยี่ยมชมชม กลุ่มดูแลแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ กลุ่มให้บริการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ กลุ่มให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม กลุ่มให้บริการรักษาความปลอดภัย กลุ่มให้บริการเป็นวิทยากรและมัคคุเทศก์นำเยี่ยมชมสวน

จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะในด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวนี้ ได้สื่อถึงสิ่งที่เป็นปัญหาของชุมชน คือ ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ขาดคุณภาพและไม่มีตลาดรองรับ นอกจากนี้จำนวนของเกษตรกรในชุมชนที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยน้อย การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่เกษตรกรในชุมชนจึงมีน้อย หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้นำชุมชน ได้ร่วมกันพิจารณาจัดอบรมให้เกษตรกรในชุมชนมีความรู้ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และหาตลาดรองรับผลิตภัณฑ์ของชุมชน อีกทั้งควรให้

เกษตรกรในชุมชนที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบของคณะกรรมการตามความต้องการของเกษตรกรในชุมชน โดยเกษตรกรที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละกลุ่มต้องเป็นผู้มีความรู้และมีความสนใจในเรื่องนั้นๆ ด้วย และการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการน่าจะช่วยให้รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกระจายไปสู่เกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนมากขึ้น และมีการพัฒนาการให้บริการเพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักข์อย่างต่อเนื่อง รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรก็จะกระจายไปสู่เกษตรกรในชุมชนมากขึ้น

4.13.2 การวิเคราะห์แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักข์ที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย

ผลการศึกษาในครั้งนี้ โดยรวมทำให้ทราบถึงองค์ประกอบต่างๆ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและประเพณีของบ้านสระยักข์ นอกจากนี้ยังทราบถึงสภาพของทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งเป็นสวนผลไม้แบบผสมผสาน การเดินทางเข้าถึงได้สะดวก และสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ใกล้เคียงได้ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในบ้านสระยักข์และพื้นที่ใกล้เคียงสามารถนำมาจัดกิจกรรมเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ โดยจุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักข์ที่มีอยู่ มีสิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยว การเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวสะดวก มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการในแหล่งท่องเที่ยวอยู่บ้างแล้วในบางจุด แต่ยังไม่เพียงพอ ในขณะที่มีทรัพยากรการเกษตรรองรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักข์ที่ดำเนินการอยู่แล้ว ส่วนใหญ่สอดคล้องกับรูปแบบและลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามแนวคิดของกรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักข์ยังมีน้อยมาก จึงมีเกษตรกรจำนวนน้อยรายที่มีความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

นอกจากนี้แล้วเกษตรกรบ้านสระยักข์ยังมีฐานะทางเศรษฐกิจดี โดยจะเห็นได้จากระดับรายได้ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำสุด (ตาราง 4.18 รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร) ซึ่งยังสูงกว่าเส้นความยากจนของจังหวัดชุมพรในปี พ.ศ. 2550 และสูงกว่าเส้นความยากจนรวมทั้งประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี

และสามารถพึ่งพาตนเองได้พอสมควร โดยเกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากกิจกรรมในสวนหรือในฟาร์มของตนเองเป็นหลัก ดังนั้น แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัยอาจจะไม่จำเป็น เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ของบ้านสระชัยไม่ได้คือครื่องร่ำรายได้ แต่ถ้าจะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยเพื่อเป็นรายได้เสริมของเกษตรกรในชุมชนน่าจะกระทำได้

ดังนั้น การวิเคราะห์แนวทางที่เป็นไปได้ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย จำเป็นต้องมีการวางแผนและพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้เกษตรกรบ้านสระชัยสามารถพัฒนาพื้นที่ทำการเกษตรให้มีศักยภาพในการผลิตและการดำเนินการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และวิถีชีวิตของเกษตรกรบ้านสระชัย สามารถตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการ และมีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปยังเกษตรกรในบ้านสระชัยอย่างเสมอภาค ในขณะเดียวกันกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้องไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม หรือให้ส่งผลกระทบต่อชุมชนน้อยที่สุด จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อให้ทราบถึงสถานภาพของบ้านสระชัย อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางได้อย่างถูกต้องและประสบความสำเร็จ

1) การวิเคราะห์ SWOT Analysis

ในการวิเคราะห์ SWOT Analysis ผู้ศึกษาได้นำผลของการศึกษาดังกล่าวข้างต้นมา กำหนดเป็นปัจจัยเพื่อ ใช้ประกอบการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งจำนวน 20 ปัจจัย ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนจำนวน 24 ปัจจัย และปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสจำนวน 10 ปัจจัย และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจำนวน 7 ปัจจัย รวมปัจจัยทั้งหมด 61 ปัจจัย แล้วนำข้อมูลเหล่านี้เข้าร่วมประชุมในที่ประชุมของหมู่บ้าน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2552 เวลา 09.00 – 12.00 น. มีผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ เกษตรกร และประชาชนบ้านสระชัยจำนวน 42 คน ร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่ผ่านมาในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัย โดยกำหนดให้คะแนนความสำคัญแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 3 หมายถึง สำคัญมาก 2 หมายถึง สำคัญปานกลาง และ 1 หมายถึง สำคัญน้อย และได้คัดเลือกเฉพาะปัจจัยที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.33 - 3.00 ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในระดับมาก (รายละเอียดในภาคผนวก ข ตาราง และภาคผนวก ค การวิเคราะห์ SWOT Analysis)

ผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งจำนวน 8 ปัจจัย ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนจำนวน 5 ปัจจัย ปัจจัยที่เป็นโอกาสจำนวน 5 ปัจจัย และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจำนวน 2 ปัจจัย รวมปัจจัยที่ได้ทั้งหมด 20 ปัจจัย ซึ่งได้เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ (รายละเอียด

ในตารางผนวก 8 – 11) ทำให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของบ้านสระชัยในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยในอนาคต ซึ่งรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis และแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) จุดแข็ง (Strengths) ผลการวิเคราะห์จุดแข็งหรือจุดเด่นของบ้านสระชัยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพิจารณาองค์ประกอบต่างๆ ที่เป็นจุดเด่นดึงดูดความสนใจในบ้านสระชัย ที่จะสามารถนำมากำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป ซึ่งผลการวิเคราะห์จุดแข็งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว คือ ห้องน้ำ – ห้องสุขา จุดต้อนรับนักท่องเที่ยว ลานจอดรถ และที่นั่งพักผ่อน ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว มีร้านอาหารและเครื่องดื่มอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว

ข. เกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีชื่อเสียงด้านการผลิตทุเรียนคุณภาพเพื่อการส่งออก การผลิตทุเรียนนอกฤดู การผลิตลองกองคุณภาพ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์จากการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

ค. เกษตรกรในบ้านสระชัยมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ กลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง กลุ่มปลูกพืชผัก กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์

จ. มีทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดกิจกรรมตามประเพณีที่สามารถนำมาเป็นกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ เช่น ชมปลา ชมถ้ำ ชมเทือกเขาหินปูนและพืชพรรณธรรมชาติ ถ้วยไม้ป่า พันธุ์ไม้หายาก ประเพณีแข่งเรือยาว และประเพณีลอยกระทง

ฉ. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถเป็นแกนนำในการพัฒนารูปแบบและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรในชุมชนให้มีความยั่งยืนได้

ช. แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยมีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอเมืองชุมพร และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

ซ. มีสาธารณูปโภคพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว คือ ไฟฟ้า โทรศัพท์สาธารณะ ใกล้สถานีอนามัยชุมชน และมีป้อมตำรวจอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

ณ. สระชัยหรืออุทยานปลาสระชัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีคนสนใจเข้ามาพักผ่อน

(2) จุดอ่อน (Weaknesses) การวิเคราะห์จุดอ่อนหรือข้อด้อยของบ้านสระยักข์ที่มีผลต่อการพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยจุดอ่อนของบ้านสระยักข์จะเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่า บ้านสระยักข์มีความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้หรือไม่ ถ้ามีแล้วจะมีแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างไรจึงจะเอื้อต่อการกระจายรายได้ ซึ่งผลการวิเคราะห์จุดอ่อนมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ก. เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนและใช้เวลาส่วนใหญ่ทำกิจกรรมในสวน ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน จึงไม่มีเวลามาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีน้อย เกษตรกรมองว่าไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป ทำงานที่บ้านให้ผลตอบแทนมากกว่า

ข. เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว และการเป็นวิทยากรและผู้นำเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกษตรกรไม่เห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ค. ขาดงบประมาณในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติให้มีความสะดวก ปลอดภัย และเหมาะสมสำหรับเปิดให้ผู้สนใจเข้าไปเที่ยวชม

ง. เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ ที่จะนำมาปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่สวนให้โดดเด่น สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ และศึกษาดูงานได้

จ. ผลผลิตและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมีเป็นฤดูกาล ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีน้อย และไม่ต่อเนื่อง

(3) โอกาส (Opportunities) การวิเคราะห์โอกาส โอกาสเป็นปัจจัยภายนอกที่มีส่วนสนับสนุนให้บ้านสระยักข์มีโอกาสพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ ซึ่งผลการวิเคราะห์โอกาสมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ก. จังหวัดชุมพรมีทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นต้นทุนทางธรรมชาติที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ต้องลงทุน เช่น ทะเล เกาะ ถ้ำ น้ำตก และมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และวัฒนธรรม เช่น พลับพลาพระปิยมหาราช (ร.5) ศาลกรมหลวงชุมพร อนุสาวรีย์ขุนทหาร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชุมพร ฯลฯ

ข. มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในบริเวณใกล้เคียงบ้านสระยักข์ คือ ถ้ำแก้วโคร้า ถ้ำแอร์ ถ้ำสนุก ถ้ำสิงห์ และถ้ำขุนกระหิง

ค. จังหวัดชุมพรมีทรัพยากรด้านการเกษตรที่หลากหลาย และมีโครงการหนองใหญ่ (แก้มลิง) สามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ ซึ่งจะเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรม และลดข้อจำกัดของฤดูกาลท่องเที่ยว

ง. วัดถ้ำสิงห์ อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเป็นพื้นที่รอยต่อติดกับบ้านสระยักษ์ มีที่พัก ห้องน้ำ - ห้องสุขา สามารถรองรับคนพักได้ประมาณ 100 คน

จ. สังกมชนบท มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม อากาศบริสุทธิ์ และวิถีชีวิตของคนในชนบทที่เต็มไปด้วยมิตรไมตรี การนำสิ่งเหล่านี้มาจัดทำให้เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น

(4) อุปสรรค (Threats) การศึกษาอุปสรรค อุปสรรคเป็นปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อบ้านสระยักษ์ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งผลการวิเคราะห์อุปสรรคมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ก. หน่วยงานราชการในท้องถิ่นจัดทำโครงการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล แล้วส่งให้เกษตรกรหรือประชาชนปฏิบัติโดยไม่ได้สอบถามความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามโครงการไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหา การตัดสินใจ การวางแผน และการปฏิบัติตามโครงการ

ข. การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ ขาดความต่อเนื่อง

2) แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

จากผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำสาระสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์มาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยทำตารางวิเคราะห์ SWOT บ้านสระยักษ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และได้นำเสนอเป็นกลยุทธ์ 4 กลยุทธ์ คือ (1) กลยุทธ์ SO (2) กลยุทธ์ WO (3) กลยุทธ์ ST และ (4) กลยุทธ์ WT ซึ่งมีรายละเอียดดังปรากฏในตาราง 4.22

ตาราง 4.22 วิเคราะห์ SWOT บ้านสระชัย

จุดแข็ง	จุดแข็ง (S)	จุดจุดอ่อน (W)
จุดอ่อน	<ol style="list-style-type: none"> 1) มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว 2) เกษตรกรในบ้านสระชัยส่วนใหญ่เป็นผู้มีชื่อเสียงด้านการผลิตทางการเกษตร 3) เกษตรกรในบ้านสระชัยมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต 4) มีทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดกิจกรรมตามประเพณีที่สามารถนำมาเป็นกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ 5) ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถเป็นแกนนำในการพัฒนารูปแบบและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ 6) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยมีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ 7) มีสาธารณูปโภคพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว 8) สระชัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีคนสนใจเข้ามาพักผ่อน 	<ol style="list-style-type: none"> 1) เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ 2) เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการให้บริการ 3) ขาดงบประมาณในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 4) เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนและใช้เวลาส่วนใหญ่ทำกิจกรรมในสวน ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน จึงไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5) ผลผลิตและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมีเฉพาะในฤดูกาลผลไม้
<ol style="list-style-type: none"> 1) จังหวัดชุมพรมีทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นต้นทุนทางธรรมชาติที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ต้องลงทุน 2) มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ในบริเวณใกล้เคียงบ้านสระชัย 3) จังหวัดชุมพรมีทรัพยากร การเกษตรที่หลากหลาย 4) วัตถุประสงค์อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย และเป็นพื้นที่รอยต่อติดกับบ้านสระชัย มีที่พัก ห้องน้ำ- 	<ol style="list-style-type: none"> 1) เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในหมู่บ้านใกล้เคียงหน่วยงานด้านการเกษตร สถาบันการศึกษา รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดชุมพร เพื่อใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวร่วมกัน 2) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน / องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา ให้การสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย เป็นแหล่งศึกษาดูงาน และสร้างรายได้เสริมของเกษตรกรบ้านสระชัย 3) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร และสมาชิกกลุ่มต่างๆ ในชุมชนบ้านสระชัยที่สนใจการท่องเที่ยว ให้มีความรู้ด้านการจัดการและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว 	<ol style="list-style-type: none"> 1) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน / องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) พัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา ให้การสนับสนุนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้อย่างมีคุณภาพ 2) ระดมทุนจากการลงทุนของเกษตรกร ในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ และรับผลประโยชน์ร่วมกัน 3) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สวนของเกษตรกรที่สนใจให้สามารถ
โอกาส (O)	กลยุทธ์ SO	กลยุทธ์ WO

ตาราง 4.22 (ต่อ)

โอกาส (O)	กลยุทธ์ SO	กลยุทธ์ WO
ห้องสุขา ได้ประมาณ 100 คน 5) สังคมชนบทมีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม อากาศบริสุทธิ์ และวิถีชีวิตของคนในชนบทที่เต็มไปด้วยมิตรไมตรี	เชิงเกษตรด้วยตนเองอย่างมีคุณภาพ 4) หน่วยงาน / องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร พัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร เข้าร่วมวางแผนและเป็นที่ปรึกษาโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย 5) เพิ่มจำนวนพันธุ์ปลาสวยงามในสระชัยให้มีหลากหลายชนิด เพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชม	รองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ และเป็นแหล่งรายได้เสริมของเกษตรกร 4) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระดับหมู่บ้าน ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน
อุปสรรค (T)	กลยุทธ์ ST	กลยุทธ์ WT
1) หน่วยงานราชการในท้องถิ่นจัดทำโครงการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล โดยคนในชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหาการตัดสินใจ การวางแผน และการปฏิบัติตามโครงการ 2) การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ ขาดความต่อเนื่อง	1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร พัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านนา เปิดโอกาสให้เกษตรกรในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ / แผนงาน ที่มีผลกระทบต่อเกษตรกรในชุมชน 2) ผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชนร่วมกันเป็นแกนนำในการชักชวนสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่สนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย 3) พัฒนาระบบการสื่อสาร และปรับปรุงพัฒนาพื้นผิวถนนและเส้นทางเดินเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้สะดวกและปลอดภัย	1) สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร ส่งเสริมและพัฒนาความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ และพัฒนาอาชีพเสริมอื่นๆ ให้มีกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย และต่อเนื่องตลอดทั้งปี 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ให้หลากหลาย และมีคุณภาพ พัฒนาระบบจูงใจให้มีความโดดเด่น สวยงาม และสะดวกต่อการพกพาในการเดินทาง 3) ปรับปรุงศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวบ้านสระชัย เพื่อประสานงานด้านการท่องเที่ยว และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย

ที่มา : ดัดแปลงจาก Wheelen and Hanger, 2008.

จากแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้ง 4 กลยุทธ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT ของบ้านสระชัย สามารถนำมากำหนดรายละเอียดในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการเกษตร และสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการเกษตรควบคู่ไปพร้อมๆ กันได้ ดังที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2546) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากนักท่องเที่ยวจะได้รับความเพลิดเพลินและความรู้ควบคู่กัน เพื่อนำกลับไปประยุกต์ใช้หรือประกอบอาชีพได้ ยังเป็นการหวนกลับไปค้นหา

เรียนรู้ เข้าใจ และภาคภูมิใจกับอาชีพเกษตรกรรมอันเป็นรากฐานของแผ่นดินไทยที่เปี่ยมไปด้วยคุณค่า ภายใต้นโยบาย วิสัยทัศน์ องค์กรความรู้ และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษเกษตรกรไทยที่ได้สร้างสมมา โดยนักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบท ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี รูปแบบกิจกรรม และการประกอบอาชีพทางการเกษตรที่หลากหลาย รวมทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิมจนถึงการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง ท่ามกลางทัศนียภาพธรรมชาติที่สวยงาม ความประทับใจที่เกิดจากการได้ชม ได้ชิม ได้ซื้อผลิตภัณฑ์ และได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์แก่ผู้มาท่องเที่ยว และส่งผลให้เกิดรายได้แก่เกษตรกรจากการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตร และค่าตอบแทนจากการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ดังนั้น การยกระดับฐานการผลิตทางการเกษตรสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงเป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะสร้างความยั่งยืนของภาคเกษตรและกระจายรายได้สู่เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในบ้านสระชัย โดยให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นตัวขับเคลื่อน มีการบูรณาการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับการเกษตรเข้าด้วยกันตามนโยบายรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงการเกษตรและวิถีชีวิตของเกษตรกรในชุมชนเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชนบ้านสระชัยอย่างแท้จริงและมีความยั่งยืน ควรให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน 6 ประการ คือ

(1) ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยอย่างจริงจัง และมีการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณสุขปโภคที่มีอยู่

(2) ส่งเสริมให้ประชาชนในบ้านสระชัยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในบ้านสระชัย

(3) ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของบ้านสระชัย

(4) สนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในบ้านสระชัยมาใช้ในการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อันเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในบ้านสระชัย

(5) การกระจายรายได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรเน้นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าสู่บ้านสระชัยให้มากที่สุด โดยพยายามดึงคนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

(6) การจ้างงาน ปริมาณการทำงานและคุณภาพของงานสำหรับคนในบ้านสระชัย ควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงที่สุด โดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในบ้านสระชัย

อย่างไรก็ดี การกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ยังจำเป็นต้องทราบข้อมูลความต้องการและความสนใจของนักท่องเที่ยวด้วย เพราะนักท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวมาก การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งไม่ได้ดำเนินการในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากมีข้อจำกัดในการเก็บข้อมูลที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยววันน้อยมาก และไม่ต่อเนื่อง

จากผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย การวิเคราะห์ SWOT บ้านสระชัย และการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว สามารถนำมากำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ และสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรบ้านสระชัยได้ ดังต่อไปนี้

(1) พัฒนาเกษตรกรที่สนใจให้มีความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยว ด้านเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และพัฒนาอาชีพอื่นๆ เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกร

(2) พัฒนาพื้นที่สวนหรือฟาร์มของเกษตรกร พัฒนาทรัพยากรด้านการเกษตร และทรัพยากรธรรมชาติให้มีความโดดเด่น และมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการศึกษาดูงาน และสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรบ้านสระชัย

(3) พัฒนากิจกรรมการผลิตทางการเกษตร และพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ มีความหลากหลาย และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีรูปลักษณ์ที่โดดเด่น สวยงาม และสะดวกต่อการพกพา

(4) พัฒนาประเภทและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความหลากหลายขึ้น เพื่อตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวประเภทต่างๆ

(5) ฟื้นฟูและพัฒนาการจัดงานวันผลไม้ของบ้านสระชัยให้มีความต่อเนื่อง เพื่อให้เกษตรกรบ้านสระชัยและเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการกระจายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของบ้านสระชัยและหมู่บ้านใกล้เคียงสู่ตลาด

และเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรของบ้านสระชัยสู่สาธารณะชน เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตร ให้เกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในบ้านสระชัยและเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงมีความเข้มแข็ง ทำให้เกษตรกรบ้านสระชัยและเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงมีเศรษฐกิจดีสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

(6) จัดสถานที่เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์บ้านสระชัยไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในบ้านสระชัย มีการระดมทุนจากการลงหุ้นของเกษตรกรและประชาชนบ้านสระชัย เพื่อให้เกษตรกรและประชาชนบ้านสระชัยเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์ร่วมกัน

(7) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้นำชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรกลุ่มต่างๆ และประชาชนในบ้านสระชัยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระชัย ในรูปของคณะกรรมการและการเป็นสมาชิก โดยมีการระดมทุนจากการลงหุ้นของสมาชิกกลุ่มต่างๆ และประชาชนในบ้านสระชัย เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรและประชาชนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์ร่วมกัน

(8) สร้างเครือข่ายระดับหมู่บ้านในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งรวมถึงการจัดกิจกรรมบริการเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การบริการอาหารและเครื่องดื่ม การบริการยานพาหนะในการเที่ยวชม การบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม และการบริการอื่นๆ

(9) กำหนดโครงสร้างอัตราค่าบริการ ควรกำหนดอัตราค่าบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม เพื่อเป็นคำตอบแทนสำหรับการบริการเกี่ยวกับ

- ก. ค่ามัคคุเทศก์นำเที่ยวชม
- ข. ค่าอาหาร และค่าที่พักแรม (หากมีบริการ)
- ค. การต้อนรับ และการขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว
- ง. การบรรยายสื่อความหมาย (คำตอบแทนวิทยากร)

โดยคิดอัตราค่าบริการที่เหมาะสมกับปริมาณและคุณภาพของการบริการต่างๆ ที่จัดเสนอ และความหายากของแหล่งท่องเที่ยวชนิดนั้นๆ แต่ไม่ควรเก็บในอัตราที่แพงเกินไปจนทำให้นักท่องเที่ยวไม่กลับมาเที่ยวชมอีก

(10) กระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย เกษตรกรและประชาชนในบ้านสระชัยควรมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างทั่วถึง

เช่น มีโอกาสได้รับการพัฒนาความรู้ด้านการเกษตร ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์และการบรรจุภัณฑ์ ด้านการท่องเที่ยวและการบริการการท่องเที่ยว และด้านอื่นๆ รวมถึงการมีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(11) การวางแผนและจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโครงการอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่บ้านสระชัยฯ หน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรให้เกษตรกรและประชาชนในพื้นที่บ้านสระชัยฯ เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโครงการอื่นๆ สอดคล้องกับความต้องการและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่บ้านสระชัยฯ ซึ่งจะทำให้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโครงการอื่นๆ ได้รับความร่วมมือจากเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่บ้านสระชัยฯ ในการปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโครงการอื่นๆ ที่นำมาส่งเสริมในบ้านสระชัยฯ

(12) ปรับปรุงและพัฒนาศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยฯ เพื่อประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ และส่งเสริมการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยฯ ให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง รวมทั้งประสานเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

(13) ปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครอบคลุมพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัยฯ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยฯ ให้ได้รับความสะดวก และมีความปลอดภัยในการเข้าชม

(14) ประสานให้สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการโดยเกษตรกรบ้านสระชัยฯ ซึ่งจะทำให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยฯ มีความต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนได้

(15) การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยฯ ควรประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของ 4 ภาคส่วน คือ

ก. ชุมชนบ้านสระชัยฯ มีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่บ้านสระชัยฯ

ข. องค์กรและหน่วยงานราชการในพื้นที่ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านนา ผู้ใหญ่บ้านสระยักษ์ ผู้นำชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานจังหวัดชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมทั้งการสนับสนุนการดำเนินการองค์กรประชาชนอื่นๆ ในชุมชน

ค. ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานของรัฐต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน

ง. เกษตรกรและประชาชนบ้านสระยักษ์ต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่จะผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในชุมชน

(16) กำหนดแนวทางและวิธีการตรวจสอบผลกระทบของการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านสระยักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านสระยักษ์ ทั้งผู้นำชุมชน เกษตรกร และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในชุมชน และให้เกิดเครือข่ายเฝ้าระวังทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาควบคุม ติดตาม และตรวจสอบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระยักษ์ ให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและได้มาตรฐานตามที่ชุมชนบ้านสระยักษ์กำหนดขึ้น และเพื่อประโยชน์ระยะยาวของคนในชุมชนบ้านสระยักษ์

(17) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ให้มีความยั่งยืน ควรเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเอาใจใส่ดูแลจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ให้อยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรที่จะรองรับได้ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ให้มีความยั่งยืน

3) การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

จากกลยุทธ์ในตารางวิเคราะห์ SWOT บ้านสระยักษ์ นำมาจัดเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ได้ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการเกษตร และเพื่อเป็นรายได้เสริมของเกษตรกรบ้านสระยักษ์ดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมากำหนดเป็นแนวทางในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์เพื่อเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์ได้ ดังต่อไปนี้

จากเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีการกำหนดไว้ตามโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร 1 เส้นทาง คือ

เส้นทาง ชมสวนสมุนไพรเขากล้วย ตำบลเขาปาง - ชมสวนนิลเขียว ตำบลบ้านนา - ชมสวนมณฑิพย์ ตำบลบ้านนา - ชมสวนนายเยาว์ ตำบลถ้ำสิงห์

ส่วนการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทโครงการเพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้านการเกษตร และเพื่อเป็นรายได้เสริมของเกษตรกรบ้านสระยักข์ ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเพิ่มแหล่งท่องเที่ยวเข้าไปในเส้นทางเดิม เพื่อเป็นทางเลือกของนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับเกษตรกรเจ้าของสวนเกษตร ซึ่งสามารถกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวได้ 3 เส้นทาง ดังต่อไปนี้

เส้นทางที่ 1 ชมสวนมณฑิพย์และสวนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านสระยักข์ ตำบลบ้านนา - สวนนายเยาว์ (สวนทุเรียน) ตำบลบ้านสิงห์ (อยู่ใกล้กับถ้ำสิงห์) สวนนิลเขียว (สวนส้มโชกุน) ตำบลบ้านนา และศูนย์วิจัยพืชสวนชุมพร อำเภอสวี

เส้นทางที่ 2 ชมสวนมณฑิพย์และสวนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรบ้านสระยักข์ ตำบลบ้านนา สวนนายเยาว์ (สวนทุเรียน) สวนนิลเขียว (สวนส้มโชกุน) และโครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ (แก้มลิง) ตามพระราชดำริฯ อำเภอเมืองชุมพร

เส้นทางที่ 3 ชมเทศกาลงานวันผลไม้ในฤดูกาลผลไม้ของบ้านสระยักข์ และหมู่บ้านใกล้เคียง 4 หมู่บ้าน คือ (1) บ้านสระยักข์ (2) บ้านเขาวง (3) บ้านถ้ำสนุก และ (4) บ้านถ้ำสิงห์ ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งของนักท่องเที่ยว โดยหมู่บ้านเหล่านี้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพ มีการแต่งตั้งคณะทำงานจากคนในหมู่บ้านเหล่านี้ทำหน้าที่รับผิดชอบการจัดงานวันผลไม้ร่วมกัน และมีการหมุนเวียนสลับพื้นที่จัดงานตามความพร้อมหรือข้อตกลงร่วมกันของคณะกรรมการ

อย่างไรก็ดี ในเส้นทางเหล่านี้ นอกจากศูนย์วิจัยพืชสวนชุมพร และโครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริฯ ยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจสามารถนำมาจัดกิจกรรมเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ คือ ถ้ำสุขารมย์ ถ้ำเขาขุนกระโทง หาดทุ่งวัวแล่น หาดทรายรี ศาลกรมหลวงชุมพร ปลับปลาพระปิยมหาราช (ร. 5) อนุสาวรีย์ยุวชนทหาร และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชุมพร ในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีลักษณะเด่นที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

ศูนย์วิจัยพืชสวนชุมพร ตั้งอยู่อำเภอสวี จังหวัดชุมพร สังกัดกรมวิชาการ ซึ่งมีการปรับปรุงและพัฒนาศูนย์ฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านการเกษตร มีจุดสนใจ คือ ภายในศูนย์ฯ มีการจัดเส้นทางชมและศึกษาพรรณไม้ ซึ่งมีแปลงรวบรวมพันธุ์ไม้หอม แปลงพืชสมุนไพร

และผักพื้นเมืองภาคใต้ สวนมะพร้าว น้ำหอม และพืชแซมในแปลงมะพร้าว ซึ่งมีไม้ดอก ไม้ประดับ และไม้ยืนต้น เช่น หน้าวัว โกโก้ ระกำ วานิลลา และมังคุด มีผลผลิตและผลิตภัณฑ์ต่างๆ ของศูนย์ฯ ไว้บริการนักท่องเที่ยว ภายในศูนย์ฯ มีอาคารให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว ลานจอดรถ บริการอาหารและเครื่องดื่ม และบริการที่พัก ให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในศูนย์ฯ ซึ่งตั้งอยู่ติดถนนสาย 41 (ถนนเอเชีย) เส้นทางชุมพร – สุราษฎร์ธานีทำให้การเดินทางสะดวก

โครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริฯ เป็นโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อแก้ไขปัญหาอุทกภัยของจังหวัดชุมพร ตั้งอยู่ที่บ้านบางลึก ตำบลบางลึก อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ห่างจากตัวเมืองชุมพรไปทางทิศเหนือประมาณ 10 กิโลเมตร อยู่ในเส้นทางไปหาดทุ่งวัวแล่น และเส้นทางลัดเข้าเมืองชุมพร (สายช่อง 5 - บ่อนไก่) จุดเด่นของโครงการฯ คือ มีพื้นที่ 3,000 ไร่ ภายในโครงการฯ ประกอบด้วย อ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ รอบอ่างน้ำปลูกไม้ยืนต้นเป็นแนวโดยรอบ ทำให้บรรยากาศในบริเวณอ่างน้ำร่มรื่นและเงียบสงบ เหมาะสำหรับการพักผ่อน ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ชุ่มน้ำมีนกทุ่งอาศัยอยู่หลายชนิด เหมาะสำหรับการศึกษาชีวิตนกและระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่ม สวนเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีไม้ดอก ไม้ประดับหลากหลายชนิด และหลากหลายสีสัน ได้รับการตกแต่งไว้อย่างสวยงาม เหมาะสำหรับการศึกษาพันธุ์ไม้ ศูนย์เรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา ภายในศูนย์ประกอบด้วยฐานเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งประกอบด้วย ฐานพลังงานสะอาด ภาวะโลกร้อน Internet คณิตคิดสนุกและหรรษา ฟิสิกส์ ดาราศาสตร์ ฐานอดุนิยมวิทยา และฐานไบโอดีเซล และศูนย์เรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วย ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติเพลิน (อำเภอปะทิว) ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติบ้านพะงุ้น (อำเภอสวี) ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านทอน - อม (อำเภอทุ่งตะโก) ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์วังตะกอก (อำเภอหลังสวน) และศูนย์เรียนรู้กสิกรรมธรรมชาติพะโต๊ะ (อำเภอพะโต๊ะ) ซึ่งส่วนต่างๆ เหล่านี้มีการจำลองลักษณะการจัดวางภูมิทัศน์จากศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ บ้านท่าด่าน ตำบลหินตั้ง จังหวัดนครนายก มาไว้ในพื้นที่

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติชุมพร เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำเมือง สังกัดกรมศิลปากร ตั้งอยู่ในศูนย์ราชการจังหวัดชุมพร ตำบลนาชะอัง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นสถานที่รวบรวมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุที่สำคัญของจังหวัดชุมพรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมาแสดงไว้ โดยมีการจัดนิทรรศการถาวร แบ่งออกเป็น 8 เรื่อง คือ (1) ชุมพรวันนี้ (2) สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในชุมพร (3) พัฒนาการในช่วงต้นประวัติศาสตร์ (4) สมัยประวัติศาสตร์ในชุมพร (5) ชุมพรกับสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และวีรกรรมของยุวชนทหาร (6) ชุมพรกับการเป็นเมืองในเส้นทางผ่านของพายุไต้ฝุ่น (7) ธรรมชาติวิทยาและมรดกดีเด่นของจังหวัดชุมพร และ (8) พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

ถ้ำสุขารมย์หรือถ้ำสนุก ตั้งอยู่ที่บ้านถ้ำ หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ถ้ำถ้ำอยู่ที่เขาท้ายด่านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มภูเขาหินปูนทางทิศตะวันตกของจังหวัดชุมพร ถ้ำนี้มีจุดสนใจ คือ เป็นถ้ำขนาดใหญ่ประกอบด้วยคูหาใหญ่สองคูหา ซึ่งมีทางเดินทะลุถึงกันได้ ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ขนาดใหญ่หนึ่งองค์ และพระพุทธรูปขนาดเล็กอีกหลายองค์ประดิษฐานอยู่ผนังถ้ำบางส่วนมีการเขียนภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ และจากการพบเศษภาชนะดินเผา จึงมีการสันนิษฐานว่าเคยถูกใช้เป็นที่พำนักของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ส่วนด้านหน้าของถ้ำนี้เป็นวัด มีถนนลาดยางผ่านทำให้การเดินทางสะดวกและอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงไปยังบ้านสระยักษ์ บ้านเขาวง บ้านถ้ำสิงห์ และบ้านขุนกระโทง

ถ้ำสิงห์ ตั้งอยู่ที่บ้านถ้ำสิงห์ หมู่ที่ 1 ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ถ้ำนี้อยู่ในภูเขาสูงหนึ่งซึ่งมีขนาดใหญ่โตมาก หากมองจากที่ไกลจะมีลักษณะคล้ายสิงโตหมอบอยู่ในลักษณะอ้าปาก และปากที่อ้านี้คือถ้ำ ถ้ำนี้มีจุดสนใจ คือ ภายในถ้ำนี้มีหินงอกตามธรรมชาติมีลักษณะคล้ายสิงโต ปากถ้ำอยู่ไม่สูงจากระดับพื้นดิน มีบันไดคอนกรีตขึ้นไปจนถึงปากถ้ำ อยู่ติดถนนลาดยางทำให้สะดวกในการเข้าชม และอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงไปยังบ้านสระยักษ์ บ้านเขาวง บ้านถ้ำสิงห์ บ้านถ้ำสนุก และบ้านขุนกระโทง

ถ้ำเขาขุนกระโทง ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลขุนกระโทง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ประมาณ 12 กิโลเมตร ตามเส้นทางสาย 41 (ถนนเอเชีย) เส้นทางชุมพร – สุราษฎร์ธานี ถ้ำถ้ำอยู่ทางทิศใต้ของเพิงผาด้านตะวันออกของเขานาพร้าว ถ้ำเขาขุนกระโทง เป็นถ้ำขนาดเล็ก 2 ถ้ำ อยู่ห่างกันประมาณ 30 เมตร ปากถ้ำอยู่สูงจากพื้นดินประมาณ 25 เมตร มีบันไดซีเมนต์ขึ้นสู่ปากถ้ำทั้งสองแห่ง ถ้ำนี้มีจุดสนใจ คือ ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ และมีพระพุทธรูปอื่นๆ อีกหลายองค์ บริเวณหน้าเพิงผามีภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ การเดินทางสะดวก และอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงไปยังบ้านสระยักษ์ บ้านเขาวง บ้านถ้ำสิงห์ และบ้านถ้ำสนุก

หาดทุ่งวัวแล่น ตั้งอยู่ที่ ตำบลสะพลี อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร อยู่ห่างจากอำเภอปะทิว 18 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอเมืองชุมพร 16 กิโลเมตร ซึ่งในบรรดาชายหาดฝั่งอ่าวไทยตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปถึงจังหวัดนครศรีธรรมราช หาดทุ่งวัวแล่น เป็นชายหาดที่ได้รับการประเมินระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อมชายหาดท่องเที่ยวจากกรมควบคุมมลพิษอยู่ในระดับ 4.5 ดาว (จากที่มีการแบ่งไว้ทั้งหมด 5 ระดับ คือ 5 ดาว หมายถึง คุณภาพสิ่งแวดล้อมดีมาก 4 ดาว หมายถึง ดี 3 ดาว หมายถึง พอใช้ 2 ดาว หมายถึง ต่ำ และ 1 ดาว หมายถึง คุณภาพสิ่งแวดล้อมต่ำมาก) (กรมควบคุมมลพิษ, 2549, อ้างถึงใน ThaiPR.NET, 2553 : ออนไลน์) จึงอาจกล่าวได้ว่า หาดทุ่งวัวแล่น

เป็นหาดที่มีคุณภาพสิ่งแวดล้อมค่อนข้างดีมาก เป็นชายหาดที่สวยงามที่สุดปลอดภัยต่อการเล่นน้ำ มีที่พักสะดวกสบาย และเป็นชายหาดที่สวยงามกว่าบรรดาชายหาดทั้งหมดในจังหวัดของชุมพร นอกจากนี้ชาวชุมพรยังเห็นว่าหาดที่ดีและดังที่สุดของชุมพร คือ หาดทุ่งวัวแล่น และหาดทรายรี (ข้อมูลจังหวัดชุมพร, 2552 : ออนไลน์) ลักษณะเด่นของหาดทุ่งวัวแล่น คือ เป็นชายหาดที่มีเม็ดทรายสีขาวนวลละเอียด น้ำทะเลใส ลักษณะเป็นชายหาดน้ำตื้นมีความลาดเอียงลงที่ละน้อย เหมาะกับการเล่นน้ำทะเล ในทางตอนใต้ของหาดมีเขาโพธิ์เบาะ บริเวณเชิงเขาเป็นแนวหาดหินใต้น้ำ เป็นแหล่งดำน้ำตื้นที่มีชื่อเสียงที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดชุมพร ในบริเวณนี้มีปะการัง สาหร่าย ฟองน้ำ ดอกไม้ทะเล และปลาทะเลหลายชนิดหลากหลายสีสันสรรค์ หาดทุ่งวัวแล่น จึงเป็นหาดที่สวยงามปลอดภัย และมีที่พักสะดวกสบาย การเดินทางสะดวก มีถนนลาดยางเรียบชายหาด เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ส่วนคนชุมพรเองก็นิยมมาพักผ่อนที่หาดแห่งนี้ หาดทุ่งวัวแล่นอยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงกับโครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริฯ และสามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยได้

หาดทรายรี เป็นชายหาดที่มีชื่อเสียงอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดชุมพร โดยคนชุมพรเองเห็นว่าเป็นหาดที่ดีและดังที่สุดอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดชุมพร และเป็นชายหาดที่ได้รับการประเมินระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อมชายหาดท่องเที่ยวระดับ 4 ดาว (กรมควบคุมมลพิษ, 2549, อ้างถึงใน ThaiPR.NET, 2553 : ออนไลน์) ลักษณะเด่นของหาดทรายรี คือ เป็นชายหาดใหญ่ทอดยาว มีทรายสีขาวสะอาดตา เหมาะสำหรับการพักผ่อน อาบแดด เล่นน้ำ บริเวณหน้าชายหาดสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของเกาะมะพร้าว และความสำคัญของหาดทรายรี คือ เป็นที่ตั้งอนุสรณ์สถานของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ คือ มีห้องน้ำ-ห้องสุขา มีสถานที่จอดรถและจุดจำหน่ายของฝากของที่ระลึก มีร้านอาหาร บริการริมชายหาด มีบริการเรือหางยาวและเรือเร็วสำหรับไปดำน้ำและท่องเที่ยวตามหมู่เกาะต่างๆ หาดทรายรี ตั้งอยู่ที่ ตำบลหาดทรายรี อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร อยู่ห่างจากอำเภอเมืองชุมพรไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามทางหลวงหมายเลข 4119 และ 4098 ประมาณ 20 กิโลเมตร มีถนนลาดยางเข้าถึงหาดทำให้การเดินทางสะดวก และสามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยได้

อนุสรณ์สถานของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งเป็นผู้ทรงสถาปนากองทัพเรือไทย สถานที่แห่งนี้เป็นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนในจังหวัดชุมพรและประชาชนทั่วไปให้ความเคารพ และเรียกพระองค์ท่านว่า "เสด็จเดี๋ย" อนุสรณ์สถานที่ประดิษฐานอยู่ในบริเวณหาดทรายรี ประกอบด้วย ศาลกรมหลวงชุมพรฯ 2 แห่ง คือ ศาลหลังเก่า

อยู่ด้านล่าง ซึ่งสร้างขึ้นในบริเวณที่เป็นสถานที่สิ้นพระชนม์ของพระองค์ ตัวศาลหันหน้าออกชายหาด ในบริเวณนี้มีพิพิธภัณฑสถานแสดงพระราชประวัติและเครื่องใช้ต่างๆ ของพระองค์ ส่วนศาลที่สร้างขึ้นใหม่อยู่บนเนินเขาทางทิศเหนือของหาดทรายรี ตัวศาลหันหน้าออกสู่ทะเลเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีสวนสมุนไพร ซึ่งอยู่บริเวณเชิงเขาทางขึ้นศาลหลังใหม่ เป็นโครงการของกระทรวงสาธารณสุข เพื่ออนุรักษ์สมุนไพรที่มีคุณค่า และสืบทอดเจตนารมณ์ของ “กรมหลวงชุมพรฯ” หรือ “หมอมพร” ของชาวบ้าน และในบริเวณศาลหลังเก่ามีเรือรบหลวงชุมพร เป็นเรือตอร์ปิโดขนาดใหญ่ มีความยาว 68 เมตร กว้าง 6.55 เมตร ซึ่งปลดประจำการเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2518 และกองทัพเรือได้มอบเรือนี้ให้จังหวัดชุมพรนำมาประดิษฐานไว้ที่อนุสรณ์สถานแห่งนี้ด้วย เพื่อเป็นอนุสรณ์ของกรมหลวงชุมพรฯ ในปี พ.ศ. 2522

พลับพลาพระปิยมหาราช (ร. 5) ตั้งอยู่ที่บ้านคอกหมู หมู่ที่ 4 ตำบลปากน้ำ อำเภอเมืองจังหวัดชุมพร ในปี พ.ศ. 2433 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้เสด็จประพาสต้นภาคใต้โดยเรือพระที่นั่งผ่านชุมพร เจ้าเมืองในสมัยนั้นได้สร้างพลับพลาประดับ และพระองค์ได้เสด็จมาประทับ ณ สถานที่แห่งนี้ เมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2433 การเดินทางเข้าถึงพลับพลาพระปิยมหาราช (ร. 5) ได้สะดวก มีถนนลาดยางเข้าถึง และสามารถเชื่อมโยงไปหาดทรายรีได้

อนุสาวรีย์ยุวชนทหาร ตั้งอยู่อยู่ริมถนนด้านซ้ายมือของทางหลวงสายชุมพร - ปากน้ำ (สาย 4119) ห่างจากตัวอำเภอเมืองชุมพร ประมาณ 5 กิโลเมตร อนุสาวรีย์แห่งนี้สร้างขึ้นเพื่อรำลึกถึงความกล้าหาญของวีรชนชาวชุมพรที่ต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่สอง ในปี พ.ศ. 2484 อนุสาวรีย์ยุวชนทหาร และอยู่ในเส้นทางไปหาดทรายรี

การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ด้านการเกษตร และเป็นรายได้เสริมของเกษตรกรบ้านสระชัยดังกล่าวข้างต้น เป็นการเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมและแหล่งท่องเที่ยว โดยนำทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรซึ่งเป็นศูนย์วิจัยพืชสวนชุมพร ซึ่งเป็นศูนย์ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านการเกษตร โครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริ ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ต่างๆ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ซึ่งเป็นภูเขา ถ้ำ และหาดทราย และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ที่มีอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองชุมพรกับพื้นที่ใกล้เคียง มาจัดเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม และเพิ่มทางเลือกให้นักท่องเที่ยวได้เลือกตามความสนใจได้

ตอนที่ 5 อภิปรายผล

4.14 อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย กรณีศึกษาบ้านสระขันธ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ผู้ศึกษาขออภิปรายถึงผลการศึกษานี้ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับงานที่ศึกษานี้หลายประการ โดยการนำแนวคิด หลักการ และข้อค้นพบจากงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนผลการศึกษานี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติม โดยแบ่งเป็นด้านๆ ดังต่อไปนี้

ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระขันธ์มีความสมบูรณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ และทรัพยากรด้านการเกษตร ในส่วนของทรัพยากรการเกษตรที่สำคัญ คือไม้ผลชนิดต่างๆ ที่โดดเด่นในชุมชน อันได้แก่ ทุเรียน ลองกอง ส้มโชกุน กล้วยหอม และกล้วยเล็บมือนาง กอปรกับประสบการณ์และความสำเร็จของเกษตรกรจากการประกอบอาชีพด้านการผลิตทุเรียนนอกฤดูคุณภาพ และลักษณะของสวนเกษตรส่วนใหญ่ มีการปลูกพืชแบบผสมผสาน โดยการนำภูมิปัญญาจากการสร้างสมประสบการณ์มาปรับใช้ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทรัพยากรการเกษตรเหล่านี้ล้วนเป็นจุดสนใจ ที่ทำให้บ้านสระขันธ์เป็นแหล่งหนึ่งที่สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรเห็นว่ามีศักยภาพและมีความพร้อมของสถานที่ จึงเลือกเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอเมืองชุมพร โดยแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม สามารถจัดเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทหมู่บ้านผลไม้ ประเภทเฉพาะรายบุคคล (เช่น สวนมณฑิพย์ สวนนายจัญญู สวัสดิ์ และสวนของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร) และประเภทเทศกาลงานวันผลไม้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการแบ่งประเภทแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้แบ่งไว้ คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ ในขณะเดียวกันยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เช่น สระขันธ์ สระห้วยลึก พืชพรรณธรรมชาติต่างๆ ซึ่งบางชนิดหาได้ยากในพื้นที่อื่น เทือกเขาหินปูน และถ้ำช้างเผือก นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตที่มีการปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีสงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุ ประเพณีลอยกระทง และประเพณีแข่งเรือยาวที่มีการจัดบ้างเป็นบางปี อย่างไรก็ตาม จำนวนของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนนี้ยังมีน้อย และการจัดกิจกรรมบางกิจกรรมยังขาดความต่อเนื่อง อีกทั้งยังขาดการจัดระบบการบริหารจัดการที่ดี ทำให้โอกาสที่จะดำเนินงานอย่างครบวงจรและตลอดปีจึงมีน้อย

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ บ้านสระชัยมีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวพอสมควร เช่น ไฟฟ้า แหล่งน้ำ เส้นทางคมนาคม สาธารณสุขตำบล ป้อมตำรวจ ลานจอดรถ ป้ายบอกทางเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในชุมชน ป้ายชื่อแหล่งท่องเที่ยว และป้ายแสดงจุดท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดการบริการยานพาหนะ และการบริการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยว ส่วนการบริการอาหารมีน้อย และการบริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรมีเฉพาะในฤดูกาลผลไม้ นอกจากนี้เส้นทางเดินเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวบางจุดยังไม่ปลอดภัยเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ พุทธิรัตน์ สุขพงษ์ไทย (2550) ที่พบว่า แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนมักจะมีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สะดวก และความไม่ปลอดภัยของเส้นทางเดินเที่ยวชมบางแห่ง จุดจำหน่ายสินค้ามีสินค้าน้อย ส่วนพื้นที่สวนของเกษตรกรส่วนใหญ่ในบ้านสระชัยยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ได้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงไม่ได้จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้ให้ดีพอเพื่อไว้บริการนักท่องเที่ยว มีเพียงที่ “สวนมณฑิพย์” แห่งเดียวที่มีความพร้อมของพื้นที่ โดยเจ้าของสวนซึ่งมีความชอบการท่องเที่ยวเป็นการส่วนตัวอยู่แล้ว ได้ปรับปรุงพัฒนาสิ่งแวดล้อมในบริเวณสวน และสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวอยู่ก่อนแล้ว อีกทั้งยังคงได้รับการสนับสนุนตามโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร ในการจัดทำเส้นทางเดินชมสวน สร้างห้องน้ำ-ห้องสุขา และซุ้มจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ ปัญหาลักษณะนี้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมักพบได้ในที่อื่นๆ เช่นกัน ดังเช่นผลการศึกษาของ วิไลภรณ์ ชันดีสิทธิ์ (2541) และการศึกษาของ กอบชัย ล้อเพ็ญภพ (2545) ที่รายงานว่ามีปัญหาขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องจากรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง จึงควรมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชน และการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในภาพรวมถือว่าบ้านสระชัยมีความปลอดภัยสูง ยกเว้นในแหล่งท่องเที่ยวบางจุดที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนารองรับการท่องเที่ยว ทำให้เส้นทางเดินเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวกและอาจไม่ปลอดภัยเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังประสบปัญหาเจ้าหน้าที่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการบริหารจัดการ และการเป็นมัคคุเทศก์ โดยที่จำนวนวิทยากรให้ความรู้และผู้นำเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยมีน้อย และเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนขาดความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์ (2544) ที่พบว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรยังมีข้อจำกัดด้านการบริการเนื่องจากผู้เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรายย่อย การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ห้องน้ำ-ห้องสุขา น้ำดื่ม เส้นทางเที่ยวชมที่สะดวกและปลอดภัย และมีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก จึงทำได้จำกัด

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กิจกรรมสำคัญที่สุดที่จัดมี 2 กิจกรรม คือ (1) การแสดงหรือการสาธิต ซึ่งเป็นการสาธิตขั้นตอนการผลิตทางการเกษตร และ (2) การให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมในระยะสั้นๆ ซึ่งเป็นการเดินเที่ยวชมกิจกรรมการผลิตในฟาร์ม ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นการอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร กิจกรรมการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร กิจกรรมการจัดงานวันผลไม้ มีการจัดบ้างเป็นครั้งคราว จะเห็นได้ว่ารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่จัดให้บริการแก่ผู้สนใจที่เข้ามาเยี่ยมชมยังไม่มีหลากหลายมากนัก และอาจจะขาดความต่อเนื่อง แต่กิจกรรมการผลิตทางการเกษตรที่จัดให้บริการแก่นักท่องเที่ยวล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่มีความโดดเด่นที่ผู้เข้าชมจะได้รับความรู้ด้านการเกษตร ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การประกอบอาชีพด้านการเกษตร และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง รูปแบบกิจกรรมที่จัดให้นี้สอดคล้องกับที่กรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ได้จำแนกไว้จำนวน 4 รูปแบบ จากทั้งหมด 6 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการแสดงหรือสาธิต (2) รูปแบบการให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมในระยะสั้น (3) รูปแบบการอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่ และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน และ (4) รูปแบบจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร ส่วนรูปแบบกิจกรรมที่ไม่สอดคล้อง 2 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน และ (2) รูปแบบการให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร ยังไม่มีให้บริการในชุมชนนี้ ทั้งนี้จะเป็นเพราะที่ตั้งชุมชนนี้อยู่ใกล้ตัวเมือง และอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีชื่อเสียง เช่น หาดทุ่งวัวแล่น นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะไปพักค้างแรมในสถานที่เหล่านี้ เนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบันเทิงรองรับการให้บริการพร้อม ส่วนรูปแบบการให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตรที่ยังไม่มีในชุมชนนี้อาจจะเป็นเพราะว่าในชุมชนมีผู้ประกอบการที่ทำธุรกิจรับซื้อผลผลิตในชุมชนอยู่แล้ว 1 จุด ทำให้มีเงินหมุนเวียนอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีบริษัทภายนอก เข้ามารับซื้อผลผลิตถึงฟาร์มของเกษตรกรด้วย ทำให้มีเงินจากภายนอกเข้ามาในชุมชน ดังนั้น กิจกรรมเหล่านี้จึงไม่มีในชุมชนนี้ ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษาของ นางเยาว์ ใจหื้อ (2544) ที่พบว่า กิจกรรมในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีความหลากหลายตรงตามลักษณะรูปแบบกิจกรรมที่ ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรมวิชาการเกษตรจัดประเภทและรูปแบบของแหล่งท่องเที่ยวไว้

ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระยักษ์เป็นแหล่งหนึ่งที่สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร และสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรเห็นว่ามีศักยภาพและมีความพร้อมของสถานที่ จึงเลือกเป็นโครงข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอเมืองชุมพร จึงอาจมองได้ว่าเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่และมีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มิได้มีส่วนร่วมใน

กระบวนการคิด การตัดสินใจ และการนำเสนอโครงการอย่างเป็นทางการเป็นกระบวนการแต่อย่างใด จึงไม่แปลกที่ผลของการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนนี้ยังไม่สำเร็จและกระจายประโยชน์ไปยังสมาชิกชุมชนเท่าที่ควร ดังที่ อคิน รพีพัฒน์ (2527, อ้างถึงใน เดชา ไต้สูงเนิน, 2543) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา และเป็นผู้ที่กระทำทุกอย่าง ไม่ใช่เป็นการกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากแต่ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดขึ้นเอง นอกจากนี้ นำชัย ทนุผล (2529, อ้างถึงใน รามศรี พรหมชาติ, 2545) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการระบุปัญหาและสาเหตุของปัญหาเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าประชาชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหาและความต้องการของเขาแล้ว ประชาชนจะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม และการดำเนินกิจกรรมก็จะไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ การที่เกษตรกรในชุมชนยังมีฐานะเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับดี จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรสนใจในอาชีพการเกษตรของตนแต่มองข้ามการท่องเที่ยว เพราะถือว่าการเกษตรที่สามารถทำรายได้หลักมากกว่ารายได้เสริมที่คิดว่าจะได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยวของชุมชน

ด้านการกระจายรายได้ของเกษตรกร กว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนเกษตรกร (ร้อยละ 55.14) มีรายได้ในช่วง 1 - 100,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยมีรายได้เฉลี่ย 185,481.12 บาทต่อครัวเรือนต่อปี แหล่งที่มาของรายได้ส่วนใหญ่ร้อยละ 81.31 ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากการทำสวนอย่างเดียว (สวนผลไม้แบบผสมผสาน) มีรายได้เฉลี่ย 147,586.21 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยอื่นๆ ที่ทำในชุมชนชนบทไทยที่รายงานไว้ว่า ครัวเรือนสมาชิกชุมชนชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำการเกษตร โดยเฉพาะการทำสวนไม้ผลมักจะเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญ เช่น งานวิจัยของ พิมลพรรณ ลาภยงยศ (2541) ที่ตำบลเกาะช้าง อำเภอเมือง จังหวัดตราด และของ ยูพาพร ชัยศิริ (2549) ที่ตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี มีรายได้จากภาคการเกษตรเฉลี่ย 117,434.2 บาทต่อปี โดยมีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรเฉลี่ย 11.98 ไร่ เมื่อพิจารณารายได้เฉลี่ย จะเห็นว่า เกษตรกรบ้านสระชัยมีรายได้เฉลี่ยสูงพอสมควรเมื่อเทียบกับรายได้ของเกษตรกรในชุมชนชนบทอื่นๆ ในขณะที่มีครัวเรือนของเกษตรกรที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรน้อยมาก คิดเป็นร้อยละ 2.80 ของกลุ่มตัวอย่าง โดยมีแหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจาก 3 ช่องทาง คือ การจำหน่ายผลผลิตในฟาร์ม การจำหน่ายอาหารและการจำหน่ายเครื่องดื่ม เมื่อเทียบกับชุมชนอื่นที่มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปรากฏว่าในชุมชนอื่นมักจะมีช่องทางของรายได้มากกว่านี้ เช่น จากการขายของที่ระลึกบ้าง จากการเป็นมัคคุเทศก์บ้าง จากการเก็บค่าบริการเข้าชม และจากการแสดงบ้าง โดยมีผู้ได้รับผลประโยชน์ในสัดส่วนที่สูงพอสมควร เช่น ผลการศึกษาของ ธิติพนธ์ โควิจิตร (2546) และผลการศึกษาของ นันทนา แสงโพธิรัตน์ (2547) ในขณะที่ในผลการศึกษาคั้งนี้ไม่มีรายได้จาก

ช่องทางดังกล่าว และมีสัดส่วนของผู้ที่ได้รับประโยชน์ต่ำมาก เนื่องจากผู้เข้าไปมีส่วนร่วมจริงยังมีจำนวนน้อยมาก อีกทั้งกิจกรรมที่จัดหาความหลากหลายและไม่ต่อเนื่อง ลักษณะของการกระจายรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ จึงมีน้อย โดยมีเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจำนวนน้อยรายมากเมื่อเทียบกับจำนวนครัวเรือน ซึ่งขัดแย้งกับผลการศึกษานานาชาติที่รายงานว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนส่งผลกระทบต่อทางด้านเศรษฐกิจแก่สมาชิกชุมชน โดยการเพิ่มรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ทั้งจากภาคเกษตรกรรมและนอกภาคเกษตรกรรม โดยส่วนหนึ่งมีรายได้เพิ่มจากการบริการนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ (จิรัฐา หินเดช, 2549 ; วราภรณ์ งามสมสุข, 2549)

ผลการวัดการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร ค่าดัชนีเชอร์รี่อกในการวัดการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรบ้านสระยักษ์ พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรบ้านสระยักษ์มีความไม่เท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ โดยมีค่าดัชนีเชอร์รี่อกเท่ากับ 0.3415 ซึ่งจัดว่าต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับผลการวัดการกระจายรายได้กับผลการศึกษานานาชาติ ทั้งที่เป็นผลการศึกษาระดับประเทศ และระดับภูมิภาคของไทย รวมทั้งในภาคใต้ (สุรเดช ตระกูลศรี, 2541 ; สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2548) และเมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากรของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้สุทธิครัวเรือนของครัวเรือนเกษตรกร จากการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้สุทธิทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ปัจจัยทางด้านแรงงาน เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ หรือเป็นสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากที่สุด ในขณะที่ ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพ (แหล่งที่มาของรายได้ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรน่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย) มีความสำคัญเป็นอันดับ 4 แสดงว่าไม่ได้มีความสำคัญมาก

แนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ บ้านสระยักษ์มีความเหมาะสมของพื้นที่ในการปรับปรุงพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้ด้านการเกษตร และได้มีการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่บ้างแล้ว เพียงแต่ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เกษตรกรและประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เนื่องจาก ยังไม่ได้มีการจัดการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบและจริงจัง อีกทั้งผู้ที่มีบทบาทยังอยู่ในวงที่จำกัด ขาดการดึงสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ให้เข้ามามีส่วนร่วม อีกทั้งยังขาดความพยายามในการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้สามารถดำเนินการครอบคลุมตลอดทั้งปี ทำให้จำนวนแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีไม่หลากหลาย ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมมีน้อย รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีน้อย โอกาส

ในการกระจายรายได้ไปสู่เกษตรกรในชุมชนจึงมีน้อยตามไปด้วย แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่นี้ให้เอื้อต่อการกระจายรายได้แก่เกษตรกรรายย่อยและมีความยั่งยืน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีการประสานความร่วมมือกันสนับสนุน โครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างต่อเนื่อง ปรับปรุงพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ อบรมพัฒนาเกษตรกรที่สนใจให้มีความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และอบรมพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และความรู้ด้านอาชีพอื่นๆ เพื่อให้เกษตรกรมีกิจกรรมการผลิตที่หลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเพิ่มมูลค่าของพื้นที่สวนหรือฟาร์มของเกษตรกร และทำให้เกิดความโดดเด่นดึงดูดความสนใจในพื้นที่ได้ นอกจากนี้ควรยึดแนวทางของกรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ที่ได้เสนอลักษณะสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบยั่งยืนไว้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น ควรส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรภายในประเทศอย่างจริงจัง ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ มีการใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้นๆ การกระจายรายได้ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ควรเน้นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน และการจ้างงาน ควรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมุ่งส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานที่มีทั้งคุณภาพและปริมาณงานสำหรับคนในท้องถิ่น โดยมีรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจ และได้รับผลตอบแทนสูงที่สุด โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย : กรณีศึกษาบ้านสระขันธ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวและวิเคราะห์หาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยเน้นให้เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระขันธ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร โดยรายละเอียดการศึกษาครอบคลุมสภาพของทรัพยากรด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จุดสนใจ และทรัพยากรทางการเกษตรในบ้านสระขันธ์ รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการอยู่แล้ว การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ตลอดจนความพึงพอใจ ปัญหา และความต้องการของเกษตรกรบ้านสระขันธ์ พร้อมกับวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน และเอื้อต่อการกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับเกษตรกรรายย่อยบ้านสระขันธ์

ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และนโยบายของรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว และแนวคิดต่างๆ ที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อเป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการวิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพควบคู่กับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาข้อมูลของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนและเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สมุดบันทึก และกล้องถ่ายรูป ส่วนแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณใช้ในการศึกษาข้อมูลของเกษตรกร ด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้แบบสัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ เกษตรกรบ้านสระขันธ์ จำนวน 147 ครัวเรือน การเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนและเกษตรกรที่เปิดสวนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 14 คน ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และ (2) เกษตรกร ซึ่งเป็นเกษตรกรทั้งผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเกษตรกรในชุมชนที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จำนวน 107 ครัวเรือน ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กำหนด

ขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane โดยมีความคลาดเคลื่อนไม่เกิน 0.05 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงปริมาณได้นำมาตรวจสอบความถูกต้อง แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าดัชนีเชอร์ร็อก ส่วนข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพนำมาวิเคราะห์โดยการจัดหมวดหมู่และหาความเชื่อมโยง นอกจากนี้ยังวิเคราะห์แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของบ้านสระยักษ์ โดยนำข้อมูลจากการศึกษาในครั้งนี้มาจัดทำเป็นปัจจัยภายใน คือ (1) จุดแข็ง จำนวน 20 ข้อ และ (2) จุดอ่อน จำนวน 24 ข้อ และปัจจัยภายนอก คือ (1) โอกาส จำนวน 10 ข้อ และ (2) อุปสรรค จำนวน 7 ข้อ เข้าร่วมประชุมในที่ประชุมประจำเดือนของบ้านสระยักษ์ ในวันที่ 10 ธันวาคม 2552 เวลา 09.00 – 12.00 น. โดยมีแกนนำและประชาชนบ้านสระยักษ์ที่เข้าร่วมประชุม จำนวน 42 คน ร่วมกันพิจารณาให้คะแนน โดยจัดเรียงลำดับความสำคัญในการประเมินเป็น 3 ระดับ และคัดเลือกเฉพาะปัจจัยที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.33 - 3.00 ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในระดับมาก ได้ปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จำนวน 7 ข้อ ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อน จำนวน 5 ข้อ ปัจจัยที่เป็นโอกาส จำนวน 5 ข้อ และปัจจัยที่เป็นอุปสรรค จำนวน 2 ข้อ โดยเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ โดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for Social Sciences) และโปรแกรม Microsoft Office Excel สามารถสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะจากการศึกษา ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาสภาพทรัพยากรด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จุดสนใจ และทรัพยากรทางการเกษตรในบ้านสระยักษ์ และศึกษารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการอยู่แล้ว การมีส่วนร่วมของเกษตรกรตลอดจนความพึงพอใจ ปัญหา และความต้องการของเกษตรกรบ้านสระยักษ์ พร้อมกับวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถตอบสนองความพึงพอใจของประชาชนในชุมชน และเอื้อต่อการกระจายรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับเกษตรกรรายย่อย บ้านสระยักษ์ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

5.1.1 ข้อมูลส่วนบุคคล และครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรที่ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 107 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 69.16 มีอายุเฉลี่ย 48.89 ปี สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 63.55 มี

ขนาดที่ดินถือครองเฉลี่ย 20.16 ไร่ต่อครัวเรือน ครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 86.92 มีที่ดินทั้งหมด มีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภทใดประเภทหนึ่งหรือมากกว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ ร้อยละ 95.33 มีที่ดินที่มีเอกสารแสดงสิทธิ์ประเภท สปก. 4 - 01 ในสัดส่วนพื้นที่มากที่สุด ถึงร้อยละ 91.43 ลักษณะการใช้ที่ดินเป็นสวนผลไม้มากที่สุด ถึงร้อยละ 67.31 พืชที่ปลูกส่วนใหญ่ร้อยละ 96.26 ของครัวเรือน ปลูกทุเรียนซึ่งมีสัดส่วนพื้นที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.32 โดยมีพื้นที่ปลูกเฉลี่ย 13.01 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.57 มีอาชีพทำสวนอย่างเดียว โดยมีรายได้เฉลี่ย 146,585.37 บาทต่อครัวเรือนต่อปี จำนวนครัวเรือนที่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีเพียงร้อยละ 2.80 ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คิดเป็นร้อยละ 50.47 ของครัวเรือนกลุ่มตัวอย่าง ในจำนวนนี้เป็นเพศชาย และเพศหญิง ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน กิจกรรมที่เข้าร่วมส่วนใหญ่ คือ ประกวดผลไม้ ส่วนกิจกรรมอื่นๆ มีผู้เข้าร่วมน้อยมาก

5.1.2 สภาพของทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการจัดการ

บ้านสระชัยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งภูเขา แหล่งน้ำ และพืชพรรณต่างๆ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดังกล่าวนี้ ได้ถูกนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านสระชัย ต่อมาสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรได้ส่งเสริมให้มีโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรเป็นโครงการที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวและหมู่บ้านที่มีศักยภาพ บ้านสระชัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรชุมชนหนึ่ง โดยเลือกสวนมณฑิพย์ ของนายมน มณฑิพย์ ซึ่งประสบผลสำเร็จจากผลประกอบการด้านการเกษตร ในด้านการผลิตทุเรียนนอกฤดูกาลที่มีคุณภาพ และเป็นสวนที่มีความพร้อมในด้านสถานที่ และมีการจัดภูมิทัศน์ให้สวยงามอยู่แล้ว เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวบ้านสระชัย ซึ่งต่อมาสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพรได้เข้ามาสนับสนุนงบประมาณในปี พ.ศ. 2544 – 2545 หรือปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติมให้มีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรยิ่งขึ้น

สภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย สามารถพิจารณาตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ (1) ด้านนักท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในแต่ละครั้งมีจำนวนน้อย และเป็นกลุ่มที่จัดนำมาโดยหน่วยงานในสังกัดกรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร และสถาบันการศึกษาที่มีสาขาด้านการเกษตร ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มคน

ที่ต้องการนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง เช่น กลุ่มเกษตรกร เจ้าหน้าที่และนักเรียน / นักศึกษา ช่วงเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมมักจะเป็นวันธรรมดาเป็นส่วนใหญ่ วิธีการติดต่อ ขอเข้าเยี่ยมชมพื้นที่ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการติดต่อกับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวโดยตรง (2) ด้านการตลาดท่องเที่ยว มีการให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการจัดเส้นทางเดินเยี่ยมชมสวนเกษตร และมีวิทยากรและผู้นำเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยว สำหรับในด้านการโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวมีน้อย เนื่องจากขาดคนทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ (3) ด้านการขนส่ง ยังไม่มีบริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมส่วนใหญ่นำรถมาเอง (4) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระชัยมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเฉพาะรายบุคคลหรือรายกิจกรรม และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ และ (5) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว มีป้ายบอกทาง ป้ายชื่อแหล่งท่องเที่ยว ป้ายแสดงจุดท่องเที่ยว แผ่นพับประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวบ้านสระชัย จุดต้อนรับนักท่องเที่ยว เส้นทางเดินชมสวน (มีเฉพาะสวนมณฑิพย์) ศาลาพักผ่อนและให้อาหารปลา ห้องน้ำ-ห้องสุขา ถังขยะ ลานจอดรถ ตู้โทรศัพท์สาธารณะ จุดจำหน่ายเครื่องดื่มและอาหารปลา มีถนนลาดยางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว แต่ไม่มีบริการอาหาร บริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยว และไม่มีที่พักค้างคืนให้กับนักท่องเที่ยว

ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ส่วนใหญ่เป็นสวนผลไม้ที่ปลูกแบบผสมผสาน ทั้งที่สวนมณฑิพย์ สวนนายจำรูญ สวัสดิ์ และสวนของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในบ้านสระชัย ส่วนแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่พบในบ้านสระชัย คือ สระชัยหรืออุทยานปลาสวนมณฑิพย์ สระห้วยลึก ถ้าช้างเผือกหรือสำนักสงฆ์ถ้าช้างเผือก นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ คือ ถ้าแก้วโคร้า ถ้าแอร์ และถ้าอื่นๆ เช่น ถ้าสิงห์ ถ้าสุขารมย์ (ถ้าสนุก) และถ้าขุนกระหิง ในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีถนนลาดยางเข้าถึงได้สะดวก ยกเว้นถ้าแก้วโคร้า ซึ่งเส้นทางเดินเข้าชมยังไม่สะดวก

จุดสนใจในแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัยมีจุดสนใจหรือสิ่งดึงดูดใจหลายประการ จุดสนใจที่สำคัญที่สุด 2 จุด คือ สวนมณฑิพย์ และสวนนายจำรูญ สวัสดิ์ ซึ่งเป็นเกษตรกรรายใหญ่ในบ้านสระชัย นอกจากนี้ยังมีสวนของสมาชิกกลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียนและกลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกองอีกจำนวน 36 สวน ในสวนเหล่านี้มีจุดสนใจที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าไปเที่ยวชมได้ คือ เป็นสวนผลไม้แบบผสมผสาน มีการปลูกพืชตามหลักเกษตร 4 ชั้น มี

ไม้ผลชนิดสำคัญที่ปลูก ได้แก่ ทุเรียน มีลองกอง กล้วย และพืชผักอื่นๆ อีกหลายชนิดปลูกแซม ในระหว่างแถวไม้ผล นอกจากนี้สวนมณฑิพย์มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการไว้อรองรับการ ท่องเที่ยวดีพอสมควร ส่วนสวนของเกษตรกรรายอื่นๆ ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการ ท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบ้าน สระชัยได้ 2 จุด คือ สวนนายเขาว์ และสวนนิลเขียว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีคุณค่า ในด้านการศึกษา คูงาน และฝึกประสบการณ์วิชาชีพด้านการเกษตรได้เป็นอย่างดี ส่วนจุดสนใจ ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่อยู่ในเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่อยู่ใกล้เคียง 5 แห่ง คือ สระชัย สระห้วยลึก ถ้ำช้างเผือกหรือสำนัก สงฆ์ถ้ำช้างเผือก ถ้ำแก้วโครำ และถ้ำแอร์ ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติเหล่านี้ ส่วนใหญ่ยังไม่ได้ มีการปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว จึงยังไม่ได้รับความนิยมจาก นักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

ทรัพยากรทางการเกษตรที่สำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนนี้ จาก ความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักจัดให้ทุเรียนอยู่อันดับ 1 ตามมาด้วยลองกองอยู่อันดับ 2 ส้มโชกุน อยู่อันดับ 3 กล้วยหอมอยู่อันดับ 4 ส่วนอันดับ 5 จัดให้กล้วยเล็บมือนาง ส่วนทรัพยากรที่เป็น แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่สำคัญ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้ จัดให้สระชัยอยู่อันดับ 1 ตามมาด้วยถ้ำแก้วโครำ ส่วนถ้ำแอร์อยู่อันดับ 3 นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรอื่นๆ ที่ใช้ในการท่องเที่ยว ของชุมชนบ้านสระชัย คือ ตลาดนัดสินค้าเกษตร ซึ่งจะจัดให้มีขึ้นเฉพาะในปีที่ประสบปัญหา ราคาผลผลิตตกต่ำ เพื่อกระตุ้นให้มีการซื้อขายสินค้ามากขึ้น

5.1.3 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

ผลการศึกษารูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย พบว่า ยังไม่มี การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นเพียงการเปิดสวนของเกษตรกร จำนวนน้อยรายให้เป็นแหล่งศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน และเป็นแหล่ง ฝึกงานของนักศึกษา โดยมีเหตุผลที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย มาจาก ความสนใจส่วนตัวของเจ้าของฟาร์ม เป็นอันดับแรก ตามด้วยการสร้างงานและสร้างรายได้เสริม แก่เกษตรกรในหมู่บ้าน อีกทั้งยังช่วยลดความไม่แน่นอนของรายได้จากการเกษตร โดยมี คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ จำนวน 5 คน

กิจกรรมการเกษตรที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม / เข้าร่วม ที่สำคัญที่สุดมี 2 กิจกรรม คือ (1) การแสดงหรือการสาธิต และ (2) การให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมในระยะสั้นๆ นอกจากนี้

ยังมีกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน และการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ส่วนการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร มีจัดให้เสมอในฤดูกาลที่มีผลผลิตการเกษตรออกมาจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีการนำชมสวนและชิมผลไม้ตามฤดูกาล การเที่ยวสวนวันผลไม้ แต่กิจกรรมการเกษตรที่ชุมชนเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมหรือเข้าร่วมเหล่านี้อาจจะขาดความต่อเนื่อง กล่าวคือ เน้นจัดเฉพาะในฤดูกาลที่มีผลผลิตการเกษตรอยู่ในช่วงที่สามารถเก็บเกี่ยวได้เป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ชุมชนบ้านสระชัยได้จัดให้บริการเหล่านี้ ส่วนใหญ่ มีความสอดคล้องกับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร (2545 ก) ส่วนรูปแบบกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องมีเพียง 2 รูปแบบ คือ (1) รูปแบบการให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน และ (2) รูปแบบการให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร

เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร จัดเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอเมืองชุมพรกับบ้านสระชัย 1 เส้นทาง คือ เส้นทาง สวนสมุนไพรวัดเขาก้อย ตำบลเขาพัง - สวนนิลเขียว ตำบลบ้านนา - สวนมณฑิพย์ ตำบลบ้านนา - สวนนายเขาว์ ตำบลถ้ำสิงห์ และยังมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่น่าสนใจอีก 5 แห่ง คือ สระชัย สระห้วยลึก ถ้ำช้างเผือก ถ้ำแก้วโคร้า และถ้ำแอร์ อยู่ในเส้นทางนี้

การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว บ้านสระชัยยังไม่มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นเพียงการจัดกิจกรรมตามที่นักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาเยี่ยมชมขอใช้บริการเท่านั้น ซึ่งกิจกรรมที่จัดส่วนใหญ่เป็นการให้ชมสวน ควบคู่การให้ความรู้ด้านการผลิตทางการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยใช้พื้นที่สวนมณฑิพย์เป็นจุดต้อนรับและเป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวของบ้านสระชัย กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัยจะจัดให้เป็นวิทยาทาน โดยไม่ได้คิดค่าตอบแทน แต่ผู้ที่มาเยี่ยมชมซึ่งเป็นหน่วยงานหรือคณะบุคคลจะมีสินน้ำใจมอบให้กับผู้จัดในลักษณะเป็นของที่ระลึก หรือเป็นเงินบ้างจำนวนเล็กน้อย ส่วนเจ้าของสวนก็จะมีรายได้จากการขายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ให้กับผู้เข้ามาเที่ยวชม

การมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ยังมีสมาชิกชุมชนเข้าร่วมจำนวนน้อย และระดับการเข้าร่วมอยู่ในระดับที่ต่ำ ส่วนใหญ่ผู้เข้าร่วมมักจะเป็นแกนนำชุมชนด้านต่างๆ ไม่ใช่เกษตรกรทั่วไป ซึ่งผู้นำชุมชนบางรายให้ข้อมูลว่า วิธีการคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ใช้วิธีการเสนอชื่อในที่ประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน โดยที่ประชุมมีมติคัดเลือกคนที่มีความรู้ด้านการเกษตรเป็นตัวแทนของเกษตรกร เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย

ความพึงพอใจของเกษตรกรที่มีต่อรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มตัวอย่างเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และไม่ตอบข้อคำถามนี้ จึงมีเพียงเกษตรกรน้อยรายที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยคิดเป็นร้อยละ 2.80 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งมีความพึงพอใจต่อรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยในระดับปานกลาง โดยให้เหตุผลว่า “ไม่ได้มุ่งเน้นทางด้านรายได้ การท่องเที่ยวถือว่าเป็นกิจกรรมเสริม”

ปัญหาของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระชัยมีปัญหาในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหลายประการ ซึ่งสามารถสรุปเป็น 5 ด้าน คือ (1) ปัญหาด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร แม้ว่าจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายอย่าง แต่ยังไม่มีการจัดการที่เป็นระบบเหมาะสม และคุ้มค่า เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปัญหาข้อจำกัดของงบประมาณ และขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง (2) ปัญหาด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ห้องน้ำ-ห้องสุขามีน้อย ไม่มีบริการอาหารและเครื่องดื่มในแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีบริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางสัญจรไปมาไม่สะดวก การให้บริการจำหน่ายผลิตภัณฑ์และผลิตภัณฑ์มีน้อย ผลิตภัณฑ์ขาดการควบคุมคุณภาพ ไม่มีตลาดรองรับ ในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติบางจุดขาดสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว ปัญหาวิทยากรและมัคคุเทศก์นำเยี่ยมชมในบ้านสระชัยมีน้อย ขาดคนทำหน้าที่รักษาความปลอดภัย และในแหล่งท่องเที่ยวบางจุดยังไม่ปลอดภัยเท่าที่ควร (3) ปัญหาด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในหมู่บ้านยังมีน้อย ไม่มีกิจกรรมที่โดดเด่นดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยี่ยมชม การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไม่ต่อเนื่องขึ้นอยู่กับฤดูกาลของผลไม้ ขาดผู้ชำนาญในการจัดกิจกรรม ขาดคนวางแผนการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลหรือในฤดูกาลผลไม้ และขาดการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนนี้มีน้อย (4) ปัญหาด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่มีโอกาสเปิดสวนให้นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม จึงไม่มีรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประโยชน์ที่เกษตรกรและชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจึงมีน้อย และ (5) ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นปัญหาจำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยน้อยมาก

ความต้องการของเกษตรกรในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความต้องการหลายประการที่เชื่อว่าจะช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ดีขึ้น คือ (1) ต้องการให้มีการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติและสวนของเกษตรกรให้มีความโดดเด่นสามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ (2) ต้องการให้มีการอบรมความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่ การแปรรูปผลผลิต และการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและมาตรฐานการให้บริการการท่องเที่ยว (3) ต้องการที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (4) ต้องการพื้นที่วางจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์ของชุมชน (5) ต้องการปรับปรุงพัฒนาถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อให้มีสภาพดี (6) ต้องการให้มีบริการอาหารและเครื่องดื่มในแหล่งท่องเที่ยว (7) ต้องการให้จัดกิจกรรมนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมสวนเพื่อเพิ่มรายได้ (8) ต้องการให้เกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (9) ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมให้เกษตรกรในชุมชนพัฒนาผลผลิตและผลิตภัณฑ์ พร้อมหาตลาดรองรับ และ (10) ต้องการให้มีการตั้งกลุ่มบริการต่างๆ เพื่อให้บริการการท่องเที่ยว

5.1.4 การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

การศึกษาการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร กลุ่มตัวอย่างมีรายได้ในช่วงตั้งแต่ 1 – 100,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี คิดเป็นร้อยละ 55.14 ซึ่งเป็นสัดส่วนสูงที่สุด โดยมีรายได้เฉลี่ย 185,841.12 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยมีแหล่งที่มาของรายได้จาก 3 แหล่ง คือ (1) ทำสวนอย่างเดียว (2) ทำสวนและทำอาชีพอื่น และ (3) ทำสวน ทำอาชีพอื่น และการท่องเที่ยว โดยรายได้ที่ได้จากการทำสวนเป็นรายได้หลักที่สำคัญของครัวเรือน ส่วนแหล่งที่มาของรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ มีครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรเพียงร้อยละ 2.80 มีรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีแหล่งที่มาของรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตในฟาร์ม การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม ลักษณะของการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์มีน้อย จึงกล่าวได้ว่ามีเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจำนวนน้อยรายมากเมื่อเทียบกับจำนวนครัวเรือนของเกษตรกรทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน

ผลการวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร (หรือการวัดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ครัวเรือนเกษตรกร) โดยใช้หลักของดัชนีเชอร์ร็อก (Shorrocks Index) เพื่อบอกถึงระดับของการกระจายรายได้ และการวิเคราะห์องค์ประกอบของความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบทางประชากร โดยอาศัยค่าดัชนีเชอร์ร็อก เพื่อให้ทราบถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีผลต่อการกระจายรายได้ โดยทำการศึกษาทั้งหมด 7 ปัจจัย ผลการศึกษา พบว่า ระดับ

การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร มีค่าดัชนีเชอร์รี่ร็อกเท่ากับ 0.3415 ส่วนผลการศึกษาผลกระทบของปัจจัยต่างๆ ที่มีต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้สุทธิทั้งหมดของครัวเรือนเกษตรกร โดยพิจารณาจากลำดับของความแปรปรวนระหว่างกลุ่มครัวเรือนเกษตรกร โดยวิธีการหาค่าดัชนีเชอร์รี่ร็อก พบว่า ปัจจัยทางด้านแรงงาน เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความไม่เท่าเทียมกันของรายได้มากที่สุด ในขณะที่ปัจจัยด้านการประกอบอาชีพอยู่อันดับ 4

5.1.5 การวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์

จากการศึกษาเพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์ ด้วย SWOT Analysis ผลการวิเคราะห์สามารถนำมากำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้และสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรบ้านสระยักษ์ได้ ดังต่อไปนี้

1) พัฒนาเกษตรกรที่สนใจให้มีความรู้ด้านการจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยว ทั้งด้านเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ และพัฒนาอาชีพอื่นๆ

2) พัฒนาพื้นที่สวนหรือฟาร์มของเกษตรกร และพัฒนากิจกรรมการผลิตทางการเกษตร และพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ และมีความหลากหลาย

3) พัฒนาประเภทและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความหลากหลายขึ้น และฟื้นฟูและพัฒนาการจัดงานวันผลไม้ของบ้านสระยักษ์ให้มีความต่อเนื่อง

4) จัดสถานที่เป็นแหล่งรวบรวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์บ้านสระยักษ์ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในบ้านสระยักษ์ โดยมีการระดมทุนจากการลงหุ้นของเกษตรกรและประชาชนบ้านสระยักษ์ เพื่อให้เกษตรกรและประชาชนบ้านสระยักษ์เป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์ร่วมกัน

5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้นำชุมชน เกษตรกรกลุ่มต่างๆ และประชาชนในบ้านสระยักษ์เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและการให้บริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระยักษ์ ในรูปของคณะกรรมการและการเป็นสมาชิก เพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรและประชาชนเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและได้รับประโยชน์ร่วมกัน

6) สร้างเครือข่ายระดับหมู่บ้านในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตร และเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งรวมถึงการจัดกิจกรรมบริการเสริมพิเศษการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

7) กำหนดโครงสร้างอัตราค่าบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกาท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชม เพื่อเป็นค่าตอบแทนสำหรับการบริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

8) กระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย เกษตรกรและประชาชนในบ้านสระชัยควรมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างทั่วถึง

9) วางแผนและจัดทำโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโครงการอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่บ้านสระชัย หน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องควรให้เกษตรกรและประชาชนในพื้นที่บ้านสระชัยเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การค้นหาคำปัญหา การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และโครงการอื่นๆ สอดคล้องกับความต้องการและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อเกษตรกรและประชาชนในพื้นที่บ้านสระชัย

10) ปรับปรุงและพัฒนาศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และส่งเสริมการตลาดด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง

11) ปรับปรุงและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครอบคลุมพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวบ้านสระชัย

12) ประสานให้สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการโดยเกษตรกรบ้านสระชัย

13) บริหารการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ควรประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของ 4 ภาคส่วน คือ (1) หน่วยงานราชการในพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองชุมพร มีส่วนร่วมในการสนับสนุนแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชนบ้านสระชัยมีส่วนร่วมในการกำหนดศักยภาพในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่บ้าน สระชัย (2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (3) ภาคธุรกิจการท่องเที่ยว องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานของรัฐต้องทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคกัน และ (4) ชุมชน เกษตรกร และประชาชนบ้านสระชัยต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโครงการต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตคนส่วนใหญ่ในชุมชน

14) กำหนดแนวทางและวิธีการตรวจสอบผลกระทบของการท่องเที่ยวในพื้นที่บ้านสระยักษ์ โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนบ้านสระยักษ์ ทั้งผู้นำชุมชน เกษตรกร และประชาชน เพื่อประโยชน์ระยะยาวของคนในชุมชนบ้านสระยักษ์

15) พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ให้มีความยั่งยืน ควรเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบทางลบต่อทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

จากผลของการศึกษาในครั้งนี้ได้นำมาซึ่งข้อสรุปที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ไม่บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการที่วางไว้มากนัก เนื่องจากสาเหตุและปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่มากระทบต่อการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ สำหรับสิ่งที่ผู้ศึกษาอยากจะขอเสนอให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน และคณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ของบ้านสระยักษ์ ได้พิจารณาและให้ความสำคัญในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับเกษตรกรและประชาชนเกี่ยวกับการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ครอบคลุมกว้างยิ่งขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะแกนนำเพียงไม่กี่คน เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบของระบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวิธีการปฏิบัติ และมีความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหมู่บ้านต่อไปได้ หากเกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านขาดความรู้ความเข้าใจระบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ก็ยากที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวได้

2) ควรมีการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อกำหนดระบบ และขั้นตอนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพิจารณาจากทรัพยากรต่างๆ และฤดูกาลที่มี ความพร้อม สิ่งอำนวยความสะดวกที่มี และความต้องการของเกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้าน รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในรูปแบบของการเป็นคณะกรรมการ

3) มีการจัดแบ่งพื้นที่ในหมู่บ้านสำหรับใช้ในการศึกษาดูงาน และการเที่ยวชมให้เหมาะสมตามสภาพของพื้นที่ และมีความหลากหลายขึ้น โดยจัดแบ่งพื้นที่สวนหรือพื้นที่ในชุมชน

ออกเป็นสัดส่วนตามศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ รวมทั้งมีการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรมาเป็นแกนนำในแต่ละส่วน หรือพื้นที่ย่อยด้วย

4) ควรมีการปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกทางตรง และสิ่งอำนวยความสะดวกทางอ้อม เช่น ห้องน้ำ – ห้องสุขา สถานที่จอดรถ โทรศัพท์สาธารณะ ระบบประปา โดยควรขยายไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ ไม่จำกัดเฉพาะที่สวนมณฑิพย์ นอกจากนี้ควรพัฒนาถนนหนทาง ระบบขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว การบริการอาหารและเครื่องดื่ม ที่นั่งพักผ่อน เพื่อรองรับกับจำนวนของนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการจัดเตรียมบุคลากรที่จะทำหน้าที่ให้บริการในส่วนต่างๆ และเพิ่มจำนวนสวนของเกษตรกรที่จะเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าเที่ยวชมให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

5) ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในหมู่บ้าน และพื้นที่ใกล้เคียงเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มากขึ้น โดยการจัดตั้งเป็นองค์กรขึ้นในชุมชน ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในรูปของชมรม หรือสหกรณ์ โดยมีการระดมทุนจากสมาชิก และมีการจัดสรรผลประโยชน์ให้สมาชิกที่เข้ามามีส่วนร่วมและชุมชน เพื่อให้มีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่เกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง

6) ควรมีการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรให้มีความเข้มแข็ง สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น สามารถแข่งขันกับตลาดภายนอกได้ และพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีรูปปลักษณ์ที่สวยงาม ดึงดูดความสนใจ และควรมีการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อให้เกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียงนำผลผลิตมาจำหน่าย โดยให้เกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ

7) ควรให้เกษตรกรและประชาชนในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียง มีการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

8) หน่วยงานของภาครัฐและองค์กรเอกชนในท้องถิ่น เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองชุมพร สำนักงานเกษตรจังหวัดชุมพร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดชุมพร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานชุมพร พัฒนาชุมชนจังหวัดชุมพร องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านนา องค์กรบริหารส่วนจังหวัด และธุรกิจการท่องเที่ยว ตลอดจนผู้นำชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมการสนับสนุนในการดำเนินงาน

5.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป คือ จากการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษาทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จุดสนใจ และทรัพยากรทางการเกษตร รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ดำเนินการอยู่แล้ว การมีส่วนร่วม ความพึงพอใจ ปัญหา ความต้องการของเกษตรกร และวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ให้กับเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัยเท่านั้น ดังนั้นผู้ที่สนใจจะศึกษาต่อไป ควรจะศึกษาคงต่อไปนี้

1) ควรทำการศึกษาถึงสภาพปัญหา ความต้องการ หรือความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เพื่อนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้ตอบสนองความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม

2) ควรทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในกลุ่มเส้นทางเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว โดยเปรียบเทียบกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกับในพื้นที่ทั่วภูมิภาคที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาสวนของเกษตรกรเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีศักยภาพสามารถรองรับการท่องเที่ยวในอนาคต

3) ควรทำการศึกษาถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีต่อเกษตรกร ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมในบ้านสระชัย ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้มีความยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2541. โครงการท่องเที่ยวเกษตร ปีท่องเที่ยวไทย 2541 – 2542.

กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2546. ท่องเที่ยวเกษตรทั่วถิ่นไทย (Thailand Agro Tourism).

กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2544. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545–2549). กรุงเทพฯ: ศูรสภา ลาดพร้าว.

_____. 2549. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – 2554).

กรุงเทพฯ : ศูรสภา ลาดพร้าว.

ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. 2545. การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หน่วยที่

1-7. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

นันทิยา หุตานูวัตร และ ณรงค์ หุตานูวัตร. 2545. SWOT : การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน.

พิมพ์ครั้งที่ 3. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ. 2540. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ

: มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. 2542. การสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 5.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2542. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ :
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2543. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ฉบับปรับปรุง)
พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัย-
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2546. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ :
เฟื่องฟ้า พรินติ้ง.

อภิพรรณ พุกภักดี. 2544. ระบบการปลูกพืชและการวิจัยพัฒนาระบบการทำฟาร์มผู้ถาวรภาพ
ของเกษตรกรกรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วารสาร

กรมวิชาการเกษตร. 2542. “การท่องเที่ยวเกษตรกับการเสริมรายได้แก่เกษตรกร”, วารสารการ
ส่งเสริม&พัฒนา. 11 (3) : 16-20.

ธีระพงษ์ มาลัยทอง และ วัชรีย์ พุ่มทอง. 2546. “ท่องเที่ยวเชิงเกษตร : การเพิ่มมูลค่าที่น่าจับตามอง”,
วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 40 (6) : 61 - 65.

มนัส สุวรรณ. 2545. “การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย”, วารสาร
ราชบัณฑิตยสถาน. 27 (2) : 409 - 428.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2542. “เกษตรสัญจร (Agrotour)”, จุลสารการท่องเที่ยว. 18 (3) : 26-29.

สร้อยสวัสดิ์ อาสาสรรพกิจ. 2540. “การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม (Agrotourism)”, วารสารการ
ส่งเสริม&พัฒนา. 11 (1) : 17-19.

สินธุ์ สโรบล. 2547. “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน”, วารสารประชาคมวิจัย. 57 (10) : 15–21.

จดหมายข่าว

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2545. “การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ในศตวรรษที่ 21 : การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism)”, จดหมายข่าว **Ecotourism Network**. 73 (11) : 4-8.

หนังสือพิมพ์

มิ่งสรรค์ ขาวสอาด. 2549. “การท่องเที่ยวกับการขจัดความยากจน”, มติชนรายวัน. 21 มิถุนายน 2549, หน้า 6.

เมธี ครองแก้ว. 2550. “ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ กับยุทธศาสตร์ขับเคลื่อนประเทศไทย”, มติชนรายวัน. 3 สิงหาคม 2550, หน้า 6.

สิ่งพิมพ์รัฐบาล

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2543. “คำกล่าวรายงานในพิธีเปิดการประชุมสัมมนาวิชาการดำเนินงานโครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรตามมาตรการส่งเสริมการพัฒนาชนบท และชุมชน (มพช.) 3 พฤศจิกายน 2543 ณ โรงแรมมารวยการ์เด้น กรุงเทพมหานคร”. (สำเนา)

_____. 2545 ก. การบริหารจัดการ “การท่องเที่ยวเกษตร”, เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการวางแผนพัฒนาและการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเกษตร. (สำเนา)

_____. 2545 ข. “คู่มือการดำเนินงานโครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวทางการเกษตร ปีงบประมาณ 2545”. (สำเนา)

สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา. 2550. “แผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบลกลางดง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”.

สำนักงานที่ทำการปกครองอำเภอเมืองชุมพร. 2549. “บรรยายสรุปอำเภอเมืองชุมพร จังหวัดชุมพร ประจำปี 2549”. ชุมพร : ที่ทำการปกครองอำเภอเมืองชุมพร. (สำเนา)

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

กอบชัย ล้อเพ็ญภพ. 2549. “ความคิดเห็นของผู้บริหารบริษัทท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเกษตร”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)

เกศณีย์ สัตตรัตน์ขจร. 2550. “การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาหมู่บ้านปางมะโอ”, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)

จิรฐา หินเดช. 2549. “การประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมโครงการท่องเที่ยวเกษตรที่มีต่อเกษตรกรบ้านห้วยตม ตำบลบ้านตึก อำเภอศรีสาขาลัย จังหวัดสุโขทัย”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรการเกษตรและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้. (สำเนา)

จิรศักดิ์ หลักขั่ว. ม.ป.ป. “การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน หมู่ที่ 12 บ้านสระยักษ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร”, รายงานการวิจัย วิชาแนวคิดหลักการและแนวปฏิบัติการวิเคราะห์ปัญหาและการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี. (สำเนา)

เฉลิมศาสตร์ วิเชียรเพริศ. 2550. “ภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรไทย ปีเพาะปลูก 2547 / 48”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)

ชฎาธาร สุขเจริญ. 2549. “การประเมินผลทางเศรษฐกิจของโครงการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาศูนย์วิจัยพืชสวนเชิงทราย จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)

- รัชดากร ชีรสุจิ. 2541. “การวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรที่ทำนาภายใต้สภาพแวดล้อมการผลิตที่แตกต่างกัน : กรณีศึกษา 6 หมู่บ้าน”, วิทยานิพนธ์รัฐวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- ฐณผการจ คงอินทร์. 2545. “การศึกษาศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาบ้านนาดิน ตำบลอ่าวนาง อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์รัฐวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- ดวงดาว คงบุญ. 2548. “พฤติกรรมและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในเขตอำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา”, ภาคนิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (สำเนา)
- เดชา ไต้สูงเนิน. 2543. “การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)
- ธิตินันท์ โทวีจิตร. 2546. “ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านการกระจายรายได้ : การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างบ้านผานกกกและบ้านบวคเตี้ย ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)
- ธินิกานต์ ประไกรวัน. 2549. “การพัฒนาการจัดการสวนเกษตร ศูนย์เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา สวนขอ “รอยัล ทโรปาร์ค”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (สำเนา)
- นงเยาว์ ใจห่อ. 2544. “ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องเรื่องศักยภาพของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism)”, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)

- นภัค วัฒนคุณ. 2545. “ความต้องการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว : กรณีเวียงท่ากาน ตำบลบ้านกลาง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)
- นริศรา สรณเสาวภาคย์. 2545. “การวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อเป็นที่มาของรายได้นอกภาคเกษตรกรรม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- นันทนา แสงโพธิรัตน์. 2547. “ผลการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาเมือง มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม. (สำเนา)
- บุญชัย เกิดปัญญาวัฒน์. 2535. “การศึกษาความเหมาะสมในการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล. (สำเนา)
- พิมลพรรณ ลาภยงศ. 2541. “การกระจายรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยวสู่ท้องถิ่น : กรณีศึกษา เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- พชรรัตน์ สุขพงษ์ไทย. 2550. “ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- ภาวินี เวชสิทธิ์นริภัย. 2543. “ศักยภาพและปัญหาของการท่องเที่ยวเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)

- ภาสกร เกื้อสุข. 2547. “รูปแบบในการจัดการทรัพยากรเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลเขาพระอำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา”, สารนิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (สำเนา)
- ยุทธนา วงศ์ชนะบุรณ์, ว่าที่ร้อยตรี. 2546. “แนวทางการตลาดในรูปของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism): กรณีศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เขตวังสิด คลอง 14 จังหวัดปทุมธานี”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจ สาขาวิชาการตลาด มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต. (สำเนา)
- ยุพาพร ชัยศิริ. 2549. “การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)
- ยุริพรรณ แสนใจยา. 2545. “แนวทางการพัฒนาไร้ชาสุวิรุฬห์ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงรายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร”, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)
- รัชณี ชัยยาภรณ์. 2544. “การวิเคราะห์การกระจายรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรในประเทศไทย ระหว่างปี พ.ศ. 2539 และ 2541”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- รามศรี พรหมชาติ. 2545. “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)
- วราภรณ์ งามสุข. 2549. “การประเมินมูลค่าการท่องเที่ยวเชิง ณ สถานีเกษตรหลวงอ่างขาง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)

วิไลภรณ์ ชันดีสิทธิ์. 2541. “การศึกษาพรรณษะของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่”, การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. 2548. “รายงานผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการกระจายรายได้ และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร”, กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ศิริรัตน์ หอมนาน. 2547. “ศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (สำเนา)

ขมาพร คงวร. ม.ป.ป. “ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ในการวางรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์ปฏิบัติการที่ได้รับงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร ปี 2545–2546”, กลุ่มพัฒนางานวิจัยด้านส่งเสริมการเกษตร กองวิจัยและพัฒนา งานส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร.

ขมาพร คงวร. 2549. “การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. (สำเนา)

สอรัฐ มากบุญ และธวัชชัย ทองธรรมชาติ. 2547. “รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษารูปแบบเส้นทางและความพร้อมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, สุราษฎร์ธานี : วิทยาลัยชุมชนสุราษฎร์ธานี.

สุภาพร รัตนตรัย. 2548. “การศึกษาศักยภาพและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะขอม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา”, ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายและการวางแผนสังคม มหาวิทยาลัยทักษิณ. (สำเนา)

- สุรเดช ตระกูลคูศรี. 2541. “การวิเคราะห์การกระจายรายได้และภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกร”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- สุริยา สัมจันทร์. 2549. “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรต้นแบบโดยองค์กรท้องถิ่นและกลุ่มผู้เลี้ยงปลาในกระชังชุมชน หมู่ 4 ตำบลวังแดง อำเภอดรอน จังหวัดอุดรธานี”, งานวิจัยสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยพณิชยโลก. พณิชยโลก : โปกัส มาสเตอร์พรินท์.
- อร สีแพร. 2543. “ลักษณะเฉพาะของเกษตรกรรมที่สนับสนุนโครงการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมาและพื้นที่ต่อเนื่อง”, วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาวางแผนภาค จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)
- อัจฉริยา ศักดิ์ณรงค์. 2549. “การมีส่วนร่วมของชุมชนและแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม : กรณีศึกษาตำบลหนองตะพาน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (สำเนา)
- อัญชญา แก้วเจย. 2547. “การวิเคราะห์การกระจายรายได้และภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรปีเพาะปลูก 2544/45”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์. 2544. “การจัดการด้านการสื่อความหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (สำเนา)
- อุไรวรรณ สุวรรณเสรี. 2548. “ความพึงพอใจและปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในเส้นทางโพธิพิสัย - รัตนวาปี จังหวัดหนองคาย”, การศึกษาปัญหาพิเศษบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (สำเนา)

Book

Wheelen, Thomas L. and J. David Hanger. 2008. **Stratigic Management and Bunsines Policy**. 11th Edition. Uper Saddle River, New Jersey : Pearson Education.

Website

กรมประชาสัมพันธ์, สำนักข่าว. 2549. **ข่าวเศรษฐกิจ : การท่องเที่ยวและกีฬากำหนดให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาทางเศรษฐกิจ**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : [http://www.thaisnews.com/show_todaynews.php?date=\(25 มีนาคม 2550\)](http://www.thaisnews.com/show_todaynews.php?date=(25%20มีนาคม%202550)).

การท่องเที่ยวและกีฬา, กระทรวง. 2547. **ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว พ.ศ. 2547 – 2551**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.ryt9.com/s/cabt/143190> (4 ตุลาคม 2551).

เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. 2549. **กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นิทรรศการ “บนเส้นทางงานวิจัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปี 2549”**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.rid.ku.ac.th/kasetfair49/Social/s_06/_06.htm (25 กันยายน 2551).

ข้อมูลจังหวัดชุมพร. 2552. **ข้อมูลทั่วไป : แหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://chumporn.mots.go.th/index.php?lay=show&ac=article&Id=538745718&Ntype=4> (21 มิถุนายน 2552).

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, สำนักงาน. 2552. **สถิติข้อมูลความยากจนและการกระจายรายได้ 2531 – 2550**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx? Tabid =322> (16 กันยายน 2552).

เจียงใหม่, มหาวิทยาลัย. ม.ป.ป. **Economics of Agricultural Development**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://e-service.agri.cmu.ac.th/course/course_lecture_download.asp?CourseNO=351466&CID=513 (24 กุมภาพันธ์ 2552)

- พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. 2552. สถิติข้อมูลความยากจนและการกระจายรายได้ ปี 2531 - 2550 : เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน จำนวนคนจน (ด้านรายจ่าย) จำแนกตามภาคและจังหวัด ปี 2543 – 2550. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=322> (1 ตุลาคม 2552).
- ราไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2544. แหล่งท่องเที่ยว. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.stou.ac.th/tourism/Achieve> (6 พฤษภาคม 2549).
- _____. 2547. หลักการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.stou.ac.th/tourism/Achieve/Seeries_April.htm (13 พฤษภาคม 2549).
- เรวดี ช่างบุญชู. ม.ป.ป.. โครงการจัดทำข้อมูลองค์ความรู้ งดที่ 1 นิยามธุรกิจ : เศรษฐศาสตร์ “การกระจายรายได้”. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.ismed.or.th/SME2/src/upload/knowledge/....> (24 กุมภาพันธ์ 2552).
- ศักดิ์เกษม ปานะลาด. 2547. เศรษฐศาสตร์ทั่วไป : การกระจายรายได้ (Income Distribution). (ออนไลน์). <http://reg.ksu.ac.th/teacher/sakkasam/lesson2.html> (20 เมษายน 2552).
- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคใต้ สงขลา. 2551. การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.southnfe.go.th/LearnSquare/index.php?mod=Courses&op=lesson_... (21 มิถุนายน 2551).
- ศูนย์เครือข่ายความรู้วัฒนธรรม : BUU Knowledge Center of Culture : Institute of Art Culture – Burapha University. 2549. อาสาสมัครนำเที่ยว. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.nectec.or.th/courseware/siamculture/travel/knowledge/travel05.html> (23 ตุลาคม 2549).
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. 2548. แนวโน้มท่องเที่ยวปี 49 : คาดต่างชาติเที่ยวไทย 12.4 ล้านคน. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : http://www.kasikomresearch.com/kr/search_detail.jsp?cid=10&id=5565 (19 ตุลาคม 2549).

- ส่งเสริมการเกษตร, กรม. 2549. **การท่องเที่ยวเชิงเกษตร**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก :
<http://agrotourism.doae.go.th/> (21 มิถุนายน 2549).
- สมหวัง วิทยาปัญญานนท์. 2548. **รูปแบบของการมีส่วนร่วม (Participation Ways)**.
 (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.budmgt.com/topics/top01/participation-ways.html> (12 มกราคม 2553).
- สำนักงานทรัพยากรน้ำภาค 10. 2552. **ลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันออก (ชุมพร)**. (ออนไลน์).
 สืบค้นจาก : http://intranet.dwr.go.th/wrro10/data_east.html (22 กันยายน 2552).
- สุธี วรประดิษฐ์. 2553. **“การมีส่วนร่วมของชุมชน”** (ออนไลน์). สืบค้นจาก :
http://trat.nfe.go.th/trat/topic5_old.php?page=5 (15 มกราคม 2553)
- พงศา ชูเนม. 2548. **หน่วยอนุรักษ์และจัดการต้นน้ำพะโต๊ะ “นวัตกรรมฟื้นคืนผืนป่า ด้วยภูมิปัญญาเกษตร 4 ชั้น”**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.treebankthai.com/phetotnam/invention4layer.html> (16 กันยายน 2552).
- อัศวิน แสงพิบูล. 2549. **การท่องเที่ยวเชิงเกษตร : เที่ยวสวนผลไม้ไทย**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก :
http://conservation.forest.ku.ac.th/ecotourdb/Cgi-bin/RATICLE/tour_agro.asp (4 เมษายน 2549).
- อุตุนิยมวิทยาชุมพร, สถานี. 2549. **ปริมาณฝน อุณหภูมิอากาศ และความชื้นสัมพัทธ์ เป็นรายเดือน พ.ศ. 2549**. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.chumphon.tmd.go.th/2549.htm> (19 ตุลาคม 2549).
- Siamsouth.com **สิ่งดีๆ เพื่อสังคมไทย. 2553. 10 อันดับสถานที่ท่องเที่ยวไทย**. (ออนไลน์).
 สืบค้นจาก : <http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=10225.0> (13 มกราคม 2553).
- ThaiPR.NET. 2553. **ชายหาดไทยได้ระดับ 5 ดาว สิ่งแวดล้อมดีท่องเที่ยวพุ่ง**. (ออนไลน์).
 สืบค้นจาก : <http://www.thaipr.net/nc/readnews.aspxMnewsid=...> (13 มกราคม 2553).

Waraporn Jinngee. 2551. **WARAPORN's Site : การตลาดเพื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Marketing for tourism Industry).** (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://warapornjinngee.multiply.com/juornal/item/6> (20 กุมภาพันธ์ 2553).

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ภาพ

ภาพผนวก 1 ทรรศนียภาพในบริเวณสวนมณฑลพิษ

ภาพผนวก 2 ทัดนียภาพในบริเวณสระยักษ์

ภาพผนวก 3 ทรรศนียภาพในบริเวณถ้ำช้างเผือก

ภาพผนวก 4 ทักษะภาพและกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณโครงการพัฒนาพื้นที่หนองใหญ่ตามพระราชดำริฯ

ภาพผนวก 5 พลับพลาพระปิยมหาราช (ร. 5)

ภาพผนวก 6 ทัศนียภาพของหาดทรายรี

ภาพผนวก 7 อนุสรณ์สถานของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

ภาพผนวก 8 ทิวทัศน์ภาพของหาดทุ่งวัวแล่น

ภาพผนวก 9 การประชุมเพื่อวิเคราะห์ SWOT Analysis ของบ้านสระยักษ์

ภาคผนวก ข ตาราง

ตารางผนวก 1 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามเพศ

เพศ	ร้อยละ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	lo	ส่วนแบ่งของการ กระจายรายได้ของ lo
ชาย	68.22	49,560.99	0.3814	76.40
หญิง	31.78	45,292.72	0.2529	23.60
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	100.00	48,204.72	0.3415	100.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.3406	99.74
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.0009	0.26
รวม	100.00		0.3415	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวก 2 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามช่วงอายุ

อายุ	ร้อยละ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	lo	ส่วนแบ่งของการ กระจายรายได้ของ lo
< 30 ปี	7.48	52,291.67	0.1811	4.43
30 - 39 ปี	25.23	43,669.75	0.2572	21.22
40 - 49 ปี	17.76	36,644.74	0.2063	11.98
50 - 59 ปี	25.23	37,643.74	0.2097	17.30
60 ปีขึ้นไป	24.30	71,071.43	0.5673	45.07
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	100.00	48,204.72	0.3415	100.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.3059	89.58
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.0356	10.42
รวม	100.00		0.3415	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวก 3 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	ร้อยละ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	lo	ส่วนแบ่งของการ กระจายรายได้ของ lo
ประถมศึกษา	63.55	36,892.33	0.2096	55.17
มัธยมศึกษาตอนต้น	14.95	50,093.01	0.2247	13.92
มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช.	11.21	34,444.44	0.1023	4.75
อนุปริญญา / ปวส.	4.67	117,380.95	0.9279	17.96
ปริญญาตรี	5.61	141,250.00	0.3528	8.19
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	100.00	48,204.72	0.3415	100.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.2414	70.69
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.1001	29.31
รวม	100.00		0.3415	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวก 4 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามจำนวนสมาชิก
ในครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือน	ร้อยละ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	lo	ส่วนแบ่งของการ กระจายรายได้ของ lo
1 คน	8.41	67,777.78	0.0777	1.96
2 - 3 คน	30.84	46,328.28	0.2012	18.64
4 - 5 คน	45.79	43,964.29	0.3503	48.20
6 คนขึ้นไป	14.95	54,051.34	0.6943	31.19
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	100.00	48,204.72	0.3415	100.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.3329	97.48
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.0086	2.52
รวม	100.00		0.3415	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวก 5 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามจำนวนแรงงาน

แรงงาน	ร้อยละ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	lo	ส่วนแบ่งของการ กระจายรายได้ของ lo
1 คน	28.04	42,850.00	0.1459	18.81
2 - 3 คน	54.21	34,426.72	0.2428	60.51
4 - 5 คน	13.08	56,785.71	0.1406	8.46
6 คนขึ้นไป	4.67	216,130.95	0.5690	12.22
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	100.00	48,204.72	0.3415	100.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.2176	63.72
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.1239	36.28
รวม	100.00		0.3415	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวก 6 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามขนาด
การถือครองที่ดิน

ที่ดินถือครองต่อครัวเรือน	ร้อยละ ครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	lo	ส่วนแบ่งของการ กระจายรายได้ของ lo
1 - 10 ไร่	38.32	29,992.74	0.1566	24.43
11 - 25 ไร่	38.32	41,482.29	0.2324	36.25
26 ไร่ขึ้นไป	23.36	89,097.14	0.4134	39.32
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	100.00	48,204.72	0.3415	100.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.2457	71.95
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.0958	28.05
รวม	100.00		0.3415	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวก 7 โครงสร้างความแตกต่างของรายได้สุทธิทั้งหมด (ต่อคนต่อปี) ตามแหล่งที่มาของรายได้และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แหล่งที่มาของรายได้	ร้อยละครัวเรือน	รายได้เฉลี่ย	lo	ส่วนแบ่งของการกระจายรายได้ของ lo
ทำสวนอย่างเดียว	81.31	41,655.45	0.2560	76.23
ทำสวนและทำอาชีพอื่น	15.89	50,380.95	0.3517	20.47
ทำสวนและทำอาชีพอื่น และการท่องเที่ยว	2.80	225,801.59	0.3222	3.31
รายได้เฉลี่ยทั้งหมด	100.00	48,204.72	0.3415	100.00
ความแปรปรวนภายในกลุ่ม			0.2731	79.97
ความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม			0.0684	20.03
รวม	100.00		0.3415	

ที่มา : จากการสำรวจ

ตารางผนวก 8 ลำดับความสำคัญของจุดแข็ง (Strengths)

จุดแข็ง (จุดเด่น) ของบ้านสระชัย	คะแนนเฉลี่ย
1) มีสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว คือ ห้องน้ำ-ห้องสุขา จุดต้อนรับนักท่องเที่ยว ลานจอดรถ และที่นั่งพักผ่อน ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว มีร้านอาหารและเครื่องดื่มอยู่ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว	2.76
2) เกษตรกรในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีชื่อเสียงด้านการผลิตทุเรียนคุณภาพเพื่อการส่งออก การผลิตทุเรียนนอกฤดูกาล (ทะวาย) การผลิตล่องกองคุณภาพ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์จากการประกอบอาชีพด้านการเกษตร	2.71
3) เกษตรกรในบ้านสระชัยมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ กลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพล่องกอง กลุ่มปลูกพืชผัก กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มการท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์	2.64
4) มีทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดกิจกรรมตามประเพณีที่สามารถนำมาเป็นกิจกรรมเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ เช่น ชมปลา ชมถ้ำ ชมเทือกเขาหินปูนและพีชพรรณธรรมชาติ ถ้วยไม้ป่า พันธุ์ไม้หายาก ประเพณีแข่งเรือยาว และประเพณีลอยกระทง	2.50

ตารางผนวก 8 (ต่อ)

จุดแข็ง (จุดเด่น) ของบ้านสระชัย	คะแนนเฉลี่ย
5) ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถเป็นแกนนำในการพัฒนารูปแบบและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากรในชุมชนให้มีความยั่งยืนได้	2.48
6) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยมีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของอำเภอเมืองชุมพร และแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ	2.45
7) มีสาธารณูปโภคพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว คือ ไฟฟ้า โทรศัพท์สาธารณะ ใกล้เคียงสถานีอนามัยชุมชน และมีป้ายคำรวจอยู่ในบริเวณใกล้เคียง	2.43
8) สระชัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีคนสนใจเข้ามาพักผ่อน	2.33
9) ผู้นำชุมชนมีการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้และนำเที่ยวชมสวนของเกษตรกรในชุมชน	2.31
10) บ้านสระชัยมีการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นมาดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัย	2.27
11) ผู้นำชุมชนและเกษตรกรบ้านสระชัยมีศักยภาพในการจัดกิจกรรมงานวันผลไม้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกษตรกรในชุมชนสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการประกวดผลไม้ นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจเข้าไปเที่ยวชมจำนวนมาก	2.21
12) ที่ตั้งบ้านสระชัยอยู่ใกล้ตัวเมือง	2.12
13) บ้านสระชัยมีจุดเด่นในด้านพืชผลทางการเกษตร คือ ทุเรียน และลองกอง	2.10
14) ตามหลักของการเรียนเกษตรเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง แหล่งเกษตรกรรมที่ประสบผลสำเร็จในการทำเกษตรกรรมแต่ละชนิดจึงเป็นต้นแบบในการศึกษาและดูงานของผู้สนใจที่ต้องการนำไปปฏิบัติได้จริง บ้านสระชัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สามารถใช้เป็นแหล่งศึกษา ดูงาน	2.00
15) มีกิจกรรมการผลิตและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่ได้รับความสนใจเข้าเยี่ยมชม การผลิตทุเรียนคุณภาพ การผลิตทุเรียนนอกฤดูคุณภาพ การผลิตลองกองคุณภาพ การทำทุเรียนทอด การทำทุเรียนกวน และการทำกล้วย / อบน้ำผึ้ง	1.93
16) เกษตรกรในบ้านสระชัยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนทุเรียน และลองกอง จึงสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้	1.90
17) เกษตรกรในบ้านสระชัยส่วนใหญ่เป็นผู้มีความรู้ และมีประสบการณ์ในการทำเกษตร ตลอดจนมีภูมิปัญญาอันเกิดจากการสังเกต และจดจำนำไปปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตร จึงเป็นภูมิปัญญาอันมีค่าต่อการเรียนรู้เพื่อนำไปปฏิบัติ	1.88
18) เกษตรกรในบ้านสระชัยมีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในบ้านสระชัย คือ กลุ่มพัฒนาคุณภาพทุเรียน กลุ่มพัฒนาคุณภาพลองกอง กลุ่มปลูกพืชผัก กลุ่มสตรี กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	1.73

ตารางผนวก 8 (ต่อ)

จุดแข็ง (จุดเด่น) ของบ้านสระชัย	คะแนนเฉลี่ย
19) บ้านสระชัยอยู่ใกล้เส้นทางสายหลัก มีถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	1.69
20) มีกิจกรรมการผลิตที่นำมาจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ คือ กิจกรรมการสาธิตขั้นตอนการผลิตทุเรียน ลองกอง กิจกรรมการแปรรูปผลผลิตทุเรียน ก๋วยเตี๋ยวมี่นาง กิจกรรมให้ความรู้ด้านการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร	1.55

ตารางผนวก 9 ลำดับความสำคัญของจุดอ่อน (Weaknesses)

จุดอ่อนของบ้านสระชัย	คะแนนเฉลี่ย
1) เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ ที่จะนำมาปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่สวนให้โดดเด่น สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ และศึกษาดูงานได้	2.95
2) เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดความรู้ด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการเป็นวิทยากรและผู้นำเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกษตรกรไม่เห็นประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	2.43
3) ขาดงบประมาณในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติให้มีความสะดวก ปลอดภัย และเหมาะสมสำหรับผู้สนใจเข้าไปเที่ยวชม	2.40
4) เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนและใช้เวลาส่วนใหญ่ทำกิจกรรมในสวน ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือน จึงไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีน้อย เกษตรกรมองว่าไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป ทำงานที่บ้านให้ผลตอบแทนมากกว่า	2.36
5) ผลผลิตและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรมีเป็นฤดูกาล ซึ่งเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีน้อย และไม่ต่อเนื่อง	2.35
6) กิจกรรมการเที่ยวชมถ้าสามารถเข้าชมได้ในบางฤดูเท่านั้น เส้นทางเดินเที่ยวชมถ้ายังไม่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาทำให้ไม่สะดวกและอาจไม่ปลอดภัยในการเที่ยวชมถ้า	2.31
7) โครงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยขาดการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การคิด การตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติ และการได้รับประโยชน์จากท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำให้เกษตรกรไม่สนใจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	2.21

ตารางผนวก 9 (ต่อ)

จุดอ่อนของบ้านสระชัย	คะแนนเฉลี่ย
8) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยเกิดจากความชอบเป็นส่วนตัวของเจ้าของสวนเกษตรกรส่วนใหญ่จึงไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	2.17
9) รายได้ที่เกษตรกรได้รับจากการท่องเที่ยวมีจำนวนน้อยมาก เกษตรกรจึงมองว่าไม่คุ้มกับเวลาที่เสียไป	2.16
10) ผู้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน ทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยมีน้อย	2.12
11) ไม่มีศูนย์รวมผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรของบ้านสระชัยให้นักท่องเที่ยวเข้าชมหรือซื้อกลับบ้าน	2.11
12) ที่ตั้งของบ้านสระชัยอยู่ในจุดที่เป็นทางผ่าน ทำให้เสียโอกาสในการเข้าเที่ยวชมและการจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรให้กับนักท่องเที่ยว	2.07
13) ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรของบ้านสระชัย ยังขาดการควบคุมคุณภาพ ทำให้ไม่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน และไม่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น	2.06
14) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยไม่ได้มุ่งเน้นด้านรายได้ เป็นการจัดให้เป็นวิทยาทาน	2.05
15) แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติของบ้านสระชัยและในพื้นที่ใกล้เคียงยังไม่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความสะดวกและปลอดภัยในการเข้าชม	2.02
16) พื้นที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชัยมีน้อย	2.01
17) จำนวนหน่วยงานของภาครัฐที่เข้ามาสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีน้อย และให้การสนับสนุนไม่ต่อเนื่อง	2.00
18) กิจกรรมการแข่งขันเรือยาว และลอยกระทงไม่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ทำให้ไม่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น	1.98
19) บ้านสระชัยยังไม่มีระบบประปาหมู่บ้าน ไม่มีบริการยานพาหนะในแหล่งท่องเที่ยว ห้องน้ำ-ห้องสุขา มีสภาพชำรุด และที่นั่งพักผ่อนยังไม่เพียงพอ	1.93
20) การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมีน้อย และเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจบางกลุ่ม	1.83
21) การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบ้านสระชัยมีน้อย เกษตรส่วนใหญ่ในบ้านสระชัยจึงไม่เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	1.79
22) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยจัดขึ้นเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล ไม่ได้เกิดจากความต้องการของเกษตรกรในชุมชน	1.74
23) สวนของเกษตรกรที่พร้อมสำหรับเปิดเป็นจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนมีน้อย	1.69
24) บ้านสระชัยมีไม้ผลที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว คือ ทุเรียน และลองกอง ซึ่งมีมากในฤดูกาลผลไม้ และเป็นช่วงระยะเวลาสั้นๆ ประมาณเดือน มิ.ย. – ส.ค.	1.67

ตารางผนวก 10 ลำดับความสำคัญของโอกาส (Opportunities)

โอกาส	คะแนนเฉลี่ย
1) จังหวัดชุมพรมีทรัพยากรทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นต้นทุนทางธรรมชาติที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้โดยไม่ต้องลงทุน เช่น ทะเล เกาะ ถ้ำ น้ำตก และมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และวัฒนธรรม เช่น พลับพลาพระปิยมหาราช (ร.5) ศาลกรมหลวงชุมพร อนุสาวรีย์ชูชนทหาร พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชุมพร ฯลฯ	2.83
2) มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติในบริเวณใกล้เคียงบ้านสระชักษ์ คือ ถ้ำแก้วโคร้า ถ้ำลมหรือถ้ำแอร์ ถ้ำสนุก ถ้ำสิงห์ และถ้ำขุนกระหิง	2.79
3) จังหวัดชุมพรมีทรัพยากรด้านการเกษตรที่หลากหลาย และมีโครงการหนองใหญ่ (แก้มลิง) สามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ ซึ่งจะเพิ่มความหลากหลายของกิจกรรมและลดข้อจำกัดของฤดูกาลท่องเที่ยว	2.71
4) วนถ้ำสิงห์ อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรและเป็นพื้นที่รอยต่อติดกับบ้านสระชักษ์ มีที่พัก ห้องน้ำ-ห้องสุขา สามารถรองรับคนพักได้ประมาณ 100 คน	2.60
5) สังคมชนบท มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม อากาศบริสุทธิ์ และวิถีชีวิตของคนในชนบทที่เต็มไปด้วยมิตรไมตรี การนำสิ่งเหล่านี้มาจัดทำให้เป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น	2.40
6) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้และมีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทำให้เกิดการสร้างงานและสร้างรายได้ให้ประชาชน	2.31
7) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้น และเริ่มได้รับความสนใจ กอปรกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบันที่มีการแข่งขันสูงผู้คนเกิดสภาวะความเครียดทางอารมณ์และทางร่างกาย จึงต้องการพักผ่อนหย่อนใจในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกับสังคมเมือง	2.29
8) รัฐบาลให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง	2.21
9) กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดทำเว็บไซต์การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้สนใจประกอบกิจการด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ศึกษาและประชาสัมพันธ์กิจกรรมด้านการท่องเที่ยว	2.18
10) รัฐบาลให้ความสำคัญและสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมอบหมายให้การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จัดทำการศึกษาคู่มือแนวทางพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแก่ผู้สนใจประกอบกิจการท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระชักษ์	2.12

ตารางผนวก 11 ลำดับความสำคัญของอุปสรรค (Threats)

อุปสรรค	คะแนนเฉลี่ย
1) หน่วยงานราชการในท้องถิ่นจัดทำโครงการตอบสนองนโยบายของรัฐบาล แล้วส่งให้เกษตรกรหรือประชาชนปฏิบัติโดยไม่ได้สอบถามความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นตามโครงการไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้นหาปัญหา การตัดสินใจ การวางแผน และการปฏิบัติตามโครงการ	2.40
2) การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล ทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ ขาดความต่อเนื่อง	2.38
3) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขาดงบประมาณ จึงให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไม่ต่อเนื่อง	2.29
4) นักท่องเที่ยวที่สนใจเข้ามาเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์เป็นคนเฉพาะกลุ่ม เช่น เกษตรกร นักเรียน นักศึกษา อาจารย์ นักวิชาการ พ่อค้า-แม่ค้า ทำให้จำนวนคนที่เข้ามาท่องเที่ยวมีน้อย และนักเรียนนักศึกษามีกำลังซื้อต่ำเพราะยังไม่มีรายได้เป็นของตนเอง	2.24
5) ระบบสัญญาณโทรศัพท์ยังไม่ครอบคลุมทั่วพื้นที่บ้านสระยักษ์ ทำให้การสื่อสารในแหล่งท่องเที่ยวของบ้านสระยักษ์ไม่สะดวก	2.21
6) สภาพเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวชำรุด ผิดจรรยาเป็นหลุมเป็นบ่อ ทำให้การเดินทางเข้าไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวไม่สะดวก และอาจได้รับอันตรายจากอุบัติเหตุ	2.07
7) จำนวนหน่วยงานราชการที่เข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์มีน้อย และขาดการประสานความร่วมมือกัน	1.67

ภาคผนวก ค การวิเคราะห์ SWOT Analysis

การวิเคราะห์ SWOT Analysis

การศึกษาเพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ ผู้ศึกษาได้ใช้ผลการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและประเพณี ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว จุดสนใจ ทรัพยากรการเกษตร รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การมีส่วนร่วม ความพึงพอใจ ปัญหา ความต้องการ และการกระจายรายได้ และแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมทั้งนโยบายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาจัดทำข้อมูลใช้ประกอบการทำ SWOT Analysis (Wheelen and Hanger, 2008) เพื่อให้ทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของบ้านสระยักษ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลผลจากการศึกษาในครั้งนี้นำมาจัดทำข้อมูลโดยกำหนดเป็น ปัจจัยภายใน คือ (1) จุดแข็ง (2) จุดอ่อน และปัจจัยภายนอก คือ (1) โอกาส (2) อุปสรรค ได้ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งจำนวน 20 ปัจจัย ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนจำนวน 24 ปัจจัย ปัจจัยที่เป็นโอกาสจำนวน 10 ปัจจัย และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคจำนวน 7 ปัจจัย รวมปัจจัยทั้งหมด 61 ปัจจัย

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลจากขั้นตอนที่ 1 ไปหารือขอความคิดเห็นในที่ประชุมประจำเดือนของบ้านสระยักษ์ เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2552 เวลา 09.00 – 12.00 น. โดยมีผู้นำชุมชน คณะกรรมการกลุ่มท่องเที่ยวเกษตรเชิงอนุรักษ์ เกษตรกร และประชาชนบ้านสระยักษ์ จำนวน 42 คน ร่วมประชุมในวันนี้ โดยผู้ศึกษาได้อธิบายวิธีการให้คะแนนให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจ หลังจากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมมีการซักถาม เสนอแนะ และพิจารณาให้คะแนนเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยต่างๆ ทั้งที่เป็นปัจจัยภายใน คือ จุดแข็ง จุดอ่อน และปัจจัยภายนอก คือ โอกาส และอุปสรรค โดยพิจารณาว่าปัจจัยใดมีผลกระทบต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์จริงหรือไม่ และมีผลกระทบมากน้อยเพียงใด สำหรับการให้คะแนนแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ 3 หมายถึง สำคัญมาก 2 หมายถึง สำคัญปานกลาง และ 1 หมายถึง สำคัญน้อย ซึ่งมีเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ย โดยอาศัยเกณฑ์ตามการคำนวณช่วงคะแนน คือ คะแนนเฉลี่ย 2.33 - 3.00 = สำคัญมาก คะแนนเฉลี่ย 1.66 - 2.32 = สำคัญปานกลาง และคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 - 1.65 = สำคัญน้อย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ผู้ศึกษาได้คัดเลือกเฉพาะปัจจัยที่มีคะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.33 - 3.00 ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญมาก ได้ปัจจัยที่เป็นจุดแข็งจำนวน 8 ปัจจัย ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนจำนวน 5 ปัจจัย ปัจจัยที่เป็นโอกาสจำนวน 5 ปัจจัย และปัจจัย

ที่เป็นอุปสรรคจำนวน 2 ปัจจัย รวมปัจจัยที่ได้ทั้งหมด 20 ปัจจัย ซึ่งได้เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ลำดับความสำคัญของจุดแข็ง (Strengths) ผลการวิเคราะห์จุดแข็งหรือจุดเด่นของบ้านสระชัยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ และสิ่งดึงดูดใจด้านการเกษตรของบ้านสระชัยที่สามารถนำมากำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2.33 – 3.00) จำนวน 8 ปัจจัย ระดับปานกลาง (1.66 – 2.32) จำนวน 11 ปัจจัย และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย (1.00 – 1.65) จำนวน 1 ปัจจัย (ดังรายละเอียดในตารางผนวก 8)

2) ลำดับความสำคัญของจุดอ่อน (Weaknesses) ผลการวิเคราะห์จุดอ่อนของบ้านสระชัยในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่างๆ และสิ่งดึงดูดใจด้านการเกษตรของบ้านสระชัยที่จะสามารถนำมากำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป พบว่า มีปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2.33 – 3.00) จำนวน 5 ปัจจัย ระดับปานกลาง (1.66 – 2.32) จำนวน 18 ปัจจัย และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย (1.00 – 1.65) จำนวน 1 ปัจจัย (ดังรายละเอียดในตารางผนวก 9)

3) ลำดับความสำคัญของโอกาส (Opportunities) ผลการวิเคราะห์โอกาสของบ้านสระชัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่จะสามารถนำมากำหนดแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรต่อไป พบว่า มีปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2.33 – 3.00) จำนวน 5 ปัจจัย และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (1.66 – 2.32) จำนวน 5 ปัจจัย (ดังรายละเอียดในตารางผนวก 10)

4) ผลการวิเคราะห์อุปสรรคของบ้านสระชัยในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพิจารณาจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า มีปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2.33 – 3.00) จำนวน 2 ปัจจัย ระดับปานกลาง (1.66 – 2.32) จำนวน 4 ปัจจัย และมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย (1.00 – 1.65) จำนวน 1 ปัจจัย ลำดับความสำคัญของอุปสรรค (Threats) (ดังรายละเอียดในตารางผนวก 11)

ภาคผนวก ง แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์ผู้จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

เรื่อง การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อย กรณีศึกษาบ้านสระชัย ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

สำหรับใช้สัมภาษณ์ผู้จัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย ได้แก่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัย หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....	ชื่อ - สกุล.....
ที่อยู่ บ้านเลขที่.....	หมู่ที่.....ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ.....	จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....	ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

=====

ตอนที่ 1 ข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยวของบ้านสระชัย

1. ทรัพยากรธรรมชาติในบ้านสระชัย (จัดลำดับความสำคัญ 3 ลำดับ)

- 1) เทือกเขาหินปูน สิ่งที่น่าสนใจแะชม / กิจกรรมที่เข้าร่วม .....
- ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 2) ถ้ำแอร์ สิ่งที่น่าสนใจแะชม / กิจกรรมที่เข้าร่วม .....
- ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 3) ถ้ำแก้วโครัม สิ่งที่น่าสนใจแะชม / กิจกรรมที่เข้าร่วม .....
- ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 4) ห้วยลึก สิ่งที่น่าสนใจแะชม / กิจกรรมที่เข้าร่วม .....
- ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 5) สระชัย สิ่งที่น่าสนใจแะชม / กิจกรรมที่เข้าร่วม .....
- ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 6) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

2. ทรัพยากรการเกษตรที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของบ้านสระยักษ์ (จัดลำดับความสำคัญ 5 ลำดับ)

ลำดับความสำคัญ	ทรัพยากร	จำนวนแปลง	พื้นที่ทั้งหมด (ไร่)	พื้นที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม (ไร่)	ลักษณะการใช้เพื่อการท่องเที่ยว	ฤดูกาลท่องเที่ยว
.....	ยางพารา					
.....	ปาล์มน้ำมัน					
.....	ทุเรียน					
.....	ลองกอง					
.....	กลางสาด					
.....	ส้มโชกุน					
.....	กล้วยเล็บมือน้					
.....	กล้วยหอม					
.....	กล้วยไข่					
.....	อื่นๆ (ระบุ)					

3. ทรัพยากรอื่นๆ ที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวของบ้านสระยักษ์ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) ประเพณี.....ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 2) วัฒนธรรม.....ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 3) แหล่งประวัติศาสตร์.....ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 4) แหล่งโบราณคดี.....ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 5) ตลาดสินค้าเกษตร.....ฤดูกาลท่องเที่ยว.....
- 6) อื่นๆ (ระบุ).....

6. สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่จัดให้มีในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์

สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ	สถานภาพ			จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดว่าจะรองรับได้ (คน)
	ไม่มี	มี		
		จำนวน (หน่วย)	พอ	
1) ที่พักแรม				
2) ที่นั่งพักผ่อนในระหว่างเที่ยวชม				
3) ร้านอาหาร / เครื่องดื่ม				
4) ร้านจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร				
5) ห้องน้ำ / ห้องสุขา				
6) สถานที่จอดรถ				
7) ป้าย / เครื่องหมายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยว				
8) บริการขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว				
9) น้ำดื่ม / น้ำใช้				
10) ไฟฟ้าส่องสว่าง				
11) โทรศัพท์สาธารณะ / ระบบการสื่อสาร				
12) ระบบการกำจัดขยะ / ถังขยะ				
13) ระบบการรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว				
14) การประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว				
15) อื่นๆ				

ถ้าไม่มี หน่วยงานที่รับผิดชอบคือใคร (ระบุ) .....

.....

.....

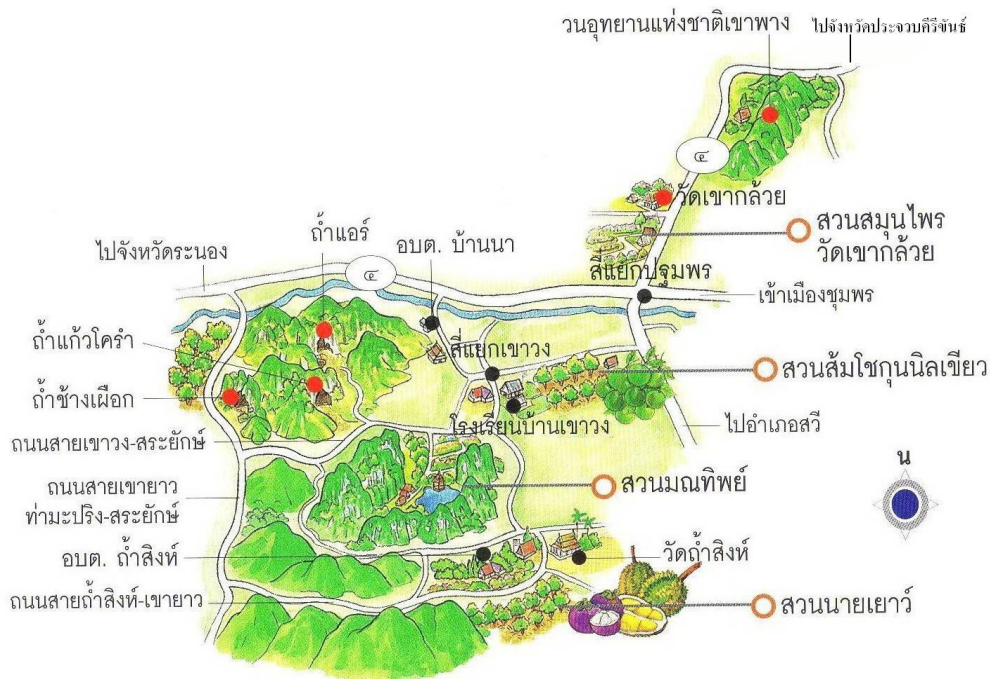
.....

7. กิจกรรมการเกษตรที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม / เข้าร่วม ประกอบด้วยอะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- 1) กิจกรรมการสาธิตขั้นตอนการผลิตทางการเกษตร
  - 2) กิจกรรมการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร
  - 3) กิจกรรมทางการเกษตรที่จัดให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมในระยะเวลาสั้นๆ
  - 4) ให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน เพื่อสัมผัสกับวิถีชีวิตของเกษตรกร
  - 5) ให้ความรู้ด้านการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่น
  - 6) การจำหน่ายผลผลิตและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร
  - 7) เดินเที่ยวชมกิจกรรมการผลิตในฟาร์ม
  - 8) อื่นๆ (ระบุ) .....
8. ในบรรดากิจกรรมการสาธิตขั้นตอนการผลิตทางการเกษตร กิจกรรมใดที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จงบอกมา 3 อันดับ
- อันดับที่ 1 .....
- อันดับที่ 2 .....
- อันดับที่ 3 .....
9. ในบรรดากิจกรรมการแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตรที่นำเสนอให้นักท่องเที่ยว กิจกรรมใดที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จงบอกมา 3 อันดับ
- อันดับที่ 1 .....
- อันดับที่ 2 .....
- อันดับที่ 3 .....
10. ในบรรดากิจกรรมทางการเกษตรที่จัดให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมในระยะเวลาสั้นๆ กิจกรรมใดที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ จงบอกมา 3 อันดับ
- อันดับที่ 1 .....
- อันดับที่ 2 .....
- อันดับที่ 3 .....
11. การให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- 1) มีบอร์ดให้ความรู้ ณ จุดต้อนรับนักท่องเที่ยว
  - 2) มีเจ้าหน้าที่ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
  - 3) มีวิทยากร / เจ้าหน้าที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว
  - 4) มีการจัดเส้นทางเดินเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว

- 5) มีเอกสารประกอบการบรรยาย / นำเที่ยวชม
- 6) ป้ายให้ความรู้ในจุดสำคัญและเส้นทางเดินเที่ยวชม
- 7) อื่นๆ (ระบุ).....

12. เส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระชัยกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) สวนนิลเขียว
- 2) สวนนายเยาว์
- 3) สวนสมุนไพรเขากล้วย
- 4) โครงการหนองใหญ่
- 5) ศูนย์วิจัยพืชสวนชุมพร
- 6) อื่นๆ (ระบุ).....

ภาพแผนที่เส้นทางเชื่อมโยงจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรอำเภอเมืองชุมพร

13. มีการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวแบบไหนบ้าง และคิดค่าบริการอย่างไร

โปรแกรมการท่องเที่ยว	อัตราค่าบริการ (บาท)					
	กิจกรรม	ยานพาหนะ	อาหาร - เครื่องดื่ม	ที่พัก	อื่นๆ	รวม
1)	.....	.....	.....	.....	.....	.....
2)	.....	.....	.....	.....	.....	.....
3)	.....	.....	.....	.....	.....	.....
4)	.....	.....	.....	.....	.....	.....
5)	.....	.....	.....	.....	.....	.....

14. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

- 1) วิธีการคัดเลือกตัวแทนของเกษตรกรเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์.....
- 2) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์	จำนวน (คน)
(1) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์	.....
(2) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผน	.....
(3) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล	.....
(4) ตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวบ้านสระยักษ์	.....
(5) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น	.....

การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์	จำนวน (คน)
(6) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าหน้าที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว	.....
(7) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการสาธิตวิธีการผลิตทางการเกษตร	.....
(8) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กิจกรรมในฟาร์มให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น	.....
(9) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้า / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร	.....
(10) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว	.....
(11) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม	.....
(12) เกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดที่พักให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว	.....
(13) เกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้านการเกษตร และด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	.....
(14) อื่นๆ (ระบุ).....	.....

15. ลักษณะของการกระจายรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่เกษตรกรบ้านสระยักษ์

ลักษณะของการกระจายรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่เกษตรกร	จำนวน (คน)
1) เกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์	.....
2) เกษตรกรที่มีรายได้จากการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น	.....
3) เกษตรกรที่มีรายได้จากการเป็นเจ้าหน้าที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว	.....
4) เกษตรกรที่มีรายได้จากการให้เข้าเยี่ยมชมกิจกรรมการเกษตรในฟาร์ม	.....
5) เกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร	.....
6) เกษตรกรที่มีรายได้จากการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว	.....
7) เกษตรกรที่มีรายได้จากการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม	.....
8) เกษตรกรที่มีรายได้จากการให้บริการที่พักในแหล่งท่องเที่ยว	.....
9) อื่นๆ (ระบุ).....	.....

16. ในบรรดารายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รายได้ลักษณะใดที่เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับมาก จงบอกมา 3 อันดับ

ลักษณะของรายได้ที่เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	อันดับที่
1) ค่าเข้าชมกิจการฟาร์ม / ร่วมกิจกรรม	.....
2) ค่าบริการขนส่ง	.....
3) ค่าบริการที่พัก	.....
4) ค่าบริการอาหารและเครื่องดื่ม	.....
5) จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร	.....
6) จำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร	.....
7) ค่าตอบแทนวิทยากร / นำเที่ยวชม	.....
8) อื่นๆ (ระบุ)	.....

17. ท่านคิดว่าสมาชิกในชุมชนของท่านมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั่วถึงกันเพียงใด

การกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไปสู่สมาชิกในชุมชน	เหตุผล
1) คนส่วนมากได้รับ	....
2) คนที่ได้รับกับคนที่ไม่ได้รับมีพอๆ กัน	....
3) คนส่วนน้อยได้รับ	....

18. ในบรรดาผู้ที่ได้รับ ระดับรายได้ที่ได้รับแตกต่างกันอย่างไร.....
 เพราะอะไร.....

19. ข้อมูลของการเข้าเยี่ยมชมพื้นที่

1) ลักษณะของการเข้าเยี่ยมชม

- (1) ท่องเที่ยว
- (2) พักผ่อน
- (3) เยี่ยมญาติ
- (4) ติดต่อธุรกิจ / ซื้อผลผลิต
- (5) ทักษศึกษา / ดูงาน
- (6) ประชุม / สัมมนา
- (7) อื่นๆ (ระบุ) .....

2) ประเภทของผู้ที่เข้าเยี่ยมชม

- (1) นักเรียน / นักศึกษา
- (2) เกษตรกร
- (3) แม่บ้าน / พ่อบ้าน
- (4) ค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว
- (5) รับจ้างทั่วไป
- (6) ข้าราชการ / รัฐวิสาหกิจ
- (7) อื่นๆ (ระบุ) .....

3) จำนวนของผู้ที่เข้าเยี่ยมชมแต่ละครั้ง

- (1) ต่ำกว่า 10 คน
- (2) 11 – 20 คน
- (3) 21 – 30 คน
- (4) 31 – 40 คน
- (5) มากกว่า 40 คน

4) ช่วงเวลาที่เข้ามาเยี่ยมชม

- (1) วันธรรมดา
- (2) เสาร์ – อาทิตย์
- (3) วันหยุดพักผ่อน
- (4) เทศกาล

- (5) วันหยุดนักขัตฤกษ์ / วันสำคัญทางศาสนา
- (6) อื่นๆ (ระบุ) .....
- 5) วิธีการติดต่อขอเข้าเยี่ยมชมพื้นที่
- (1) เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว
- (2) ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวชุมชน
- (3) องค์การบริหารส่วนตำบล
- (4) สำนักงานเกษตร หรือศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- (5) อื่นๆ (ระบุ) .....

**ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อ
การกระจายรายได้ของเกษตรกรรายย่อยบ้านสระยักษ์**

20. สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

- 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว.....
.....
.....
- 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ.....
.....
.....
- 3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว.....
.....
.....
- 4) ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร.....
.....
.....
- 5) ด้านอื่นๆ (ระบุ) .....

21. ข้อเสนอแนะแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรรายย่อยบ้านสระชัย

1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว.....

.....

.....

2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ.....

.....

.....

3) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว.....

.....

.....

4) ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกร.....

.....

.....

5) ด้านอื่นๆ (ระบุ) .....

.....

.....

=====

ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

แบบสัมภาษณ์เกษตรกร

เรื่อง การวิเคราะห์แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อการกระจายรายได้ของเกษตรกร
รายย่อย กรณีศึกษาบ้านสระยักษ์ ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

สำหรับใช้สัมภาษณ์เกษตรกรบ้านสระยักษ์ หมู่ที่ 12 ตำบลบ้านนา อำเภอเมือง
จังหวัดชุมพร

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....ชื่อ - สกุล.....
ที่อยู่ บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....ชื่อแหล่งท่องเที่ยว.....

=====

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล และครัวเรือน

1. เพศ 1) ชาย 2) หญิง

2. อายุ .....ปี

3. ระดับการศึกษา .....

4. ขนาดการถือครองที่ดิน.....ไร่

ลักษณะการถือครอง

- 1) เป็นที่ดินของตนเอง และมีเอกสารสิทธิ์ ประเภท.....จำนวน.....ไร่
 ประเภท.....จำนวน.....ไร่
 ประเภท.....จำนวน.....ไร่
 ประเภท.....จำนวน.....ไร่
 ประเภท.....จำนวน.....ไร่
 ประเภท.....จำนวน.....ไร่
 ประเภท.....จำนวน.....ไร่

2) เป็นที่ดินของตนเอง แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ จำนวน.....ไร่

3) อื่นๆ (ระบุ) .....จำนวน.....ไร่

5. การใช้ที่ดินทำการเกษตร

- 1) ทำนา.....ไร่
- 2) ทำสวนยางพารา.....ไร่
- 3) ทำสวนปาล์มน้ำมัน.....ไร่
- 4) ทำสวนไม้ผล.....ไร่ ชนิดของพืชที่ปลูก
- (1) พืช / ชนิด.....ไร่ (2) พืช / ชนิด.....ไร่
- (3) พืช / ชนิด.....ไร่ (4) พืช / ชนิด.....ไร่
- (5) พืช / ชนิด.....ไร่ (6) พืช / ชนิด.....ไร่
- (7) พืช / ชนิด.....ไร่ (8) พืช / ชนิด.....ไร่
- (9) พืช / ชนิด.....ไร่ (10) พืช / ชนิด.....ไร่
- 5) อื่นๆ (ระบุ) .....

6. อาชีพของเกษตรกร

- 1) อาชีพหลักของครัวเรือนของท่าน (อาชีพที่ทำรายได้ให้กับท่านมากที่สุด) คือ.....
- 2) นอกจากอาชีพหลักแล้ว สมาชิกในครัวเรือนของท่านทำอาชีพอะไรอีกบ้าง (ระบุ)
- 1.....
- 2.....
- 3.....

7. จำนวนแรงงานที่ใช้ในการเกษตร.....คน

แหล่งที่มาของแรงงาน

- 1) เป็นแรงงานในครัวเรือน ..... คน
- 2) เป็นแรงงานจ้าง ..... คน แหล่งที่มาของแรงงานจ้าง (ระบุ).....

8. ท่านมีสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด.....คน

สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร.....คน (ระบุ)

- 1) อายุ.....ปี เพศ.....กิจกรรมที่เข้าร่วม.....
- 2) อายุ.....ปี เพศ.....กิจกรรมที่เข้าร่วม.....
- 3) อายุ.....ปี เพศ.....กิจกรรมที่เข้าร่วม.....

9. มีกิจกรรมอะไรบ้างที่ครัวเรือนของท่านจัด / เข้าร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1).....ช่วงเวลาที่จัด.....
- 2).....ช่วงเวลาที่จัด.....
- 3).....ช่วงเวลาที่จัด.....

10. รายได้ทั้งหมดในรอบปีที่ผ่านมาของครัวเรือนของท่าน

- 1) รายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเกษตรในฟาร์ม.....บาท / ปี
- 2) รายได้จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวม.....บาท / ปี
- 3) รายได้จากแหล่งอื่น.....บาท / ปี

11. แหล่งที่มาของรายได้ จากการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

- 1) เข้าร่วมกิจการฟาร์ม.....บาท / ปี
- 2) บริการขนส่ง .....บาท / ปี
- 3) บริการที่พัก .....บาท / ปี
- 4) จำหน่ายอาหาร / เครื่องดื่ม .....บาท / ปี
- 5) จำหน่ายผลผลิตเกษตร .....บาท / ปี
- 6) จำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร.....บาท / ปี
- 7) เป็นวิทยากร / นำเที่ยวชม .....บาท / ปี
- 8) อื่นๆ (ระบุ) .....บาท / ปี

12. รายได้ที่มาจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของครัวเรือนท่าน เมื่อเทียบกับรายได้ของผู้อื่นในชุมชนเป็นอย่างไร

- 1) มากกว่ารายได้ของคนอื่นโดยทั่วไป
- 2) พอๆ กับรายได้ของคนอื่นโดยทั่วไป
- 3) น้อยกว่ารายได้ของคนอื่นโดยทั่วไป

13. ถ้าน้อยกว่ารายได้เฉลี่ย เพราะอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) จำนวนกิจกรรมน้อย
- 2) เวลาในการทำกิจกรรมจำกัด
- 3) มีเงินลงทุนน้อย
- 4) อื่นๆ (ระบุ) .....

14. ท่านมีความพึงพอใจกับรายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพียงใด

- 1) มาก
 2) ปานกลาง
 3) น้อย
- เหตุผล.....

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของเกษตรกรที่มีต่อสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

15. ท่านมีความเห็นต่อสภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์ประเด็นต่างๆ เหล่านี้
อย่างไร และสภาพที่ควรจะเป็นน่าจะเป็นอย่างไร

ความหมายของคะแนน 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง

2 = เห็นด้วยน้อย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1) ประโยชน์ด้านการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร					
2) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว					
3) ความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ					
4) ความน่าสนใจของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม					
5) ปริมาณผู้เข้าเยี่ยมชม (มาก / น้อย)					
6) ความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว					
7) ความเหมาะสมของฤดูกาลท่องเที่ยว (สั้น / นาน)					
8) ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน					
9) การบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในภาพรวม					

**ตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์
และประโยชน์ที่ได้รับ**

16. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์
ความหมายของคะแนน 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง
2 = เห็นด้วยน้อย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

ประเด็นการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
1) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์					
2) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการวางแผน ติดตาม ประเมินผลการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์					
3) จำนวนตัวแทนของเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดการควบคุมดูแล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านสระยักษ์					
4) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
5) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของที่นำเที่ยวชมในแหล่งท่องเที่ยว					
6) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการสาธิตวิธีการผลิตทางการเกษตร					
7) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดพื้นที่กิจกรรมในฟาร์มให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น					
8) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดจำหน่ายสินค้า / ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร					
9) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการจัดที่พักให้บริการในแหล่งท่องเที่ยว					
10) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการพัฒนาวิชาชีพด้านการเกษตรและด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง					
11) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว					

ประเด็นการมีส่วนร่วม	ระดับการมีส่วนร่วม				
	5	4	3	2	1
12) จำนวนเกษตรกรที่มีส่วนร่วมในการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม					
13) ระดับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร บ้านสระหยักร่วมในภาพรวม					

17. การกระจายรายได้จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ไปสู่เกษตรกรบ้านสระหยักร่วม
 ความหมายของคะแนน 5 = เห็นด้วยมากที่สุด 4 = เห็นด้วยมาก 3 = เห็นด้วยปานกลาง
 2 = เห็นด้วยน้อย 1 = เห็นด้วยน้อยที่สุด

ประโยชน์ที่เกษตรกรได้รับ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1) จำนวนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระหยักร่วม					
2) จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้จากการเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร / ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
3) จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้จากการเป็นเจ้าของที่นำเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว					
4) จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้จากการให้เข้าเยี่ยมชมกิจกรรมการเกษตรในฟาร์ม					
5) จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิต / ภัณฑ์แปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร					
6) จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้จากการให้บริการยานพาหนะขนส่งในแหล่งท่องเที่ยว					
7) จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้จากการให้บริการอาหาร / เครื่องดื่ม					
8) จำนวนเกษตรกรที่มีรายได้จากการให้บริการที่พักในแหล่งท่องเที่ยว					
9) อื่นๆ (ระบุ).....					

ตอนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อต่อ
การกระจายรายได้ของเกษตรกรบ้านสระยักษ์

18. สภาพปัญหาการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

1) ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

.....
 .....

2) ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

.....
 .....

3) ด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่เกษตรกรบ้านสระยักษ์

.....
 .....

4) ด้านอื่นๆ (ระบุ)

.....
 .....

19. ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เอื้อประโยชน์ต่อเกษตรกรรายย่อยบ้าน
สระยักษ์

1) ด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

.....
 .....

2) ด้านการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านสระยักษ์

.....
 .....

3) ด้านการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปสู่เกษตรกรบ้านสระยักษ์

.....
 .....

4) ด้านอื่นๆ (ระบุ)

.....
 .....

ภาคผนวก ฉ ผลการทดสอบเครื่องมือ

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

—

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

1.	CO1	coperation1
2.	CO2	coperation2
3.	CO3	coperation3
4.	CO4	coperation4
5.	CO5	coperation5
6.	CO6	coperation6
7.	CO7	coperation7
8.	CO8	coperation8
9.	CO9	coperation9
10.	CO10	coperation10
11.	CO12	coperation12
12.	CO13	coperation13
13.	CO14	coperation14
14.	CO15	coperation15

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
CO1	34.9091	151.1342	.7583	.9502
CO2	35.2273	151.7078	.7380	.9507
CO3	34.8636	159.1710	.5320	.9552
CO4	35.3636	151.8615	.7609	.9502
CO5	35.4091	151.3009	.8066	.9492
CO6	35.3182	145.4654	.8323	.9484
CO7	35.7273	151.7316	.8079	.9492
CO8	35.9545	151.0931	.7684	.9500
CO9	35.7273	152.9697	.7273	.9510
CO10	35.4545	150.9264	.7266	.9511
CO12	35.6818	145.8463	.7735	.9502
CO13	35.6364	151.5758	.7200	.9512
CO14	35.0455	155.5693	.7542	.9507
CO15	35.4545	147.1169	.8617	.9476

Reliability Coefficients

N of Cases = 22.0   N of Items = 14

Alpha = .9538

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

—

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

1. ATTI1
2. ATTI2
3. ATTI3
4. ATTI4
5. ATTI5
6. ATTI6
7. ATTI7
8. ATTI8
9. ATTI9

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
ATTI1	29.0000	16.2857	.6712	.7315
ATTI2	29.0455	18.2359	.4341	.7716
ATTI3	28.5000	19.9762	.5134	.7653
ATTI4	29.0909	18.6580	.4751	.7642
ATTI5	29.7273	19.5411	.4675	.7666
ATTI6	28.5000	20.7381	.3020	.7844
ATTI7	29.7273	19.2554	.3158	.7893
ATTI8	29.7727	17.9935	.5750	.7501
ATTI9	29.5455	17.1169	.5546	.7521

Reliability Coefficients

N of Cases = 22.0   N of Items = 9

Alpha = .7854

Reliability

***** Method 1 (space saver) will be used for this analysis *****

—

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

1. INCONE1
2. INCONE2
3. INCONE3
4. INCONE4
5. INCONE5
6. INCONE6
7. INCONE7
8. INCONE8

Item-total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item- Total Correlation	Alpha if Item Deleted
INCONE1	14.4091	50.2532	.7954	.9577
INCONE2	14.5909	50.8247	.8834	.9523
INCONE3	14.9545	50.3312	.8893	.9518
INCONE4	14.6818	50.8939	.8216	.9557
INCONE5	14.6364	50.6234	.7651	.9597
INCONE6	14.9091	49.6104	.8804	.9522
INCONE7	14.9545	51.2835	.8611	.9536
INCONE8	14.9091	49.9913	.8912	.9516

Reliability Coefficients

N of Cases = 22.0   N of Items = 8

Alpha = .9598

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาววรรณภา แซ่โล่	
รหัสประจำตัวนักศึกษา	4742509	
วุฒิการศึกษา		
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
วิทยาศาสตร์บัณฑิต (พืชศาสตร์)	วิทยาลัยครูสุรินทร์	2535

ทุนการศึกษา

ทุนพัฒนาบุคลากร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

ตำแหน่งและสถานที่ทำงาน

อาจารย์ ระดับ 7

ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานวิจัยและฝึกอบรมชุมชน

คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย อำเภอปะทิว จังหวัดชุมพร